

● สถาบันวิทยาศาสตร์สังคม (ประเทศไทย) ร่วมรำลึกโอกาสพิเศษ ๑๐๐ ปีชาตกาล ๓ สำนวนชนไทย
ที่ได้รับยกย่องจากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ให้เป็น
...“บุคคลสำคัญของโลก”...: ปรีดี พนมยงค์ กุหลาบ สายประดิษฐ์ พุทธทาสภิกขุ

ISBN-9 974-94408-3-8

สามะโลก

สำคัญของโลก
จากสามัญชน

● สุพจน์ ตำนตรระกูล ●

สาม

บุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน

✽ สุปจน์ ดำนตระกุล ✽

จัดพิมพ์เผยแพร่โดย

สถาบันวิทยาศาสตร์สังคม (ประเทศไทย)

“สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน”

สุพจน์ ด้านตระกูล

พิมพ์ครั้งที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๙

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

สุพจน์ ด้านตระกูล

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน. - - นนทบุรี
: สถาบันวิทยาศาสตร์สังคม (ประเทศไทย), ๒๕๔๙.

๒๐๘ หน้า.

๑. ไทย - - ชีวประวัติ. I. ชื่อเรื่อง.

๙๒๐.๗๑

ISBN 974-94408-3-8

จัดพิมพ์โดย

สถาบันวิทยาศาสตร์สังคม (ประเทศไทย)

๑๒๖ หมู่ ๖ ต.สวนใหญ่ ข.บุรีรังสรรค์ ถ.พิบูลสงคราม

อ.เมืองนนทบุรี จ.นนทบุรี ๑๑๐๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๒๕-๒๒๖๖ โทรสาร ๐-๒๕๒๕-๒๒๖๖

จัดจำหน่ายโดย

สายส่งสุขภาพใจ

๑๔/๓๔๙-๓๕๐ หมู่ ๑๐ ถ.พระราม ๒

แขวงบางมด เขตจอมทอง กทม. ๑๐๕๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๔๑๕-๖๗๙๗, ๐-๒๔๑๕-๖๕๐๗, ๐-๒๔๑๕-๒๖๒๑

โทรสาร ๐-๒๔๑๕-๗๗๔๔

แบบปก/รูปเล่ม/คอมพิวเตอร์

สำนักพิมพ์ตาลุก

โทรศัพท์ ๐๒-๘๖๕-๘๕๑๒, ๐๗-๘๐๐-๑๗๙๖

พิมพ์ที่

ธรรมสารการพิมพ์

โทรศัพท์ ๐-๒๒๒๑-๒๕๗๐, ๐-๒๒๒๑-๐๓๗๔

คำขึ้นต้น

โดยที่ ภาระหน้าที่หนึ่งขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ (United National and Cultural Organization) หรือยูเนสโก (UNESCO) คือ ประกาศยกย่องและร่วมเฉลิมฉลองบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นและเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ เพื่อเชิดชูเกียรติของบุคคลที่มีชื่อเสียงและเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในอดีต ที่เกี่ยวข้องทางด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ สื่อสารและอื่นๆ เนื่องในโอกาสครบรอบ ๕๐ ปี ๑๐๐ ปี ๒๐๐ ปี หรือมากกว่านี้ ตามที่ประเทศสมาชิกแห่งองค์การนั้นจัดเฉลิมฉลองและเสนอต่อองค์การนั้นเพื่อร่วมในการเฉลิมฉลองนั้นด้วย ในฐานะบุคคลสำคัญของโลก หรือเหตุการณ์สำคัญของโลก

ดังกล่าวนี้อีกที่มาของหนังสือเล่มนี้ที่มีชื่อว่า “สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน” ซึ่งมีชาตกาลครบรอบ ๑๐๐ ปี ตามลำดับดังนี้

ท่านปรีดี พนมยงค์ ๑๑ พฤษภาคม ๒๔๔๓ - ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓

ท่านกุหลาบ สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา) ๓๑ มีนาคม ๒๔๔๘ - ๓๑ มีนาคม ๒๕๔๘

ท่านพุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์) ๒๗ พฤษภาคม ๒๔๔๙ - ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๔๙

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก บ่มิมาจากสามัญชน
สุพจน์ คำนถระกุล
 (๔)

โดยที่ประชุมสมัยสามัญครั้งที่ ๓๐ ขององศ์การยูเนสโก ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ ได้มีมติประกาศให้ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส เป็นบุคคลสำคัญของโลก และยูเนสโก จะเข้าร่วมเฉลิมฉลองในวาระชาตกาลครบรอบ ๑๐๐ ปีของท่านระหว่างวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓ - ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๔

โดยที่ประชุมสมัยสามัญของยูเนสโก ครั้งที่ ๓๒ ระหว่างวันที่ ๒๙ กันยายน - ๑๗ ตุลาคม ๒๕๔๖ ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๔๖ ให้นายกุหลาบ สายประดิษฐ์ (ศรีบูรพา) เป็นบุคคลสำคัญของโลก และยูเนสโก จะเข้าร่วมเฉลิมฉลองในวาระชาตกาลครบรอบ ๑๐๐ ปีของท่าน ระหว่างวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๔๘ - ๓๑ มีนาคม ๒๕๔๙

โดยที่ประชุมสมัยสามัญของยูเนสโก ครั้งที่ ๓๔ ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๔๘ ให้ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) เป็นบุคคลสำคัญของโลก และยูเนสโก จะเข้าร่วมเฉลิมฉลองในวาระชาตกาลครบรอบ ๑๐๐ ปีของท่าน ระหว่างวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๔๙ - ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๐

ทั้งสามท่านที่ยูเนสโกประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลก และเข้าร่วมเฉลิมฉลองในวาระชาตกาลครบรอบ ๑๐๐ ปีของท่านทั้งสาม ตามวันเวลาดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น ซึ่งก็หมายความว่าถึงความเป็นมหาบุรุษของท่านทั้งสามนั้นเอง สมดังที่เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กวีเอกแห่งยุคได้เขียนสดุดีไว้ในหนังสือ “ร้อยคน ร้อยธรรม ๑๐๐ ปี พุทธทาส” ที่ สำนักพิมพ์สุภาพใจ เป็นผู้จัดพิมพ์ ดังนี้

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ท่านตระกูล

(๕)

รอบร้อยปีปฏิมามหาบุรุษ เป็นเลิศสุดสามทางสร้างสมัย ปรีดีศรีบูรพาพุทธทาสชัย นำทางไทยก้าวหน้าเป็นสากล

ทั้ง สามมหาบุรุษดังกล่าวนี้มาจากครอบครัวของสามัญชน
คนธรรมดา ที่พ่อแม่ต้องอาบเหงื่อต่างน้ำทำมาหากินเลี้ยงลูกกันมาจน
เติบโตใหญ่ ไม่ได้คาบช้อนเงินช้อนทองออกมาอย่างลูกเจ้าใหญ่นายโต
หรือเศรษฐี และเมื่อเติบโตแล้วท่านทั้งสามยังต้องฟันฝ่าอุปสรรค
นานาประการมากมาย ตามวิถีทางแห่งการดำเนินชีวิตของตน และจาก
วิถีทางแห่งการดำเนินชีวิตของแต่ละท่าน เป็นบทเรียนให้แก่ละท่านได้
เรียนรู้ความเป็นไปของชีวิตและสังคม และก็ทำให้ท่านเข้าใจชีวิตและ
สังคม อันนำมาซึ่งการนำทางไทยก้าวหน้าเป็นสากล

โดยท่านปรีดี พนมยงค์ เป็นหนึ่งในผู้นำเปลี่ยนแปลงการปกครอง
แผ่นดินเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์
ที่อำนาจสูงสุดของประเทศ (อำนาจอธิปไตย) เป็นของกษัตริย์ มา
เป็นระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย อำนาจสูงสุด
ของประเทศ (อำนาจอธิปไตย) เป็นของประชาชนทั้งหลาย

โดยท่านกุหลาบ สายประดิษฐ์ นอกจากจะใช้ปากกาเป็นอาวุธ
และใช้หน้ากระดาษหนังสือพิมพ์เป็นสนามการต่อสู้ เพื่อให้อำนาจสูงสุด
ของประเทศ (อำนาจอธิปไตย) เป็นของประชาชน มาตั้งแต่ก่อนเปลี่ยน-
แปลงการปกครอง ๒๔๗๕ แล้ว ท่านยังเป็นผู้นำของการใช้ศิลปะทาง
ด้านวรรณกรรมต่อสู้เพื่อชีวิตและสังคมที่ดีกว่า

โดยท่านพุทธทาสภิกขุ นอกจากจะปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของ
พุทธบุตรที่ดีแล้ว ยังเป็นผู้นำพุทธศาสนิกชนเดินตามรอยพระอรหันต์ ตาม

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ด่านตระกูล

(๖)

หนทางของโมกขพลารามที่ท่านค้นพบใหม่ หลังจากทีหนทางญวัญพิช
หานาชนิดขึ้นปกคลุมมีมิติมาเป็นเวลาช้านาน สมดังที่เนาวรัตน์
พงษ์ไพบูลย์ กวีเอกแห่งยุค ได้เขียนสุดดีไว้อีกบทหนึ่งต่อจากบทแรก
ว่า ดังนี้

คือ “ผู้คือนุตมทัศน์สู่วรรณกรรม”

คือ “ผู้คือนุพุทธธรรมสู่พุทธศาสน์” นุสนธ์

คือ “ผู้คือนอำนาจสู่ประชาชน”

สามบันดลสามบุรุษสามวุฒิลักษณะ

เรื่องราวของสามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
หรือสามมหานบุรุษ เท่าที่ผมนำมาเขียนเล่าไว้ในหนังสือเล่มนี้ เป็นแต่เพียง
ส่วนเล็กๆ ส่วนหนึ่งของเรื่องราวของท่านทั้งหมด ซึ่งมากเกินกว่าที่ใคร
คนใดคนหนึ่งจะเขียนให้ครบถ้วนบริบูรณ์ได้ในทุกแง่ทุกมุม และก็มี
หลายคนเขียนและพิมพ์ออกเผยแพร่แล้ว ถ้าท่านผู้อ่านสนใจก็คงจะหา
มาอ่านได้

ก่อนที่ผมจะจบคำขึ้นต้น ผมต้องขอขอบคุณทุกๆ ท่านที่ได้เขียน
หนังสือให้ผมได้อ้างอิง และโดยเฉพาะพระประชา ปสนุณหโม ที่ได้
บันทึกคำสัมภาษณ์ประวัติท่านพุทธทาสไว้เกือบจะบริบูรณ์ และสำนักพิมพ์
มูลนิธิโกมลคีมทอง ผู้จัดพิมพ์คำสัมภาษณ์นั้น ภายใต้อำนาจหนังสือ “เล่า
ไว้เมื่อวัยสนธยา”

ขอขอบคุณครับ

(สุพจน์ ด่านตระกูล)

รัฐบรรณาธิ
ปรีดี
พนมยงค์
๑

กุหลาบ
สายประดิษฐ์
(ศรีบูรพา)
๘๔

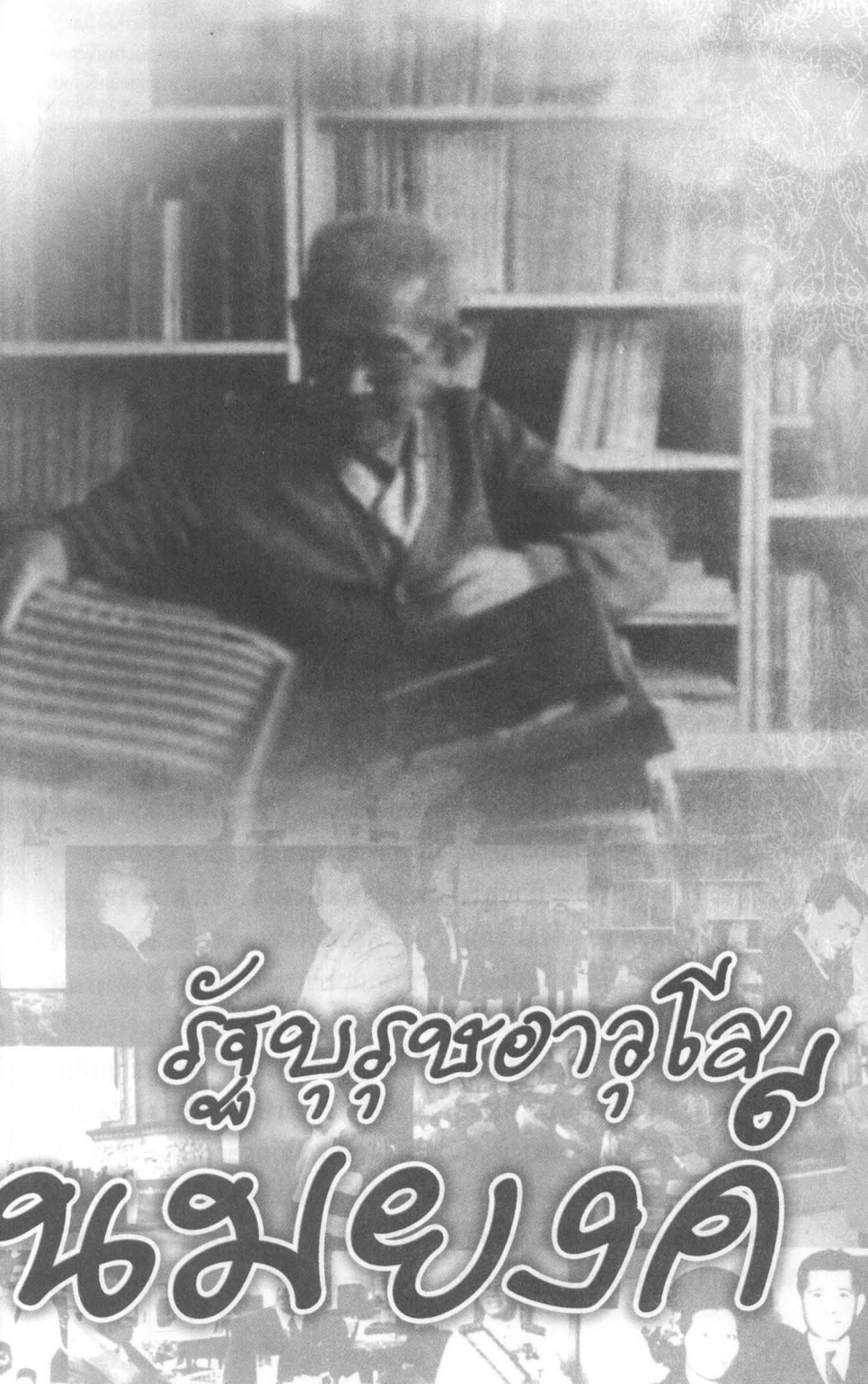
พุทธทาสภิกขุ
(เงื่อม อินฺทปญฺโญ)
แห่งสวนโมกขพลาราม
๑๓๔

...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทย
ที่ผมประสบพบเห็นแก่ตาตนเองว่า
ราษฎรได้มีความอึดอัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ
และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในการเมือง
อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจ
ของหลายประเทศทุนนิยม
ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า
จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า
มีวิธีใดที่จะทำให้
ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...

พล
พรรค

វិទ្យាបុរាណាចារ្យ
១៦ វិស័យ ១៩៩១

สมาคมพุทธศาสนิกชนของโลก ผู้นำจากสามัญชน

สุพรรณิ ท่านตระกูล

๒

๑

สกุลพนมยงค์

สกุล พนมยงค์หรือต้นตระกูลของท่านปรีดิฯ ที่จะเล่าต่อไป ท่านปรีดิฯ ได้เรียบเรียงขึ้นเองในขณะที่ท่านลี้ภัยการเมืองอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน (พ.ศ. ๒๔๙๑ - ๒๕๑๓)

ท่านปรีดิฯ ได้เริ่มต้นประวัติของท่านนับแต่บรรพบุรุษแต่ปางบรรลงมา ๕ ชั้นคน ตัวท่านเป็นลำดับชั้นที่ ๖ แห่งสายสกุลที่มีชื่อต่อมาว่า “พนมยงค์” และ ณ ที่นี้จะถือเอาท่านปรีดิฯ เป็นจุดเริ่มต้นแล้วสาวขึ้นไปหาต้นตระกูลของท่านตามลำดับ ดังนี้

๑. ท่านปรีดี พนมยงค์ (เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ ตรงกับวันศุกร์ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีชวด ณ บ้านหน้าวัดพนมยงค์ ตำบลท่าวาสกรี อำเภอรุ่งเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)

๒. นายเสียง นางลูกจันทร์ พนมยงค์ (บิดาและมารดาของท่านปรีดิฯ นายเสียงเกิดเมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๐๙ ตรงกับวันพฤหัสบดีขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๗ ปีชาล ณ บ้านหน้าวัดพนมยงค์ ตำบลท่าวาสกรี อำเภอรุ่งเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)

๓. นายเกิด นางคุ้ม แซ่ตั้ง (บิดาและมารดาของนายเสียง พนมยงค์ นายเกิด เกิดในสมัยรัชกาลที่ ๓ ณ บ้านหน้าวัดพนมยงค์ ตำบลท่าวาสกรี อำเภอรุ่งเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)

๔. นายก๊ก นางปิ่น แซ่ตั้ง (บิดาและมารดาของนายเกิด นายก๊กเกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๗ ที่หมู่บ้านเอ็ดัง แขวงทุ่งไ้ เขตแต้จิ๋ว ประเทศจีน ได้เข้ามาเมืองไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๗)

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๓

๕. นายเส็ง แซ่ตั้ง (บิดาของนายก๊ก เกิดที่หมู่บ้านแอ้ตัง แขวง
เห่งไช เขตแต้จิ๋ว ประเทศจีน)

๖. นายเฮง แซ่ตั้ง (บิดาของนายเส็ง เกิดในประเทศจีน ตาม
บันทึกของบรรพบุรุษแซ่ตั้ง แห่งหมู่บ้านแอ้ตัง กล่าวว่า ก๊กเป็นลูกของเส็ง
เส็งเป็นลูกของเฮง เฮงไปเมืองไทยเมื่อเส็งยังเล็กอยู่ แม่ของเฮงเป็นอาของ
“แต้อ๋อง” หรือพระเจ้าตากสินที่จีนแต้จิ๋วเรียกแต้อ๋อง เฮงช่วยแต้อ๋อง
รบพม่าจนตาย ต่อมาเส็ง (ลูกของเฮง) ได้ส่งก๊ก (ลูกชาย) ไปค้าขายที่
เมืองไทย

ท่านปรีดิฯ ได้เล่าไว้ในหนังสือสกุลพนมยงค์ว่า

“ตามที่บรรพบุรุษได้เล่าให้ฟังเพิ่มเติม ประกอบด้วยอาศัยเหตุการณ์
ทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับ เฮง ปู่ของ ก๊ก ดังนี้

“เฮงได้เข้ามาเมืองไทยในรัชสมัยพระเจ้าที่นั่งสุริยามรินทร์ ได้พัก
อยู่กับญาติฝ่ายจีนของพระเจ้าตากในบริเวณคลองสวนพลู (สมัยนั้นเป็น
บริเวณที่ชาวจีนอยู่อาศัย)

“เมื่อกษัตริย์พม่าได้ส่งกองทัพมารุกรานอาณาจักรไทย และสามารถ
ทำลายแนวต้านทานที่มีอยู่ประปรายได้ แล้วเคลื่อนกำลังเข้ามาใกล้กรุงนั้น
พระมหากษัตริย์จึงมีพระบัญชาให้เจ้าหน้าที่รวบรวมราษฎรจำนวนหนึ่ง
เข้าไปรักษาป้องกันกำแพงเมือง โอกาสนั้นชาวจีนจำนวนหนึ่งซึ่งรวมทั้ง
นายเฮง ได้อาสาสมัครเข้าร่วมกับราษฎรไทยในการนั้นด้วย ทางทางจึง
ได้มอบเงินเหล่านั้นให้สังกัดในกองที่พระยาตากเป็นผู้บังคับบัญชา

“โดยที่ฝ่ายไทยไม่มีหน่วยต้านทานนอกกำแพงกรุงเหลืออยู่เลย
กองทัพพม่าจึงสามารถล้อมกรุงไว้รอบด้าน แล้วใช้ปืนใหญ่ระดมยิงกรุง
พระยาตากเห็นว่าตามสภาพเช่นนั้นประกอบด้วยพระมหากษัตริย์ไม่ทรงอยู่
ในทศพิศราชธรรม และอ่อนแอในการป้องกันประเทศชาติ กรุงศรีอยุธยา
จะต้องเป็นอันตราย พระยาตากจึงได้ชักชวนทหารไทยจีนภายใต้การ
บังคับบัญชาของตนตีฝ่าวงล้อมพม่า เพื่อรวบรวมราษฎรไทยในชนบท

และในหัวเมืองตะวันออก จัดตั้งเป็นกองทัพราษฎรขึ้นใหม่เพื่อกอบกู้เอกราชแห่งชาติไทย

“ฝ่ายครอบครัวของนายเฮงในประเทศจีนนั้น ไม่ได้รับข่าวคราวจากนายเฮงเป็นเวลาหลายปี เพราะภายหลังกรุงแตกแล้ว การเดินเรือสำเภาระหว่างเขตแต่จีวกับเมืองไทยได้หยุดชะงักไปชั่วคราวหนึ่ง ต่อมาภายหลังที่พระยาตากซึ่งราษฎรไทยยกย่องให้เป็นประมุขแห่งชาติไทย ได้ย้ายเมืองหลวงของชาติไทยไปตั้งอยู่ที่ธนบุรีแล้ว พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงได้โปรดเกล้าฯ ให้มีการเดินเรือค้าขายติดต่อกับประเทศจีนอีก มารดาของนายเฮงจึงได้ฝากจดหมายมากับนายเรือ เพื่อมาถวายพระเจ้ากรุงธนบุรีฉบับหนึ่ง แสดงความชื่นชมยินดี ในการที่ได้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์แห่งชาติไทย และได้ถามข่าวนายเฮงด้วย พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงโปรดเกล้าฯ ให้ตอบไปว่า นายเฮงได้สิ้นชีพในการรับใช้พระองค์ต่อสู้อย่างกล้าหาญของชาติไทย และได้พระราชทานเงินพดด้วงจำนวนหนึ่งแก่ครอบครัวของนายเฮง

“นายเฮงมีบุตรชายคนหนึ่งชื่อเส็ง ซึ่งเกิดในประเทศจีนก่อนที่นายเฮงเดินทางไปกรุงศรีอยุธยาเพียงไม่กี่เดือน มารดาของนายเฮงตั้งใจไว้ว่า เมื่อนายเส็งเป็นหนุ่มพอสมควรแล้ว ก็จะให้เดินทางมาประเทศไทยเพื่อรับใช้พระเจ้ากรุงธนบุรี แต่ต่อมาก็เกิดการเปลี่ยนพระราชวงศ์ใหม่ในประเทศไทย นายเส็งจึงมิได้เข้ามาในประเทศไทย โดยทำมาหากินทางกสิกรรมในประเทศจีนต่อไป นายเส็งได้แต่งงานมีบุตรหลายคน คนหนึ่งเป็นชายชื่อก๊ก

“เมื่อนายก๊กมีอายุ ๒๐ ปีเศษแล้ว การทำมาหากินของบิดามารดาในประเทศจีนฝืดเคืองมาก บิดานายก๊กจึงให้นายก๊กเดินทางเข้ามาพึ่งโพธิสมภารของกษัตริย์ไทย ก่อนออกเดินทาง บิดาของนายก๊กได้มอบเงินพดด้วง ๑ ตำลึง ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาให้แก่นายก๊ก โดยกำชับว่าจะใช้เงินนั้นได้ เฉพาะเป็นการลงทุนในการทำมาหากินเท่านั้น วันหนึ่งของเดือน ๓ (กุมภาพันธ์) ในรัชสมัยของรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่เมื่อบริษัทผมเก็บค่าตอบแทนว่า ราษฎรได้มีความอดกลัด
ขันตนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องกันตัวศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

เรือสำเภาที่นายกกักโดยสารมาจากประเทศจีนได้ถึงกรุงเทพฯ นายกกักพักอยู่
ที่กรุงเทพฯ ไม่นานก็เดินทางต่อไปอยุธยา เพื่อตั้งต้นประกอบอาชีพ ณ ที่นั้น

“นายกกักมีความรู้ในการทำแบ่งข้าวหมัก ทำขนมแบบจีน ทำเต้าหู้
และเต้าเจี้ยว จึงได้อำนาจเงินพดด้วง ๑ ตำลึงที่ติดตัวมาออกจำหน่าย เพื่อ
ได้เงินและเบี้ยที่ใช้กันอยู่ในสมัยนั้นเป็นทุนในการทำแบ่งข้าวหมัก และทำ
ข้าวหมักจำหน่าย ปรากฏว่าจำหน่ายได้มากขึ้นเป็นลำดับ นายกกักปรารถนา
ที่จะขยายการค้าให้กว้างขวางขึ้น จึงได้ขอยืมเงินจำนวนหนึ่งจากญาติ
สมทบกับเงินที่นายกกักทำมาหาได้ ซื่อแพหนึ่งหลังไปจอดอยู่ที่บริเวณ
ตลาดใกล้วัดพนมยงค์ แล้วขยายการค้าที่มีอยู่ต่อไปอีก ในเวลาไม่ช้านาน
นายกกักสามารถชำระหนี้ให้แก่ญาติได้หมดสิ้นแล้ว ยังมีเงินเหลืออยู่ จึง
ได้อำนาจเงินนั้นให้ผู้อื่นกู้ยืม ฐานะของนายกกักจึงเปลี่ยนจากผู้ที่มิพูน้อย
มาเป็นนายทุนขนาดกลางของหัวเมืองนั้น

“เมื่อนายกกักมีฐานะเป็นนายทุนขนาดกลางแล้ว ได้แต่งงานกับ
นางปิ่น บุตรีนายเกริน โดยมีสินสอดทองมั้นและเงินกองทุน และใช้แพ
ของนายกกักเป็นแพหอ ดังนั้นนายกกักจึงได้ย้ายแพจากที่เดิมมาจอดที่
หน้าบ้านของนายเกริน ตรงข้ามวัดพนมยงค์

“นายกกักได้ปรับปรุงตนเองให้เหมาะสมแก่ความเป็นอยู่และ
วัฒนธรรมของครอบครัวนางปิ่น โดยสงวนความเป็นอยู่และวัฒนธรรม
จีนที่ไม่ขัดต่อความเป็นอยู่และวัฒนธรรมไทย นายกกักได้มีจิตศรัทธา
นับถือพุทธศาสนาตามแบบไทย เป็นอุปัฏฐากวัดพนมยงค์...”

ส่วนนางปิ่นภรรยาของนายกกักนั้น ตามประวัติบอกว่าเป็นลูกสาว
ของนายเกริน และนายเกรินเป็นบุตรของนายกองคนหนึ่งแห่งกองทัพไทย
ที่ทำการต่อต้านพม่า ณ ตำบลสีกุก และได้สิ้นชีวิตในการต่อสู้ข้าศึก ณ
ตำบลนั้น เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๐ เมื่อมารดานายเกรินรู้ข่าวการตายของสามี
และการรุกของข้าศึกเข้ามาใกล้กรุงยิ่งขึ้นแล้ว ก็ได้พานายเกรินพร้อมด้วย
ญาติบางคนลงเรือออกไปทางแม่น้ำป่าสักถึงบ้านญาติ ณ ตำบลท่าหลวง

สามบุคคผลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามชุมชน
สุพรรณิ คำนตระกุล

๖

แขวงเมืองสระบุรี และได้อาศัยอยู่กับญาติที่นั่น จนกระทั่งพระเจ้าตากสินได้นำราษฎรขับไล่กองทหารพม่าไปจากกรุงศรีอยุธยาแล้ว มารดานายเกริ่นจึงได้พานายเกริ่นกลับบ้านหน้าวัดพนมยงค์ ซึ่งถูกข้าศึกทำลาย เช่นเดียวกับบ้านของชาวกรุงฯ และวัดต่างๆ ในกรุงนั้น

“เนื่องจากครอบครัวของพวกที่อยู่ในบริเวณวัดพนมยงค์มาแต่ก่อนซึ่งหลบภัยจากกองทัพพม่า แล้วได้อพยพกลับมาบ้านเดิม ภายหลังที่กองทัพพม่าถูกขับไล่ไปแล้วนั้น จึงเป็นเหตุให้บริเวณใกล้เคียงวัดนั้นกลับฟื้นเป็นย่านตลาดขึ้นมาอีก มารดานายเกริ่นได้ขยายการค้าขนมนชนิดต่างๆ มากยิ่งขึ้นจึงสามารถสร้างเรือนฝากระดานขึ้น ณ ที่เดิมนั้น และได้เป็นหัวแรงในการออกเงิน กับชักชวนญาติมิตรกับผู้มีจิตศรัทธาสถาปนาโบสถ์วัดพนมยงค์ที่ถูกทำลายขึ้นใหม่บนรากฐานของโบสถ์เก่า และสถาปนาศาลาการเปรียญกับกุฏิสงฆ์ขึ้น แล้วนิมนต์พระภิกษุจากวัดอื่นมาอยู่ที่วัดพนมยงค์

“เมื่อนายเกริ่นมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ก็ได้อุปสมบทจำพรรษาอยู่ที่วัดนั้นเป็นเวลากว่า ๑๐ พรรษา แล้วได้เป็นสมภารแห่งวัดนั้นต่อมาจนได้ลาสิกขาบท

“ต่อมานายเกริ่นได้แต่งงานกับแก้วบุตรีของหัวหน้าคณะปีพาทย์ตำบลสวนพริก มีบุตร ๔ คน คือ ปิ่น บุญมา ทรัพย์ อัน

“ปิ่นแต่งงานกับก๊ก แซ่ตั้ง มีบุตรชาย ๒ คน คือ เกิด และตัวยาทสืบทต่อมาได้แยกย้ายภูมิลำเนาจากบ้านเดิม จึงมีนามสกุลต่างๆ กันตามที่ทางการตั้งให้ แต่มีทายาทสาขาหนึ่งที่มิ้นามสกุลว่า “พนมยงค์” อันเป็นสกุลของท่านปรีดีฯ

“บุญมา (น้องสาวของปิ่น) แต่งงานกับพระพิทักษ์เทพธานี (ดั่ง) ผู้ช่วยรักษากรุง (สมัยที่ทางการยังคงถือว่าพระนครศรีอยุธยาเป็นกรุงเก่าของไทย จึงเรียกตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนี้ว่า ผู้รักษากรุง) ทายาทสืบทต่อมามีนามสกุลว่า “ณ ป้อมเพชร” อันเป็นสกุลของท่านผู้หญิงพูนศุขภรรยาของท่านปรีดี พนมยงค์

...ผมได้กล่าวถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตัวตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดกั
ัดตนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...

๓

โดยที่นายเสียง บิดาของท่านปรีดิฯ สืบเชื้อสายจากนายเกร็น
และนายเกร็นได้สืบเชื้อสายมาจากพระนมแห่งพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งใน
สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นผู้สร้างวัดพนมยงค์ และตลอดเวลาอันยาวนาน
ผู้สืบเชื้อสายมาจากพระนมก็ได้เป็นผู้ดูแลอุปถัมภ์วัดนี้ตลอดมา จนกระทั่ง
มาถึงนายเสียงผู้เป็นบิดาของท่านปรีดิฯ ดังนั้นเมื่อมีพระราชบัญญัติ
นามสกุลขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๖ พระสุวรนวิมลศีล แห่งวัดสุวรรณาการาม
เจ้าคณะเมืองกรุงเก่า ซึ่งรู้ความเป็นมาของบรรพบุรุษของนายเสียงเป็น
อย่างดี ได้แนะนำให้นายเสียงใช้นามสกุลว่า “พนมยงค์” เพื่อเป็นที่ระลึก
ถึงบรรพชน

ท่านปรีดิฯ ได้เขียนเล่าไว้ในหนังสือ “สกุลพนมยงค์” เกี่ยวกับ
วัดพนมยงค์ มีความว่าดังนี้

“ณ บริเวณฝั่งเหนือของคลองเมือง ห่างจากมุกกำแพงพระ-
ราชวังโบราณ (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) ด้านตะวันตกประมาณเกือบ
๑ กิโลเมตร มีวัดหนึ่งตั้งอยู่ ผู้เฒ่าได้เล่าสืบทอดต่อๆ กันมาว่า พระนม
แห่งพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นผู้สร้างวัดนั้น
พระนมนั้นมีชื่อว่า “ประยงค์” (ตรงกับชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง เรียกตาม
ภาษาบาลีว่า “ปิงค”) ในสมัยนั้นชาวกรุงออกเสียงพระนมว่า “พะนม”
โดยไม่มี “ร” กล้า และเขียนโดยไม่ประวิสรรชนีย์เป็น “พนม” ทำนอง
เดียวกับใช้คำว่า “ข้าพเจ้า” แทนคำว่า “ข้าพระเจ้า” และทำนองเดียวกับ
อีกหลายคำที่ชาวกรุงฯ ไม่ออกเสียง “ร” กล้า และเขียนโดยไม่ประ
วิสรรชนีย์ ส่วนบุคคลที่มีชื่อหลายพยางค์นั้น ชาวกรุงฯ ก็นิยมเรียกแต่
พยางค์ต้นหรือพยางค์ท้าย เช่น เรียกผู้ที่ชื่อ “ประยงค์” ว่า “ยงค์”
พระนมประยงค์ จึงเป็นผู้ที่รู้จักของชาวกรุงฯ ในนาม “พนมยงค์” วัดนั้น
จึงมีชื่อเรียกตามชื่อของผู้สร้างวัด “พนมยงค์” และมีการเรียกชื่อวัดตาม
อักษรวิธีเช่นนั้นสืบทอดกันมาหลายชั่วคน”

สามบุคคคสำคัญของโลก ใ้มาจากสามัญชน
สุพจน์ คำนตรระกูล

๘

๒

จากเต็กวัดสุ่มหาวิทยาลัยกรุงปารีส

ท่านปรีดิฯ เป็นบุตรคนที่ ๒ ในจำนวนพี่น้อง ๘ คน พ่อชื่อ เสียง แม่ชื่อ ลูกจันทร์ ปู่ชื่อ เกิด ย่าชื่อ คุ่ม दाชื่อ เป็ก (หลวง-พาดิษยพัฒนานกร) ยายชื่อ เล็ก

เมื่อเริ่มเรียนหนังสือครั้งแรกนั้นอายุได้ ๕ ขวบ โดยเรียนที่บ้าน ครูแสง ตำบลท่าวาสกรี ต่อมายายของท่านรับไปอยู่ที่อำเภอท่าเรือ แล้วฝากเรียนหนังสือที่บ้านหลวงปราณีประชาชน (เปี่ยม ขะชาตย์) อดีตนายอำเภอท่าเรือจนอ่านออกเขียนได้แล้วจึงได้ไปเข้าศึกษาต่ออย่างเป็นทางการที่โรงเรียนวัดรวก ซึ่งเป็นโรงเรียนรัฐบาลประจำอำเภอท่าเรือในขณะนั้น สอบไล่ได้ชั้น ๑ แห่งประโยค ๑ (ตามหลักสูตรกระทรวงธรรมการสมัยนั้น ที่จำแนกการศึกษาสามัญออกเป็น ๓ ประโยคๆ ละ ๔ ชั้น ขณะนั้นยังไม่ได้จำแนกเป็นชั้นมูล ชั้นประถม ชั้นมัธยม)

ต่อมากระทรวงธรรมการจัดหลักสูตรใหม่ จำแนกเป็นชั้นมูล ประถม มัธยม จึงย้ายไปศึกษาต่อที่โรงเรียนวัดศาลาปูน อำเภอกรุงเก่า สอบไล่ได้ประถมบริบูรณ์ตามหลักสูตรใหม่ เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๕๓ ขณะอายุได้ ๑๐ ขวบ

เนื่องจากในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาครั้งนั้นยังไม่มีโรงเรียนมัธยม พ่อแม่ผู้สนใจในการศึกษาของลูกและต้องการให้ลูกได้ศึกษาเล่าเรียนชั้นสูงต่อไป ต้องส่งลูกลงมาศึกษาที่กรุงเทพฯ ท่านปรีดิฯ จึงถูกส่งเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ มาอยู่กับพระมหาบาง วัดเบญจมบพิตร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ และเรียนหนังสือที่โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร นั้นเอง

...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะมาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...

มาอยู่ที่กรุงเทพฯ ได้หนึ่งปีและจบชั้นมัธยมเตรียมก็พอดีทาง
ราชการได้จัดตั้งโรงเรียนมัธยมตัวอย่างขึ้นที่อำเภอกรุงเก่า เป็นโรงเรียน
ประจำมณฑลกรุงเก่าอยุธยา เด็กชายปรีดี พนมยงค์ จึงกลับไปเรียนต่อ
ที่โรงเรียนมัธยมตัวอย่างจนจบชั้นมัธยมปีที่ ๖ อันเป็นชั้นสูงสุดของ
โรงเรียน แล้วได้เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบที่กรุงเทพฯ แต่เรียน
อยู่เพียง ๖ เดือนเท่านั้น ก็ต้องกลับไปช่วยพ่อแม่ทำนาที่อยุธยา

การเข้ากรุงเทพฯ ครั้งนี้ได้พักอาศัยอยู่กับญาติผู้ใหญ่ฝ่ายแม่
คนหนึ่งคือหุ้มแพร หลวงพลพันธ์ (เอม จีระเศรษฐ) และนางฮับ ซึ่งตั้ง
บ้านเรือนอยู่ที่ตำบลเสาชิงช้า

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ท่านได้เข้าเรียนโรงเรียนกฎหมาย กระทรวง
ยุติธรรม และศึกษาภาษาฝรั่งเศสที่เนติบัณฑิตยสภา โดยอาจารย์ชาวฝรั่งเศส
ชื่อเลเดแกร์ (E. Ladeker) ที่ปรึกษาศาลต่างประเทศเป็นครูสอน

ในการลงมาอยู่กรุงเทพฯ ครั้งนี้ ท่านปรีดีฯ ได้อาศัยอยู่บ้าน พ.อ.
พระวิชิตมนตรี (สุด ภูมณฑลจินดา) อดีตอธิบดีศาลมณฑลชุมพร และอดีต
ผู้ช่วยเจ้ากรมพระธรรมนูญทหารบก ซึ่งขณะนั้นท่านเจ้าคุณได้ออกจาก
ราชการมาตั้งสำนักงานทนายความ ท่านปรีดีฯ จึงเรียนกฎหมายไปด้วย
และทำหน้าที่เสมียนสำนักงานทนายความไปด้วย จึงเป็นผลพลอยได้ทำให้
ท่านปรีดีฯ ได้มีความรู้ทางด้านกฎหมายอย่างลึกซึ้งและกว้างขวางออกไป

ท่านปรีดีฯ ใช้เวลาเรียนกฎหมายอยู่ ๒ ปี ก็สอบไล่ได้เป็นเนติ-
บัณฑิต เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๒ แต่ตามข้อบังคับสมัยนั้นยังเป็นเนติบัณฑิต
ไม่ได้ เพราะมีอายุยังไม่ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ต้องรอจนถึงมีอายุครบ ๒๐ ปี
บริบูรณ์ ใน พ.ศ. ๒๔๖๓ จึงได้เป็นสมาชิกสามัญแห่งเนติบัณฑิตยสภา

ในปีที่สำเร็จสอบไล่ได้ชั้นเนติบัณฑิตนั้น ก็พอดีเกิดคดีสำคัญขึ้น
คดีหนึ่งซึ่งเป็นที่โจษจันกันมาก คือคดีเรื่องเรือสำเภาของนายลิ้มชุ่นห้วน
เศรษฐีใหญ่เมืองนครศรีธรรมราช ได้ไปชนพลับพลาในหลวงที่ปากน้ำ
สมุทรปราการเสียหาย คดีนี้เกี่ยวกับการสมุทรปราการเป็นโจทก์ นายลิ้มชุ่นห้วน
เป็นจำเลย

ตามรูปคดียากที่จำเลยจะชนะได้ เพราะเรือสำเภากองจำเลยได้ไปชนพลับพลาที่ประทับในหลวงจนเสียหายจริง และนอกจากรูปคดีจะเสียเปรียบโจทก์แล้ว ยังเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับพระบารมีในหลวงอีกด้วย เพราะในเวลานั้น พ.ศ. ๒๔๖๓ ประเทศไทยยังอยู่ในระบอบปกครองราชาธิปไตย ที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจอย่างล้นพ้น จึงยิ่งทำให้หาทนายความมาแก้ต่างให้จำเลยได้ยากเย็นยิ่งขึ้น

ท่านปรีดิศ เนติบัณฑิตหนุ่มวัย ๑๙ ปี ได้ศึกษาเรื่องราวของคดีนี้อย่างใกล้ชิด และมองเห็นช่องทางที่จะเอาชนะได้ จึงได้ขออนุญาตเป็นทนายแก้ต่างให้นายลิ่มชุนหงวนจำเลย และได้ขออนุญาตต่อเนติบัณฑิตยสภาในสมัยนั้นเพื่อเป็นทนายในคดีดังกล่าว เหตุที่ต้องขออนุญาตก็เพราะว่าแม้ท่านจะสอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิตแล้ว แต่อายุยังไม่ถึง ๒๐ ปีบริบูรณ์ จึงไม่มีสิทธิ์เป็นสมาชิกของเนติบัณฑิตยสภา เมื่อไม่ได้เป็นสมาชิกของเนติบัณฑิตยสภาก็ไม่มีสิทธิ์เป็นทนายว่าคดีทั่วไปได้ นอกจากจะขอและได้รับอนุญาตเป็นพิเศษจากเนติบัณฑิตยสภาให้ว่าความได้เป็นคดีๆ ไป

เมื่อข่าวท่านปรีดิศ รับเป็นทนายให้นายลิ่มชุนหงวนแพร่สะพัดไปบรรดาทนายอาวุโสทั้งหลายก็ได้แต่ยิ้มเยาะ และบางทีก็ก๊นิกสมเพชท่านปรีดิศ ทนายหน้าใหม่ที่ไม่มีใครรู้จัก

แต่ในที่สุดหลังจากที่ได้ต่อสู้กันในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างลึกซึ้งแล้ว ศาลจังหวัดสมุทรปราการได้พิพากษาคัดสินให้นายลิ่มชุนหงวนจำเลยเป็นฝ่ายชนะคดี และต่อมาโจทก์ก็ได้อุทธรณ์และฎีกาตามลำดับ แต่ทั้งศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาก็ได้พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น

คดีนี้นับเป็นคดีแรกและคดีสุดท้ายที่ท่านปรีดิศ เป็นทนายความ และจากคดีนี้ได้ทำชื่อเสียงท่านปรีดิศ ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในวงกรณักกฎหมายและในวงการปกครองชั้นสูงในขณะนั้น หลายคนได้เฝ้าจับตามองท่านปรีดิศ ด้วยความชื่นชมในความรู้ความสามารถและความฉลาดไหวพริบ

“...ผมได้กล่าวถึงสภาพสังคมไทยที่หม่อมประจักษ์เป็นกำลังคนเองว่า ราษฎรได้มีกามอดัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความเกียดกัณฑ์ที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๑๑

ท่านปรีดิฯ ได้เคยพูดถึงคดีนี้ในคำปราศรัยของท่านต่อธรรม-ศาสตร์บัณฑิตและเนติบัณฑิต นักสันติภาพ ที่ได้ไปเยี่ยมท่าน ณ บ้านพักชานกรุงปารีส เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ว่า

“ผมในฐานะทนายต่อสู้ว่าเป็นกษัตริย์นอกอำนาจ เวลานั้นยังไม่มีความหมายแห่งและพาณิชย์ที่ใช้ศัพท์ใหม่ว่า เหตุสุดวิสัย ผมจึงต้องใช้ศัพท์เก่าที่ปรากฏในกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ อ้างคดีตัวอย่างสมัยพระเอกาทศรถ ในคดีเงินกังเซ่งที่ผู้เช่าสำเนาไปค้าขายและถูกพายุลูกพัดกลางทะเล เจ้าของเรือได้ฟ้องเรียกค่าเสียหาย คดีว่ากันจนถึงฎีกาต่อพระเอกาทศรถ ซึ่งทรงวินิจฉัยว่าเป็นกษัตริย์นอกอำนาจ ผู้เช่าเรือไม่ต้องใช้ค่าเสียหาย”

เสร็จจากคดีนายลิ้มซุ่นหรงแล้ว ท่านปรีดิฯ ได้เข้ารับราชการในกรมราชทัณฑ์ กระทรวงนครบาล (กระทรวงมหาดไทย) ในตำแหน่งเสมียนโท อัตราเงินเดือน ๓๕ บาท (เป็นอัตราเงินเดือนที่ต่ำกว่าวุฒิ เพราะอัตราตามวุฒิยังไม่ว่าง) มีพระยาชัยวิชิตวิศิษฎ์ธรรมธาดา (ข้า ณ ป้อมเพชร) ซึ่งมีฐานะเป็นหลานพี่หลานน้องกับนายเสียนผู้บิดาของท่านปรีดิฯ เป็นอธิบดี ขณะนั้นท่านปรีดิฯ ได้พักอาศัยอยู่บ้านพระยาชัยวิชิต อธิบดีกรมราชทัณฑ์ ญาติผู้ใหญ่ของท่านนั่นเอง และพระยาชัยวิชิต ผู้นี้คือบิดาของท่านผู้หญิงพูนสุข ภรรยาผู้ทุกข์ยากของท่านปรีดิฯ

ตามสมุดประวัติบอกว่า แรกเข้ารับราชการเป็นตำแหน่งเสมียนโท เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๒ สังกัดกรมราชทัณฑ์ กระทรวงนครบาล สมุดประวัติได้บันทึกต่อไปว่า

“วันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ ย้ายจากกรมราชทัณฑ์ กระทรวงนครบาล มาเป็นนักเรียนหลวงกระทรวงยุติธรรม ส่งไปศึกษาวิชากฎหมายประเทศฝรั่งเศสโดยทางราชการ”

ก่อนที่ท่านปรีดิฯ จะเดินทางไปฝรั่งเศสเพื่อศึกษาวิชากฎหมายตามความต้องการของกระทรวงยุติธรรม เจ้าพระยาอภัยราชา เสนาบดี

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนตระกูล

๑๒

กระทรวงยุติธรรมในขณะนั้น ได้นำท่านปรีดิฯ เข้ากราบถวายบังคมทูลลา เจาะพระพักตร์สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้า-เจ้าอยู่หัว พระองค์ท่านได้รับสั่งว่า

“รู้จัก (ชื่อ) เด็กคนนี้นานแล้ว ขอให้ส่งไปเรียนเถอะจะเป็นประโยชน์แก่แผ่นดินในภายหน้า”

ครั้นแล้วในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ นั้นเอง ท่านปรีดิฯ เดินทางไปประเทศฝรั่งเศสโดยทางเรือผ่านทางคลองสุเอซ พร้อมด้วยมองซิเออร์เลเดแกร์ ที่ปรึกษากฎหมายและอาจารย์โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรมขณะนั้น ท่านปรีดิฯ ได้บันทึกการเดินทางครั้งนี้ไว้ในความเห็นเกี่ยวกับการ ขุดคลองคอคอดกระ ไว้ตอนหนึ่งดังนี้

“เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ ขณะที่เรือลำซึ่งข้าพเจ้าโดยสารไปยังประเทศฝรั่งเศสได้แล่นผ่านคลองสุเอซนั้น ข้าพเจ้าได้ถามอาจารย์เลเดแกร์ (ชาวฝรั่งเศสที่เคยเป็นที่ปรึกษากฎหมายและอาจารย์โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม) ซึ่งเดินทางไปด้วยถึงเรื่องราวของคลองสุเอซ เมื่ออาจารย์ได้เล่าให้ฟังพอสมควรแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้ระลึกถึงเรื่องที่เคยได้ยิน มาตั้งแต่ยังเป็นนักเรียนมัธยมอยู่ว่า รัฐบาลไทยสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้ดำริที่จะขุดคลองที่คอคอดกระ แต่มีอุปสรรคเนื่องจากปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ ข้าพเจ้าจึงได้ถามอาจารย์ผู้นั้นว่า ถ้าประเทศสยามจะฟื้นฟูความคิด จะขุดคลองขึ้นมาอีกต่างประเทศจะว่าอย่างไร ? อาจารย์ตอบว่า สำหรับฝรั่งเศสไม่มีปัญหา คือถ้าขุดได้ก็เป็นการดี เพราะจะทำให้คมนาคม ระหว่างฝรั่งเศสกับอินโดจีนทางทะเลสั้นเข้าอีก อาจารย์ได้เล่าให้ฟังถึง การที่ชาวต่างประเทศเสนอโครงการต่อรัชกาลที่ ๕ เพื่อขอขุดคลองที่ กล่าวนี้ ท่านแนะว่า ถ้าข้าพเจ้าสนใจที่จะทำประโยชน์ให้ประเทศของ ข้าพเจ้าแล้ว เมื่อข้าพเจ้าอยู่ในฝรั่งเศสก็ควรค้นคว้าศึกษาถึงเรื่องคลอง นั้น และเทียบเคียงดูกับเรื่องคลองสุเอซ คลองปานามา คลองคิลของ เยอรมัน และคลองโครีนธ์ของกรีก

...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตัวคนเดียวว่า ราษฎรได้มีความอึดอัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งคดียุ
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะมาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...

๑๓

“ต่อมาเพื่อนข้าพเจ้าจำนวนหนึ่งกับข้าพเจ้า ได้คิดทำการเปลี่ยน-
แปลงการปกครองประเทศไทย ตั้งแต่เรายังอยู่ด้วยกันในประเทศฝรั่งเศส
ข้าพเจ้าได้เสนอหลักการอันเป็นรากฐานสำคัญที่เป็นจุดหมายของข้าพเจ้า
ในการเปลี่ยนแปลงนั้น คือจุดประสงค์อันยิ่งใหญ่อยู่ที่ความปรารถนาให้
ชาติไทยมีความเป็นเอกราชสมบูรณ์ ซึ่งรวมทั้งเอกราชในทางเศรษฐกิจ
ด้วย (ผู้อ่านเค้าโครงการเศรษฐกิจของข้าพเจ้า คงเห็นความปรารถนาของ
ข้าพเจ้าที่กล่าวมาแล้ว) มิตรสหายดังกล่าวแล้ว ได้ตกลงมอบให้ข้าพเจ้า
พิจารณาปัญหาแก่เศรษฐกิจของชาติ ข้าพเจ้าจึงได้พิจารณาตามสติปัญญา
อันน้อยของข้าพเจ้า และโดยเฉพาะการขูดคลองคอคอดกระนั้น ข้าพเจ้า
ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องขูดคลองที่คอคอดต่างๆ ตามที่อาจารย์เลเดแกร์ เคย
แนะนำไว้

“ผลแห่งการศึกษาค้นคว้าของข้าพเจ้าในสมัยนั้น ทำให้ข้าพเจ้า
เห็นว่าในแง่การชำนั้น การขูดคลองที่คอคอดต่างๆ ซึ่งแม้ภูมิประเทศ
จะเป็นภูเขาก็สามารถทำได้ เช่น คลองปานามา เป็นต้น แต่ปัญหายุ่ง
แรงงาน ทน การเมืองระหว่างประเทศ

“ในเรื่องแรงงานนั้น ปรากฏว่าการขูดคลองสุขเอชต้องใช้วิธีเกณฑ์
จ้างคนงานอาหรับ ซึ่งต้องล้มตายกันมาก ส่วนการขูดคลองปานามา
นั้น แม้จะใช้วิธีจ้างคนงาน แต่คนงานก็ต้องล้มตายเพราะไข้มาเลเรียมาก
การขูดคลองคิน และคลองโครินธ์ ไม่มีปัญหาดังกล่าวนี้ ข้าพเจ้าจึงคิดว่า
ถ้าจะขูดคลองคอคอดกระแล้ว ก็ต้องใช้วิธีจ้างคนงานและเครื่องมือทุ่นแรง
ที่ทันสมัยกว่าแต่ก่อน และต้องระวังเรื่องโรคภัยไข้เจ็บของคนงาน ซึ่ง
รัฐบาลมีทางแก้ปัญหเหล่านี้ได้

“ในเรื่องเงินทนนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าการขูดคลองคิลและโครินธ์
ได้ใช้จ่ายเงินของประเทศนั้นๆ เอง จึงไม่มีปัญหาอันใดที่ต่างประเทศจะ
แทรกแซงในธุรกิจอันเป็นไปตามอธิปไตยของชาตินั้น แต่สำหรับคลองสุขเอช
นั้นก็รู้กันอยู่ทั่วไปแล้วว่าต้องใช้ทุนของหลายประเทศ อันทำให้ไอยคุปต์

ต้องเสียอธิปไตยในเขตคลองนั้นไป ส่วนการขุดคลองปานามา นั้น เดิมฝรั่งเศสได้รับสัมปทานจากประเทศโคลัมเบีย ซึ่งเป็นเจ้าของเขตปานามา แต่บริษัทนี้ขุดไม่สำเร็จ การงานต้องหยุดชะงักลงและมีการชำระบัญชีบริษัทนั้น ต่อมา ส.ร.อ. ได้ทำการเจรจากับโคลัมเบียเพื่อขอสัมปทาน รัฐบาลโคลัมเบียสมัยนั้นได้ประวิงการสัตยาบันตกลงกับ ส.ร.อ. เพื่อเกี่ยงที่จะได้ประโยชน์ยิ่งขึ้น ใน ค.ศ. ๑๙๓๑ ได้เกิดมีขบวนการแบ่งแยกดินแดนโคลัมเบีย โดยแยกเขตปานามาออกเป็นอีกประเทศหนึ่งต่างหากจากโคลัมเบีย รัฐบาลโคลัมเบียได้ส่งกองทหารไปเพื่อปราบปรามขบวนการนี้ แต่ได้ถูกต้านโดยนาวิกโยธินของอเมริกาแห่งเรือลาดตระเวณ ส.ร.อ. ชื่อ แชนวิลล์ ซึ่งอำนัยะของสัญญาที่มีไว้แต่ปางก่อนว่า ส.ร.อ. มีสิทธิ์คุ้มครองที่จะให้บริเวณคอคอดปานามา นั้นเป็นแดนเปิด การสู้รบระหว่างกองทหารของรัฐบาลโคลัมเบียกับขบวนการเอกราชของปานามาจึงสงบลง ต่อมาอีกไม่กี่วันรัฐบาล ส.ร.อ. ก็รับรองประเทศปานามาที่ตั้งขึ้นใหม่นั้น และประเทศปานามาก็ทำสนธิสัญญาแยกเขตปกครองปานามาให้อยู่ในความอารักขาของ ส.ร.อ. ฉะนั้นปัญหาเรื่องทุนก็เกี่ยวกับการเมืองระหว่างประเทศอย่างใกล้ชิด และอาจมีเหตุให้มีการแบ่งแยกดินแดนตั้งเป็นประเทศใหม่ เช่น ประเทศปานามา เป็นต้น

“ในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาการเมืองระหว่างประเทศโดยทั่วไปนั้น ก็เป็นที่เห็นประจักษ์อยู่แล้วสำหรับคลองสุเอซและคลองปานามา ส่วนคลองก็ลกับคลองโครีนธ์ไม่มีปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ สำหรับการขุดคลองกระในสมัยที่ข้าพเจ้าศึกษาอยู่นั้น เห็นว่าปัญหามีได้อยู่แต่เพียงที่เราจะต้องระมัดระวังอาณานิคมอังกฤษอย่างเดียวเท่านั้น คือต้องระลึกรถึงตัวอย่างของคลองอื่นๆ ที่จะมีผลในการเมืองตามมามากอีกด้วย ถ้าหากเราไม่ระมัดระวังให้ดี และถ้าคิดหาทุนโดยการกู้เงินจากต่างประเทศแทนที่จะเอาเงินทุนของเราเองแล้ว ก็จะทำให้ภาระหลายอย่างติดตามมา”

...เราได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...

๓

ถูกกล่าวหาเป็นหัวหน้าสหภาพ

ในประเทศฝรั่งเศส ท่านได้เข้าศึกษาภาษาฝรั่งเศสและความรู้
ทั่วไปที่วิทยาลัยกอง (Lycée Caen) และศึกษาพิเศษจากอาจารย์เลอ-
บอนนัวส์ (Lebonnois) ซึ่งเป็นเลขาธิการสถาบันคุรุศาสตร์ระหว่างประเทศ
ต่อมาจึงได้เข้าศึกษากฎหมายที่มหาวิทยาลัยกอง (Caen) สอบไล่ได้ปริญญา
รัฐเป็น “บาเชอลิเอร์” กฎหมาย (Bachelier En Droit) และสอบไล่ได้
เป็น “ลิซองซิเอ” กฎหมาย (Licencie En Droit) จากนั้นได้เข้าศึกษา
ชั้นสูงต่อไปที่มหาวิทยาลัยปารีส สอบไล่ได้ปริญญารัฐเป็น “ดุษฎีบัณฑิต
กฎหมาย” (Docteur En Droit) ฝายนิติศาสตร์ (Sciences Juridiques)
และสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงในทางเศรษฐกิจอีกด้วย

ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๖๖-๒๔๖๗ (ค.ศ. ๑๙๒๔-๑๙๒๕) ซึ่ง
ขณะนั้นท่านปรีดิฯ กำลังเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยปารีส ท่านได้ร่วมกับ
เพื่อนๆ นักเรียนไทยในฝรั่งเศสกับสวิตเซอร์แลนด์ และนักเรียนไทยใน
ประเทศอื่นส่วนที่ขึ้นต่อสถานทูตสยาม ณ กรุงปารีส ก่อตั้งสมาคมนักเรียน
ไทยขึ้นในฝรั่งเศส เรียกชื่อว่า “สามัคยานุเคราะห์สมาคม” อักษรย่อว่า
“ส.ย.ว.ม.” เรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า “Association Siamoise D
Intellectualité et D Assistance Mutuelle” อักษรย่อว่า “S.I.A.M.” ท่าน
ผู้ที่คิดตั้งชื่อสมาคมที่มีความบริบูรณ์ทั้งความหมายและรูปของอักษร
อย่างคล้องจองกันทั้งภาษาไทยและภาษาฝรั่งเศส คือ ม.จ. นักขัตตรมงคล
(พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ พระบิดาแห่งสมเด็จพระบรม-
ราชินีนาถ) ซึ่งขณะนั้นพระองค์ท่านเป็นนักเรียนไทยคนหนึ่งในฝรั่งเศส

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
อุทธรณ์ ท่านตระกูล
๑๖

ท่านปรีดิฯ ได้รับเลือกให้เป็นเลขาธิการสมาคมเป็นคนแรก โดย
ม.จ. เจริญใจ จิตรพงศ์ โอรสกรมพระนริศฯ เป็นสภานายก และต่อมาใน
ปี พ.ศ. ๒๔๖๘ และ ๒๔๖๙ ท่านปรีดิฯ ได้รับเลือกตั้งให้เป็นสภานายก
สมาคม ๒ ปีซ้อนติดต่อกัน

ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งเป็นสภานายกสมาคมนั้น ได้มีความ
ขัดแย้งกับท่านทูตประจำกรุงปารีสขณะนั้น คือพระองค์เจ้าจรัญศัคดี
กฤษดาการ เป็นความขัดแย้งระหว่างสมาคมกับท่านทูต แต่โดยที่ท่านปรีดิฯ
เป็นนายกสมาคมจึงกลายเป็นตัวแทนของความขัดแย้งไป และความขัดแย้ง
ได้พัฒนาสูงขึ้น จนถึงขั้นที่ท่านอัครราชทูตได้ส่งโทรเลขด่วนถึงกระทรวง
การต่างประเทศ ขอให้ทำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ
ขอส่งตัวท่านปรีดิฯ กลับสยามโดยด่วน ตามเหตุผลที่ท่านอัครราชทูต
กล่าวหาว่า ท่านปรีดิฯ ทำการประจัญหน้าสหภาพแรงงาน โดยยุยง
ให้นักเรียนเรียกร้องเงินเดือนเพิ่มขึ้น ส่วนทางด้านท่านปรีดิฯ ก็ได้ถวาย
ฎีกากราบบังคมทูล แก้อธิบายกล่าวหาและกล่าวโทษท่านอัครราชทูตใน
หลายเรื่อง เช่น เรื่องโกงเงินเดือนนักเรียน (นักเรียนทุนหลวง) ทำความ
เสียหายจนถูกฝรั่งฟ้องฐานเป็นขู้ ซึ่งศาลตัดสินปรับแสนฟรังค์ และได้
ทำความเสียหายให้แก่รัฐบาลสยามในที่ประชุมสันนิบาตชาติ

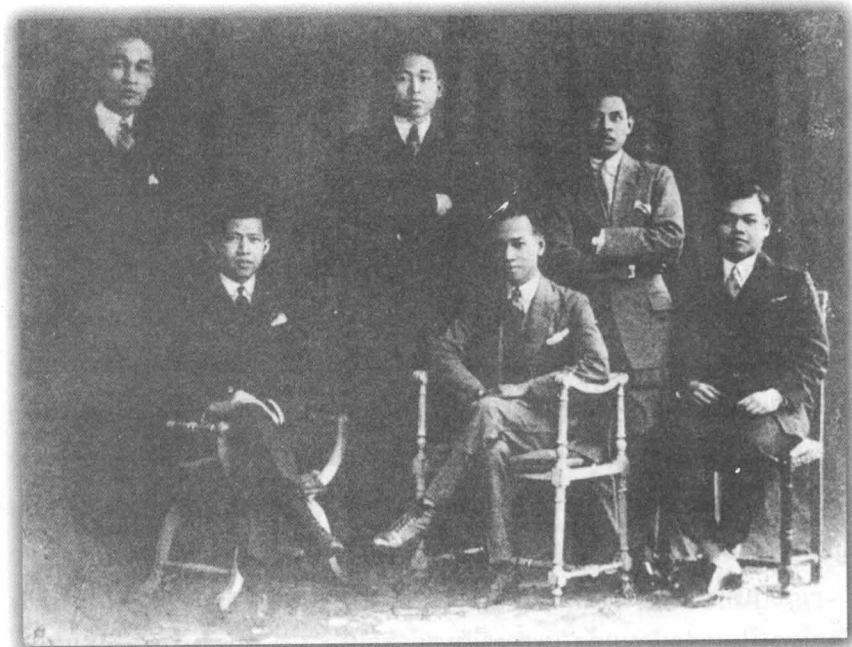
ต่อรายงานกราบบังคมทูลของทั้งสองฝ่าย พระบาทสมเด็จพระ-
ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงรับพิจารณาและมีพระราชวินิจฉัยตามบันทึก
ของเสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ
(พระองค์เจ้าไทรทศ) มีความตอนหนึ่งว่าดังนี้

“...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เห็นว่า นายปรีดิ พนมยงค์
ต้องรับผิดชอบอย่างสำคัญในการที่สมาคมเบี่ยงจากความประสงค์เดิม
และในการยุยงนักศึกษาให้เกิดความรู้สึกละเมิดวินัย และไม่ไว้อัคร-
ราชทูต ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงมีกระแสรับสั่งให้เรียก
นายปรีดิ พนมยงค์ กลับทันที...”

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอัคคี
 ษัตริย์ในทางเศรษฐกิจ และไม่มีอิทธิพลเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
 ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
 แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๑๓

ถ่ายภาพร่วมกับนักเรียนไทยในฝรั่งเศส แถวหน้าจากซ้าย : ปรีดี พนมยงค์ หลวง-
 วิจิตรวาทการ ชม จารุรัตน์ แถวยืนจากซ้าย : ควง อกภัยวงศ์ แถบ อกภัยวงศ์
 ควง รักตะประจิต

ทางด้านบิดาของท่านปรีดีฯ เมื่อได้ทราบข่าวว่าลูกชายถูกเรียกตัว
 กลับ จึงได้ทำหนังสือกราบบังคมทูลถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้า-
 อยู่หัว ขอพระราชทานโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนเวลาการเรียกตัวกลับไปจน
 กว่าจะสอบไล่ ซึ่งกำหนดวันสอบก็จะมาถึงในไม่ช้านี้แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้า-
 อยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ตามฎีกานั้น
 โดยเงื่อนไขว่าอย่างไรก็ตามท่านปรีดีฯ จะต้องเขียนคำขอขมาเป็นลาย
 ลักษณ์อักษรต่ออัครราชทูตสยาม กรุงปารีส

๕

จิตสำนึกอภีวัฒน์

การปฏิวัติหรือที่ท่านปรีดิฯ เรียกว่า **อภีวัฒน์** นั้น และหนังสือเล่มนี้ก็จะเรียกอภีวัฒน์ต่อไป ถึงแม้ว่าจะปรากฏเป็นรูปธรรมขึ้นในประเทศฝรั่งเศสเป็นครั้งแรก ด้วยการประชุมปรึกษาหารือกับพรรคพวกอย่างเป็นทางการเป็นงานก่อตั้ง **“คณะราษฎร”** ขึ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๒๗ (พ.ศ. ๒๔๖๙) เพื่อทำการอภีวัฒน์ประเทศสยามจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย

แต่ตามข้อเท็จจริงปรากฏว่า ท่านปรีดิฯ ได้มีจิตสำนึกในการอภีวัฒน์มาเป็นเวลานานแล้ว เพราะมีเหตุการณ์หลายๆ อย่างมากระทบ และได้สั่งสมในจิตสำนึกของท่านเพิ่มทวีมากขึ้นๆ ตามเงื่อนไขทางภาววิสัยที่ท่านได้สัมผัส

ท่านปรีดิฯ ได้บันทึกเรื่องจิตสำนึกในการอภีวัฒน์ของท่านไว้ในหนังสือ **“ชีวิตผ่นผวนของข้าพเจ้า”** มีความบางตอนว่าดังนี้

“ในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ ข้าพเจ้าอายุได้ ๑๑ ขวบ ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันและเด่นชัดในเรื่องวัฒนธรรมของชาวจีนโพ้นทะเลและลูกหลานจีนในเมืองไทย ซึ่งเป็นประชากรจำนวนประมาณร้อยละ ๒๕ ของประชากรทั้งประเทศ สิ่งนั้นคือการที่ชาวจีนทุกคนตัดผมเปียทิ้ง ทั้งๆ ที่ได้ไว้เปียมาเป็นเวลาหลายศตวรรษ เขาต่างอธิบายถึงเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่นี้ต่อประชาชนในประเทศที่เขาทั้งหลายมาอาศัยอยู่ว่า ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยก่อนซึ่งเป็นผู้กำหนดให้ไว้ผมเปียที่ไม่คาดนี้ได้ถูกล้มล้างไปแล้ว โดยการอภีวัฒน์เปลี่ยนแปลง

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่เจ้านายว่า ราษฎรได้มีความอดกลัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในการการเมือง อีกทั้งคงอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

การปกครองเป็นสาธารณรัฐ อันมี ดร.ซุนยัตเซน เป็นผู้นำและเป็นผู้แนะนำ
ให้ชาวจีนทุกคนเปลี่ยนทรงผมใหม่เป็นทรงสั้นตามแบบยุโรป (ในยุคนั้น)
ทั้งนี้ชาวจีนจะไม่ได้ถูกชาวต่างชาติล้อเลียนว่า “มีหางที่ห้วน”

“ที่โรงเรียนตัวอย่างในพระนครศรีอยุธยา ซึ่งข้าพเจ้าได้ศึกษา
ชั้นมัธยมอยู่ที่นั่น ครูวิชาประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ได้อธิบายถึงสาเหตุ
ที่แท้จริงของการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ โดยเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า ประเทศ
เอกราชส่วนใหญ่ในโลกมีรัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นด้วยความยินยอมและเห็นชอบ
ของรัฐสภา โดยประชาชนจะเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกรัฐสภา สำหรับประมุข
แห่งรัฐของแต่ละประเทศเอกราชนี้ อาจมีฐานะเป็นกษัตริย์สืบสันตติวงศ์
หรืออาจจะเป็นประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ ซึ่งก็คือสามัญชนที่ได้รับ
เลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งในระยะเวลาอันมีกำหนดไว้ ครูข้าพเจ้ากล่าวเสริม
ว่า ในบรรดาประเทศที่มีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่
ล้าหลัง ๓ ประเทศ (ได้แก่ จีน รัสเซีย และสยาม) นั้น ระบอบสมบูรณา-
ญาสิทธิราชย์ในประเทศจีนได้ถูกล้มล้างไปแล้ว ยังคงเหลืออยู่แต่ประเทศ
รัสเซีย และสยาม และยังไม่ทราบว่าจะประเทศใดใน ๒ ประเทศนี้ จะเปลี่ยน-
แปลงระบอบการปกครองได้ก่อนกัน”

ท่านปรีดิฯ ได้บันทึกอีกตอนหนึ่งว่า

“ประมาณเกือบ ๑ ปีต่อมา คือใน ร.ศ. ๑๓๐ มีข่าวใหญ่แพร่
ไปทั่วทั้งประเทศ คือรัฐบาลแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จัปได้
ว่ามีคณะภักดีทำงานใต้ดิน เพื่อล้มล้างระบอบการปกครองแบบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ จากเหตุนี้เอง นักก่อภักดีมากกว่าร้อยคนถูกจับ
และถูกศาลพิเศษตัดสินลงโทษจำคุกตลอดชีวิตบ้าง ประหารชีวิตบ้าง
แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้ลดโทษประหารชีวิตเป็นโทษจำคุกตลอดชีวิต และลดโทษ
ตลอดชีวิตเป็นจำคุก ๒๐ ปี ส่วนผู้ที่ถูกตัดสินจำคุก ๒๐ ปี ให้รอการ
ลงอาญาไว้

สมาคมคณาจารย์ของโลก ผู้มาจากสมาคม
สุพรรณิ ดำเนินตระกูล

๒๐

“ระหว่างที่มีการพิจารณาคดีที่ศาลพิเศษ ผู้พิพากษาท่านหนึ่ง ได้กล่าวเตือนร้อยตรีนายหนึ่งจากกองทหารรักษาพระองค์ว่า ไม่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ จำเลยได้อธิบายต่อผู้พิพากษาอย่างกล้าหาญว่า เขารักชาติยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์ และตัวเขาเองอยู่ในกองร้อยที่ใกล้ชิดในหลวงที่สุด ย่อมทราบดีว่าบรรดาพลทหารและพลเรือนพูดกันว่ามิอะไรเกิดขึ้นบ้างในราชสำนัก อันทำให้เขาได้ตระหนักว่า ความสุขสำราญและความหรูหราฟุ่มเฟือยของราชสำนักนั้นนำชาติไปสู่หายนะ ทำให้เขาได้เกิดจิตสำนึกและผลักดันให้เขาเข้าร่วมขบวนการอภิวัฒน์ครั้งนี้

“คนหนุ่มสาวส่วนหนึ่ง รวมทั้งตัวข้าพเจ้าด้วย มีความเห็นอกเห็นใจอย่างยิ่งต่อผู้ที่ถูกลงโทษทางการเมืองเหล่านี้ พวกเราได้พูดคุยกันถึงเรื่องนี้นักบ่อยๆ ทั้งในโรงเรียนมัธยมและโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม ซึ่งข้าพเจ้าได้ลงทะเบียนใน พ.ศ. ๒๔๖๐ ต่อมาภายหลังการอภิวัฒน์ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ รัฐบาลประชาธิปไตยของเราได้คืนยศให้นักโทษการเมืองเหล่านี้ ตามยศเดิมที่มีอยู่ก่อนที่จะถูกคำพิพากษา อันเป็นเครื่องยืนยันถึงความเห็นอกเห็นใจที่เรามีต่ออันก่อภิวัฒน์รุ่นนั้น

“ระหว่างข้าพเจ้าศึกษาวิชากฎหมายนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่ามหาอำนาจต่างชาติถือสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเหนือประเทศสยาม ไม่ว่าจะเป็นทั้งทางทฤษฎีหรือทางปฏิบัติ คนในสังกัดมหาอำนาจเหล่านี้ไม่ต้องขึ้นศาลไทย เพราะคดีที่มีคู่ความเป็นคนสังกัดต่างชาติเหล่านั้น จะต้องให้ศาลกงสุลหรือศาลคดีระหว่างประเทศตัดสิน ทั้งนี้เป็นไปตามสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคระหว่างชาติมหาอำนาจกับประเทศสยาม ในศาลคดีระหว่างประเทศ คำวินิจฉัยของผู้พิพากษาชาติยุโรป จะมีน้ำหนักมากกว่าคำวินิจฉัยของผู้พิพากษาสยาม ข้าพเจ้าไม่พอใจการใช้อำนาจอธิปไตยเช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงได้ตัดสินใจที่จะทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราชของชาติอันสมบูรณ์ โดยมีอำนาจอธิปไตยของตนอย่างเต็มเปี่ยม ขณะเดียวกัน ข้าพเจ้าได้สังเกตความเป็นไปของราชสำนัก รวมทั้งการบริหารงานภายใต้ระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และตั้งความปรารถนาไว้ว่า จักต้อง

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดกลัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๒๑

ก่อตั้งระบอบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศของข้าพเจ้าให้ได้ แม้ใน
ตอนนั้นข้าพเจ้ายังไม่ทราบว่าทำได้อย่างไร

“ในปี พ.ศ. ๒๔๖๑ มีรายงานข่าวหลายกระแสที่ลงในหนังสือพิมพ์
ที่กรุงเทพฯ เกี่ยวกับการอภิวัฒน์ของพรรคบอลเชวิคในรัสเซีย สิ่งที่
ข้าพเจ้าสนใจในครั้งนั้นก็คือการล้มล้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์
ของพระเจ้าซาร์ เหตุการณ์นี้ทำให้ข้าพเจ้าระลึกถึงคำพูดของครูข้าพเจ้า
ที่โรงเรียนมัธยมที่ว่า ระหว่างรัสเซียและสยาม ประเทศใดจะล้มเลิก
ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ก่อนกัน

“ในเมื่อประเทศรัสเซียล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ ข้าพเจ้า
ก็มีความหวังอย่างแรงกล้าว่า เหตุการณ์เช่นเดียวกันนี้คงจะเกิดขึ้นใน
ประเทศสยาม

“ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงได้พูดคุยกับเพื่อนข้าพเจ้าคนหนึ่งอย่างลับๆ
เพื่อหาวิธีที่จะทำให้เราได้บรรลุจุดประสงค์นี้ ด้วยเราตระหนักถึงบทเรียน
ของบรรดานักอภิวัฒน์ที่ถูกจับกุมในปี ร.ศ. ๑๓๐ ว่าเกิดจากบุคคลหนึ่งซึ่ง
เป็นผู้ทรยศได้เปิดเผยแผนการดังกล่าวต่อรัฐบาล อย่างไรก็ตาม เรายัง
ไม่ทราบว่าทำอะไรจึงจะสามารถตั้งขบวนการอภิวัฒน์ให้มีประสิทธิ-
ภาพมากที่สุด

“ในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ ข้าพเจ้าสอบไล่ได้ตามหลักสูตรของโรงเรียน
กฎหมายกระทรวงยุติธรรม แต่เนื่องจากข้าพเจ้ามีอายุเพียง ๑๙ ปี ยังไม่
สามารถเป็นสมาชิกของเนติบัณฑิตยสภาที่กำหนดอายุขั้นต่ำไว้ ๒๐ ปี จึงไม่
อาจจะได้รับแต่งตั้งเป็นผู้พิพากษาได้ ข้าพเจ้าต้องรออยู่ ๒-๓ เดือน จึงได้เป็น
สมาชิกของเนติบัณฑิตยสภา กระทรวงยุติธรรมพอใจในผลการสอบของข้าพ-
เจ้า จึงให้ทุนข้าพเจ้าไปศึกษาต่อที่ประเทศฝรั่งเศส เพื่อจะได้กลับมาช่วยงาน
กระทรวงในด้านการร่างประมวลกฎหมายแบบฉบับของประเทศฝรั่งเศส

“ข้าพเจ้าเดินทางไปถึงประเทศฝรั่งเศสเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๕
กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๓”

๕

ก่อตั้งคณะราษฎร

ในหนังสือเล่มที่อ้างแล้วข้างต้น ท่านปรีดิฯ ได้กล่าวถึงการก่อตั้งคณะราษฎรไว้ดังนี้

“ด้วยความตั้งใจที่จะรับใช้เพื่อนร่วมชาติ ด้วยความปรารถนาที่จะได้รับบูรณภาพแห่งดินแดนและเอกราชอันสมบูรณ์ อันจะทำให้ประเทศชาติได้ประสบผลสำเร็จในการบำรุงเศรษฐกิจให้รุ่งเรือง ตลอดจนการนำชาติไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ข้าพเจ้าจึงได้ก่อตั้งแกนกลางอย่างลับๆ ขึ้นเป็น “คณะราษฎร” ร่วมกับเพื่อนนักศึกษาไทยบางคน”

ท่านปรีดิฯ ได้ให้รายละเอียดในการก่อตั้งคณะราษฎรไว้ในหนังสือ “บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎร” มีความดังนี้

“การประชุมเป็นทางการครั้งแรกของคณะราษฎรมีขึ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๒๗ ที่หอพักแห่งหนึ่ง ณ “Rue Du Sommerard” ซึ่งเราเช่าห้องไว้เพื่อการประชุมนั้น ผู้ร่วมประชุมมี ๗ คน คือ (๑) ร.ท. ประยูร ภมรมนตรี นายทหารกองหนุนซึ่งเคยเป็นผู้บังคับหมวดทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์รัชกาลที่ ๖ (๒) ร.ท. แปลก ชีตตะสังคะ สำเร็จวิชาจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบกสยาม แล้วมาศึกษาที่โรงเรียนนายทหารปืนใหญ่ฝรั่งเศส (๓) ร.ต. ทศนัย มิตรภักดี นายทหารกองหนุน เคยเป็นผู้บังคับหมวดกรมการทหารม้าที่ ๕ นครราชสีมา แล้วมาศึกษาที่โรงเรียนนายทหารม้าฝรั่งเศส (๔) นายตัว ลพานุกรม นักศึกษาวิทยาศาสตร์ในสวิตเซอร์แลนด์ เคยเป็นจ่านายสิบในกองทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ ๑ (๕) หลวงสิริราชไมตรี นามเดิมจัญญ นามสกุลสิงหเสนี ผู้ช่วยสถานทูต

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีกานอัดคัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะมาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๒๓

สยามประจำกรุงปารีส เคยเป็นนักเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม และ
เป็นนายสิบตรีในกองทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ ๑ (๖) นายแพบ
พหลโยธิน เนติบัณฑิตอังกฤษ (๗) ข้าพเจ้า (ปรีดี พนมยงค์)

“ที่ประชุมมีมติเป็นเอกฉันท์ให้ข้าพเจ้าเป็นประธานและเป็น
หัวหน้าคณะราษฎร จนกว่าจะมีบุคคลที่เหมาะสมเป็นหัวหน้าคณะราษฎร
ในกาลต่อไป

“เมื่อเสร็จการประชุมก่อตั้งคณะราษฎรแล้ว ข้าพเจ้ากลับสยาม
ในเดือนมีนาคมปีนั้น แล้วเพื่อนที่ยังอยู่ในปารีส เลือกเฟ้นผู้ที่สมควรชวน
ร่วมคณะราษฎรต่อไป มีนายทิว บุญยเกตุ นักศึกษาวิชาเกษตร นายบรรจง
ศรีจรรยา ไทยมุสลิมจากอียิปต์ที่มาเยือนปารีส ซึ่งรับภาระจัดตั้งไทยมุสลิม
ต่อไป อาทิ นายแช่ม มุสตาฟา (บุตรหัวหน้าศาสนาอิสลามในไทยที่รู้จัก
กันในนามว่า “ครูฟา” ต่อมานายแช่มเปลี่ยนนามสกุลว่า “พรหมยงค์”
คล้ายๆ นามสกุลข้าพเจ้า) ต่อมาได้ชวน ร.ต. สิงห์ กมลนาวิน ร.น.
นักศึกษาวิชชาทหารเรือเดนมาร์กที่มาเยือนปารีส ต่อมาพระยาทรงสุรเดช
ได้มาดูงานทหารในฝรั่งเศส เพื่อนที่ยังอยู่ที่ปารีส จึงลองทาบถามว่ามี
ความรู้สึกอย่างไรต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ก็ได้ความว่าไม่พอใจ
ระบอบนั้น แต่ยังมีได้ถูกชวนเข้าร่วมในคณะราษฎร ต่อจากนั้นเพื่อนที่
ก่อตั้งคณะราษฎรที่ปารีสก็ทยอยกันกลับสยาม ค่อยๆ ชวนเพื่อนนักศึกษา
ที่เคยสังเกตไว้ในการสนทนากันเพียงคร่ำๆ มิได้จำกัดเฉพาะนักศึกษา
ในฝรั่งเศสเท่านั้น ฉะนั้นต่อมาในสยามจึงได้ชวน ม.ล. อุดม สนิทวงศ์
นักศึกษาจากสวีตเซอร์แลนด์ ม.ล. กริ เดชาตวงศ์ นายสพรั่ง เทพหัสดินทร
ณ อยุธยา นายเล้ง ศรีสมวงศ์ นักศึกษาจากอังกฤษ ฯลฯ และเพื่อน
ทหารบก ทหารเรือ พลเรือนคนอื่นๆ ในสยาม ในปลาย พ.ศ. ๒๔๗๔ จึง
ได้ชวนพระยาพหลพลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์
และมอบให้พระยาพหลฯ เป็นหัวหน้าคณะราษฎร”

๖

กลับสู่สยาม

ในที่สุดท่านปรีดิฯ ก็จบการศึกษาชั้นปริญญาเอกทางกฎหมายจากมหาวิทยาลัยปารีส ภายหลังจากที่ได้ใช้เวลาศึกษาถึง ๕ ปี ได้ปริญญา Docteur en Droit ท่านปรีดิฯ จึงเป็นคนไทยคนแรกที่ยกปริญญาองัตรว (แผนกคนฝรั่งเศส) และได้รับประกาศนียบัตรชั้นสูงสุดทางเศรษฐศาสตร์อีกแขนงหนึ่งด้วย

เมื่อกลับเข้ามาถึงกรุงเทพฯ แล้ว ก็ได้รับการบรรจุเข้าเป็นผู้พิพากษาชั้น ๖ ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๒๔๐ บาท เมื่อ ๑ พฤษภาคม ๒๔๗๐ เป็นเลขานุการชั้น ๒ กรมร่างกฎหมายกระทรวงยุติธรรม อัตราเงินเดือน ๓๐๐ บาท เมื่อ ๑ ตุลาคม ๒๔๗๐ และต่อมาได้รับพระราชทานยศและบรรดาศักดิ์เป็นรองอำมาตย์เอกหลวงประดิษฐมนูธรรม เมื่อ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๑ และในปีถัดมาก็ได้รับการเลื่อนยศเป็นอำมาตย์ตรี (พ.ย. ๒๔๗๒) พร้อมกับขึ้นอัตราเงินเดือนก็เพิ่มจาก ๓๐๐ บาท เป็น ๓๒๐, ๓๔๐ และ ๓๖๐ บาทในปี ๒๔๗๓

ในระหว่างนั้นท่านได้รวบรวมกฎหมายไทยที่กระจัดกระจายอยู่ในที่ต่างๆ ขึ้นเป็นหมวดหมู่ ตั้งแต่สมัยกฎหมายตราสามดวงเป็นต้น มาพร้อมกับบทบัญญัติกฎหมายสมัยใหม่ จัดเป็นหนังสือชุด กล่าวถึงตัวบทกฎหมายของไทยแต่แรกจนปัจจุบันให้ชื่อว่า “ประชุมกฎหมายไทย” หนังสือชุดนี้เป็นประโยชน์ต่อนักกฎหมายเป็นอย่างมาก

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตัวตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

ในด้านการสอนกฎหมาย วิชาที่สำคัญและสร้างชื่อเสียงให้กับ
ท่านมากที่สุดก็คือวิชากฎหมายปกครอง ดร.เดือน บุนนาค ได้บันทึกไว้ใน
หนังสือที่อ้างแล้วข้างต้น ความว่า

“ในสำนักงานเป็นครูบาอาจารย์นั้น ท่านปรีดิฯ เป็นอาจารย์ผู้สอน
ที่โรงเรียนกฎหมาย เคยสอนหลายวิชา แต่วิชาหนึ่งซึ่งมิใช่วิชากฎหมาย
แท้ ได้สร้างชื่อเสียงให้กับท่านมาก คือวิชากฎหมายปกครอง ในข้อความ
ตอนต้นให้คำอธิบายวิชานี้ ท่านปรีดิฯ ก็ได้พูดถึงธรรมนูญการปกครอง
แผ่นดินซึ่งในเวลานี้เรียกว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญ ท่านได้อธิบายเรื่อง
เสรีภาพต่างๆ ที่เขียนและพูดในสมัยนี้ แต่ในครั้งนั้นท่านปรีดิฯ เรียกว่า
“**ความอิสระ**” ท่านได้อธิบายถึงเรื่องการปกครองของเมืองไทยสมัย
เวียง วัง คลัง นา เปลี่ยนมาเป็นลำดับ การแบ่งเขตปกครอง การจัดการ
ปกครองเป็นกระทรวง แล้วไปเติมเรื่องหน้าที่ของรัฐในทางเศรษฐกิจ
ซึ่งท่านปรีดิฯ เรียกในขณะนั้นว่า “**การงานซึ่งฝ่ายปกครองกระทำเพื่อ
ส่งเสริมบำรุงฐานะความเป็นอยู่ความสุขสมบูรณ์ของราษฎร**” ท่าน
ปรีดิฯ แบ่งชนิดแห่งการงานซึ่งฝ่ายปกครองต้องกระทำนี้ออกเป็นสาขา
ใหญ่สองประเภทคือ (๑) ในทางเศรษฐกิจการเมือง (Economic Politique)
(๒) ในทางสมาคมกิจ (Economic Sociale) แล้วท่านปรีดิฯ ก็พูดเรื่อง
ประดิษฐกรรม ปิรวรรตกรรม วิภาคกรรม โภคยกรรม เขียนความสั้นๆ
เพียงไม่ถึง ๕ หน้ากระดาษ ท่านปรีดิฯ จบคำอธิบายกฎหมายปกครองด้วย
การคลังของประเทศ เกี่ยวกับงานงบประมาณรายได้ รายจ่าย การกู้เงิน
การชำระหนี้ของรัฐ ดังนี้ คำอธิบายกฎหมายปกครองของท่านปรีดิฯ จึง
กว้างขวางจับใจบุคคลผู้อ่านให้หันเข้าเอาใจใส่ในกิจการบ้านเมือง ราษฎร
ผู้ถูกปกครองใครได้มีเสียงในการปกครองบ้าง ความรู้สึกอยากปกครอง
ตนเองจึงเกิดมีมาก”

๓

อภิวัฒน์

ก่อนหน้าอภิวัฒน์ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ กลุ่มผู้นำอภิวัฒน์ได้ มีการประชุมกันหลายครั้งหลายหน และได้มอบหมายให้ท่านปรีดิฯ เป็นผู้วางแผนแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ อันเป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่สำคัญที่สุดในขณะนั้น ซึ่งรัฐบาลภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กำลังเข้าตาอับ ถึงกับดุลข้าราชการออกจากงาน นอกจากจะได้รับมอบหมายและไว้วางใจ ให้เป็นผู้วางแผนแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจแล้ว ท่านยังได้รับมอบหมายให้เป็น ผู้ร่างธรรมนูญปกครองแผ่นดินสยาม ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย และร่างคำแถลงการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง

ครั้นแล้วการอภิวัฒน์ใหญ่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ก็ปรากฏขึ้น ภายใต้การนำของคณะราษฎร อันมี พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็น หัวหน้าใหญ่และมีท่านปรีดิฯ เป็นมันสมองสำคัญ

๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ตรงกับวันศุกร์ แรม ๖ ค่ำ เดือน ๗ ปีวอก จุลศักราช ๑๒๙๔ รัตนโกสินทร์ศก ๑๕๐ เป็นรัชสมัยของพระปกเกล้าฯ รัชกาลที่ ๗ แห่งราชจักรีวงศ์ และเป็นปีที่ ๘ แห่งอายุกาลที่พระองค์ขึ้น ทรงราชย์ นับแต่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๔๖๘ เป็นต้นมา

ณ ลานพระบรมรูปทรงม้า ในเช้ามีดของวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้น ทหารบก ทหารเรือ พร้อมด้วยสรรพาวุธจากหน่วยรบต่างๆ ที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้มาประชุมกัน ณ ที่นั้น ตามแผนการยึด อำนาจของคณะราษฎร เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินจากระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตย

“...จนได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีก ามอัดกั ด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๒๓

ท่ามกลางกองทหารที่มาประชุมกัน ณ ที่นั้น พ.อ. พระยาพหลย
กายได้เครื่องบินนายพันเอกของกองทัพบกไทย ก็ได้ปรากฏตัวขึ้นและ
ได้อ่านคำประกาศแถลงการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังนี้

“ราษฎรทั้งหลาย เมื่อกษัตริย์องค์นี้ได้ครองราชสมบัติสืบต่อจาก
พระเชษฐาธิราช ในชั้นต้นราษฎรบางคนได้หวังกันว่า กษัตริย์องค์ใหม่นี้คง
จะปกครองให้ราษฎรได้ร่มเย็น แต่การก็หาได้เป็นตามที่ได้คิดหวังไม่ กษัตริย์
องค์ครองอำนาจเหนือกฎหมายตามเดิม ทรงแต่งตั้งญาติวงศ์และคนสอพลอ
ไร้คุณความรู้ให้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญๆ ไม่ทรงฟังเสียงราษฎร ปลอมให้
ข้าราชการใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต มีการรับสินบนในการก่อสร้างและ
การซื้อของใช้ในราชการ หากำไรในการแลกเปลี่ยนเงินผลาญเงินของ
ประเทศ ยกพวกเจ้าขึ้นให้สิทธิพิเศษมากกว่าราษฎร กดขี่ข่มเหงราษฎร
ปกครองโดยขาดหลักวิชา ปลอมให้บ้านเมืองเป็นไปตามยถากรรม ดังที่
จะเห็นได้จากความตกต่ำในทางเศรษฐกิจและความผิดเคืองในการทำมา
หากิน ซึ่งพวกราษฎรได้รู้กันอยู่โดยทั่วไปแล้ว รัฐบาลของกษัตริย์เหิน
กฎหมายมิสามารถแก้ไขให้ดีขึ้นได้

การที่แก้ไขไม่ได้ ก็เพราะรัฐบาลของกษัตริย์มิได้ปกครองประเทศ
เพื่อราษฎรตามที่รัฐบาลอื่นๆ ได้กระทำกัน รัฐบาลของกษัตริย์ได้ถือเอา
ราษฎรเป็นทาส (ซึ่งเรียกว่าไพร่บ้าง ข้าบ้าง) เป็นสัตว์เดรัจฉาน ไม่นึก
ว่าเป็นมนุษย์ เหตุฉะนั้นแทนที่จะช่วยราษฎร กลับพากันทำนาบนหลัง
ราษฎร จะเห็นได้ว่าภาษีอากรที่บีบคั้นเอามาจากราษฎรนั้น กษัตริย์ได้
หักเอาไว้ในส่วนตัวปีละหลายล้านบาท ส่วนราษฎรกว่าจะหาได้แม้แต่
เล็กน้อย แทบเลือดตากระเด็น ถึงคราวเสียเงินราชการหรือภาษีใดๆ
ถ้าไม่มีเงิน รัฐบาลก็ยึดทรัพย์หรือไ้ใช้งานโยธา แต่พวกเจ้ากลับนอนกิน
กันเป็นสุข ไม่มีประเทศใดในโลกจะให้เงินเจ้ามากเช่นนี้ นอกจากพระ-
เจ้าซาร์ และพระเจ้าไกเซอร์ เยอรมัน ซึ่งชนชาตินั้นก็ได้โค่นราชบัลลังก์
ลงเสียแล้ว

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนานตระกูล
 ๒๘

รัฐบาลของกษัตริย์ได้ปกครองอย่างหลอกลวง ไม่ซื่อตรงต่อราษฎร มีเป็นต้นว่าหลอกลวง จะบำรุงการทำการมาหากินอย่างโน้นอย่างนี้ แต่ครั้นค่อยๆ ก็เหลวไป หาได้ทำจริงจึงไม่ มีหน้าซ้ำกลับมาแล้วคำหมิ่นประมาทราษฎรผู้มีบุญคุณเสียภาษีอากรให้พวกเจ้าได้กิน ว่าราษฎรยังมีเสียงทางการเมืองไม่ได้ เพราะราษฎรโง่ คำพูดของรัฐบาลเช่นนี้ใช้ไม่ได้ ถ้าราษฎรโง่ เจ้าก็โง่ เพราะเป็นคนชาติเดียวกัน ที่ราษฎรรู้เท่าไม่ถึงเจ้านั้น ไม่ใช่เพราะโง่ แต่เป็นเพราะขาดการศึกษาที่พวกเจ้าปกปิดไว้ไม่ให้เรียนเต็มที่ เพราะเกรงว่าเมื่อราษฎรมีการศึกษา ก็จรรู้ความชั่วร้ายที่พวกเจ้าทำไว้ และคงจะไม่ยอมให้ท่านาบนหลังคน

ราษฎรทั้งหลายพึงรู้เถิดว่า ประเทศเรานี้เป็นของราษฎร ไม่ใช่เป็นของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง บรรพบุรุษของราษฎร เป็นผู้ช่วยกันกู้ให้ประเทศมีอิสรภาพพ้นมือจากข้าศึก พวกเจ้ามีแต่ซุบมือเปิบและกวาดทรัพย์สมบัติเข้าไว้ตั้งหลายร้อยล้าน เงินเหล่านี้เอามาจากไหน ก็เอามาจากราษฎร เพราะวิธีทำนาบนหลังคนนั่นเอง บ้านเมืองกำลังอดขัดขัดฝืดเคือง ชาวนาและพ่อแม่ทหารต้องท่งนา เพราะทำไม่ได้ผล รัฐบาลไม่บำรุง รัฐบาลไล่คนงานออกอย่างเกลื่อนกลาด นักเรียนเรียนเสร็จแล้วและทหารปลดกองหนุนแล้ว ก็ไม่มีงานทำจะต้องอดอยากไปตามยถากรรม เหล่านี้เป็นผลของกษัตริย์เหนือกฎหมาย บีบคั้นข้าราชการผู้น้อย นายสิบและเสมียน เมื่อให้ออกจากงานแล้ว ก็ไม่ให้เบี้ยบำนาญ ความจริงควรเอาเงินที่กวาดรวบรวมไว้มาจัดบำรุงบ้านเมือง ให้คนมีงานทำ จึงจะสมควรที่จะสนองคุณราษฎร ซึ่งได้เสียภาษีอากรให้พวกเจ้าได้ร่ำรวยมานาน แต่พวกเจ้าก็หาได้ทำอย่างใดไม่ คงสุบเลือดกันเรื่อยๆ ไป เงินเหลือเท่าใดก็เอาไปฝากต่างประเทศ คอยเตรียมหนีเมื่อบ้านเมืองทรุดโทรมปล่อยให้ราษฎรอดอยาก การเหล่านี้ย่อมชั่วร้าย

เพราะฉะนั้นราษฎร ข้าราชการ ทหาร และพลเมืองที่รู้เท่าถึงการกระทำอันชั่วร้ายของรัฐบาลดังกล่าวแล้ว จึงรวมกำลังกันตั้งเป็น “คณะ

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตัวตนเองว่า ราษฎรได้มีความมั่งคั่ง
ชัดเจนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในการเมือง อีกทั้งโดย
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในสหรัฐ
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น

๒๕

ราษฎร” ขึ้น และได้ยึดอำนาจของกษัตริย์ไว้ได้แล้ว คณะราษฎรเห็นว่
การที่จะแก้ความชั่วร้ายนี้ได้ ก็โดยที่จะต้องจัดการปกครองโดยมีสภา
จะได้ช่วยกันปรึกษาหารือหลาย ๆ ความคิดดีกว่าความคิดเดียว ส่วน
ผู้เป็นประมุขของประเทศนั้น คณะราษฎรไม่ประสงค์ทำการแย่งชิงราช-
สมบัติ ฉะนั้นจึงได้ขอัญเชิญให้กษัตริย์องค์นี้ดำรงตำแหน่งกษัตริย์ต่อไป
แต่จะต้องอยู่ใต้กฎหมายธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จะทำอะไรโดย
ลำพังไม่ได้ นอกจากด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร คณะราษฎร
ได้แจ้งความประสงค์นี้ให้กษัตริย์ทราบแล้ว เวลานั้นอยู่ในความรีบตอบ ถ้า
กษัตริย์ตอบปฏิเสธหรือไม่ตอบภายในกำหนด โดยเห็นแก่ส่วนตนว่าจะถูก
ลดอำนาจลงมาก็จะได้ชื่อว่าทรยศต่อชาติ และก็เป็นกำจั้นที่ประเทศ
จะต้องมีการปกครองอย่างแบบประชาธิปไตย กล่าวคือประมุขของประเทศ
จะเป็นบุคคลสามัญ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้เลือกขึ้นอยู่ในตำแหน่งตาม
กำหนดกาลเวลา ตามวิธีนี้ราษฎรพึงหวังเถิดว่าราษฎรจะได้รับความบำรุง
อย่างดีที่สุด ทุกๆ คนจะมีงานทำ เพราะประเทศเราเป็นประเทศที่อุดมอยู่
แล้วตามสภาพ เมื่อเราได้ยึดเงินที่พวกเจ้าได้รวบรวมไว้จากการทำนาบน
หลังคนตั้งหลายร้อยล้านบาทมาบำรุงประเทศขึ้นแล้ว ประเทศจะต้อง
เฟื่องฟูขึ้นเป็นแน่แท้ การปกครองซึ่งคณะราษฎรจะพึงกระทำก็คือจัดวาง
โครงการ อาศัยหลักวิชา ไม่ทำไปเสมือนคนตาบอด เช่นรัฐบาลที่มีกษัตริย์
เหนือกฎหมายมาแล้ว หลักใหญ่ๆ ที่คณะราษฎรวางไว้มีอยู่ว่า

๑. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทาง
การเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง

๒. จะต้องรักษาความปลอดภัยในประเทศให้การประทุษร้ายต่อกัน
ลดน้อยลงให้มาก

๓. จะต้องบำรุงความสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดย
รัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกๆ คนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่ง
ชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก

๔. จะต้องให้ราษฎรมีสติธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่ให้พวกเจ้ามีสิทธิ
ยิ่งกว่าราษฎรเช่นที่เป็นอยู่ในเวลานี้)

๕. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้
ไม่ขัดต่อหลัก ๔ ประการดังกล่าวข้างต้น

๖. จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

ราษฎรทั้งหลายจงพร้อมใจกันช่วยคณะราษฎร ให้ทำกิจอันจะ
คงอยู่ชั่วฟ้าดินนี้ให้สำเร็จ คณะราษฎรขอให้ทุกคนที่มีได้ร่วมมือเข้ายึด
อำนาจจากกษัตริย์เหนือกฎหมาย พึงตั้งอยู่ในความสงบและตั้งหน้าทำ
มาหากิน อย่าได้ทำการใดๆ อันเป็นการขัดขวางต่อคณะราษฎร การที่
ราษฎรช่วยคณะราษฎรนี้เท่ากับราษฎรช่วยประเทศและช่วยตัวราษฎร
บุตร หลานเหลนของตนเอง ประเทศจะมีความเป็นเอกราชอย่างพร้อม
บริบูรณ์ ราษฎรจะได้รับความปลอดภัย ทุกคนจะมีงานทำ ไม่ต้องอดตาย
ทุกคนจะมีสิทธิเสมอกัน และมีเสรีภาพพ้นจากการเป็นไพร่ เป็นข้าเป็น
ทาสของพวกเจ้า หมดยศมัยที่เจ้าจะทำนาบนหลังราษฎร สิ่ง que ทุกคนพึง
ปรารถนาคือความสุข ความเจริญอย่างประเสริฐ ซึ่งเรียกกันเป็นศัพท์ว่า
“ศรีอาริยะ” นั้น ก็จะต้องบังเกิดแก่ราษฎรถ้วนหน้า”

เมื่อ นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา อ่านแถลงการณ์จบ
ลงแล้ว ทหารทุกเหล่าตลอดจนประชาชนที่อยู่ ณ ที่นั้น ได้เปล่งเสียงไชโย
ให้ร้องให้การสนับสนุนคณะราษฎร และครั้งแล้วก็ได้ชักธงชาติขึ้นสู่ยอด
โดมพระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งเป็นกองบัญชาการของคณะราษฎร

ต่อมาคณะราษฎรได้ตั้งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารขึ้น ๓ ท่าน
เป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครองประเทศ มีนายพันเอกพระยาพหลพล-
พยุหเสนา เป็นประธาน ประกอบด้วยนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช และ
นายพันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะมาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

เนื่องจากในขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบรมราชินี ทรงแปรพระราชฐานไปประทับอยู่ ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารจึงทำหนังสือกราบบังคมทูลอัญเชิญเสด็จกลับสู่พระนคร เพื่อทรงเป็นกษัตริย์สืบไป

ทางด้านคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร เมื่อได้มีหนังสือกราบบังคมทูลเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสู่พระนครแล้ว ในวันเดียวกันนั้นเอง เวลา ๑๖.๐๐ น. คณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ได้เชิญบรรดาเสนาบดีและปลัดทูลฉลองของทุกกระทรวงมาประชุม ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ในการประชุมครั้งนี้ ทางฝ่ายคณะราษฎรนั้น นอกจากคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารทั้ง ๓ ท่านแล้ว มีท่านปรีดิฯ เข้าร่วมด้วย ส่วนฝ่ายเสนาบดีและปลัดทูลฉลองมี

๑. พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ เสนาบดี กระทรวงการต่างประเทศ

๒. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต เสนาบดีกระทรวงธรรมการ

๓. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศุภโยคเกษม เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

๔. เจ้าพระยาพิชัยญาติ เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ

๕. เจ้าพระยาตรีธรรมาธิเบศ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

๖. พระยามโหสถศรีพิพัฒน์ ปลัดทูลฉลองกระทรวงยุติธรรม

๗. หม่อมเจ้าวิมาทิตยรัศพีพัฒน์ ปลัดทูลฉลองกระทรวงเกษตราธิการ

๘. พระยาราชนิกุล ปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย

๙. พระยาวิทยาปริชามาตย์ ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ

๑๐. นายพลตรี พระยาประเสริฐสงคราม ปลัดทูลฉลองกระทรวงกลาโหม

สภามุขมนตรีของราชอาณาจักรกัมพูชา
สมเด็จฯ ព្រះបាទ នរោត្តម សីហមុនី
๓๒

๑๑. พระยาศรีวิสารวาจา ปลัดทูลฉลองกระทรวงการต่างประเทศ

๑๒. พระยาพิพิธสมบัติ ปลัดทูลฉลองกระทรวงพาณิชย์และ
 คมนาคม

นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา หัวหน้าผู้รักษาพระนคร
 ฝ่ายทหารและหัวหน้าคณะราษฎร ได้กล่าวชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ที่เชิญ
 ท่านเหล่านี้มาประชุม แล้วมอบหมายให้ท่านปรีดิฯ เป็นผู้กล่าวชี้แจง
 รายละเอียด สรุปมีใจความดังนี้

๑. คณะราษฎรได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศไว้แล้ว

๒. มีผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร เป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครอง
 ประเทศชั่วคราว

๓. ได้เชิญอภิรัฐมนตรี พระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ และ
 ข้าราชการบางท่านมาที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เพื่อประกันความปลอดภัย
 ของคณะราษฎร

๔. ได้กราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกลับจาก
 พระราชวังไกลกังวล หัวหิน สู่พระมหานคร ทูลขอให้เป็นกษัตริย์อยู่ภายใต้
 ธรรมนูญ

๕. ได้เตรียมสร้างธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไว้แล้ว
 จะทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้เป็นหลักการ
 ปกครองประเทศต่อไป

๖. ต่อไปจะมีสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกของสภา จะต้องเป็นผู้ได้รับ
 เลือกตั้งจากราษฎร แต่ในขั้นต้นจะตั้งจากบุคคลที่เข้าร่วมก่อการเปลี่ยน-
 แปลงการปกครอง ซึ่งได้รับการศึกษา มีความรู้ในระบอบการปกครองนี้
 บ้าง และจะได้เชิญท่านผู้ใหญ่ในราชการ และผู้ประกอบอาชีพอื่นที่เป็น
 ประโยชน์แก่บ้านเมืองมาร่วมเป็นสมาชิกสภาเป็นการชั่วคราว

ขอให้เสนาบดีและปลัดทูลฉลอง ได้ไปชี้แจงต่อข้าราชการใน
 กระทรวงให้ปฏิบัติราชการตามปกติ สิ่งใดที่เป็นงานปกติก็ให้ปฏิบัติงานนั้น

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ท่านเอาไว้ ราษฎรได้มีความอดกลัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๓๓

ไปตามระเบียบที่เคยกระทำมา แต่ถ้าปัญหาใดเป็นปัญหานโยบาย ก็ให้
ขอความเห็นชอบจากผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารก่อน

ก่อนเลิกประชุม ท่านปรีดีฯ ได้กล่าวย่ำว่า “สำหรับความสงบ
เรียบร้อยภายในประเทศนั้น ขอให้ปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทยเป็น
ผู้รับผิดชอบ สำหรับกรุงเทพฯ นั้นให้กำชับกรมตำรวจให้กวาดขันดูแล
โดยเคร่งครัด ทางฝ่ายหัวเมืองก็ให้กำชับให้รักษาความสงบอย่างเต็มที่
ส่วนด้านต่างประเทศนั้น ขอให้เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศสืบชี้แจง
แก่ทูตทุกสถานทูต ให้ทราบความประสงค์ของคณะราษฎรที่กระทำครั้งนี้
ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงกิจการภายในของประเทศ คณะราษฎรจะไม่
กระทำกิจการใดๆ ให้กระทบกระเทือนชีวิตและทรัพย์สินของคนในบังคับ
ต่างประเทศเป็นอันขาด สัญญาทางพระราชไมตรีมีอยู่อย่างใด คงถือ
ตามนั้นต่อไป ทั้งขอให้ระวังการแทรกแซงของต่างประเทศด้วย”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้เสด็จกลับถึงพระนครตามคำ
กราบบังคมทูลของคณะราษฎร เมื่อเวลา ๐๐.๓๗ นาฬิกา ของวันที่ ๒๖
มิถุนายน ๒๔๗๕ และไปประทับ ณ วังสุโขทัย

วันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๔๗๕ เวลา ๑๐.๔๕ น. โปรดเกล้าฯ ให้
ผู้แทน “คณะราษฎร” เข้าเฝ้า ณ วังสุโขทัย เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายธรรมนูญ
การปกครองแผ่นดินสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ และพระราชกำหนด
นิรโทษกรรม (ในการเปลี่ยนการปกครอง) ให้ทรงพิจารณาและทรงลง
พระปรมาภิไธย

ผู้แทน “คณะราษฎร” จำนวน ๗ คน ที่เข้าเฝ้าในวันนี้คือ
พระยาศรยุทธเสนี พระประศาสน์พิทยายุทธ หลวงวิระโยธา หลวงประ-
ดิษฐ์มนูธรรม (ท่านปรีดี) นายประยูร ภมรมนตรี นายจรูญ ณ บางช้าง
และนายสงวน ตูลารักษ์

ในการนี้ท่านปรีดีฯ ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ถวายความเห็นใน
ประเด็นต่างๆ ของกฎหมายที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ของพระทัย

และในวันนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยในพระราชกำหนดนิรโทษกรรม ส่วนธรรมนูญการปกครองแผ่นดินนั้น ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยในวันรุ่งขึ้น คือ วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ และได้ทรงขอเดิมคำว่า “ชั่วคราว” (ซึ่งหมายความว่า จะต้องมีการธรรมนูญฉบับถาวรในโอกาสต่อไป)

เมื่อประกาศธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามแล้ว สิ่งที่ต้องตามมา ก็คือ การปฏิบัติตามธรรมนูญ

อันดับแรกคือ คณะผู้รักษาพระนครได้ประกาศแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชั่วคราว จำนวน ๗๐ ท่าน ท่านปรีดิฯ เป็นคนหนึ่ง ในจำนวนนี้ และเป็นที่น่าสังเกตว่าในจำนวนผู้แทนราษฎรชั่วคราว ๗๐ ท่านนี้ มีที่เป็นสมาชิกคณะราษฎรแท้ๆ เพียง ๓๑ ท่านเท่านั้น อีก ๓๙ ท่านเป็นบุคคลภายนอก ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือ ข้าราชการระดับสูงในระบบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่เพิ่งจะถูกล้มเลิกไปนั่นเอง

การที่คณะผู้รักษาพระนคร แต่งตั้งบุคคลภายนอกคณะราษฎรเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเช่นนี้ คงเพื่อจะแสดงความบริสุทธิ์ใจของคณะว่า ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้ เป็นการกระทำเพื่อผลประโยชน์ของชาติบ้านเมืองที่แท้จริง ไม่ใช่กระทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวหรือหมู่คณะ จึงแสดงออกด้วยการเชิญบุคคลภายนอกเข้ามารับตำแหน่งผู้แทนราษฎร การแสดงออกเช่นนี้ เป็นการแสดงออกของจิตใจที่ไม่ใช่จิตใจนักปฏิวัติ จึงเป็นความผิดพลาดครั้งแรกของคณะราษฎร

วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๔๗๕ การประชุมสภาผู้แทนราษฎร ๗๐ ท่านครั้งแรก ก็ได้เริ่มขึ้น ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อเวลา ๑๔.๐๐ น. และโดยที่พระยาวิจิตชลธี ได้บอกป่วยไม่สามารถรับตำแหน่งได้ ที่ประชุม นั้นจึงเรียกร่องพระยาพหลพลพยุหเสนาให้รับตำแหน่งแทน

ที่ประชุมได้เลือกเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร และเลือกท่านปรีดิฯ เป็นเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีผมอัดก๊อ
ชัดเจนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความสัมพันธ์ในทางการเมือง อีกทั้งคงอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

ลำดับต่อมาประธานสภาฯ ได้ดำเนินการชวนด์เสียงหาตัวบุคคล
ที่จะมาเป็นประธานคณะกรรมการราษฎร พระยาพหลพลพยุหเสนา
โดยคำแนะนำของท่านปรีดิฯ ได้เสนอพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็น
ประธานคณะกรรมการราษฎร

นี่เป็นความผิดพลาดครั้งที่สองของคณะราษฎรที่เสนอมอบ
ตำแหน่งหัวหน้าบริหารสูงสุด คือประธานคณะกรรมการราษฎรให้
แก่บุคคลภายนอก ท่านปรีดิฯ ได้บันทึกความผิดพลาดในกรณีนี้ไว้ ว่า
ท่านจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบที่เป็นผู้ชักนำให้พระยามโนฯ มาเป็นประธาน
คณะกรรมการราษฎร ด้วยหวังในตัวเขาจะมีความคิดที่ก้าวหน้าตาม
การศึกษาของเขาที่ได้รับมาจากประเทศอังกฤษ

ลำดับถัดไปพระยามโนฯ ได้เสนอรายชื่อคณะกรรมการราษฎร
๑๔ ท่าน เพื่อสภารับรองตามธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว
และในจำนวนนี้มีท่านปรีดิฯ รวมอยู่ด้วย จึงทำให้ท่านต้องลาออกจาก
ตำแหน่งเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรในวันนั้นเอง ท่านปรีดิฯ จึงเป็น
เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรเป็นคนแรกของระบอบประชาธิปไตยและ
อยู่ในตำแหน่งที่สั้นที่สุดคือเพียงวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๔๗๕ เพียงวันเดียว
เท่านั้น

ร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร

ในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรก คือในวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้นเอง สภาฯ ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการร่างพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองฉบับถาวรขึ้นคณะหนึ่งจำนวน ๗ ท่าน และต่อมาได้แต่งตั้งเพิ่มขึ้นอีก ๒ ท่าน เป็น ๙ ท่าน ในจำนวนนี้มีที่เป็นสมาชิกของคณะราษฎรแท้ ๆ เพียงคนเดียวเท่านั้น คือท่านปรีดิฯ อีก ๘ ท่าน เป็นอดีตข้าราชการชั้นผู้ใหญ่แห่งระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่รับใช้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทมายาวนาน ดังรายนามต่อไปนี้ (๑) พระยามโนปกรณนิติธาดา (๒) พระยาเทพวิฑูร (๓) พระยามานวราชเสวี (๔) พระยานิติศาสตรไพศาล (๕) พระยาปรีดานฤเบศร์ (๖) หลวงประดิษฐมนูธรรม (ท่านปรีดี) (๗) หลวงสินาดโยธารักษ์ (๘) พระยาศรีวิสารวาจา (๙) พระยาราชวังสัน

นี่เป็นความผิดพลาดของคณะราษฎรครั้งที่สามอันเนื่องมาจากความผิดพลาดครั้งแรก

ในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ นี้ จึงได้รับความร่วมมือจากพระปกเกล้าฯ เป็นอย่างดี ดังที่พระยามโนฯ ผู้เป็นประธานอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้แถลงต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ ๓๔/๒๔๗๕ (วิสามัญ) วันพุธที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๔๗๕ มีความตอนหนึ่งว่าดังนี้

“อึ่ง ขำพเจ้าขอเสนอด้วยว่า ในการร่างพระธรรมนูญนี้ อนุกรรมการได้ทำการติดต่อกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอด

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๓๗

เวลา จนถึงอาจจะกล่าวได้ว่า ได้ร่วมมือกันทำข้อความตลอดในร่างที่เสนอมานี้ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายแล้วทรงเห็นชอบด้วยทุกประการแล้ว และที่กล่าวได้ว่าทรงเห็นชอบนั้น ไม่ใช่เพียงทรงเห็นชอบด้วยอย่างข้อความที่กราบบังคมทูลขึ้นไป ยิ่งกว่านั้นเป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก”

แต่พอพระปกเกล้าฯ ท่านจะสละราชสมบัติ ท่านกลับบอกว่า ท่านไม่เห็นด้วยกับรัฐธรรมนูญฉบับนี้ และฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์กับคณะราษฎร ก็ยกเอาความไม่เห็นด้วยของพระปกเกล้าฯ ที่ทรงกล่าวในพระราชบันทึกสละราชสมบัติขึ้นมาโจมตีคณะราษฎร

ต่อมา เมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ แล้วคณะกรรมการราษฎรและเสนาบดีก็หมดสภาพไปด้วยพร้อมด้วยธรรมนูญการปกครองสยามชั่วคราว พระยามโนฯ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี ตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และท่านปรีดิฯ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรี (ไม่ประจำกระทรวง ที่เรียกว่ารัฐมนตรีลอย) ร่วมด้วย เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ นั้นเอง

สามบุคคคสำคัญของโลก ภูมิจากสามัญชน
สุพจนี งามตระกูล

๓๘

๓

ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจ

โดยที่ปัญหาสำคัญเฉพาะหน้ารัฐบาล และเหตุผลที่คณะราษฎร ยกขึ้นมามีกับประชาชนในการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้น คือ ปัญหาเศรษฐกิจ และโดยที่ท่านปรีดีฯ เคยอภิปรายกับเพื่อนผู้ร่วมก่อการ เปลี่ยนแปลงการปกครองถึงแนวทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชาติตั้งแต่ ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงการปกครอง เพื่อนร่วมก่อการยอมรับในความรู้ ทางเศรษฐกิจของท่าน พระยามโนฯ นายกรัฐมนตรี จึงได้มอบหมายให้ ท่านปรีดีฯ ร่างโครงการเศรษฐกิจขึ้นมา

ในการที่พระยามโนฯ เรียกกรองให้ท่านปรีดีฯ ร่างโครงการเศรษฐกิจ ครั้งนั้น นับว่าเป็นแผนการทำลายท่านปรีดีฯ ดังปรากฏในคำพิพากษาของ ศาลพิเศษในคดีแดงที่ ๑-๑๔/๒๔๘๒ มีความตอนหนึ่งว่าดังนี้

“พระยามโนปกรณนิติธาดา ได้มอบหมายให้หลวงประดิษฐ์ฯ เป็นผู้ร่างโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ในการที่จะยกร่างโครงการเศรษฐกิจนั้น พระยามโนฯ พระยาศรีวิสาร หลวงประดิษฐ์ฯ ได้หารือกันหลายครั้งหลาย หน โดยหลวงประดิษฐ์ฯ เสนอว่า ในการที่จะบริหารราชการแผ่นดินนั้น จะต้องช่วยเหลือราษฎรในทางเศรษฐกิจก่อน แต่ราษฎรของเราต้องการให้ รัฐบาลเป็นผู้นำ พระยามโนฯ พระยาศรีวิสารราชา และพระยาราชวังสัน ไม่ได้โต้แย้ง แสดงความพอใจในหลักการของหลวงประดิษฐ์ฯ ที่เสนอให้ ทราบนั้น ต่อมาพระยามโนฯ ได้บอกกับหลวงประดิษฐ์ฯ ว่า พระปกเกล้าฯ ให้ไปเฝ้าพร้อมด้วยพระยาพหลฯ แล้วพระปกเกล้าฯ ได้รับสั่งถึงเศรษฐกิจ ของบ้านเมืองและถามถึงความเห็นของหลวงประดิษฐ์ฯ ว่ามีอะไรบ้าง

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในการการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๓๕

หลวงประดิษฐ์ ได้ทราบทูลตามแนวที่ได้เคยปรึกษาหารือกับพระยามโนฯ
พระยาศรีวิสารวาท และพระยาราชวังสันมาก่อน พระปกเกล้าฯ รับสั่ง
ชมเชยเห็นชอบด้วย และรับสั่งต่อไปว่า **พระองค์ชอบแบบโซเชียลิสต์**
จึงรับสั่งให้หลวงประดิษฐ์ ไปจัดการเขียนโครงการขึ้น ครั้งแรกหลวง-
ประดิษฐ์ ยังมีได้เขียนโครงการเศรษฐกิจ ต่อมาพระยามโนฯ ได้เร่งเร้าให้
หลวงประดิษฐ์ เขียนโดยอ้างว่าพระปกเกล้าฯ พอพระทัย หลวงประดิษฐ์
จึงได้เขียนเค้าโครงการเศรษฐกิจขึ้น เหตุที่ยังไม่ได้เขียนเพราะมีงานร้อน
ที่สำคัญอยู่มาก เช่น ทำการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร เมื่อร่างโครงการ
เศรษฐกิจเสร็จแล้ว ก็จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อแจกจ่ายกันในหมู่ผู้ก่อการและคณะ
กรรมการราษฎร การที่แจกจ่ายผู้ก่อการนั้น ก็เพื่อให้เอาไปอ่านก่อนว่า
จะมีความเห็นชอบด้วยหรือไม่ การแจกคณะกรรมการราษฎรก็เพราะ
เรื่องนี้จะเข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการราษฎร เพื่อให้โอกาสคณะกรรมการ
ราษฎรได้อ่านเสียก่อน ถ้าไม่เห็นชอบด้วยและมีเหตุผลดีกว่า ก็ยอมตาม
ความเห็นส่วนมากและขอแก้ไขได้ เมื่อแจกไปแล้วพระยามโนฯ ไม่เห็นด้วย
อ้างว่าได้ไปเฝ้าพระปกเกล้าฯ มาแล้ว พระปกเกล้าฯ ไม่เห็นด้วย หลวง-
ประดิษฐ์ ไม่เชื่อ จึงขอให้มีการประชุมทำนองกึ่งราชการเสียก่อน เพื่อ
จะได้อธิบายให้ที่ประชุมทราบ พระยามโนฯ ได้ขอร้องให้หม่อมเจ้าสกล-
วรรณกร วรวรรณ ซึ่งมีความรู้ในทางเศรษฐกิจเข้าร่วมด้วย ที่ประชุมยอม
ผลของการประชุมมีความเห็นไม่ตรงกันแยกออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่ง
เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจ อีกฝ่ายหนึ่งไม่เห็นด้วย มี **พระยาทรง-**
สุรเดช พระยามโนฯ และพระยาศรีวิสารวาท ต่อมาได้มีการประชุม
เค้าโครงการเศรษฐกิจขึ้นในระหว่างผู้ก่อการอีก พระยาทรงสุรเดช และ
ผู้ก่อการบางคนมีความเห็นแย้งกับเค้าโครงการเศรษฐกิจ และเรื่องนี้
พระยาทรงฯ ได้ประชุมนายทหารบอกว่า หลวงประดิษฐ์ เป็นคอม-
มิวนิสต์ การประชุมเค้าโครงการเศรษฐกิจในครั้งแรกนั้น อ้างเหตุผลว่า
จะไปตามเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้นไม่ได้ เมื่อโต้แย้งกันมากจึงอ้างว่า

สามบุคคลสำคัญของโลก บุรุษจากสามมัญชน
สุพรรณิ ทานตระกูล

๔๐

เป็นลัทธิคอมมิวนิสต์ ก่อนร่างโครงการนี้ หลวงประดิษฐ์ฯ ได้เข้าเฝ้าพระปกเกล้าฯ อยู่ ๒ ชั่วโมง ได้กราบทูลถึงโครงการที่จะร่างนั้นโดยชัดแจ้ง พระปกเกล้าฯ มิได้รับสั่งว่าเป็นลัทธิคอมมิวนิสต์ เมื่อที่ประชุมส่วนมากไม่เห็นด้วยตามเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้นแล้ว หลวงประดิษฐ์ฯ มิได้คิดที่จะดำเนินตามเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้นต่อไป และได้พูดในที่ประชุมว่า เมื่อไม่เห็นด้วยหลวงประดิษฐ์ฯ ก็จะขอลาออก เหตุการณ์ได้ปรากฏต่อไปว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจที่หลวงประดิษฐ์ฯ ทำขึ้นนั้น เป็นอุบายของพระยามโนฯ กับพวกให้กระทำขึ้นแล้วไปถวายพระปกเกล้าฯ พระยามโนฯ ได้ตัดลอกเอาเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ เฉพาะที่ตนเห็นด้วย นำไปถวายพระปกเกล้าฯ ว่าเป็นร่างของตนเอง พร้อมกับร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ แล้วพระยามโนฯ กับพวกได้กระทำพระราชวิจารณ์ตำหนิเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ฯ ว่าไม่เหมาะสมสำหรับประเทศสยาม และเป็นลัทธิคอมมิวนิสต์ แล้วให้พระปกเกล้าฯ ลงพระนาม”

ท่านปรีดิฯ ได้พูดถึงเรื่องนี้ไว้ในหนังสืออัตชีวประวัติของท่านว่า เสียงเรียกร้องจากราษฎรและผู้แทนราษฎร ให้รัฐบาลกำหนดโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ตามที่แถลงต่อราษฎรไว้โดยประกาศของคณะราษฎร ฉบับ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ รัฐบาลจึงมีมติมอบหมายให้ท่านเป็นผู้ร่างโครงการเศรษฐกิจเสนอรัฐบาล เมื่อท่านเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจต่อรัฐบาลแล้ว ก็ได้ตั้งอนุกรรมการขึ้นพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้น อนุกรรมการส่วนข้างมากเห็นชอบด้วย แต่อนุกรรมการส่วนข้างน้อย อาทิ พระยามโนฯ พระยาศรีวิสารฯ นายประยูร ภมรมนตรี ไม่เห็นด้วย ครั้นแล้ว คณะอนุกรรมการนำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี รัฐมนตรีส่วนมากไม่เห็นด้วยกับเค้าโครงการเศรษฐกิจนั้น ท่านปรีดิฯ ได้แถลงต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่า เมื่อท่านเป็นฝ่ายที่มีเสียงข้างน้อยในคณะรัฐมนตรี ท่านก็ขอลาออกจากคณะรัฐมนตรีตามวิถีทางประชาธิปไตย โดยจะนำเค้าโครง-

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

การเศรษฐกิจนั้นเสนอต่อราษฎรในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ซึ่งท่านหวังจะลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร

แต่รัฐบาลพระยามโนฯ มิได้ปฏิบัติตามวิถีทางประชาธิปไตย ตาม
รัฐธรรมนูญ หากรัฐบาลใช้วิธีเผด็จการ คือได้นำความกราบบังคมทูล
พระมหากษัตริย์ ในวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๖ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยใน
พระราชกฤษฎีกา “ปิดสภาผู้แทนราษฎร” และ “งดใช้รัฐธรรมนูญบาง
มาตรา” ให้คณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นฝ่ายบริหารมีอำนาจในการบัญญัติกฎหมาย
แทนสภาผู้แทนราษฎร

พร้อมกันนั้นรัฐบาลก็ได้ออกกฎหมายเรียกว่าพระราชบัญญัติ-
คอมมิวนิสต์ ๒๔๗๖ (๒ เมษายน ๒๔๗๖) และออกแถลงการณ์กล่าว
หาว่าท่านปรีดีฯ เป็นคอมมิวนิสต์ ❏

๑๐

ถูกเนรเทศ

เมื่อรัฐบาลพระยามโนฯ ออกกฎหมายคอมมิวนิสต์แล้ว ต่อมาวันที่ ๖ เมษายน ๒๔๗๖ พระยามโนฯ ได้เชิญท่านปรีดิฯ ไปพบที่วังปารุสกวัน และขอร้องแกมบังคับให้เดินทางออกนอกประเทศ ซึ่งท่านปรีดิฯ ไม่มีทางจะหลีกเลี่ยง และในการไปอยู่ต่างประเทศนั้นรัฐบาลออกค่าใช้จ่ายให้ปีละ ๑,๐๐๐ ปอนด์ พร้อมด้วยหนังสือรับรองจากรัฐบาลสยาม

ครั้นแล้ววันสำคัญวันหนึ่งในชีวิตของท่านปรีดิฯ ก็มาถึง วันนั้นคือ วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๔๗๖

ณ ท่าเรือบีไอ ผู้คนได้พากันไปชุมนุม ณ สถานที่นั้นอย่างคับคั่ง มีทั้งนักการเมืองระดับรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน และแม้กระทั่งภิกษุสามเณรและลูกเสือ

เพราะวันนี้เป็นวันที่ท่านปรีดิฯ จะเดินทางออกนอกประเทศ โดยกำหนดจะไปพำนักในประเทศฝรั่งเศส พวกเขาเหล่านั้นจึงพากันไปส่งท่านปรีดิฯ ด้วยความอาลัยอาวรณ์

รายงานข่าวของหนังสือพิมพ์หลักเมือง ฉบับประจำวันที ๑๓ เมษายน ๒๔๗๖ แจ้งว่า

“ประชาชนที่หล้งไหลไปส่งหลวงประดิษฐมนูธรรมที่ท่าเรือบีไอในวันนี้มีไม่ต่ำกว่า ๓-๔ พันคน (ในเวลานั้นประชากรกรุงเทพฯ มีประมาณ ๕ แสนกว่าคน-ผู้เขียน) ในจำนวนนี้มีบุคคลชั้นรัฐมนตรีหลายท่าน เช่น พระยาพหลฯ พระยามานวราชเสวี หลวงศุภชลาศัย หลวงพิบูลสงคราม

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในการการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

นายแนบ พหลโยธิน นายตัว ลพานุกรม หลวงเดชสหกรณ์ พระยาฤทธิ์-
อัคนย์ พระประศาสน์พิทยายุทธ

“ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็มีหลายสืบคน เช่น หลวงแสง-
นิติศาสตร์ พระวุฒิศาสตร์เนติญาณ พระนิติศาสตร์ไพศาล นายมานิต วสุวัต
นายดิเรก ชัยนาม นายจรูญ สืบแสง นายจรูญ ณ บางช้าง หลวงชำนาญ-
นิติเกษตร นายทวี บุญยเกตุ นายชุน บิณฑานนท์ นายสงวน ตูลารักษ์
นายхим วีระไวทยะ นายหงวน ทองประเสริฐ นายวิเชียร สุวรรณทัต
หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ หม่อมหลวงอุดมสนิทวงศ์ นายวิลาศ โอสถานนท์
นายบรรจง ศรีจรูญ หลวงอรรถกิตติกำจร หลวงอรรถสารประสิทธิ์ หลวง-
ทัศนัยนิยมศึก เป็นต้น และผู้มาส่งบางคนได้ร่วมเดินทางไปส่งถึงสิงคโปร์
คือ หลวงทัศนัยนิยมศึก นายจรูญ สืบแสง และ ร.ท. ทวน วิชัยชัทตะ

“เมื่อจวนจะถึงเวลาเรือออก เจ้าคุณพหลฯ ก็ได้นำพวงมาลัยไป
สวมให้แก่หลวงประดิษฐ์ฯ และกอดจูบอย่างอาลัยรัก มันเป็นภาพที่น่า
ประทับใจมากสำหรับคนที่รักและเคารพหลวงประดิษฐ์ฯ แต่สำหรับศัตรู
ทางการเมืองของหลวงประดิษฐ์ฯ แล้ว มันเป็นภาพที่น่าขงที่เดียว ต่อจาก
นั้นบรรดาผู้ที่เป็เพื่อนฝูงและลูกศิษย์ลูกหาทั้งหลายทบบก ทหารเรือ และ
พลเรือน ต่างก็เข้าสัมผัสมือกับหลวงประดิษฐ์ฯ เมื่อหมดพิธีแล้วหลวง-
ประดิษฐ์ฯ จึงเดินขึ้นบันไดเรือ และครั้นแล้วเสียงไซโยก็ดังขึ้นกึกก้อง
เมื่อเรือได้เคลื่อนที่ออกจากท่ามุ่งออกสู่ทะเลลึกตรงไปสิงคโปร์”

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ อานตระกูล

๔๔

๑๑

คืนสู่มาตุภูมิ

แผนการของพระยามโนฯ ในการทำลายล้างคณะราษฎร ไม่ได้หยุดยั้งอยู่แค่การกำจัดงานปรีดิฯ เท่านั้น หากได้ดำเนินแผนการทำลายล้างต่อไป เพื่อถอนรากถอนโคนคณะราษฎรให้หมดสิ้น

บุคคลสำคัญของคณะราษฎรคนต่อมา ที่อยู่ในแผนกวาดล้างของพระยามโนฯ คือพระยาพหลพลพยุหเสนา ผู้ซึ่งถือคติว่า “ชาติเสือต้องไวลาย ชาติชายต้องไวชื่อ”

ก่อนที่แผนการพระยามโนฯ จะบรรลุผล พ.อ. พระยาพหลฯ พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม น.ท. หลวงศุภชลาศัย และหลวงนฤเบศร์มานิต ในนามของคณะทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน ได้เข้ายึดอำนาจการปกครองแผ่นดินจากรัฐบาลพระยามโนฯ โดยวิธีการบีบบังคับให้พระยามโนฯ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้ พ.อ. พระยาพหลฯ เป็นนายกรัฐมนตรีสืบแทน เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๗๖ รัฐบาลใหม่ได้เปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๔๗๖ และด้วยความเห็นชอบของทุกๆ ฝ่ายให้เรียกท่านปรีดิฯ กลับจากต่างประเทศ เพื่อมาช่วยชาติบ้านเมือง

โดยเรือฮาโคนิมารุ ท่านปรีดิฯ พร้อมด้วยท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ ได้เดินทางออกจากฝรั่งเศสมุ่งสู่มาตุภูมิ เรือเดินมหาสมุทรลำดังกล่าว ได้ออกจากท่าเรือเมืองมาแซลล์ เมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๔๗๖ หลังจากที่ได้ฝ่าคลื่นมาในท้องทะเลหลวงและแวะจอดตามท่าเรือในเส้นทางมาเป็นเวลากว่าครึ่งเดือน เรือฮาโคนิมารุ จึงได้มาจอดเทียบท่าเรือ

...ผมได้กล่าวถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตัวคนเดียวว่า ราษฎรได้มีความอดัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะมาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...

๔๕

สิงคโปร์ ณ วันที่ ๒๓ เดือนเดียวกัน และโดยเรือ “โกล่า” อันเป็นเรือลำเดียวกันกับที่นำท่านออกจากกรุงเทพฯ เมื่อ ๑๒ เมษายน ๒๔๗๖ ซึ่งเป็นเวลาห่างกัน ๕ เดือนกับ ๑๓ วัน ได้นำพาท่านจากสิงคโปร์เข้าสู่อ่าวไทย ผ่านสันดอนเจ้าพระยาเมื่อเช้าของวันที่ ๒๙ กันยายน และ ณ ปากน้ำเจ้าพระยานั้นเอง เรือยามฝั่งราชนาวีไทยที่รัฐบาลส่งออกไปต้อนรับรอคอยอยู่ โดยมีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี เพื่อนร่วมตายคนหนึ่งของท่านเป็นผู้แทนรัฐบาลออกไปคอยต้อนรับ

ท่านปรีดิฯ และคณะได้เปลี่ยนจากเรือโกล่าลงเรือยามฝั่งของราชนาวีไทย เล่นเข้าสู่ลำน้ำเจ้าพระยาอย่างรวดเร็ว และได้มาสิ้นสุดการเดินทางลงที่ท่าน้ำวังบางขุนพรหมของกรมพระนครสวรรค์วรพินิจ ซึ่งขณะนั้นอยู่ในความดูแลของรัฐบาล

๑๒

เข้าร่วมรัฐบาล (๑ ต.ค. ๗๖ - ๑๖ ธ.ค. ๗๖)

หลังจากที่ท่านปรีดิฯ กลับมาถึงกรุงเทพฯ ก็ได้มีพระบรมราช-
โองการแต่งตั้งให้ท่านเป็นรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ใน
ตำแหน่งรัฐมนตรีลอย คือไม่ประจำกระทรวงหนึ่งกระทรวงใดโดยเฉพาะ
เช่นเดียวกับที่ท่านเคยดำรงมาแล้วในสมัยรัฐบาลพระยามโนฯ

ยังไม่วันทที่ท่านปรีดิฯ จะได้รับความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎร
ตามรัฐธรรมนูญ ก็ได้เกิดกบฏขึ้นภายในราชอาณาจักรเมื่อ ๑๑ ตุลาคม
ปีเดียวกัน กบฏครั้งนี้มี พลเอกพระองค์เจ้าบวรเดชกฤดากร เป็นหัวหน้า
ใช้ชื่อคณะในการกบฏครั้งนี้ว่า “คณะกู้บ้านเมือง” แต่เรียกกันทั่วไป
ว่า “กบฏบวรเดช” (ดูรายละเอียดใน **สุพจน์ ด่านตระกูล ชำแหละ
ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช** โรงพิมพ์ประจักษ์การพิมพ์ ๒๕๑๗)

แต่ในที่สุดแผนการยึดกรุงเทพฯ เพื่อล้มล้างรัฐบาลของกลุ่มกบฏ
ศักดินาปฏิกริยา ภายใต้การนำของพระองค์เจ้าบวรเดช ก็ต้องล้มเหลว
ภายหลังจากที่กำลังของฝ่ายกบฏและกำลังฝ่ายรัฐบาลได้ปะทะกันอย่าง
นองเลือด จนกระทั่งบุคคลสำคัญๆ ของฝ่ายศักดินาต้องเสียชีวิตลงใน
สนามรบอย่างเช่น พ.อ. พระยาศรีสิทธิสงคราม (ดิน ทาราบ) และที่มี
ชีวิตรอดก็ละทิ้งทหารหนีออกนอกประเทศ เอาตัวรอดไปตามๆ กัน รวม
ทั้ง พลเอก พระองค์เจ้าบวรเดชฯ ด้วย

หลังจากปราบกบฏบวรเดช ลงได้อย่างราบคาบแล้ว ต่อมาใน
วันที่ ๒๘ เดือนเดียวกัน ได้มีการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ณ พระที่นั่ง
อนันตสมาคม

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในการการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๔๓

พ.อ. พระยาพหลฯ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงต่อสภาฯ ถึงกรณีที่
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท่านปรีดิฯ เป็นรัฐมนตรี เพื่อขอความ
ไว้วางใจ แต่ก่อนที่สภาฯ จะมีมติอย่างหนึ่งอย่างใด ท่านปรีดิฯ ได้แถลง
ต่อสภาฯ มีความว่าดังนี้

“เมื่อข้าพเจ้ากำลังอยู่ในประเทศฝรั่งเศส ทางราชการขอให้ข้าพเจ้า
เข้ามาและข้าพเจ้าได้ตอบมาแล้ว เมื่อได้นำความกราบบังคมทูลพระบาท-
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นรัฐมนตรี
แต่การกลับมาครั้งนี้ ข้าพเจ้ายังไม่ได้รับความไว้วางใจของสภาฯ เพราะว่า
ตามรัฐธรรมนูญ รัฐมนตรีต้องได้รับความไว้วางใจของสภาผู้แทนราษฎร
เพราะฉะนั้นขอท่านทั้งหลายได้โปรดพิจารณาด้วยความบริสุทธิ์ใจเสีย
ก่อน ถ้ามีความไว้วางใจข้าพเจ้าก็ขอให้ไว้ใจ ถ้ามีเหตุใดหากว่าข้าพเจ้าเป็น
รัฐมนตรีจะนำความเสียหายและไม่สะดวกแก่ราชการ ก็ขออย่างให้ไว้ใจ
ไว้วางใจในข้าพเจ้า”

เมื่อท่านปรีดิฯ กล่าวจบ ประธานสภาฯ จึงขอมติต่อที่ประชุม
และที่ประชุมได้มีมติให้ความไว้วางใจเป็นเอกฉันท์

ต่อมาได้มีการเลือกตั้งทั่วไปเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน
๒๔๗๖ เป็นการเลือกตั้งทางอ้อม คือประชาชนเลือกผู้แทนตำบลก่อนแล้ว
ผู้แทนตำบลมาเลือกผู้แทนราษฎรอีกชั้นหนึ่ง ผลการเลือกตั้งได้ผู้แทน-
ราษฎร ๗๘ คน โดยถือเกณฑ์ราษฎร ๒ แสนคนต่อผู้แทนหนึ่งคน

พระยาพหลฯ ได้รับเลือกจากสภาฯ ให้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง
หนึ่ง และได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อ
วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๗๖ ในการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีครั้งนี้ ท่านปรีดิฯ
ขอตัวที่จะไม่รับตำแหน่งรัฐมนตรี จนกว่าสภาฯ ได้สอบถามท่านในข้อ
กล่าวหาเรื่องคอมมิวนิสต์ที่รัฐบาลพระยามโนฯ ได้กล่าวหาไว้ และที่คณะ
กบฏบวรเดชได้ยกขึ้นมากล่าวอ้างในการทำกบฏล้มล้างรัฐบาลเมื่อวันที่ ๑๑
ตุลาคม ๒๔๗๖

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนานตระกูล
 ๔๘

ต่อมาสภาผู้แทนราษฎรได้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และทรงคุณธรรมขึ้น ๓ ท่าน เพื่อสอบสวนท่านปรีดิฯ คือหม่อมเจ้าวรรณ-ไวทยากร วรวรรณ เป็นประธาน พระยานลราชสุวัจน์ และพระยาศรีสังกร เป็นกรรมการ และสภาฯ ยังได้อนุมัติให้เซอร์ โรเบิร์ต ฮอแลนด์ และ มองซิเออร์ กียอง มาเป็นผู้ชำนาญสำหรับกรรมการคณะนี้จะได้ซักถาม ด้วย

หลังจากที่คณะกรรมการชุดนี้สอบสวนเสร็จแล้ว ก็ได้รายงาน ผลการสอบสวนไปยังสภาผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรได้ประชุม รับรองรายงานนี้ ในการประชุมครั้งที่ ๒๔/๒๔๗๖ (สามัญ) สมัยที่ ๒ วันเสาร์ที่ ๑๐ มีนาคม ๒๔๗๖

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้ ได้บันทึกไว้ดังนี้

“ทำการแทนประธานสภาฯ กล่าวว่า ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นประธาน ของสมาชิก เวลานี้มีสมาชิกถูกกล่าวหาว่ามีมลทินในเรื่องคอมมิวนิสต์ แต่บัดนี้สภาฯ ก็ได้รับรองแล้วว่าไม่เป็นคอมมิวนิสต์ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้า ขอให้สมาชิกแสดงความชื่นใจต่อผู้ที่ถูกกล่าวหานี้ด้วย

“สมาชิกแสดงอาการชื่นใจด้วยการปรบมือพร้อมกัน”

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตาตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดกลัด
ขันขันในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในการการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๔๕

๑๓

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(๒๕ มี.ค. ๒๖ - ๑๑ ก.พ. ๒๗)

ต่อมาในวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๔๗๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
แต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และงานที่สำคัญอันดับแรก
ของกระทรวงมหาดไทยก็คือ งานปรับปรุงระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน
ให้เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย นั่นก็คือการกระจายอำนาจ ซึ่งแต่ก่อน
ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กวาดมารวมศูนย์เอาไว้ที่กษัตริย์หรือ
เทศาภิบาล อันเป็นตัวแทนของกษัตริย์

ระเบียบบริหารราชการแผ่นดินใหม่นี้ ได้แบ่งการบริหารออกเป็น
ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนเจ้าของ
ประเทศได้เข้ามาบริหารงานหรือควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินตาม
ครรลองของระบอบประชาธิปไตย

ท่านปรีดีฯ รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ตั้งแต่
๒๕ มีนาคม ๒๔๗๖ ถึง ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๘ ได้ปรากฏผลงานมากมาย
จนเกินกว่าที่จะนำมากล่าวให้ครบถ้วน และงานที่สำคัญสุดยอดชิ้นหนึ่ง
ที่ปรากฏเป็นอนุสรณ์มาจนถึงทุกวันนี้ ก็คืองานสร้างคนให้มีคุณภาพ
ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปเป็นบทหนึ่งต่างหาก

อนึ่ง ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาด-
ไทย นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นคือพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้ใช้ให้ท่าน
ไปเจรจาลดดอกเบี้ยเงินกู้กับอังกฤษ ซึ่งรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์กู้มา
ดอกเบี้ยร้อยละ ๖ ต่อปี ท่านปรีดีฯ ไปเจรจาลดลงเหลือร้อยละ ๔ ต่อปี

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนตระกูล

๕๐

และได้ไปทาบถามกับนานาประเทศเพื่อกระจายเกล็ดสภาพนอกอาณาเขต
ซึ่งก็ได้มีการเจรจากันในเวลาต่อมา เมื่อท่านปรีดิฯ ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ดังจะได้กล่าวต่อไป เป็นที่น่าสังเกตว่า
ทั้งๆ ที่ท่านเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย แต่รัฐบาลใช้ให้ท่าน
ไปปฏิบัติหน้าที่ของรัฐมนตรีคลังและรัฐมนตรีต่างประเทศ และก็ได้รับ
ความสำเร็จด้วยดี

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตาตนเองว่า ราษฎรได้มีความอึดอัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๕๑

๑๔

ผู้ประกาศนํ้าการ มชก.

๑๑ เม.ย. ๓๓ - ๑๘ มี.ค. ๕๕

เพื่อที่จะพัฒนาประเทศไปสู่ความสมบูรณ์ตามเป้าหมายของ
การอภิวิธน์ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ท่านปรีดิฯ จึงหันมาเร่งพัฒนาคนซึ่ง
เป็นทรัพยากรและเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในความสำเร็จหรือล้มเหลวใน
การพัฒนาประเทศ ด้วยการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และ
การเมือง เพื่อปลูกฝังคนไทยให้มีความรู้ความเข้าใจในการปกครอง
บ้านเมืองตามวิถีทางประชาธิปไตย

ท่านปรีดิฯ เป็นทั้งผู้ร่างโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยและเป็นผู้จัดหา
สถานที่ตั้งมหาวิทยาลัย ตลอดจนเป็นผู้วางหลักสูตรมหาวิทยาลัย ส่วนทุน
การจัดตั้งและก่อสร้างตัวอาคารสถานที่เล่าเรียนของมหาวิทยาลัย ก็ได้มา
จากเงินค่าสมัครเข้าเรียนของนักศึกษาทั่วราชอาณาจักร ซึ่งก็เป็นการ
พอเพียงแก่การก่อสร้างอาคารสถานที่ในขณะนั้น และแถมยังเหลือได้
เก็บไว้เป็นเงินหาดอกผลให้แก่มหาวิทยาลัย โดยลงทุนตั้งธนาคารพาณิชย์
ขึ้นชื่อธนาคารเอเชีย นอกจากจะได้ดอกผลแล้วยังเป็นสถานที่ฝึกอบรม
ปฏิบัติงานของนักศึกษาแผนกเศรษฐศาสตร์และการบัญชีอีกด้วย

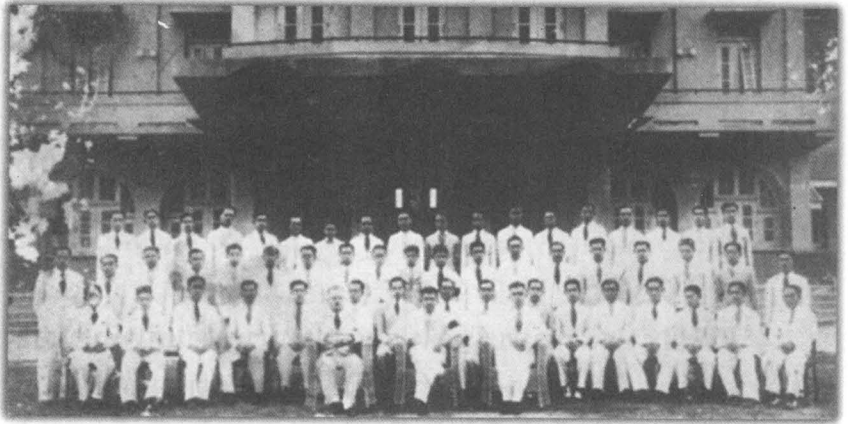
แต่ต่อมาภายหลังรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ ธนาคารของมหา
วิทยาลัยแห่งนี้ก็ถูกเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ไปเป็นของส่วนบุคคลกลุ่มหนึ่ง ที่
พึงพิงอำนาจอยู่ในคณะรัฐประหารด้วยวิธีการอันสกปรก

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ได้ตั้งขึ้นแล้ว โดยมี
ท่านปรีดิฯ เป็นผู้ประกาศนํ้าการตามพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัย

สามบุคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพนัน ตำนตระกูล

๕๒

นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
ขึ้นเมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๗ ซึ่งเป็นผลมาจากหลัก ๖ ประการของคณะราษฎรใน
การปฏิวัติ ๒๔๗๕ ที่ต้องการให้เสรีภาพทางการศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

และเป็นผู้ประศาสน์การคนแรกและคนเดียว เพราะต่อมามหาวิทยาลัย
แห่งนี้ได้ถูกอิทธิพลทางการเมืองปฏิกิริยาเข้าครอบงำ จึงได้เปลี่ยนชื่อ
มหาวิทยาลัยโดยตัดคำว่า “วิชา” และ “การเมือง” ออก คงเหลือแต่
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อักษรย่อก็เปลี่ยนจาก มธก. เป็น มธ. และ
ตำแหน่งผู้ประศาสน์การก็เปลี่ยนมาเป็น “อธิการบดี” จนทุกวันนี้

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง อันเป็นมหาวิทยาลัย
แห่งที่สองของประเทศถัดจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้จัดตั้งขึ้นใน
สมัยรัชกาลที่ ๖ ได้กระทำพิธีเปิดเป็นปฐมฤกษ์เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน
๒๔๗๗ อันเป็นวันตรงกับวันพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ณ ดึก
โรงเรียนกฎหมายเดิม เชิงสะพานผ่านพิภพลีลา

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ และ ๒๔๘๐ ได้มีพระราชบัญญัติให้โอน
กรรมสิทธิ์ในที่ดินบริเวณโรงทหาร ร. พัน ๔ ร. พัน ๕ และบริเวณคลังแสง
ตำบลท่าพระจันทร์ ให้แก่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเพื่อ
ดำเนินกิจการสืบมาจนบัดนี้

...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตัวตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดกลัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...

๕๓

๑๕

รมต. ต่างประเทศ

(๑๒ ก.พ. ๓๘ - ๑๖ ธ.ค. ๘๑)

ภายหลังจากที่วางรากฐานของกระทรวงมหาดไทยยุคใหม่แล้ว
ท่านปรีดิฯ ก็ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ไปดำรงตำแหน่ง
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลของ พ.อ. พระยาพหล-
พลพยุหเสนา เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๔๘๐

ในการที่ท่านปรีดิฯ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
การต่างประเทศครั้งนี้ ทำให้ท่านได้มีโอกาสดูแลแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่
เป็นธรรมกับนานาประเทศ สำเร็จลุล่วงไปได้อย่างเต็มภาคภูมิ อย่างที่
ประเทศที่มีเอกราชทั้งหลายจะพึงมี

สนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ที่ต่างประเทศทำกับไทยก่อนหน้านั้น
จนถึงกับทำให้ไทยเสียเอกราชในทางศาลและในทางเศรษฐกิจ คือสัญญา
สภาพนอกอาณาเขตและสัญญาเกี่ยวกับศุลกากร

กล่าวคือในกรณีที่ชาวต่างประเทศมีข้อพิพาทกันจนต้องขึ้นโรง
ขึ้นศาล หรือชาวต่างประเทศมีกรณีพิพาทกับคนไทยจนต้องขึ้นโรงขึ้น
ศาลนั้น และรวมถึงคนในบังคับของเขาด้วย ศาลไทยไม่มีอำนาจจะ
พิจารณาคดี ต้องนำคดีขึ้นพิจารณาในศาลกงสุลที่ต่างประเทศนั้นจัดตั้ง
ขึ้น และมีผู้พิพากษาเป็นชาวต่างประเทศ เพื่อให้ความคุ้มครองในความ
ยุติธรรมแก่คนของเขา ประเทศตะวันตกที่มีสถานทูตในเมืองไทย ทุก
ประเทศต่างมีศาลกงสุลของตนเอง ส่วนในด้านภาษีอากรขาเข้า ก็ถูก
ต่างประเทศเจ้าของสินค้ากำหนดให้เก็บได้ไม่เกินร้อยละสาม ซึ่งเรียก
กันในสมัยนั้นว่า ภาษีร้อยละสาม

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนตระกูล

๕๔

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ปรีดี พนมยงค์ ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลสยามให้เดินทางไปเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาต่างๆ กับผู้นำประเทศมหาอำนาจ อันได้แก่ อังกฤษ อิตาลี สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น

ประเทศต่างๆ ที่ท่านปรีดีฯ เจรจาแก้ไขสนธิสัญญาเพื่อความเสมอภาค คือให้ศาลไทยมีอำนาจพิจารณาคดีแต่เพียงศาลเดียว ให้ยกเลิกศาลกงสุลทั้งหมด และให้ไทยเก็บภาษีสินค้าเข้าได้โดยเสรีตามความเหมาะสม ประเทศต่างๆ เหล่านี้มีสวีตเซอร์แลนด์ เบลเยียม สวีเดน เดนมาร์ก สหรัฐอเมริกา นอร์เวย์ อังกฤษ อิตาลี ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น เยอรมันนี เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส เป็นต้น

สนธิสัญญาใหม่เหล่านี้ ได้ทำขึ้นตามหลักการถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติต่อกัน ถือหลักความเป็นธรรมและหลักคุณประโยชน์แก่กันและกัน และเป็นไปตามแบบเสมอภาคอย่างสมบูรณ์ บทที่ไม่เป็นการเสมอภาคกับบทที่จำกัดเสรีภาพของประเทศไทยไว้โดยใช่เหตุในอันจะจัดวางนโยบายแห่งชาตินั้น ได้เป็นอันหมดสิ้น หมายความว่าประเทศไทยได้รับอิสรภาพเต็มบริบูรณ์ในทางราชการและทางอำนาจศาลกลับคืนมาแล้ว เป็นการยกเลิกสภาพนอกอาณาเขตโดยสิ้นเชิง

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตาตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้กล่าว
ปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงในวันชาติ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๒ เกี่ยวกับการ
แก้ไขสนธิสัญญานี้ว่า

“สนธิสัญญากับนานาประเทศ ซึ่งได้ผูกมัดมิให้ชาติของเราสร้าง
ความเจริญขึ้นได้ตามใจเรามา นานักหนานั้น ได้เป็นผลสำเร็จลงด้วยความ
ไม่ตรึงจิตอันดีของนานาชาติ เราได้รับเอกราชทางศาล สามารถที่จะตัดสิน
อรรถคดีได้โดยมิต้องให้นานาชาติเข้ามาเกี่ยวข้องแทรกแซง เราสามารถ
ที่จะขึ้นพิกัตอัตราภาษีเข้าได้ตามควรแก่ความพอใจของเราเอง
เราสามารถที่จะออกกฎหมายทุกชนิดเพื่อให้พี่น้องชาวไทยมีอาชีพสม
กับที่เป็นชาติเอกราชนั้นได้”

อนึ่ง ก่อนที่จะยกเลิกสนธิสัญญาอันไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับอำนาจ
ศาลไทยนั้น ต่างประเทศได้มีเงื่อนไขให้ไทยสร้างกฎหมายทั้งแพ่งและ
อาญาให้สมบูรณ์ อย่างนานาอารยประเทศ และในการนี้ท่านปรีดิฯ นั้นแหละ
ที่เป็นตัวตั้งตัวตีจัดทำกฎหมายจนสำเร็จ คือกฎหมายว่าด้วยครอบครัว
ผัวเมีย (กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕) กฎหมายว่าด้วยมรดก
(กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๖) กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณา
ความแพ่งและอาญา และกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรม
เป็นต้น

นอกจากการแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมแล้ว ท่านปรีดิฯ ยังได้
เจรจากับอังกฤษเพื่อปักปันเขตแดนใหม่ทางด้านจังหวัดระนองที่ติดต่อกับ
ทวาย และด้านจังหวัดเชียงรายที่ติดต่อกับแม่สาย จากผลของการเจรจาดังกล่าวนี้ทำให้ไทยเราได้ดินแดนเพิ่มเติมจำนวนหนึ่ง คือดินแดนที่อยู่ใน
ลุ่มแม่น้ำสาย (เชียงราย) และดินแดนที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำปากจั่น (ระนอง)
ทั้งนี้เนื่องจากกระแสน้ำในแม่น้ำทั้งสองซึ่งเป็นแม่น้ำกั้นเขตแดนระหว่าง
ไทยกับพม่า (ของอังกฤษ) ได้เปลี่ยนเส้นทางเดินใหม่ อันเป็นผลให้ไทย
ได้ดินแดนเพิ่มเติมตามข้อตกลงสากลว่าด้วยการปักปันเขตแดน ๔

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้นำจากสามัญชน
สุพรรณิ ดำเนินตระกูล

๕๖

๑๖

รมต. กระทรวงการคลัง

(๒๐ ธ.ค. ๘๑ - ๑๖ ธ.ค. ๘๔)

เมื่อจัดการกับการต่างประเทศ จนได้มีการยกเลิกสภาพนอกอาณาเขต (Extraterritoriality) ทำให้ประเทศเรามีเอกราชในทางศาล เอกราชในทางศุลกากร และทำให้ประเทศเรามีอำนาจอธิปไตยเป็นเจ้าเป็นใหญ่ในตัวเองเช่นเดียวกับประเทศเอกราชทั้งหลายแล้ว ต่อมาท่านปรีดิฯ จึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ในรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อ วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๔๘๑

ในฐานะรัฐมนตรีคลัง ซึ่งมีหน้าที่หาเงิน เก็บภาษีอากรจากราษฎร เพื่อสร้างความมั่งคั่งสมบูรณ์ให้แก่ชาติ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องสร้างความเป็นธรรมให้แก่ราษฎร สร้างความเสมอภาคให้แก่ราษฎร ท่านปรีดิฯ จึงได้จัดทำ “ประมวลรัษฎากร” เป็นแบบฉบับแรกขึ้นในประเทศไทย และได้ใช้มาจนถึงทุกวันนี้ แม้จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงบ้างตามความเหมาะสมแก่สภาพการณ์ และพร้อมกันนั้นก็ได้ยกเลิกภาษีอากรที่เป็นภาระแก่ราษฎรหลายประการ อาทิ ภาษีเงินรัชชูปการ ซึ่งเป็นภาษีที่เก็บจากผู้ขายไทยทุกคนที่อายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ไม่เลือกยากดีมีจน เสียเท่ากันหมดปีละ ๖ บาท (บางภาคเสีย ๔ บาท เช่น ภาคใต้) จนกระทั่งอายุ ๖๐ ปี จึงไม่ต้องเสีย ถ้าไม่มีเงินเสียก็ถูกจับตัวไปใช้งานโยธาแทน นอกจากนี้ยังยกเลิกอากรค่าน้ำ อากรสวน ภาษีไร่อ้อย ภาษีไร่ยาสูบ ท่านปรีดิฯ ได้เขียนบทสัทกวาเกี่ยวกับการยกเลิกภาษีดังกล่าว ใช้นามปากกาว่า “คลัง” ลงพิมพ์ในหนังสือของกองโฆษณาการว่าดังนี้

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในการการเมือง อีกทั้งถูกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๕๗

“สักวาภาสีที่ปรับเปลี่ยน
ประเทศไทยได้ลดหมดหลายสิ่ง
ทั้งรัชชูป ณา สวน ล้วนเลิกจริง
ภาสีไรไม่ประวิงตัดทิ้งเลย
เหตุฉะนั้นชนกันมาช่วยชาติ
สละเงินหนึ่งบาทอย่าเพิกเฉย
ช่วยศึกษาบุตรธิดาหาขมมเอย
หัดให้เคยในวิชาไว้หากิน
เลิกค่านาหันมาช่วยท้องที่
อัตราทำตามส่วนควรท้องถิ่น
ท่านคิดตามอัตราค่าที่ดิน
แม้จะสิ้นก็ราวกิ่งครึ่งค่านา
เงินที่ช่วยใช้ว่าพลาไปอื่น
แท็กคืนกลับให้ได้สุขา
สร้างทางฝ่ายพนักทั้งนำมา
โรงรักษาคนไขได้สบาย
ก่อนจบสักวากาละนี้
ขอกุศลราศรีท่านทั้งหลาย
จงนำตนผ่านพ้นภัยอันตราย
ให้สุขกายสุจริตเป็นนิจเอยฯ”

ในขณะที่ท่านปรีดิฯ เป็นรัฐมนตรีครั้งนั้น ท่านได้สร้างเสถียรภาพ
เงินตราไทยให้เข้มแข็งขึ้นอย่างมากมาย ดังปรากฏรายละเอียดหลักฐานอยู่
ที่กระทรวงการคลัง ซึ่งไม่สามารถจะนำมากล่าวในที่นี้ได้อย่างหมดสิ้น

ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์
ได้ถือเอาเงินปอนด์สเตอร์ลิงเป็นทุนสำรองเงินตราฝากธนาคารอังกฤษไว้

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนานตระกูล

๕๘

ในประเทศอังกฤษ สถานการณ์ของโลกขณะนี้ซึ่งมีเค้าจะเกิดสงครามใหญ่ขึ้น ท่านปรีดิฯ คาดคะเนว่าเงินปอนด์สเตอร์ลิงจะต้องลดค่าลงตามลำดับ ท่านจึงเอาเงินปอนด์ที่เป็นทุนสำรองเงินตราที่ฝากไว้ในธนาคารอังกฤษ จัดการซื้อทองคำได้น้ำหนักประมาณ ๓ ล้านเอานซ์ (๓๕ ล้านกรัม) ในราคาเอานซ์ละ ๓๕ เหรียญสหรัฐอเมริกา และได้นำทองคำนั้นมาเก็บไว้ในห้องนิรภัยกระทรวงการคลัง ซึ่งยังคงรักษาไว้เป็นทุนสำรองเงินบาทอยู่จนทุกวันนี้ เมื่อเทียบอัตราราคาทองคำปัจจุบันก็จะเห็นได้ว่า ทองคำที่ท่านปรีดิฯ ซื้อไว้ในราคาเอานซ์ละ ๓๕ เหรียญสหรัฐอเมริกานั้น บัดนี้มีค่าไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นล้านบาท นี่คือทุนสำรองที่ท่านปรีดิฯ สะสมไว้ให้ชาติไทย

ธนาคารแห่งประเทศไทยหรือธนาคารชาติ อันเป็นสถาบันการเงินที่สำคัญที่สุดของรัฐก็ได้เกิดขึ้นโดยท่านปรีดิฯ เป็นต้นความคิดและจัดตั้งขึ้น

ดังคำกล่าวรายงาน ในพิธีการเปิดธนาคารชาติของพลตรี เภา เพียรเลิศ บริภัณฑ์ยุทธกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๘๕ มีความตอนหนึ่งว่าดังนี้

“การตั้งธนาคารกลางขึ้นในประเทศไทย เป็นความดำริที่รัฐบาลของ ฯพณฯ ได้มีมาแล้วแต่ช้านาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง จึงได้วางรากฐานลงไว้ โดยจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทยเป็นทบวงการเมือง สังกัดขึ้นอยู่ในกระทรวงการคลัง เพื่อประกอบธุรกิจอันอยู่ในหน้าที่ของธนาคารกลางไปก่อนบางประเภท และเตรียมการจัดตั้งธนาคารกลางขึ้นต่อไป การงานของสำนักงานธนาคารชาติไทยได้เจริญมาเป็นลำดับ ด้วยอาศัยปรีชาสามารถของท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังผู้นั้น (ปรีดี-ผู้เขียน) เป็นสำคัญ”

“...ผมได้กล่าวถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตาตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๑๗

สงครามอินโดจีน

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ขณะที่ท่านปรีดิฯ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังอยู่นั้น ได้เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีน (ของฝรั่งเศส) กล่าวคือ รัฐบาลไทยได้ฉวยโอกาสที่ฝรั่งเศสยอมแพ้แก่เยอรมันเรียกร้องเอาดินแดนที่ฝรั่งเศสสมัยจักรพรรดินิยมปล้นเอาไปกลับคืนมา

ในฐานะที่ท่านปรีดิฯ เป็นนักกฎหมายและมีสายตายาวไกล ท่านมองเห็นช่องทางที่จะเอาดินแดนไทยที่เสียไปให้ฝรั่งเศสกลับคืนมาได้โดยวิธีทางกฎหมาย ท่านได้เข้าพบจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ในขณะนั้น ชี้แจงลู่ทางที่จะได้ดินแดนกลับคืนมาโดยสันติ แต่ฝ่ายจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่เห็นด้วยกับแนวทางนั้น สงครามระหว่างไทยกับอินโดจีนจึงเกิดขึ้น

ต่อมาภายหลังที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เสียชีวิตไปแล้ว พล.ต. อนันต์ พิบูลสงคราม บุตรชายจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เขียนชีวประวัติของพ่อ และมีบางตอนที่พาดพิงไปถึงผู้อื่นอย่างไม่ถูกต้อง และท่านปรีดิฯ เป็นคนหนึ่งที่หนังสือเล่มนี้พาดพิงไปถึง ท่านจึงได้มีจดหมายชี้แจงความถูกต้องมาให้ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม มารดาของ พล.ต. อนันต์ฯ ได้รับทราบ ซึ่งขณะนั้นท่านปรีดิฯ ลี้ภัยการเมืองอยู่ในประเทศจีน มีอยู่ตอนหนึ่งที่จดหมายฉบับนั้นได้พูดถึงสงครามอินโดจีน ว่าดังนี้

“ก. เมื่อประเทศฝรั่งเศสได้ยอมแพ้แก่เยอรมันแล้ว เวลานั้นผมเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เห็นว่ามีช่องทางที่ประเทศไทยจะได้ดินแดน

ที่เสียไปคืนมาเป็นของไทย โดยวิธีกฎหมายระหว่างประเทศ ผมจึงได้พบท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่วังสวนกุหลาบ แสดงทรรศนะของผมว่าเป็นการสมควรที่รัฐบาลไทยจะนำเรื่องนี้ขึ้นสู่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศหรือศาลโลกในสมัยนั้น ให้วินิจฉัยว่า ดินแดนที่ฝรั่งเศสได้ไปจากไทยตั้งแต่ ร.ศ. ๑๑๒ เป็นต้นมาต้องคืนมาเป็นของประเทศไทย เพราะประเทศไทยได้โอนดินแดนเหล่านั้นให้ฝรั่งเศส เพื่อให้อยู่ใน “อารักขา” ของฝรั่งเศส เมื่อฝรั่งเศสยอมแพ้เยอรมันและบ้านเมืองระส่ำระสาย ก็เป็นการแสดงว่าประเทศฝรั่งเศสไม่สามารถที่จะ “อารักขา” ดินแดนที่ประเทศไทยได้โอนให้ไปนั้นอีกได้ ประเทศไทยจึงมีสิทธิ์โดยชอบธรรมที่จะได้คืนดินแดนนั้น (ทั้งนี้เป็นเหตุผลที่ฝ่ายไทยมีทางชนะได้ในสมัยที่ฝรั่งเศสยังเป็น “รัฐอารักขา” ดินแดนเหล่านั้น ซึ่งต่างกับเหตุผลที่รัฐบาลสฤงษดิ์อ้างต่อศาลโลก ในกรณีเขาพระวิหารภายหลังที่กัมพูชาเป็นเอกราชแล้ว)

“แต่ความเห็นของผมมิได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาล คือรัฐบาลได้ใช้วิธียื่นบันทึกรัฐบาลวิชิคืนดินแดนให้แก่ไทย เมื่อรัฐบาลวิชิไม่คืนให้ รัฐบาลก็ได้ดำเนินวิธีการเอาดินแดนคืนโดยวิธีทางทหาร ในฐานะที่ผมเคารพเสียงข้างมากในรัฐบาล ก็ได้ปฏิบัติตามนโยบายส่วนรวม คือในฐานะรัฐมนตรีกระทรวงการคลัง ได้จัดหาเงินเพื่อค่าใช้จ่ายในการทหารเป็นจำนวนมาก ให้อย่างสมบูรณ์รวดเร็ว โดยมีได้มีการขาดตกบกพร่องแต่อย่างใดในการทหาร และไม่กระทบถึงเสถียรภาพของเงินตราไทยในสมัยนั้น

“ข. เมื่อครั้งสงครามอินโดจีนได้เริ่มไประยะหนึ่ง ประเทศญี่ปุ่นได้สอดเข้ามา โดยเรียกร้องให้ฝ่ายไทยและฝ่ายฝรั่งเศสหยุดรบ และให้ต่างฝ่ายต่างส่งผู้แทนไปเจรจาที่กรุงโตเกียว โดยญี่ปุ่นเป็นคนกลาง (หัวหน้าผู้แทนฝ่ายไทยคือพระองค์เจ้าวรรณฯ ซึ่งบัดนี้ทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นกรมหมื่นนราธิป)

“ท่านกับคุณอนันต์ อาจค้นเอกสารเกี่ยวกับการเจรจานั้นได้ว่าการเจรจาดังกล่าวใช้เวลาช้านานประมาณ ๒ - ๓ เดือน เพราะฝรั่งเศสเกิด

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตัวตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัด
ัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีความเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

กฎหมายจะไม่ยอมคืนดินแดนตามคำเรียกร้องของฝ่ายไทย ในที่สุดฝ่าย
ญี่ปุ่นก็ได้ใช้วิธีการอันเป็นผลให้ฝรั่งเศสยอมตกลงคืนดินแดนบางส่วนที่
ได้ไปจากประเทศไทย แต่ในข้อตกลงมีกำหนดไว้ว่าญี่ปุ่นเป็นผู้ค้ำประกัน
ให้การเป็นไปตามข้อตกลงนั้น และกำหนดไว้ว่าฝ่ายไทยและฝ่ายฝรั่งเศส
จะต้องไม่ทำสัญญาทางเศรษฐกิจหรือทางการทหารใดๆ กับประเทศอื่นใด
ซึ่งญี่ปุ่นถือว่าเป็นที่เสียประโยชน์แก่ญี่ปุ่น

“ทางฝ่ายฝรั่งเศสเสรี ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นฝรั่งเศสต่อต้าน ภายใต้
การนำของนายพลเดอโกลส์ ได้แถลงไม่รับรองข้อตกลงใดๆ ที่รัฐบาลวิชี
ได้ทำไว้เกี่ยวกับเรื่องดินแดน ๔ จังหวัด ผมจึงได้ไปเตือนท่านจอมพล ป.
ว่าต้องพิจารณาท่าทีของเดอโกลส์กับสัมพันธมิตรของเขาในสมัยนั้นให้มาก
เพราะถ้าสัมพันธมิตรในขณะนั้นเป็นฝ่ายชนะสงครามแล้ว ข้อตกลงที่ฝ่าย
รัฐบาลไทยทำไว้กับรัฐบาลวิชีที่ญี่ปุ่นเป็นผู้ค้ำประกันนั้น ก็จะต้องถูกยกเลิก
และฝรั่งเศสก็จะได้ดินแดนกลับคืนไป ผมยังได้ชี้แจงว่าถ้าได้ใช้วิธีตามที่ผม
ได้เสนอไว้ในครั้งแรก คือนำเรื่องขึ้นสู่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศแล้ว ถ้า
ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตัดสินให้เราชนะคดี เพราะเรามีทางชนะ ก็ยอม
เป็นการตัดสินผูกพันประเทศฝรั่งเศสทั้งหมด ต่างกับข้อตกลงที่ทำไว้กับ
รัฐบาลวิชี ที่ฝ่ายนายพลเดอโกลส์กับฝ่ายสัมพันธมิตรของเขาไม่รับรอง

“ค. อยู่ต่อมาอีกไม่ช้า ญี่ปุ่นก็ได้กรีธาทัพเข้ามาในประเทศไทย
ซึ่งรัฐบาลไทยได้ทำสัญญาร่วมรบกับญี่ปุ่น ครั้นต่อมา รัฐบาลไทยก็ได้
ประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกา แต่ในเวลาทีวันประกาศสงคราม
นั้นผมอยู่ที่อยุธยา ผู้สำเร็จราชการเป็นผู้ลงนาม (ซึ่งผมถือเอาเหตุนี้เป็น
ข้ออ้างว่าการประกาศสงครามนั้นเป็นโมฆะ เพราะผู้สำเร็จราชการมิได้
ลงนามครบถ้วน)

“เมื่อรัฐบาลไทยประกาศสงครามร่วมกับญี่ปุ่นเช่นนั้นแล้ว ก็เป็น
ธรรมดาว่าถ้าญี่ปุ่นเป็นฝ่ายชนะสงคราม ฝ่ายไทยก็เป็นฝ่ายชนะสงคราม
ด้วย ดินแดน ๔ จังหวัดก็คงเป็นของไทยอย่างสมบูรณ์ แต่ถ้าญี่ปุ่นเป็น

สามบุคคลสำคัญของโลก อนุมาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนตระกูล

๖๒

ฝ่ายแพ่งสงครามและฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นฝ่ายชนะสงคราม ฝ่ายไทยก็ต้องเป็นฝ่ายแพ่งสงคราม และผลที่จะตามมาก็คือประเทศไทยจะมีเพียงแต่ต้องคืนดินแดน ๕ จังหวัดเท่านั้น ดินแดนของไทยเท่าที่มีเหลืออยู่จะต้องเปลี่ยนฐานะไปอย่างไรก็เป็นเรื่องที่น่าวิตก

“ขบวนการเสรีไทยได้พยายามทำการเพื่อที่จะป้องกันมิให้ประเทศไทยเป็นฝ่ายแพ่งสงคราม การเจรจาระหว่างขบวนการเสรีไทยกับฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นการลับเพื่อประโยชน์ดังกล่าวแล้ว ได้ดำเนินมาเป็นเวลาหลายปี แต่ก็ยังไม่ได้รับผลที่ทำให้สหรัฐอเมริกาและอังกฤษรับรองว่าการประกาศสงครามเป็นโมฆะ และประเทศไทยมิใช่คู่สงครามของเขา จนกระทั่งเมื่อไม่กี่เดือนก่อนที่จะสงครามโลกจะยุติลง ผมในฐานะที่สัมพันธมิตรรับรองเป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ได้แจ้งไปยังฝ่ายสัมพันธมิตรว่า ขบวนการเสรีไทยพร้อมที่จะเริ่มใช้อาวุธต่อสู้ทหารญี่ปุ่นอย่างเปิดเผย ทั้งนี้มีความมุ่งหมายในทางการเมืองเพื่อแสดงให้เห็นว่าราษฎรไทยมิใช่เป็นคู่สงครามกับสัมพันธมิตร เมื่อผมได้ส่งโทรเลขไปยังฝ่ายสัมพันธมิตรเช่นนั้นแล้ว ก็ได้รับตอบจากรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาว่า ให้ขบวนการเสรีไทยรอการปฏิบัติตามแผนร่วมกัน โดยอย่าเพิ่งลงมือกระทำการใดๆ และรัฐบาลสหรัฐอเมริกาเข้าใจเจตนารมณ์ของขบวนการเสรีไทยเป็นอย่างดีแล้ว ฉะนั้นรัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็ยินยอมรับว่าประเทศไทยไม่ได้เป็นคู่สงครามกับสหรัฐอเมริกา ดังนั้น เมื่อเสร็จสงครามแล้ว สหรัฐอเมริกาก็ได้ปฏิบัติตามที่รับรองไว้ และสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตเหมือนอย่างเดิม โดยไม่ถือว่าไทยเป็นคู่สงครามหรือฝ่ายแพ่งสงคราม

“ส่วนประเทศอังกฤษนั้นแจ้งว่า โดยคำนึงถึงการช่วยเหลือร่วมมือของขบวนการเสรีไทย จึงยอมที่จะยกเลิกภาวะสงครามกับประเทศไทย โดยมีเงื่อนไขว่าประเทศไทยจะต้องตกลงทำสัญญาสมบรูณ์แบบ (การอ้างถึงการช่วยเหลือร่วมมือของขบวนการเสรีไทยนั้น ปรากฏอยู่ในคำปรารภสัญญาสมบรูณ์แบบ) ในขั้นแรกอังกฤษเรียกร้องให้ประเทศไทยต้องปฏิบัติ

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตัวตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดดัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในการการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๖๓

หลายประการ รวมทั้งได้ยื่นคำเรียกร้องของฝรั่งเศสให้คืนดินแดนและขอ
พระแก้วมรกตกลับไปที่ย่างกุ้งด้วย ทางฝ่ายผมกับรัฐบาลในขณะนั้น
ก็ได้พยายามต่อสู้ อันเป็นผลให้ฝ่ายอังกฤษระงับข้อเรียกร้องของฝรั่งเศส
ไว้ แล้วเจรจาสัญญาสมบูรณแบบที่เกี่ยวกับอังกฤษโดยเฉพาะ คงปล่อยให้
ปัญหาดินแดน ๔ จังหวัดเป็นเรื่องที่ฝรั่งเศสจะดำเนินการต่อไป โดย
วิธีทางต่างๆ รวมทั้งวิธีทางสหประชาชาติ การทำสัญญาสมบูรณแบบ
ได้ทำให้ประเทศไทยพ้นจากการเป็นฝ่ายแพ้สงครามอังกฤษ และฟื้นความ
สัมพันธ์ทางการทูตกับอังกฤษเหมือนเดิม ซึ่งต่างกับญี่ปุ่นที่ต้องถูกฝ่าย
ชนะยึดครองอยู่หลายปี

“จ. ต่อมาเมื่อ พล.ร.ต. ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
สืบต่อมาจากผม รัฐบาลฝรั่งเศสที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยได้รับการ
สนับสนุนจากรัฐบาลของประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรของเขา ได้เร่งรัดจะให้
ประเทศไทยคืนดินแดน ๔ จังหวัดที่ได้ไปโดยข้อตกลงระหว่างรัฐบาลไทย
กับรัฐบาลวิซี พร้อมกันนั้นก็ยังมีปัญหาที่ประเทศไทยจะต้องชำระสภาพตน
ให้หมดจากผู้แพ้สงครามอย่างสิ้นเชิง คือจะสมัครเข้าเป็นสมาชิกสหประชา
ชาติ แต่จะต้องถูกยับยั้งโดยประเทศฝรั่งเศสที่เป็นสมาชิกแห่งคณะ
มนตรีความมั่นคง รัฐบาลชำนองได้นำเรื่องดินแดน ๔ จังหวัดขึ้นปรึกษา
รัฐสภา และรัฐบาลได้ลงมติตั้งคณะผู้แทนไปเจรจากับผู้แทนฝรั่งเศสที่
กรุงวอชิงตัน โดยมีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าคณะ และมีกรมหมื่น-
นราธิปฯ (ที่เคยเป็นผู้แทนไปเจรจาเรื่องดินแดน ๔ จังหวัดกับรัฐบาลวิซี
กับญี่ปุ่นที่โตเกียว) กับสมาชิกสภาแห่งพรรคกลุ่มอื่นๆ อีก คณะผู้แทน
ฝ่ายไทยได้ตกลงกับฝรั่งเศสให้คณะอนุญาโตตุลาการขึ้นวินิจฉัยชี้ขาด
ข้อตกลงนั้นได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา

“จ. ต่อมาได้มีการประกอบองค์คณะของอนุญาโตตุลาการ คือ
รัฐบาลไทยได้แต่งตั้งกรมหมื่นนราธิปฯ ที่เคยเจรจาเรื่องดินแดนนั้นเองเป็น
อนุญาโตตุลาการฝ่ายไทย และตั้ง ม.จ. สกลวรรณกร วรวรรณ พระเชษฐา

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามมณฑล
สุพรรณิ ท่านมหาราช

๖๔

ของกรมหมื่นนราธิปฯ นั้นเองเป็นผู้แทนรัฐบาลไทย ส่วนฝ่ายฝรั่งเศสก็ตั้งอนุญาโตตุลาการ ซึ่งผมก็จำชื่อไม่ได้ และก็ยังมีอนุญาโตตุลาการชาติเป็นกลาง ที่จำได้ว่าเป็นคนอเมริกัน ๑ คน และชาติเปรู ๑ คน ชื่อของคนชาติอื่นผมจำไม่ได้ จำได้แต่ฝ่ายไทย คณะอนุญาโตตุลาการดังกล่าวแล้ว ได้วินิจฉัยชี้ขาดให้รัฐบาลไทยคืนดินแดน ๔ จังหวัดให้แก่ฝรั่งเศส อันเป็นเวลาภายหลังที่ผมออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้วหลายเดือน ผมเห็นว่ารัฐบาลธำรงได้พยายามอย่างดีแล้วในการป้องกันรักษาผลประโยชน์ของชาติไทย หากแต่มีเหตุสุดวิสัยดังได้กล่าวมาแล้ว

“ข. ท่านกับคุณอนันต์ คงสังเกตได้ว่าประเทศที่เป็นฝ่ายอักษะหรือฝ่ายญี่ปุ่นนั้น ไม่อาจสมัครเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติได้ จนกว่าจะได้ชำระสภาพการแพ้สงครามให้หมดสิ้นไป แต่สำหรับประเทศไทยนั้น ขบวนการเสรีไทยและรัฐบาลที่ผมเป็นนายกรัฐมนตรีกับรัฐบาลธำรงได้พยายามกระทำการเพื่อประโยชน์ของชาติไทยหลายอย่างหลายประการ จึงเป็นเหตุให้สหประชาชาติรับประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกใน พ.ศ. ๒๔๘๙ ทั้งๆ ที่มีอีกหลายประเทศซึ่งยื่นใบสมัครในปีนั้นหรือในปีต่อๆ มาอีกหลายปี ต้องถูกปฏิเสธ ถูกยับยั้งไว้ ขอให้ท่านและคุณอนันต์ โปรดให้ความเป็นธรรมว่า ขบวนการเสรีไทยและรัฐบาลที่ผมเป็นนายกรัฐมนตรีกับรัฐบาลธำรง ได้กระทำการเพื่อให้ชาติไทยเข้าสู่ความเป็นเอกราชสมบูรณ์”

ดังกล่าวนี้อือเรื่องราวกรณีพิพาทอินโดจีน ซึ่งท่านปรีดิฯ ได้คัดค้านมาแต่ต้น แต่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่เห็นด้วย และผลที่สุดก็เกิดความเสียหายแก่ประเทศชาติดังที่ท่านปรีดิฯ ได้คาดการณ์ไว้ไม่ผิด แต่ยังไม่แน่ว่าเป็นโชคคติที่เพียงคืน ดินแดน ๔ จังหวัด กลับไป ทั้งนี้เพราะคุณูปการของขบวนการเสรีไทยได้ช่วยปกป้องเอาไว้

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตาตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดดัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในการการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๑๘ ญี่ปุ่นบุกประเทศไทย

๗ ธันวาคม ๒๔๘๔ ญี่ปุ่นโจมตีเพิร์ลฮาร์เบอร์ และประกาศ
สงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ

๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ ญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทย คณะรัฐมนตรีเรียก
ประชุมด่วนฉุกเฉิน ณ สำนักงานคณะรัฐมนตรี (ตรงข้ามวังสวนกุหลาบ)
เมื่อเวลาประมาณ ๒๓.๐๐ น. ของวันที่ ๗ ธันวาคม ขณะนั้นจอมพล ป.
พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ไปราชการต่างจังหวัด พล.อ. อุดล อุดลเดช-
จรัส รองนายกรัฐมนตรี จึงทำหน้าที่เป็นประธานในที่ประชุม พล.อ. อุดลฯ
ได้แจ้งให้ที่ประชุมทราบว่า เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นได้มาที่ทำเนียบนายก-
รัฐมนตรี (ตั้งอยู่ที่วังสวนกุหลาบ) ได้ยื่นบันทึกรื้อรัฐบาลขอเดินทัพผ่าน
ประเทศไทยเพื่อไปโจมตีอังกฤษ และเขาได้แจ้งว่าญี่ปุ่นได้ประกาศสงคราม
กับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาแล้ว และเขาจะเข้าโจมตีพร้อมๆ กันขออย่า
ให้ไทยขัดขวาง โดยเขารับรองจะไม่ทำลายอธิปไตยของไทย นอกจากขอ
ผ่านท่ากรุงเทพฯ และบางเมืองที่จำเป็นในทางทหารเท่านั้น และเขาขอ
ให้ตอบภายใน ๐๒.๓๐ น. ของวันที่ ๘ ธันวาคม

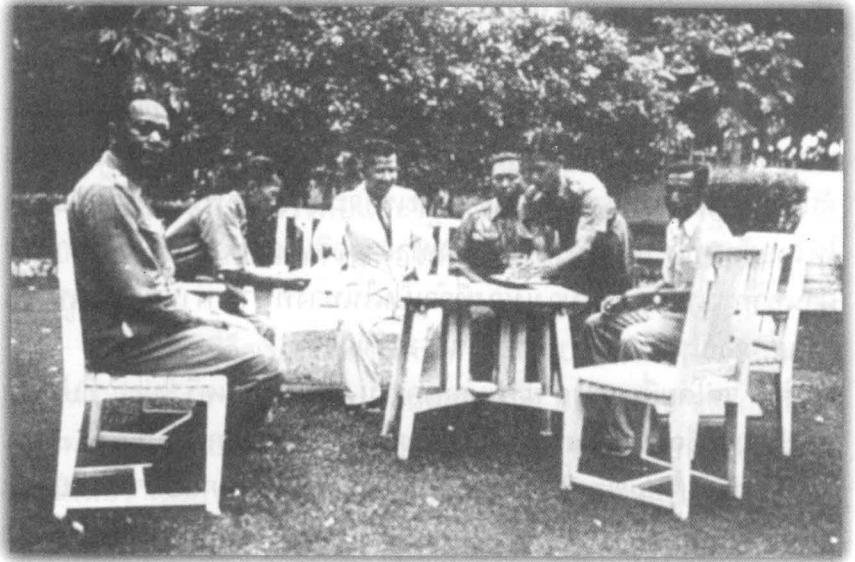
แต่โดยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ไม่อยู่ ที่ประชุม
คณะรัฐมนตรีฉุกเฉินจึงถ่วงเวลาให้คำตอบกับญี่ปุ่นออกไปเป็น ๐๕.๐๐ น.
เพื่อติดต่อกับจอมพล ป. พิบูลสงครามและขอให้ท่านกลับมาถึงเสียก่อน
แต่ทางญี่ปุ่นก็เร่งเร้าที่จะได้รับคำตอบอย่างรวดเร็วที่สุด ซึ่งทางฝ่ายไทย
ก็บอกความจำเป็นที่ยังให้คำตอบไม่ได้ จนกว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม
จะกลับมาในระหว่างที่คณะรัฐมนตรีกำลังรอคอยการกลับมาของจอมพล ป.

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สหกรณ์ ดำเนินการ

๖๖

พินูลสงคราม ได้รับรายงานว่าญี่ปุ่นได้ล่ำเลียงทหารขึ้นที่สงขลา บัตตานี และต่อมาขึ้นที่ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ และได้เกิดปะทะรบพุ่งกันขึ้นทุกจุดที่ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบก จนกระทั่งเวลา ๐๖.๕๐ น. นายกรัฐมนตรีจอมพล ป. พินูลสงคราม จึงได้มาถึงที่ประชุม คณะรัฐมนตรี และได้ร่วมพิจารณามันที่กขอส่งทหารผ่านแดนของญี่ปุ่น อย่างเคร่งเครียด ซึ่งต่อมาญี่ปุ่นได้เสนอนอกเหนือจากขอเดินทัพผ่านตาม ที่ได้เสนอครั้งแรก คือขอให้ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรทางทหาร กับญี่ปุ่น อย่างเต็มรูป คือ ร่วมรุกรมรบกกับญี่ปุ่นเลยทีเดียว แต่ในที่สุด คณะรัฐมนตรีมีมติเพียงให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศ และรัฐบาลก็ได้ออก คำสั่งให้นักรบไทยที่ต่อต้านญี่ปุ่นอยู่ตามจุดต่างๆ ที่ญี่ปุ่นยกพลเข้ามา ยุติการรบ ภายหลังที่นักรบไทยลูกหลานไทยได้สละชีวิต เพื่อปกป้อง ปิตุภูมิไปแล้วหลายร้อยศพ และหลังจากนั้นอีก ๒ - ๓ วัน ญี่ปุ่นก็ได้

นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้นำขบวนการเสรีไทย เพื่อต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่น ระหว่าง สงครามโลกครั้งที่ ๒ ขณะประชุมกับสัมพันธมิตร

...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในการการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...

เจรจาขอกู้เงินจากรัฐบาลไทยจำนวนหนึ่ง นายทวี บุณยเกตุ ได้บันทึกเรื่องนี้ไว้ว่าดังนี้

“ระหว่างวันที่ ๑๐ - ๑๒ ธันวาคม คือภายหลังได้เซ็นสัญญายอมให้ทหารญี่ปุ่นผ่านประเทศไทยได้แล้ว รัฐบาลญี่ปุ่นก็ได้เริ่มเจรจาขอกู้เงินจากไทยเป็นงวดแรกเพื่อใช้จ่ายในกิจการของทหารญี่ปุ่น นายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้เสนอความเห็นต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่า การที่จะให้รัฐบาลญี่ปุ่นกู้เงินไปเพื่อใช้จ่ายในกิจการทหารของเขานั้น เข้าใจว่าคงจะไม่กู้เพียงแต่จำนวนเท่านั้น แต่จะต้องขอกู้มากยิ่งขึ้น ไม่มีที่สิ้นสุดตามความจำเป็นในการทหารของเขา หากเราให้ก็ต้องพิมพ์ธนบัตรเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้มีธนบัตรหมุนเวียนในท้องตลาดมากขึ้นอย่างรวดเร็ว จะเป็นผลเสียทางเศรษฐกิจ คือจะทำให้เกิดเงินเฟ้อ จึงเห็นควรให้ทหารญี่ปุ่นพิมพ์ธนบัตรของเขาขึ้นใช้เองในกองทัพของเขา เรียกว่า Invasion Notes จะดีกว่า ทั้งนี้เพื่อว่าเมื่อสงครามเสร็จสิ้นลงแล้วเราจะได้ประกาศยกเลิกธนบัตรเหล่านั้น เมื่อเสร็จสงครามแล้วการเงินและการเศรษฐกิจของประเทศก็จะได้ไม่ถูกกระทบกระเทือน และได้ไม่เกิดเงินเฟ้อ นายกรัฐมนตรีก็ได้กล่าวแย้งว่า การที่จะปฏิบัติตามความเห็นและตามข้อเสนอของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังนั้น แม้จะเป็นการป้องกันมิให้เกิดเงินเฟ้อขึ้นได้ก็ตาม แต่ก็เท่ากับเป็นการแสดงว่าเราได้เสียเอกราชและอธิปไตยไปแล้ว จึงไม่เห็นด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจึงแถลงค้านว่า “ก็การที่เรายอมให้ทหารญี่ปุ่นเข้ามาอยู่เต็มบ้านเต็มเมืองและทำอะไรได้ต่าง ๆ น่ะ ไม่ได้แปลว่าเราได้เสียเอกราชและอธิปไตยดอกหรือ” ในเรื่องนี้ได้มีการถกเถียงกันอย่างรุนแรงระหว่างนายกรัฐมนตรีกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง แต่ในที่สุดนายกรัฐมนตรีก็คงยังยืนในความเห็นที่จะให้กองทัพญี่ปุ่นยืมเงินบาท โดยพิมพ์ธนบัตรออกใช้เพิ่มเติมให้มากขึ้นตามความจำเป็น และต่อมาอีกไม่กี่วันก็ได้มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ ท่านปรีดี พนมยงค์ ได้พ้นจาก

ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์”

ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีไม่ยอมรับข้อเสนองานของญี่ปุ่นที่จะให้ทำสัญญาเป็นพันธมิตรทางทหารกับญี่ปุ่น หากเพียงแต่ยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านนั้น รัฐมนตรีคนสำคัญที่คัดค้านคนหนึ่งก็คือท่านปรีดิย ซึ่งญี่ปุ่นรู้ดีด้วยเหตุนี้ญี่ปุ่นจึงบีบบังคับให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ปลดท่านปรีดิยออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีจดหมายไปถึงท่านปรีดิย ในภายหลัง ได้พูดถึงเรื่องนี้ มีความตอนหนึ่งว่าดังนี้

“...ตอนญี่ปุ่นเข้ามาฉันจะเล่นงานอาจารย์ ถ้ามหลวงอดุลดูได้ผมไม่เคยได้ติดต่อหรือขออำนาจญี่ปุ่นมาเล่นงานอาจารย์เลย ผมจึงเสนอให้อาจารย์เป็นผู้สำเร็จ...”

ดังนั้น เมื่อมีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี เมื่อ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๔ ภายหลังญี่ปุ่นบุกประเทศไทยแล้ว ๘ วัน ในการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่นี้จึงไม่มีชื่อท่านปรีดิย ร่วมอยู่ในคณะรัฐมนตรีด้วย แต่โดยที่ท่านปรีดิยเป็นที่เคารพรักของประชาชน ญี่ปุ่นและจอมพล ป. พิบูลสงครามไม่กล้าที่จะกำจัดท่านปรีดิย อย่างเด็ดขาด จึงได้เสนอให้ท่านไปดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เพื่อให้พ้นออกจากวิถีการเมือง ที่ไม่มีอำนาจหน้าที่จะมาขัดขวางการดำเนินการของญี่ปุ่นในประเทศไทย แต่ญี่ปุ่นและจอมพล ป. ก็คาดผิด เพราะตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กลับเปิดโอกาสให้ท่านจัดตั้งขบวนการเสรีไทยต่อต้านญี่ปุ่นได้อย่างปิดลับที่สุด

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตาตนเองว่า ราษฎรได้มีความอึดอัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในการการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๑๗

ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ หัวหน้าขบวนการเสรีไทย

ท่านปรีดีฯ เข้าดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๔ และหลังจากนั้นไม่กี่วัน คือในวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๔๘๔ รัฐบาลไทยก็ได้ทำสัญญาเป็นสหayaร่วมศึกกับญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ และต่อมาในวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ รัฐบาลไทยก็ได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เมื่อเวลา ๑๒.๐๐ น. ของวันนั้น จึงเป็นอันว่าไทยได้เข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ ๒ อย่างเต็มตัวนับแต่บัดนั้น

แต่อย่างไรก็ดี ในการประกาศสงครามตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ มาตรา ๕๔ บัญญัติไว้ว่า “พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศสงคราม” แต่ในกรณีที่พระมหากษัตริย์ไม่ประทับอยู่ภายในประเทศ ผู้ที่จะลงนามในประกาศสงครามก็คือคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ขณะนั้นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มีด้วยกัน ๓ ท่าน คือ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา พลเอก เจ้าพระยาพิชัยนาทรโยธิน และท่านปรีดี พนมยงค์ และในการลงนามในเอกสารใดๆ ในพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว จะต้องลงนามทั้งคณะคือทั้ง ๓ ท่าน จึงจะสมบูรณ์ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ในการประกาศสงครามครั้งนั้น ปรากฏจากบันทึกของนายทวี บุญยเกตุ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ว่าดังนี้

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามภุมขณ
สุพนม ดำนตรระกูล

๓๐

“ในวันประกาศสงครามนั้น ตรงกับวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ และเป็นวันที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นพิเศษด้วย เมื่อได้ตกลงในเรื่องการประกาศสงครามแล้ว ก็ได้กำหนดให้อ่านประกาศในเวลา ๑๒.๐๐ น. ตรง พอเวลา ๑๑.๐๐ เศษ ได้มีเจ้าหน้าที่มารายงานนายกรัฐมนตรีว่า คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มีอยู่ในกรุงเทพฯ เพียง ๒ คน เท่านั้น คือ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา กับพลเอกเจ้าพระยา-พิชาเยนทรโยธิน ส่วนผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีกท่านหนึ่ง คือท่านปรีดี พนมยงค์ ไม่ได้อยู่ในพระนคร ทราบว่าไปต่างจังหวัด คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จึงลงพระนามและลงนามเพียง ๒ คนเท่านั้น จะรอให้ลงนามครบคณะทั้ง ๓ คน เกรงว่าจะประกาศให้ทันเวลาเที่ยงวันของวันนี้ไม่ได้ แต่ประธานของคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็ได้มีคำสั่งว่าให้ประกาศชื่อนายปรีดีฯ ลงไปก็แล้วกัน แม้จะไม่ได้ลงนามก็ตาม ท่านจะทรงรับผิดชอบเอง จึงเป็นอันว่าการประกาศสงครามในวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ นั้น ความจริงคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ลงนามในประกาศเพียง ๒ คนเท่านั้น แต่ได้อ่านประกาศเป็น ๓ คน ให้ครบคณะอันไม่ตรงต่อข้อเท็จจริง”

และจากการที่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไม่ได้ลงนามครบทั้งคณะ จึงทำให้การประกาศสงครามไม่ถูกต้องสมบูรณ์ตามกฎหมาย และไม่ต้องตามเจตนารมณ์ของคนไทยทั้งชาติ และประกอบกับการเคลื่อนไหวต่อต้านญี่ปุ่นของขบวนการเสรีไทยที่ร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตร จึงทำให้การประกาศสงครามของจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเป็นโมฆะ ดังจะได้กล่าวต่อไป

ท่านปรีดีฯ ได้พูดถึงการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยไว้ตอนหนึ่งดังนี้

“เมื่อข้าพเจ้ากลับถึงบ้าน (หลังจากการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อคืนวันที่ ๗ ต่อเช้าวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ - ผู้เขียน) แล้วก็พบเพื่อน

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีความเสรีภาพกับความเสมอภาคในการการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้ศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๗๑

หลายคนที่มาคอยอยู่ อาทิ หลวงบรรณกรโกวิท (เปาว์ จักกะพาก) นายสงวน ตุลารักษ์ นายกำจัด พलगูร นายวิจิตร ลุลิตานนท์ นายเตียง ศิริขันธ์ นายถวิล อุดล ม.ล. กริ เตชาติวงศ์ (หลวงเตชาติวงศ์วรวัฒน์) ฯลฯ เพื่อนที่มาพบนั้นก็ได้ชี้แจงถึงความรู้สึกของตนและของราษฎรส่วนมากที่ได้ประสบเห็นภาพที่กองทหารญี่ปุ่นซึ่งเป็นทหารต่างด้าวได้เข้ามารุกรานประเทศไทย และการที่ราษฎรไทยได้หลั่งน้ำตานั้นมิใช่เพราะความขลาดหรือกลัวตาย หากหลั่งน้ำตาเพราะ “เจ็บใจ” และ “แค้นใจ”

“เพื่อนที่ร่วมปรึกษาหารือขณะนั้นเห็นว่าราษฎรไม่อาจหวังพึ่งรัฐบาลว่าจะรักษาเอกราชและอธิปไตยของชาติไทยให้สมบูรณ์อยู่ได้ คือจะต้องยอมตามคำเรียกร้องของญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งนำประเทศชาติเข้าสู่ผูกพันกับญี่ปุ่นอย่างเต็มตัว

“เมื่อได้ปรึกษาหารือกันพอสมควรแล้ว ผู้ที่มาประชุมวันนั้นได้ตกลงพลีชีพเพื่อชาติเพื่อกอบกู้เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ของชาติไทยเพื่อการนั้นจึงตกลงจัดตั้ง “องค์การต่อต้านญี่ปุ่น” ประกอบด้วยคนไทยที่รักชาติทุกชนชั้นวรรณะ ทั้งที่อยู่ในประเทศไทยและที่อยู่ในต่างประเทศที่ประชุมได้มอบภาระให้ข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าคณะและกำหนดแผนการปฏิบัติต่อไป”

จึงเป็นอันว่าขบวนการเสรีไทยได้อุบัติขึ้นในทันทีทันใดที่ญี่ปุ่นบุกประเทศไทยนั่นเอง การกิจที่สำคัญในการต่อสู้ญี่ปุ่นกู้ชาติบ้านเมืองครั้งนี้มีหลักที่สำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ

๑. ต่อสู้ญี่ปุ่นผู้รุกรานด้วยกำลังอาวุธ ด้วยความร่วมมือกับสัมพันธมิตร

๒. ปฏิบัติการทางการเมืองเพื่อให้สัมพันธมิตรรู้เจตนารมณ์แท้จริงของคนไทยว่าไม่เป็นศัตรูกับฝ่ายสัมพันธมิตร และรับรองความเป็นเอกราชและอธิปไตยของไทยเช่นเดียวกับก่อนวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนตระกุล
 ๓๒

พิธีสวนสนามกองทัพเสรีไทย
 ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘
 ที่ถนนราชดำเนิน มีนายปรีดี
 พนมยงค์ หัวหน้าเสรีไทย
 เป็นประธานในพิธี

ท่านปรีดีฯ ได้ชี้แจงเหตุผลที่ขบวนการเสรีไทยต้องต่อสู้ทั้ง ๒ ทา-
 คือต่อสู้กับญี่ปุ่นในทางการทหารและทำความเข้าใจกับสัมพันธมิตรในด้-
 การเมือง นั้นว่า

“ถ้าต่อสู้ญี่ปุ่นทางอาวุธด้านเดียว โดยไม่ทำความเข้าใจกับสัม-
 พันมิตร ประเทศไทยจะถูกสัมพันธมิตรถือว่าเป็นศัตรูของเขา อันจะ
 ทำให้ประเทศไทยเป็นฝ่ายแพ้สงครามได้ แต่ถ้าจะใช้เพียงคำพูดเจรจ-
 กับสัมพันธมิตรด้านเดียวโดยไม่มีการปฏิบัติทางอาวุธต่อญี่ปุ่น ภายใน
 ประเทศ สัมพันธมิตรก็คงไม่ยอมให้ฝ่ายไทยใช้เพียงคำพูดแก้ปัญหา
 ไทยเข้าพัวพันในสงครามนั้นได้”

ดังนั้น งานอันดับแรกก็คือ การจัดตั้งหน่วยกำลังติดอาวุธ ซึ่งได้
 จัดขึ้นในหลายจังหวัดที่มีกองทหารญี่ปุ่น หรือจังหวัดที่ใกล้เคียงกับที่
 กองทหารญี่ปุ่นตั้งอยู่ และต่อมาเมื่อติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้แล้ว
 ทางฝ่ายสัมพันธมิตรก็ได้ส่งอาวุธมาให้และได้ส่งคนของเขาเข้ามาฝึกหัด
 อาวุธให้ด้วย และรวมทั้งรับเอานักศึกษาจากธรรมศาสตร์-จุฬา และจาก
 สารวัตรทหาร จำนวนหนึ่ง ออกไปฝึกอาวุธและฝึกการรบแบบกองโจร
 นอกประเทศ การเคลื่อนไหวทั้งหมดนี้เป็นไปอย่างลับที่สุด กำลังพล
 ของขบวนการเสรีไทยได้ขยายตัวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จากร้อยเป็นพัน
 จากพันเป็นหมื่นเป็นแสนในเวลาต่อมา ✕

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๒๐

กว่ารัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม

ท่านปรีดิฯ เป็นผู้มีบทบาทอันสำคัญในการผลักดันให้นายควง อภัยวงศ์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรกเมื่อ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ แทนจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งลาออกจากตำแหน่งเมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗ เนื่องจากพ่ายแพ้มติที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ที่ไม่อนุমัติร่างพระราชบัญญัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๗ และร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบรมิณทล พุทธศักราช ๒๔๘๗

ความจริงการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งนี้คิดกันว่าเป็นการลาออกพอเป็นพิธีการเท่านั้น และจอมพล ป. พิบูลสงคราม เองก็คิดเช่นนั้น เพราะเชื่อว่าอย่างไรเสียสภาผู้แทนก็ต้องมีมติให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม คิดว่าในฐานะที่ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ก็คงจะข่มสภาให้เกรงกลัวได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ทรงสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างเต็มที่ และถ้าปล่อยให้เหตุการณ์มันเป็นไปเองก็คงจะเป็นไปดังที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม คาดคิดไว้

แต่เหตุการณ์ที่เป็นจริงกลับตรงกันข้าม ทั้งนี้เพราะในการคว่ำจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้นได้มีการเตรียมการกันมาก่อนแล้ว โดยการวางแผนของท่านปรีดิฯ ทั้งนี้เพื่อปกป้องระบอบประชาธิปไตยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม กำลังเหยียบย่ำอยู่ และโดยประการสำคัญเพื่อความสำเร็จของขบวนการเสรีไทยในการกอบกู้เอกราชของชาติกลับคืนมา

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ท่านตระกูล

๓๔

การที่สภาผู้แทนราษฎร มีมติไม่อนุมัติกฎหมาย ที่รัฐบาลเสนอ
เข้าไปนั้น ไม่ใช่เป็นไปอย่างเหตุบังเอิญ แต่เป็นไปตามแผนการซึ่ง
พอดีมาบรรลุเอาตอนพระราชบัญญัติดังกล่าว

เมื่อข้อเท็จจริงเป็นเช่นนี้ ความหวังของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ที่คิดว่าสภาฯ จะเกรงกลัวตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดของตนก็ผิดหวัง
เพราะท่านปรีดิฯ ผู้วางแผนได้กำหนดตัวนายกรัฐมนตรีที่มีบารมีเหนือกว่า
จอมพล ป. ไว้แล้ว ท่านผู้นี้คือ พล.อ. พจน์ พหลโยธิน หรือพระยาพหล-
พลพยุหเสนา แต่พอเอาเข้าจริงๆ เกิดเหตุขัดข้อง เพราะพระยาพหลฯ
มีเหตุผลส่วนตัวที่จะไม่ขอรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่าน
ปรีดิฯ จึงพิจารณาเลือกเอานายควง อภัยวงศ์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทน
ส่วนพระยาพหลฯ นั้น แม้ท่านจะไม่ยอมรับเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ท่าน
ก็ยอมให้ชื่อของท่านปรากฏอยู่ในคณะรัฐมนตรี ในฐานะรัฐมนตรีลอย
เป็นการชมจอมพล ป. ไปในตัว ท่านปรีดิฯ จึงแจ้งให้ผู้นำเสียงข้างมากใน
สภาเสนอชื่อ นายควง อภัยวงศ์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี (ขณะนั้นนายควงฯ
ดำรงตำแหน่งเป็นรองประธานสภาฯ)

จึงเป็นอันว่า นายควงฯ ยอมรับเป็นนายกรัฐมนตรีตามแผนการ
ของท่านปรีดิฯ และท่านปรีดิฯ ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่
เพียงคนเดียว เป็นผู้ลงนามตั้งนายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรี เพราะ
พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ซึ่งเป็นประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ไม่กล้า
ลงนามแต่งตั้งให้นายควงฯ เป็นนายกรัฐมนตรี เพราะกลัวและเกรงใจ
จอมพล ป. จึงได้ชิงลาออกจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
เสียก่อน คงเหลือท่านปรีดิฯ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่ผู้เดียว
ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร เมื่อ ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗

โดยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการ
ทหารสูงสุดและผู้บัญชาการทหารบก และแม่ทัพบก ดังนั้นถึงแม้ว่าจะ
ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปแล้วด้วยความไม่สมัครใจ จึงสร้าง

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

ความหวั่นไหวให้รัฐบาลใหม่ในการบริหารประเทศเป็นอย่างยิ่ง และเป็น
อุปสรรคต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการเสรีไทย ท่านปรีดิฯ จึงจำเป็นต้อง
รื้อถอนอำนาจของจอมพล ป. จนถึงที่สุด เพื่อเสถียรภาพของรัฐบาลและ
เพื่อนานกอบกู้ชาติของเสรีไทย

แผนขั้นแรกก็คือ ประกาศพระบรมราชโองการยกย่องจอมพล ป.ฯ
ขึ้นเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน แผนขั้นที่ ๒ ที่ติดตามมาคือ มีพระบรม-
ราชโองการให้ยุบเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและรองผู้บัญชาการ
ทหารสูงสุด และพร้อมกันนั้นก็ตั้งตำแหน่งแม่ทัพใหญ่และรองแม่ทัพ
ใหญ่ขึ้นมาแทน ในพระบรมราชโองการฉบับเดียวกันนั้น ได้แต่งตั้งให้
พลเอก พจน์ พหลโยธิน ดำรงตำแหน่งแม่ทัพใหญ่ และให้ พลโท ชิด
มันธิลป สีนาตโยธารักษ์ เป็นรองแม่ทัพใหญ่

จึงเป็นอันว่า จอมพล ป. พินุลสงคราม หลุดจากตำแหน่งผู้บัญชา-
การทหารสูงสุดโดยการยุบเลิกตำแหน่ง อันเป็นการปลดที่นิมนวล แต่
ถึงกระนั้น จอมพล ป.ฯ ก็ยังกุมอำนาจที่สำคัญอยู่อีก ๒ ตำแหน่ง คือ
ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกและแม่ทัพบก และตำแหน่งนี้ไม่อาจจะยุบ
เลิกได้ จึงจำเป็นต้องมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จอมพล ป.ฯ พ้น
จากตำแหน่งทั้งสอง และแต่งตั้งให้พลเอก พจน์ พหลโยธิน หรือพระยา-
พหลฯ เข้าสวมตำแหน่งทั้งสองแทน เสถียรภาพของรัฐบาลนายควงฯ
ภายใต้การชี้นำของท่านปรีดิฯ จึงเป็นไปด้วยความมั่นคงและราบรื่น ซึ่ง
นั้นก็หมายถึงการเติบโตเข้มแข็งของขบวนการเสรีไทย และการยอมรับ
นับถือของสัมพันธมิตรต่อขบวนการเสรีไทยและต่อเอกราชของ
ชาติไทย ✎

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนตระกูล

๗๖

๒๑

ประกาศสันติภาพ

ในที่สุด ญี่ปุ่นก็ต้องยอมจำนนต่อฝ่ายสัมพันธมิตร เมื่อ ๑๔ สิงหาคม ๒๔๘๘ ภายหลังที่ ฮิโรชิมา และ นางาซากิ ถูกถล่มด้วยระเบิดปรมาณู เมื่อวันที่ ๖ และ ๙ สิงหาคม ๒๔๘๘ ตามลำดับ ซึ่งได้สร้างความสูญเสียให้กับญี่ปุ่นทั้งชีวิตและทรัพย์สินอย่างมหาศาล ญี่ปุ่นมองไม่เห็นหนทางแห่งชัยชนะแล้ว จึงได้ยอมแพ้ต่อสัมพันธมิตรอย่างราบคาบตามวันเวลาที่กล่าวข้างต้น

ต่อมาในวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๘ ประเทศไทยจึงได้ประกาศสันติภาพ ในการที่ไทยประกาศสันติภาพและประกาศให้การประกาศสงครามของจอมพล ป.ฯ เป็นโมฆะนั้น เป็นการประกาศตามคำแนะนำเป็นการส่วนตัวของลอร์ดเมาร์เบตเตนท์ที่มีสาส์นมาถึงท่านปรีดิฯ เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๘ นั้นเอง หาใช่ประกาศเอาเองตามอำเภอใจไม่ และก่อนที่ลอร์ดเมาร์เบตเตนท์จะให้คำแนะนำที่เรียกว่า “ส่วนตัว” มายังท่านปรีดิฯ นั้น ไม่ใช่ท่านลอร์ดนี้ก็จะให้คำแนะนำก็ให้มาเลยก็หาไม่ หากต้องได้รับอนุญาตจากกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ และก่อนที่กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษจะอนุญาตนั้น กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษได้ผ่านการปรึกษาหารือกับกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกามาก่อนแล้ว ดังปรากฏหลักฐานในหนังสือความสัมพันธ์ทางการทูตของสหรัฐอเมริกา ที่นายเบิร์นรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐอเมริกาได้โทรเลขแจ้งเรื่องนี้ให้เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำอังกฤษ คือ นายไวแนนท์ ทราบ โทรเลขเลขที่ ๗๔๐.๐๐๑๑ PW / S ๑๕๔๕ ลงวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๑๙๔๕ เวลาบ่าย ๓ โมง

“...ผมได้กล่าวถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตัวตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีอิทธิพลภาพกับความเสมอภาคในการการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

(๓๗)

วันที่ที่ท่านปรีดิฯ ในนามของ “รัฐ” หัวหน้าขบวนการเสรีไทย ได้รับคำแนะนำเป็นส่วนตัวจากลอร์ดแมนท์แบทแตนท์ ท่านปรีดิฯ ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จึงได้เชิญนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีและนายทวี บุณยเกตุ รัฐมนตรีสั่งราชการสำนักนายกรัฐมนตรี มาปรึกษาเพื่อที่จะประกาศสันติภาพ โดยท่านปรีดิฯ เป็นผู้ร่างคำประกาศนั้นด้วยตนเอง และให้นายทวี บุณยเกตุ เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประกาศสันติภาพ

ในพระปรมาภิไธย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

“โดยที่ประเทศไทย ได้เคยถือนโยบายอันแน่วแน่ที่จะรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัดและต่อสู้การรุกรานของต่างประเทศทุกวิถีทาง ดังปรากฏเห็นชัดจากการที่ได้มีกฎหมายกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๔ อยู่แล้วนั้น ความจำนงอันแน่วแน่งดังกล่าวนั้นได้แสดงให้เห็นประจักษ์แล้วในเมื่อญี่ปุ่นได้ยাত্রาทัพเข้าดินแดนประเทศไทย ในวันที่ ๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๔ โดยได้มีการต่อสู้การรุกรานทุกแห่งและทหาร ตำรวจ ประชาชนพลเมืองได้เสียชีวิตไปในการนี้เป็นอันมาก

เมื่อเหตุการณ์อันปรากฏเป็นสักขีพยานนี้ ได้แสดงให้เห็นอย่างแจ่มแจ้งว่า การประกาศสงครามเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๕ ต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา ตลอดจนทั้งการกระทำทั้งหลายซึ่งเป็นอุปสรรคต่อสหประชาชาตินั้น เป็นการกระทำอันผิดจากเจตจำนงของประชาชนชาวไทย และฝ่าฝืนขึ้นขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายบ้านเมือง ประชาชนชาวไทยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งอยู่ในฐานะที่จะช่วยเหลือสนับสนุนสหประชาชาติผู้รักที่จะให้มีสันติภาพในโลกนี้ได้กระทำการทุกวิถีทางที่จะช่วยเหลือสหประชาชาติ ดังที่สหประชาชาติส่วนมากยอมทราบดีอยู่แล้ว ทั้งนี้เป็นการแสดงเจตจำนงของประชาชนชาว

สมาคมการค้าของไทย ผู้มาจากสามัญชน
สุพรรณ ตำนานตระกูล

๗๘

ไทยอีกครั้งหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยต่อการประกาศสงครามและการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อสหประชาชาติดังกล่าวมาแล้ว

บัดนี้ ประเทศญี่ปุ่นได้ยอมปฏิบัติตามคำประกาศของสหรัฐอเมริกา บริเตนใหญ่ จีน และสหภาพโซเวียต ซึ่งได้กระทำ ณ นครปอตสדםแล้ว สันติภาพจึงกลับคืนมาสู่ประเทศไทย อันเป็นความประสงค์ของประชาชนชาวไทย

ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงขอประกาศโดยเปิดเผยแทนประชาชนชาวไทยว่า การประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกาและบริเตนใหญ่เป็นโมฆะไม่ผูกพันประชาชนชาวไทย ในส่วนที่เกี่ยวกับสหประชาชาติ ประเทศไทยได้ตัดสินใจที่จะให้กลับคืนมาซึ่งสัมพันธไมตรีอันดี อันเคยมีมากับสหประชาชาติเมื่อก่อนวันที่ ๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๔ และพร้อมที่จะร่วมมือเต็มที่ทุกทางกับสหประชาชาติ ในการสถาปนาเสถียรภาพในโลกนี้

บรรดาดินแดนซึ่งญี่ปุ่นได้มอบให้ไทยครอบครอง คือ รัฐกลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี ปลิส เชียงตุง และเมืองพานั้น ประเทศไทยไม่มีความปรารถนาที่จะได้ดินแดนเหล่านั้น และพร้อมที่จะจัดการเพื่อส่งมอบในเมื่อบริเตนใหญ่พร้อมที่จะรับมอบ

ส่วนบรรดากฎหมายอื่นใดอันมีผลเป็นปฏิปักษ์ต่อสหรัฐอเมริกา บริเตนใหญ่ และเครือจักรวรรดิ ก็จะได้พิจารณายกเลิกไปในภายหน้า บรรดาความเสียหายอย่างใดๆ จากกฎหมายเหล่านั้น ก็จะได้รับชำระชดใช้โดยชอบธรรม

ในที่สุดนี้ ขอให้ประชาชนชาวไทยทั้งหลายตลอดจนชาวต่างด้าวซึ่งอยู่ในราชอาณาจักรไทย จงตั้งอยู่ในความสงบและไม่กระทำการใดๆ อันจะเป็นการก่อความสงบเรียบร้อย พึงยึดมั่นในอุดมคติซึ่งได้วางไว้ในข้อตกลงของสหประชาชาติ ณ นครซานฟรานซิสโก

ประกาศ ณ วันที่ ๑๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘ เป็นปีที่ ๑๒ ในรัชกาลปัจจุบัน”

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตัวตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดดัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในการการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๒๒.

รัฐบุรุษอาวุโส

เมื่อ ประกาศสันติภาพแล้ว ต่อมาในวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๔๘๘
รัฐบาลนายควงฯ ก็ได้กราบถวายบังคมลาออก ผู้สำเร็จราชการแทน
พระองค์ได้เชิญประธานสภาผู้แทนราษฎรไปพบ ณ ทำเนียบทำช้าง และ
แจ้งให้ทราบว่า นายกรัฐมนตรีได้ลาออกแล้ว เพื่อความเหมาะสมกับ
สถานการณ์ ผู้ที่สมควรจะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพื่อเจรจากับ
สัมพันธมิตรต่อไป ควรจะเป็นหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช หัวหน้า
เสรีไทยนอกประเทศ แต่โดยเหตุที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ยังไม่เดินทาง
เข้ามาในประเทศไทย เพราะยังมีภาระที่จะต้องติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร
ในต่างประเทศส่วน จึงเห็นควรจะให้นายทวี บุณยเกตุ ดำรงตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรีไปพลางก่อน

นายทวี บุณยเกตุ จึงได้เข้ารับตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อ
วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๔๘๘ และได้ลาออกเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๔๘๘
เมื่อ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เดินทางมาถึงประเทศไทย และได้เข้ารับ
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบแทนจากนายทวี บุณยเกตุ ต่อไป

ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จนิวัติ
สู่กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๔๘๘ ตามคำกราบบังคมทูล
ของท่านปรีดิฯ และรัฐบาล ในฐานะความเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ของ
ท่านปรีดิฯ ก็สิ้นสุดลงแต่บัดนั้น เพราะขณะนั้นในหลวงอานันทฯ ทรงบรรลุนิติภาวะแล้ว ตั้งแต่วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๔๘๘ จึงทรงใช้พระราชอำนาจ
ในฐานะประมุขตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญได้โดยพระองค์เอง

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้นำจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนานตระกูล

๘๐

โดยที่ในหลวงอานันทย์ ได้ทรงเห็นในคุณูปการของท่านปรีดิฯ ที่มีต่อประชาชนและประเทศชาติตลอดมานับแต่ได้เข้ามาสู่เวทีการเมือง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการต่อสู้กอบกู้เอกราชของชาติในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ จนกระทั่งเมื่อสงครามสิ้นสุดลง ฝ่ายสัมพันธมิตรยอมรับนับถือความเป็นเอกราชของชาติไทย ประเทศไทยไม่ต้องถูกยึดครอง ไม่ต้องทำสัญญายอมแพ้หรือยอมจำนนแก่ประเทศผู้แพ้สงคราม เช่น ญี่ปุ่น และเยอรมัน ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลจอมพล ป.ฯ ได้ทำสัญญาเป็นสหายศึกกับญี่ปุ่น และประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา แต่จากคุณูปการของขบวนการเสรีไทยภายใต้การนำของท่านปรีดิฯ ที่มีต่อฝ่ายสัมพันธมิตร และจากจิตใจของคนไทยที่เอาใจฝักใฝ่ฝ่ายสัมพันธมิตร จึงช่วยให้ประเทศไทยรักษาเอกราชเอาไว้ได้ ทำให้ฝ่ายสัมพันธมิตรยอมรับนับถือความเป็นเอกราชของชาติไทย

นับย้อนหลังขึ้นไปในสมัยที่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ก็ได้ทำประโยชน์แก่แผ่นดินอย่างมากมาย เช่น จัดสร้างประมวลรัษฎากร ซึ่งใช้มาจนถึงปัจจุบัน (แม้จะมีการปรับปรุงแก้ไขบ้าง) วางพื้นฐานจัดตั้งธนาคารชาติ เจริญสดุดอกเบญเงินกู้ ฯลฯ

สมัยที่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ก็ได้เจรจาแก้ไขสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับต่างประเทศ ยกเลิกสภาพนอกอาณาเขต ยกเลิกภาษีร้อยชักสาม ทำให้ไทยมีเอกราชสมบูรณ์ในทางศาลและในทางศุลกากร ฯลฯ

สมัยที่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้วางพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย ในทางการปกครอง โดยจัดให้มีระบอบบริหารราชการแผ่นดินเสียใหม่ จากการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางเป็นการกระจายอำนาจ มีการปกครองระบอบท้องถิ่นคือระบอบเทศบาล ก็ได้เกิดขึ้นโดยห้วงคิดของท่านปรีดิฯ และอื่นๆ อีกมากมาย

งานหลักๆ ที่ท่านได้ทำเอาไว้ ทั้งในฐานะรัฐมนตรีมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ก็ยังคงใช้อย่างคงปฏิบัติตามผลงานของ

“...ผมได้กล่าวถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตัวตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัด
ขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่
ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่จะได้มาศึกษาในฝรั่งเศส
แล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า นวัตกรรมที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๘๑

ท่านมาจนถึงทุกวันนี้ แม้จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อความเหมาะสมกับ
สภาวการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปบ้างก็ตาม

โดยคุณูปการอย่างมากพันพรรณนาเช่นนี้ และอันเป็นที่ยอมรับ
นับถือของคนไทยทั้งชาติอย่างน้ำหนึ่งใจเดียว ซึ่งแสดงออกในหลายๆ ทาง
รวมทั้งทางหนังสือพิมพ์และรัฐสภา ดังปรากฏให้เห็นเอกสารหลักฐานอยู่
มากมาย โดยเฉพาะในรายงานการประชุมสภาในยุคนั้นสมัยนั้น พระบาท-
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกย่อง
ท่านปรีดีฯ ไว้ในฐานะ “**รัฐบุรุษอาวุโส**” เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๘
ดังพระบรมราชโองการ ต่อไปนี้

“ประกาศ อานันทมหิดล

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล มีพระบรมราชโองการโปรด
เกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า

โดยที่ทรงพระราชดำริเห็นว่า นายปรีดี พนมยงค์ ได้เคยรับหน้าที่
บริหารราชการแผ่นดินในตำแหน่งสำคัญๆ มาแล้วหลายตำแหน่ง จนใน
ที่สุดได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์ และปรากฏว่าตลอดเวลาที่นายปรีดี พนมยงค์
ดำรงตำแหน่งเหล่านี้ ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและความ
จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ทั้งได้แสดง
ให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ในความปรีชาสามารถบำเพ็ญคุณประโยชน์แก่
ประเทศชาติเป็นอเนกประการ

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมยกย่องนายปรีดี
พนมยงค์ ไว้ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส และให้มีหน้าที่รับปรึกษากิจราชการ
แผ่นดิน เพื่อความวัฒนาถาวรของชาติสืบไป

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

สภามุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ด้านตระกูล

๘๒

ประกาศ ณ วันที่ ๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘ เป็นปีที่ ๑๒
ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช
นายกรัฐมนตรี”

ต่อมาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยการนำของประธานสภาผู้แทนราษฎร คือ พระยามานวราชเสวี ได้เรียกร้องให้ท่านปรีดิฯ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งท่านปรีดิฯ ไม่อาจหลีกเลี่ยงในความรับผิดชอบที่สภาฯ ได้มอบหมายให้ครั้งนี้ได้ ท่านจึงจำเข้ารับตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๔๘๘

ภายหลังที่รัฐธรรมนูญฉบับถาวร ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๘ ได้ประกาศใช้แล้ว ท่านปรีดิฯ จึงได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อ ๓ มิถุนายน ๒๔๘๘ เพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญที่ได้ประกาศใช้ใหม่ รวมเวลาที่ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรก ๒ เดือน ๑๐ วัน

ต่อมาในวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๔๘๘ ท่านเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ตามคำเรียกร้องของสภาผู้แทนราษฎร แต่ยังไม่ทันที่จะตั้งคณะรัฐมนตรี ก็เกิดกรณีสวรรคตขึ้นในวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๘ ท่านปรีดิฯ (ดู “ข้อเท็จจริงกรณีสวรรคต” โดย สุพจน์ ด้านตระกูล) จึงเสนอขอความเห็นชอบจากรัฐสภาอันเชิญ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดชขึ้นทรงราชย์สืบต่อสันตติวงศ์เป็นองค์รัชกาลที่ ๙ ในปัจจุบันนี้ แล้วท่านปรีดิฯ ก็ขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ด้วยความรับผิดชอบในความสูญเสียอันใหญ่หลวงของชาติไทยที่ต้องสูญเสียองค์พระประมุขไปในครั้งนั้น รวมเวลาเพียง ๒ วัน ในการอยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๒

“...ผมได้กล่าวแล้วถึงสภาพสังคมไทยที่ผมประสบพบเห็นแก่ตนเองว่า ราษฎรได้มีความอดัดขัดสนในทางเศรษฐกิจ และไม่มีสิทธิเสรีภาพกับความเสมอภาคในทางการเมือง อีกทั้งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและอำนาจของหลายประเทศทุนนิยม ผมมีความคิดก่อนที่ได้มาศึกษาในฝรั่งเศสแล้วว่า จะต้องค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมว่า มีวิธีใดที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น...”

๘๓

แต่สภาผู้แทนราษฎรได้เรียกร้องให้ท่านอยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกต่อไป ท่านจึงจำเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งที่ ๓ เมื่อ ๑๐ มิถุนายน ๒๔๘๘ และดำรงตำแหน่งอยู่เพียง ๒ เดือน ๑๐ วัน หลังจากแก้ไขสัญญาสมบูรณแบบกับอังกฤษที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ไปเซ็นสัญญาขายข้าวให้ฟรีๆ ๑ ล้าน ๕ แสนตัน เป็นการขายตามราคาตลาดโลก (ดูคำปราศรัยของพระยามานวราชเสวี ประธานสภาผู้แทนราษฎร ในที่ประชุมแห่งสภานั้นเมื่อ ๗ พฤษภาคม ๒๔๘๙) แล้ว ท่านก็ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากสุขภาพเสื่อมโทรม

รวมเวลาทั้งหมด ๔ เดือน ๒๒ วัน ที่ท่านอยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (๓ สมัย) ต่อจากนั้น พล.ร.ต. ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ หรือ หลวงชำรงนาวาสวัสดิ์ ได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จนกระทั่งเกิดรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ท่านปรีดีฯ จึงต้องลี้ภัยคณะรัฐประหารออกจากประเทศไทย (อ่าน “ปรีดีหนี” โดย สุพจน์ ด้านตระกูล) ตั้งแต่นั้น จนกระทั่งถึงแก่อสัญกรรมที่กรุงปารีส เมื่อ ๒ พฤษภาคม ๒๕๒๖ รวมเวลาที่ท่านต้องลี้ภัยอยู่ในต่างประเทศถึง ๓๗ ปี

ชีวิตของท่านจบสิ้นไปแล้วตามกฎหมายแห่งธรรมชาติ แต่คุณูปการของท่านที่มีต่อประเทศชาติ และประชาชนยังคงมีอยู่

รัฐบาลพลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ จึงได้เสนอชื่อท่านปรีดี พนมยงค์ ขึ้นสู่การพิจารณาขององค์การยูเนสโก แห่งสหประชาชาติ เพื่อยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกในรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาลของท่านในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ และได้รับเกียรติอย่างสูงจากองค์การนั้น โดยข้อมติที่ ๘๘ ของการประชุมใหญ่ เรื่องการฉลองวันครบรอบร้อยปีของบุคคลสำคัญของประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งสิ้น ๔๙ ท่าน และท่านปรีดี พนมยงค์ ก็เป็นท่านหนึ่งในจำนวนนั้น ที่ได้รับการยกย่องจากยูเนสโกให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก

ကုမ္ပဏီအသစ်

เราทั้งหมดเป็นครอบครัว
ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...

...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะ
กำลังอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...
เพราะคนคนหนึ่งไม่มีความหมาย
ในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง
แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วม
กับกำลังของคนอื่นๆ แล้ว
ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา
เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของ
กำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...

นายประสงค์
(ศิริบุรพา) ๗

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนตระกูล

๘๖

กุหลาบ สายประดิษฐ์ คือชื่อจริงนามสกุลจริงของท่าน เป็นชาวกรุงเทพมหานครโดยกำเนิด ทะเบียนสำมะโนครัวระบุว่า กุหลาบ สายประดิษฐ์ เกิด ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ ตรงกับวันเสาร์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๕ ปีมะเส็ง

อาชีพของบิดารับราชการ อยู่กรมรถไฟในตำแหน่งเสมียน ส่วนมารดามีอาชีพเดิมเป็นชานา แต่ได้ฝึกฝนตนเองจนสามารถตัดเย็บเสื้อผ้า และก็ได้ถือเอาการตัดเย็บเสื้อผ้าเป็นอาชีพในเวลาต่อมา กุหลาบฯ เป็นบุตรชายคนเดียวและเป็นคนที่สองของครอบครัวที่มีอยู่สองคนพี่น้อง โดยผู้พี่เป็นหญิงชื่อ จำรัส สายประดิษฐ์ เป็นนักแสดง ซึ่งมีรายได้พอเลี้ยงตัวเองและจุนเจือครอบครัวที่กำพร้าพ่อมาแต่เล็ก

จากบันทึกของแพทย์หญิงสุรภิน (ธนะโสภณ) สายประดิษฐ์ บุตรสาวที่ได้รับคำบอกเล่าจากนางจำรัส (นิมาภาส) สายประดิษฐ์ ผู้เป็นป้า บอกว่า

ป้า (กุหลาบ สายประดิษฐ์) เกิดที่กรุงเทพฯ ในปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๔๘ (ผมสอบกับปฏิทิน ๑๐๐ ปี ระบุว่าปี พ.ศ. ๒๔๔๘ เป็นปีมะเส็ง-ผู้รวบรวม) มีพี่น้องด้วยกันเพียงสองคน คือ ป้า (นางจำรัส นิมาภาส) ซึ่งเป็นพี่สาวคนเดียวของป้า ป้ามีอายุแก่กว่าป้า ๓ ปี พ่อของป้าชื่อ สุวรรณ แม่ชื่อ บุญสม พ่อของป้าเป็นเสมียนนอกทำงานที่กรมรถไฟ (กับผู้จัดการฝรั่งชื่อนายมิดไสว พ่อของป้าพูดภาษาอังกฤษได้) เป็นที่น่าเสียใจว่าพ่อของป้าอายุสั้น ได้ป่วยเป็นไข้และเสียชีวิตเมื่ออายุได้เพียง ๓๕ ปี ในเวลานั้นป้าอายุเพียง ๖ ขวบเท่านั้น

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็ กาลังอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่น ๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๘๖

ปู่และพ่อของป้าเป็นชาวกรุงเทพมหานคร แต่ครอบครัวแม่ของ
ป้าเป็นชาวสุพรรณบุรี เป็นชาวนา พี่น้องของแม่ของป้าทุกคนทำนา (มี
แต่แม่ของป้าคนเดียวที่ไม่ชอบทำนา) เมื่อย่าโตเป็นสาวได้เข้ามาอยู่ที่
กรุงเทพฯ กับญาติ และต่อมาได้แต่งงานกับพ่อของป้า และอยู่กรุงเทพฯ
เรื่อยมา

โรงเรียนแห่งแรกของป้าคือโรงเรียนวัดหัวลำโพง ป้าเข้าเรียน
ตั้งแต่อายุ ๔ ขวบ พ่อของป้าได้ช่วยสอนหนังสือให้ป้าที่บ้านก่อนเข้า
โรงเรียนด้วย ป้าเรียนอยู่ที่โรงเรียนวัดหัวลำโพงเป็นเวลา ๔ ปี จบชั้น
ประถมปีที่ ๔ ในสมัยนั้นได้เริ่มมีโรงเรียนทหารเด็ก (ของทูลกระหม่อม
อัฐวงศ์เดชาดิวิฑูมิ) ที่กรมหลวงนครราชสีมาตั้งขึ้น ย่าจึงเอाप้าไปฝาก
เข้าโรงเรียนต่อ โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนประจำ สอนวิชาทั่วไปและวิชา
ทหาร และต้องมีการอยู่เวรด้วย ป้ากลับบ้านอาทิตย์ละครั้ง ป้าและย่า
ไปเยี่ยมป้า เอาอาหารไปให้บ้าง บางครั้งก็ไปเยี่ยม ถ้าป้าอยู่เวรเย็นยามก็
ยังพูดกันไม่ได้ ต้องรอให้ออกเวรเสียก่อน ป้าเรียนอยู่ที่นั่นเป็นเวลา ๒ ปี
เนื่องจากย่าอยากให้ป้าใช้เวลาสำหรับเรียนวิชาทั่วไปมากขึ้น จึงได้ออก
มาเข้าโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ ป้าอยู่โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ตั้งแต่ชั้น
มัธยม ๒ หรือ ๓ จนจบชั้นมัธยม ๘

ครอบครัวของป้า (ซึ่งมีพ่อแม่ พี่สาวและตัวป้า) แยกออกมาอยู่
ต่างหากจากบ้านปู่ของป้า มาเช่าห้องแถวของบ้านพระยาสิงหเสนีอยู่ที่
ตรอกพระยาสุนทรฯ แถวหัวลำโพง ระหว่างอยู่ที่นั่นพ่อของป้าป่วยเป็นไข้
อยู่ ๑ เดือน ปู่ของป้าได้มารับพ่อไปรักษาตัวอยู่ที่บ้านและได้รับการ
รักษาโดยปู่โม่ ซึ่งเป็นหมอยาและเป็นญาติกัน พ่อของป้าตายเมื่อป้า
อายุได้ ๖ ปี

หลังจากพ่อของป้าตาย ย่าก็ได้ส่งป้าไปหัดละครรำและละครพูด
ซึ่งต่อมาได้ใช้เป็นอาชีพหาเลี้ยงครอบครัวและส่งป้าเข้าโรงเรียน ส่วนย่านั้น
ก็รับตัดเย็บเสื้อผ้าโดยเปิดรับเย็บเสื้อผ้าที่บ้าน เป็นการหาเลี้ยงครอบครัว

ต่อมาป่า ยา และป่า ได้ย้ายบ้านไปเช่าตึกแถวที่เชิงสะพานยศเส และอยู่ที่นั่นจนป่าจบการเรียนที่เทพศิรินทร์”

ตั้งที่เล่ามานี้ คือกำเนิดครอบครัวและความเป็นอยู่ของกุหลาบ สายประดิษฐ์ แต่แรกเริ่มลืมหืมตาขึ้นมาดูโลก ที่ถ่ายทอดคำบอกเล่าจากผู้เป็นพี่สาวของกุหลาบ สายประดิษฐ์ เอง โดยผ่านแพทย์หญิงสุรภิน (ธนะโสภณ) สายประดิษฐ์ บุตรสาวของท่าน

โดยที่กุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นนักคิดนักเขียนที่ยึดถือเอาผลประโยชน์ของมหาชนเป็นแกนกลางในการคิดการเขียน งานเขียนของเขา จึงเป็นงานรับใช้ผลประโยชน์ของประชาชน จึงได้รับการต้อนรับจากประชาชนผู้ถูกปกครองด้วยดีตลอดมา และเป็นที่ชื่นชมในหมู่มิตรสหายของท่านเป็นอย่างมาก ดังที่ได้แสดงออกในข้อเขียนไว้อาลัยในวาระที่ท่านจากไปเมื่อ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๑๗ ซึ่งหนังสือพิมพ์หลายฉบับทั้งรายวัน รายสัปดาห์ได้นำลงเผยแพร่มาแล้ว และต่อไปนี่คือส่วนหนึ่งของคำไว้อาลัยดังกล่าวนั้น ที่เคยนำลงในหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ชื่อ “มหाराษฎร์” โดย คุณวีระ โอสถานนท์ และหนังสือพิมพ์รายวันชื่อ “เสียงใหม่” โดย คุณกำแหง ภริตานนท์ ซึ่งผมต้องขอขอบคุณท่านทั้ง ๒ อีกครั้งหนึ่ง

“รำลึกถึงคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์” คือคำไว้อาลัยของ ร.ท. สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง ธรรมศาสตรบัณฑิตและเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต ได้เขียนถึงกุหลาบ สายประดิษฐ์ ไว้ดังนี้

“อันที่จริงนาม กุหลาบ สายประดิษฐ์ เจ้าของนามปากกา “ศรีบูรพา” อันโด่งดังนั้น ผู้เขียนมีความคุ้นเคยมาตั้งแต่ครั้งที่ผู้เขียนยังเป็นนักเรียนชั้นมัธยมอยู่ในต่างจังหวัด เพราะผู้เขียนเคยอ่านหนังสือพิมพ์ “สุภาพบุรุษ” ยุคเก่า ที่มีคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นบรรณาธิการ

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็ กาลังอันสำคัญของประเทศและประชาชิปโดย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๘๕

ผู้เขียนได้มารู้จักตัวคุณกุหลาบในราวกลางปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ในสมัย
ที่คุณกุหลาบฯ เป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ “ประชามิตร” ซึ่งมีสำนัก-
งานอยู่ที่ตึกโรงพิมพ์อักษรนิติ บางขุนพรหม โดยมีคุณชลอ รั้งการ เป็น
เจ้าของและผู้จัดการ เหตุที่ผู้เขียนจะได้รู้จักกับคุณกุหลาบฯ ก็เพราะในสมัย
นั้นผู้เขียนกำลังเป็นนักเขียนสมัครเล่น โดยเขียนบทความทางวิชาการนำไป
ส่งลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประชามิตรเป็นครั้งคราว จนกระทั่งได้มีโอกาสทำ
ความรู้จักกับนักเขียนคนสำคัญในกองบรรณาธิการ คือ นอกจากจะได้รู้จัก
กับคุณกุหลาบฯ แล้วยังได้รู้จักกับคุณมัลลย์ ชูพินิจ เจ้าของนามปากกา
“แม่เอ๋นค์” อันโด่งดัง และได้รู้จักกับคุณโชติ แพร่พันธุ์ เจ้าของนามปากกา
“ยาขอบ” อันลือลั่น ทั้งนี้นับว่าเป็นครั้งแรกในชีวิตของผู้เขียนที่ได้มี
โอกาสรู้จักกับนักประพันธ์และนักหนังสือพิมพ์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งยุคนั้น

ในสมัยนั้นผู้เขียนยังรับราชการอยู่ที่กรมบัญชีกลาง กระทรวง
การคลัง จึงมักถือโอกาสไปส่งต้นฉบับและสนทนากับนักประพันธ์และ
นักหนังสือพิมพ์อาวุโสเหล่านั้นในตอนเลิกงาน คือหลัง ๑๖.๐๐ น. ซึ่งก็
เป็นเวลาเดียวกันกับที่นักหนังสือพิมพ์เหล่านั้นเริ่มมีงานเพลามือลง
เนื่องจากต่างคนต่างส่งต้นฉบับให้ฝ่ายการพิมพ์เรียบร้อยแล้ว ด้วยเหตุนี้
ในบางครั้งบางคราว ผู้เขียนซึ่งยังดื่มไม่ค่อยเป็นนัก จึงได้มีโอกาสร่วมวง
ก๊งกับท่านนักหนังสือพิมพ์เหล่านั้นด้วย โดยมีคุณโชติ แพร่พันธุ์ เป็นตัว
ชูโรงในการสนทนากันด้วยความสนุกสนาน

สิ่งที่ประทับใจผู้เขียนมากที่สุด ก็คือบุคลิกของคุณกุหลาบฯ ใน
การทำงาน ห้องบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ประชามิตร คือห้องทำงานของ
คุณกุหลาบฯ นั้นเป็นห้องค่อนข้างกว้างและมีความลึกมาก โต๊ะทำงาน
ของคุณกุหลาบฯ วางเกือบชิดฝาผนังด้านใน เบื้องหน้าโต๊ะมีเก้าอี้ ๒ ตัว
สำหรับรับรองผู้ที่เข้ามาสนทนาหรือมีกิจธุระติดต่อด้วย เบื้องหน้าโต๊ะเป็น
ที่ว่างเปล่า ผู้เขียนได้เคยสังเกตเห็นบ่อยครั้งว่า เมื่อคุณกุหลาบฯ เขียน
หนังสือแล้วส่วนหนึ่ง มักจะลุกออกมาจากโต๊ะและโน้มตัวขว้างถีดินสอ

สามบุคคผลสำคัญของโลก อนุมาจากสามกษัตริย์

สุพจน์ ตำนตระกูล

๕๐

ติดมืออยู่ ออกมาเดินวนกลับไปกลับมาอยู่ในห้อง โดยนิ้วชี้กับนิ้วกลาง
ยังคงคืบดินสออยู่ ลักษณะการเดินของคุณกุหลาบฯ แปลกกว่าคนอื่น คือ
เวลาเดินมักโน้มตัวไปข้างหน้าและเดินจิกปลายเท้า โดยเขย่งส้นเท้าสูงขึ้น
ในขณะที่เดินวนกลับไปกลับมาอยู่นั้น จะใช้นิ้วชี้สัมผัสสริมฝีปากล่างเป็น
คราว นี่คือนิสัยที่คุณกุหลาบฯ กำลังใช้ความคิดเพื่อพล็อตเรื่อง หรือ
หาความคมคายเพื่อนำมาสอดแทรกลงในเรื่องที่กำลังเขียน ใครๆ ก็ตาม
เมื่อเห็นคุณกุหลาบกำลังใช้ความคิดเพื่อเขียนเรื่องราวต่างๆ ในลักษณะ
เช่นนั้นแล้ว จะไม่มีใครกล้าเข้าไปทำลายสมาธิเป็นอันขาด จนกว่าจะพบว่า
คุณกุหลาบได้วางดินสอลงบนโต๊ะแล้วและกำลังเดินสูบบุหรี่อยู่จึงจะกล้า
เข้าไปสนทนาพูดคุยด้วย

โดยปกติคุณกุหลาบเป็นคนใจคอเอือกเย็น สุภาพเรียบร้อย
โอบอ้อมอารี และให้ความเห็นอกเห็นใจแก่ผู้อื่นเสมอ สมกับความเป็น
สุภาพบุรุษแห่งหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ ด้วยเหตุนี้ คุณกุหลาบจึงเป็น
ที่รักใคร่ของเพื่อนฝูง เป็นที่ยำเกรงและเป็นที่เคารพนับถือของผู้รอบ
อาวูโสกว่า ผู้เขียนเองรู้สึกรักใคร่และนับถือคุณกุหลาบมาก

ว่าถึงความคิดและจิตใจแล้ว กล่าวได้ว่าคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์
เป็นนักประชาธิปไตยและนักรักชาติที่แท้จริงคนหนึ่ง คุณกุหลาบได้คัดค้าน
ระบอบเผด็จการที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม นำมาใช้ปฏิบัติใน
ระหว่างสงครามโลกคราวที่แล้ว และคัดค้านการที่กองทัพญี่ปุ่นเข้าครอบ-
ครองประเทศไทย ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ คุณกุหลาบได้เขียน
บทความหลายบทความลงในหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตยคัดค้านระบอบ
ผู้นำ คัดค้านลัทธินาไทยไปสู่มหาอำนาจตามแบบอย่างฮิตเลอร์แห่งเยอรมัน
และตามแบบอย่างของนายพลเอกฮิโตโก โดโจ แห่งญี่ปุ่น คุณกุหลาบไม่
เห็นด้วยกับการที่รัฐบาลในสมัยนั้น ที่เตรียมการดำเนินงานตามแผนของ
หลวงวิจิตรวาทการ ในอันที่จะฟื้นฟูระบอบบรรดาศักดิ์ของข้าราชการชั้น
มาอีก จนกระทั่งได้เกิดการโต้เถียงกันขึ้นอย่างรุนแรงระหว่างคุณกุหลาบ

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็นการกลั่นอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของผู้อื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

สายประดิษฐ์ ซึ่งเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ประชาชาติรายหนึ่ง กับ
นายมัน-นายคง โฆษกแห่งสถานีวิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการ
(ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นกรมประชาสัมพันธ์) ที่เป็นปากเสียงของรัฐบาล
จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในครั้งนั้นอีกฝ่ายหนึ่ง ผลที่สุดคุณกุหลาบต้อง
ถูกจับกุมและคุมขังในฐานะเป็นเลี้ยนหนามของรัฐบาลเผด็จการในครั้งนั้น

จากความเป็นนักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยและเพื่อประเทศชาติ ซึ่งเป็นคุณประโยชน์ต่อขบวนการเสรีไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ เช่นนี้เอง ท่านปรีดี พนมยงค์ จึงสั่งให้อาจารย์วิจิตร ลุลิตานนท์ เลขาธิการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองในสมัยนั้น ให้ความช่วยเหลือแก่คุณกุลหาบเพื่อกู้ยืมเงินจากธนาคารแห่งเอเชียฯ จำกัด (ขณะนั้นมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นเจ้าของธนาคารแห่งเอเชีย ภายหลังรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๙๐ ถูกแกนนำในคณะนั้นยึดเอาไป) เป็นทุนเดินทางไปศึกษาและดูงานหนังสือพิมพ์ในประเทศออสเตรเลีย ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นเวลาราว ๒ ปี

ณ ประเทศออสเตรเลียนี้เอง ที่คุณกุหลาบ นอกจากจะได้ศึกษา และดูงานหนังสือพิมพ์แล้ว ยังได้ศึกษาปรัชญาของมาร์กซิสม์ด้วย โดยผ่านทางตำราของเอมิล เบอร์นส์ นักศึกษา นักคิด และนักเขียนของออสเตรเลีย เป็นแนวทางในการศึกษา นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา คุณกุหลาบ ได้รับความคิด ใหม่ โลกทัศน์ใหม่ และมีทัศนคติอย่างใหม่ต่อสังคมมนุษย์ คุณกุหลาบ ได้แปรสภาพจากนักคิดนักเขียนแบบเสรีนิยม มาเป็นนักคิดนักเขียน ที่มีทัศนะก้าวหน้าตามแนวทางของปรัชญาแห่งลัทธิมาร์กซิสม์

หนังสือเล่มแรกที่คุณกุหลาบได้เขียนขึ้นภายหลังกลับจากออสเตรเลีย ก็คือหนังสือเรื่อง “เขาถูกบังคับให้เป็นขุนโจร” อันเป็นหนังสือที่ลือลั่นและแพร่หลายมากในสมัยนั้น จากหนังสือเล่มนี้ ซึ่งตัวเอกของเรื่องต้องกลายเป็นนักต่อสู้แบบโจร เนื่องจากถูกบีบบังคับตัด้นจากความอยุติธรรมของสังคม ได้สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์อย่างใหม่ของคุนกุหลาบได้อย่าง

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนานตระกูล
๕๒

ถนัดชัดเจนว่า ผลร้ายทั้งหลายแหล่งที่เกิดขึ้นในสังคมทุนนิยมนั้นเป็นผลิตผล
เน่าเฟะของสังคมนั่นเอง การแก้ปัญหาที่ถูกต้องไม่ใช่การแก้ที่ปลายทาง
อันเป็นผลของสาเหตุ แต่ต้องแก้ที่ต้นเหตุคือโครงสร้างของสังคมเสีย
ใหม่ แล้วความดีความงามทั้งหลายแหล่งก็จะเป็นประจักษ์ขึ้นมาเอง เพราะ
“สังคมเลวทำให้คนกลายเป็นผี สังคมดีทำให้ผีกลายเป็นคน”

เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า ประเทศไทยได้มีพระราชบัญญัติป้องกัน
การกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ออกใช้มาตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๙๖
ในสมัยรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา (ก้อน หุตะสิงห์) แต่แล้วกฎหมาย
ฉบับนี้ก็ได้ถูกยกเลิกไปในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เพื่อกรุยทางให้
ประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติได้ในปี ๒๔๙๙

ในระยะเวลาระหว่างปี ๒๔๙๙ ถึงปี ๒๔๙๕ จึงไม่มีกฎหมาย
ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ใช้บังคับ ในช่วงระยะเวลานี้เองที่
คุณกุหลาบได้เรียบเรียงหนังสือ **“ปรัชญาของลัทธิมาร์กซิสม์”** ลงพิมพ์
ในนิตยสาร **“อักษรสาส์น”** (ซึ่งมีคุณสุภา ศิริมานนท์ เป็นเจ้าของและ
บรรณาธิการ) เป็นครั้งแรกเมื่อปี ๒๔๙๓ อันเป็นผลงานที่แสดงให้เห็นว่า
คุณกุหลาบได้กลายเป็นนักศึกษา นักคิด และนักเขียนชาวมาร์กซิสต์
ไปแล้ว

นอกจากจะรู้จักตัวและรู้จักผลงานของคุณกุหลาบแล้ว ผู้เขียนยังได้มี
โอกาสร่วมทุกข์กับคุณกุหลาบในคราวถูกจับกรณี **“กบฏ ๑๐ พ.ย. ๒๔๙๕”**
ด้วย เราถูกขังอยู่ด้วยกันที่เรือนจำชั่วคราว ในความควบคุมดูแลของ
ตำรวจสันติบาล เราถูกขังอยู่ด้วยกันที่เรือนจำลหุโทษและเราถูกขังอยู่
ด้วยกันที่เรือนจำมหันตโทษ บางช่วง จังหวัดนนทบุรี

ในระหว่างต้องขังอยู่นั้น นอกจากจะเตรียมเรื่องราวในการต่อสู้คดี
“กบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร” แล้ว คุณกุหลาบยังใช้เวลา
ว่างศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในลัทธิมาร์กซิสม์ เขียนสารคดีและบทประพันธ์
ต่าง ๆ ส่งไปลงหนังสือพิมพ์เป็นครั้งคราวโดยใช้นามปากกา และจาก

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็กำลังอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๕๓

เรื่อนจำนี่เองที่บทประพันธ์เรื่อง “ขอแรงหน่อยเถอะ” “แลไปข้างหน้า”
และอื่นๆ ได้สำเร็จออกมา

เป็นที่น่าสังเกตว่า คุณกุหลาบ นอกจากจะเป็นชาวมาร์กซิสต์
ที่ดีแล้ว ยังเป็นชาวพุทธที่ดีอีกด้วย กล่าวคือ ในราวประมาณกลางปี
พ.ศ. ๒๔๙๙ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในสมัยนั้นได้เปลี่ยนท่าที
ใหม่ต่อบรรดานักโทษและผู้ต้องขังในคดีการเมือง โดยทางการกระทรวง
มหาดไทยได้อนุญาตให้ท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม (อาจ อาสภเถร)
เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เข้าไปสร้างธรรมสันตนาการกับ
บรรดานักโทษการเมืองในเรือนจำบางขวาง ซึ่งท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม
ได้ประกอบกรณียกิจ ๓ ประการ คือ

๑. ให้ธรรมบันทึงแก่บรรดานักโทษการเมืองด้วยการฉายภาพ-
ยนตร์และฉายภาพสไลด์เกี่ยวกับพุทธประวัติและสังเวชนียสถานต่างๆ
ในอินเดีย

๒. ให้ธรรมปฏิบัติแก่ผู้สมัครใจที่จะปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อ
ความเป็นนิรภาพทางใจ

๓. ให้ธรรมปริยัติแก่ผู้ที่มีพื้นความรู้สูงพอสมควร เพื่อศึกษาพระ
อภิธรรม อันเป็นปรัชญาของพุทธศาสนา

คุณกุหลาบได้รับเอาซึ่งธรรมสันตนาการทั้ง ๓ ประการนี้ด้วยความ
เต็มใจ ได้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานด้วยความอดสาหวิริยะ พร้อมกับการ
ศึกษาพระอภิธรรมด้วยความสนใจยิ่ง จากการปฏิบัติของคุณกุหลาบ เราจะ
เห็นได้ว่า การเป็นมาร์กซิสต์ที่ดีไม่ขัดกันเลยกับการเป็นพุทธศาสนิกชน
ที่ดี ผู้เขียนใคร่ขอกล่าวเสริมอีกสักเล็กน้อยว่า แม้สหายชาวพรรคคอม-
มิวนิสต์ไทย ดังเช่น คุณประสิทธิ์ เทียนศิริ ผู้นำชาวคอมมิวนิสต์ปักธงใต้
ที่กำลังปฏิบัติจรรยาอยู่ในป่าเขตจังหวัดพัทลุง-ตรัง-นครศรีธรรมราช
อยู่ปัจจุบันนี้ (พ.ศ. ๒๕๑๖) ก็ได้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและศึกษา
พระอภิธรรมเช่นเดียวกับคุณกุหลาบ

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามภพ
สุพนฺธิ์ ท่านพระครู
 ๕๔

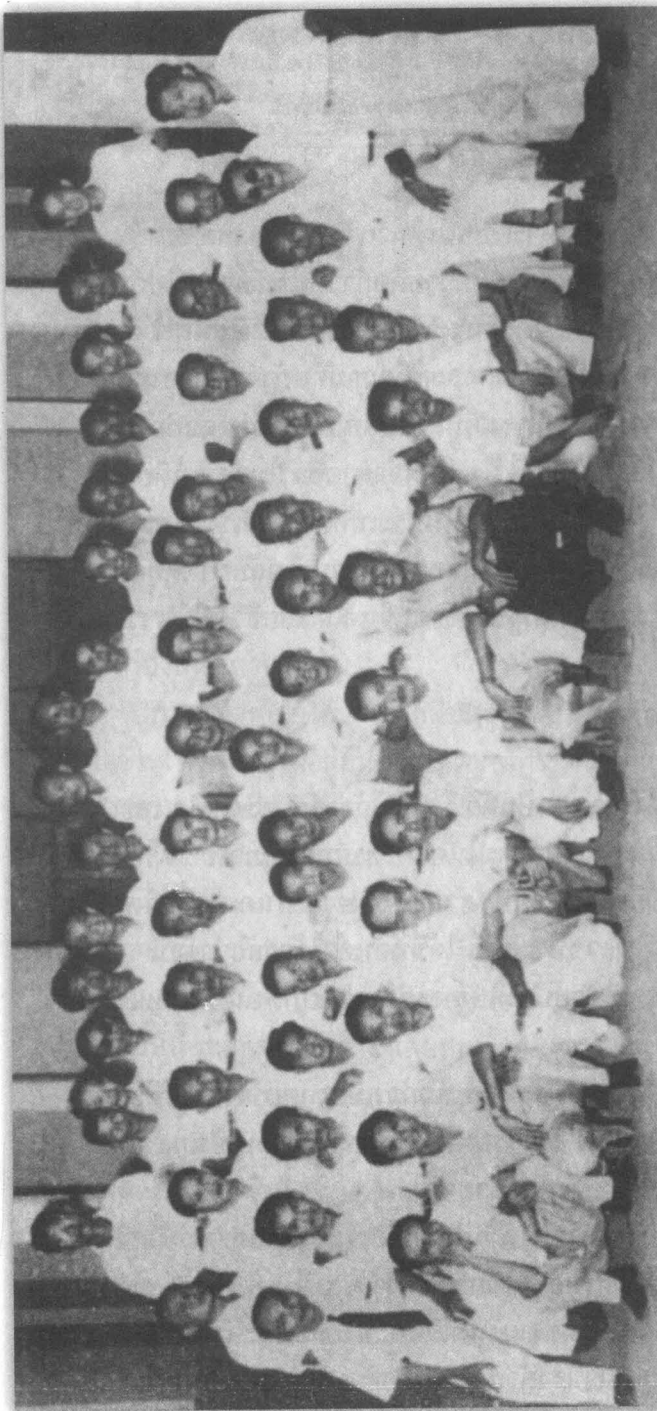
การศึกษาและการปฏิบัติทั้งของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ และ คุณประสิทธิ์ เทียนศิริ ซึ่งเป็นชาวคอมมิวนิสต์ที่ดี จึงเป็นข้อพิสูจน์ที่ยืนยันให้เห็นว่า การเป็นชาวมาร์กซิสต์ที่ดีและการเป็นชาวคอมมิวนิสต์ที่ดีนั้น มิได้เป็นปฏิปักษ์หรือขัดแย้งต่อการเป็นชาวพุทธที่ดีแต่ประการใดเลย เพราะฉะนั้นคำโฆษณาที่ว่า “คอมมิวนิสต์มาศาสนาหมด” จึงเป็นคำโฆษณาที่โกหกหลอกลวง

ในปลายปี พ.ศ. ๒๔๙๙ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ส่งคุณสังข์ พัชรีไทย์ ซึ่งเป็นคนสนิทของท่านเข้าไปพบปะกับคุณกุหลาบ และแจ้งให้ทราบว่ารัฐบาลจะหาทางปลดปล่อยผู้ต้องขังการเมือง และต่อมาในเดือน พฤษภาคม ๒๕๐๐ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้ออกกฎหมายนิรโทษกรรมแก่บรรดานักโทษและผู้ต้องขังในคดีการเมืองทั้งหมด ซึ่งยังผลให้คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ และผู้ต้องขังในคดีกบฏ ๑๐ พ.ย. ๒๔๙๕ ได้รับอิสรภาพอีกครั้งหนึ่ง

แม้จะเพิ่งออกจากคุกตรางมาไม่นานก็ตาม ในฐานะเป็นนักกิจกรรมเพื่อสังคม คุณกุหลาบได้แสดงความเห็นชอบด้วยใน “คำประกาศบับดง” ที่ว่าด้วยหลัก ๕ ประการในการดำเนินสัมพันธภาพระหว่างประเทศ หรือที่เรียกว่า “หลักปัญจศีล” และคุณกุหลาบได้มีความเห็นร่วมกับคนไทยผู้รักสันติทั้งหลายว่า ประเทศไทยควรผูกมิตรไมตรีกับสาธารณรัฐประชาชนจีนตามหลัก ๕ ประการดังกล่าว

ต่อมาในปี ๒๕๐๑ คุณกุหลาบและเพื่อนนักการเมือง นักหนังสือพิมพ์ และผู้ปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรมหลายคน ได้เดินทางไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อเป็นการผูกมิตรระหว่างราษฎรไทยกับราษฎรจีน อันจะเป็นการกรุยทางไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลต่อรัฐบาลในโอกาสต่อไป

แต่แล้ว จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารบก ในสมัยนั้น โดยได้รับการสนับสนุนจากจักรวรรดินิยมอเมริกาและกลุ่มปฏิกิริยา

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๕ ฤทธาป สายประดิษฐ์ กับเพื่อนนักหนังสือพิมพ์ นักเขียน ขบวนการ นักศึกษา ข้าราชการทหารและพลเรือน ได้ถูกจับกุม และฟ้องในข้อหากระทำความผิดต่อความมั่นคงของประเทศ ภาพนี้ถ่ายพร้อมกันเพื่อบันทึกผู้ที่ต้องทนทุกข์ทรมานที่ศาลอาญา บัดลังก์ ๒๕ ถนนหน้าหีบหมอกแถวหน้า จากซ้าย : คนที่ ๒ สัมผัส พึ่งประดิษฐ์ คนที่ ๔ นักรบ พงษ์ศิริชัย คนที่ ๖ สุภัทรา สุคนธาภิรมย์ คนที่ ๘ สุพจน์ นโรดม คนที่ ๑๐ นพ. เจริญ สิบแสง คนที่ ๑๒ ฤทธาป สายประดิษฐ์ คนที่ ๑๔ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ คนที่ ๑๖ สมคว บัวภาค คนที่ ๑๘ มงคล ณ นคร คนที่ ๒๐ ไสว มอญเวช คนที่ ๒๒ ทรง จันทวงศ์ คนที่ ๒๔ อากษัย : คนที่ ๒๖ น.ค. มนต์ จารุกา ร.น. คนที่ ๒๘ เปื้อง วรณศรี

ศักดิ์นาไทย ได้ทำการรัฐประหารเจียบขึ้นในวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ แล้ว
ดำเนินการกวาดล้างจับกุมบรรดาผู้มีความคิดก้าวหน้าทั้งหลายไปคุมขังไว้
ในเรือนจำลาดยาว ในข้อหา มีการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ ผู้แทน-
ราษฎรหลายคน นักหนังสือพิมพ์ และผู้มีความคิดก้าวหน้าจำนวนหนึ่ง
ที่เคยไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหภาพโซเวียตมาก่อน ต่างก็
ถูกกวาดล้างควบคุมตัวส่งไปขังไว้ในเรือนจำลาดยาวในข้อหาเดียวกัน

คุณกุหลาบ ซึ่งขณะนั้นยังอยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน
พิจารณาสถานการณ์แล้วจึงเห็นว่าไม่สมควรที่ท่านจะกลับมาติดคุกอีก จึง
ขอลี้ภัยการเมืองอยู่ในสาธารณรัฐประชาชนจีน และเสียชีวิตที่นั่น เมื่อ ๑๖
มิถุนายน ๒๕๑๗”

“ขบถสันติภาพ” เป็นหัวเรื่องคำไว้อาลัยของคุณชิต เวชประ-
สิทธิ์ อดีตรัฐมนตรีและทนายความในคดี **“ขบถสันติภาพ”** หรือ **“คดี
๑๐ พ.ย. ๒๔๙๕”** ที่คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นคนหนึ่งที่ถูกเป็น
จำเลยในคดีนั้น คุณชิต เวชประสิทธิ์ ได้ขึ้นต้นคำไว้อาลัยว่าดังนี้

“ขอคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ จงสู่สัมปรายภพอันประสพแต่สันติ
ตลอดไป

คุณกุหลาบ เป็นนักประพันธ์ นักการเมือง และนักต่อสู้เพื่อสันติ-
ภาพ ที่ยืนอยู่แถวหน้าผู้หนึ่ง การจากไปของคุณกุหลาบเป็นการสูญเสีย
อันยิ่งใหญ่ของผู้รักสันติภาพทั้งหลาย

ในด้านตัวคุณกุหลาบเป็นผู้มีนิสัยเยือกเย็น ตลอดเวลาที่อยู่ในคดี
“ขบถสันติภาพ” หรือมีผู้เรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า **“คดี ๑๐ พ.ย.”** ข้าพเจ้า
สังเกตเห็นว่า หากเกิดกรณีขัดแย้งกันขึ้นจะด้วยเรื่องระดับใดก็ตาม ถ้า
คุณกุหลาบจะต้องเข้าเกี่ยวข้องกับ คุณกุหลาบจะไม่กระทำในทันทีทันใด
แต่จะใช้เวลาหาเหตุผลและคำนึงถึงอารมณ์ของคู่กรณีด้วยว่า อยู่ในภาวะที่

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็นกำลังอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๕๓

ตนจะเข้าไปสู่กรณีนั้นได้หรือยัง ซึ่งต้องใช้เวลา ทั้งนี้แสดงถึงความเยือกเย็น
รอบคอบและรักสันติ

การที่ข้าพเจ้ากล่าวได้ดังข้างต้นนั้น เนื่องจากข้าพเจ้าได้มีส่วนร่วม
กับเพื่อนทนายความหลายคนในการว่าคดี “ขบถสันติภาพ” ซึ่งคุณกุหลาบ
ต้องพัวพันเข้าไปทนทุกข์ทรมานอยู่เป็นเวลา ๔ ปีเศษ ในฐานะจำเลย

คดี “ขบถสันติภาพ” ได้เริ่มขึ้น เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำการ
จับกุมบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าเป็น “ขบถ” ครั้งใหญ่เมื่อ ๑๐ พฤศจิกายน
๒๔๙๕ บุคคลที่ถูกจับกุมคุมขังครั้งนี้มีมากมายหลายฝ่าย มีทั้งบุคคล
ธรรมดา ทหาร พ่อค้า ครู กรรมกร นักศึกษา นักหนังสือพิมพ์ และ
ผู้เรียกร้องสันติภาพ

การที่ข้าพเจ้าได้นำเอาคดีขบถสันติภาพมากล่าวขึ้น ณ โอกาสนี้
ก็เพื่อชี้ให้เห็นถึงการต่อสู้อันต้องทนทุกข์ทรมานเป็นเวลาอันยาวนานของ
คุณกุหลาบ ซึ่งเป็นการต่อสู้ด้านหนึ่งในบรรดาการต่อสู้หลายๆ ด้าน

ในบรรดาผู้ที่ถูกจับกุมคุมขังจำนวนมากมานั้น ต่อมาในวันที่ ๖
กุมภาพันธ์ ๒๔๙๖ พนักงานอัยการได้นำตัวผู้ต้องหาไปฟ้องเป็นคดีอาญา
ณ ศาลอาญา จำนวน ๔๒ คน คือ คดีหมายเลขดำที่ ๑๖๘/๒๔๙๖
พนักงานอัยการโจทก์ นายสุภัทร สุคนธาภิรมย์ กับพวก ๔๒ คน จำเลย
ในจำนวนนี้คุณกุหลาบเป็นจำเลยคนที่ ๒๘

ก่อนการสืบพยานโจทก์ ศาลอาญาได้มีคำสั่งให้รวมคดีหมายเลขดำ
ที่ ๑๕๘/๒๔๙๖ พนักงานอัยการโจทก์ นายประสิทธิ์ เทียนศิริ จำเลย
และคดีหมายเลขดำที่ ๒๐๒/๒๔๙๖ พนักงานอัยการโจทก์ นายภู ชัยชาญ
กับพวก ๑๑ คน จำเลย เข้ากับคดีหมายเลขดำที่ ๑๖๘/๒๔๙๖

จำเลยคดี “ขบถสันติภาพ” จึงมีทั้งหมด ๕๔ คน

คำฟ้องในส่วนที่เกี่ยวข้องถึงคุณกุหลาบ มีดังนี้

“(๕) เมื่อระหว่างวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๙๑ เวลาใดไม่ปรากฏ ถึง
วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๕ เวลากลางวัน นายเจริญ สืบแสง จำเลยที่

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน

สุพรรณิ ท่านตระกูล

๕๘

๒๖ กับนายสุน กิจจำนงค์ จำเลยที่ ๒๗ กับพวก ได้ตกลงเข้ากันเป็นคณะ เพื่อจะทำลายรัฐบาลและเปลี่ยนแปลงราชประเพณีการปกครองและการ เศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบัน ให้เป็นประเพณีการเมืองอีก ระบบหนึ่ง เรียกว่า “ประชาธิปไตยแผนใหม่” หรือประชาธิปไตย ปวงชน และเปลี่ยนประเพณีเศรษฐกิจให้เป็นอีกระบบหนึ่ง เรียกว่า ระบบ เศรษฐกิจ “สังคมนิยม” ด้วยใช้กำลังบังคับ และปกปิดวิธีการเรียกชื่อ องค์การคณะนี้ว่า “คณะกรรมการสันติภาพแห่งประเทศไทย” ซึ่งรัฐ ต่างประเทศและคอมมิวนิสต์ภายนอกประเทศไทยเป็นผู้ชักนำให้เกิดขึ้น และเป็นผู้อยู่นำทางด้าย จำเลยกับพวกได้กำหนดแผนการวางหน้าที่ ดำเนินการในส่วนเตรียมการเพื่อจะทำลายรัฐบาล และเปลี่ยนแปลง ประเพณีการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศไทยให้เป็นระบบอื่นดังกล่าว แล้ว ด้วยวิธียุยงส่งเสริมประชาชน โดยอาศัยเหตุความปรารถนาสันติของ ประชาชน โน้มน้าวให้เกิดความหวาดหวั่นต่อรัฐบาล และราชการแผ่นดิน ประเทศไทย และส่งเสริมยุยงให้ประชาชนที่จะให้เกิดความปั่นป่วนไม่ พอใจฐานะที่เป็นอยู่ และให้เกิดความกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน ถึงกับจะก่อความไม่สงบขึ้น ทั้งนี้เพื่อยังผลให้เกิดความหวาดกลัวและ เกือบชิงรัฐบาล และประเพณีการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นอยู่ในปัจจุบัน ของประเทศไทย และเพื่อยังผลให้มีความพอใจในองค์การสันติภาพของ พวกตน เป็นการชักนำกำลังประชาชนให้กำเริบขึ้น เปลี่ยนแปลงประเพณี การเมืองและเศรษฐกิจของประเทศไทยให้เป็นระบบอื่นๆ โดยใช้กำลัง

ส่วนนายกุหลาบ สายประดิษฐ์ จำเลยที่ ๒๘ นายสมักร บุรวาส จำเลยที่ ๒๙ นายอุทธรณ์ พลกุล จำเลยที่ ๓๐ นายฉัตร บุญศิริชัย จำเลยที่ ๓๑ นายเปลื้อง วรรณศรี จำเลยที่ ๓๒ นายครอง จันดาวงศ์ จำเลยที่ ๓๓ นายมงคล ณ นคร จำเลยที่ ๓๔ และนายไสว มาลยเวช จำเลยที่ ๓๕ ได้ตกลงเข้าร่วมเป็นเจ้าหน้าที่และเป็นพวกในองค์การสันติ-ภาพแห่งประเทศไทยนี้ เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์และแผนการของ

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็ กาลังอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๕๕

คณะกรรมการสันติภาพแห่งประเทศไทยดังกล่าวแล้วนั้น แล้วจำเลยที่ ๒๘ ถึง ๓๕ ดังกล่าวมาแล้วนั้น ได้สมคบกันกระทำการโฆษณาด้วยวาจาและลายลักษณ์อักษรในหมู่ประชาชนให้เห็นว่า รัฐบาลไทยได้ดำเนินนโยบายส่งเสริมสงครามและช่วยการรุกรานของอเมริกา ทำให้ประชาชนประสบความยากลำบาก ถูกส่งไปตายในสมรภูมิเกาหลี ประชาชนทั่วเขตอีสานได้รับความอดอยาก รัฐบาลไม่ได้ช่วยเหลือซ้ำปฏิเสศความจริง จนนายกุหลาบ สายประดิษฐ์ จำเลยที่ ๒๘ ผู้แทนองค์การคณะกรรมการสันติภาพแห่งประเทศไทยกับพวก ต้องออกไปทำการแจกข้าวสารและเสื้อผ้าให้เปล่า ส่วนรัฐบาลให้ข้าวสารแก่ผู้อดอยากเพียงให้ยืมเท่านั้น

รัฐบาลได้กระทำการปิดล้อมการค้า แห้งชั้นประเทศในกลุ่มคอมมิวนิสต์ ทำให้ราคายาง ราคาคีบูก และอื่นๆ ตกต่ำ ทำความเดือดร้อนแพร่ไปทั่ว รัฐบาลได้กระทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อสันติภาพ สันติภาพมิใช่ได้มาด้วยการรอคอย หากต้องลุกขึ้นชิงชัยเอามาด้วยความสามัคคีของประชาชน

ทั้งนี้เป็นการกระทำของจำเลยให้เกิดความตู่หมิ่นต่อรัฐบาลและราชการแผ่นดินในหมู่ประชาชน และที่จะให้เกิดความปั่นป่วนและกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน ถึงกับจะก่อความไม่สงบขึ้นในแผ่นดิน จำเลยสมคบกันกระทำเพื่อยังผลให้เกิดความหวาดกลัว และเกลียดชังรัฐบาล และประเพณีการเมืองและเศรษฐกิจซึ่งเป็นอยู่ในปัจจุบันของประเทศไทย และเพื่อยังผลให้ประชาชนมีความพอใจในองค์การสันติภาพของพวกตน อันเป็นส่วนหนึ่งของแผนการที่จะทำลายรัฐบาล และจะเปลี่ยนแปลงประเพณีการเมืองและเศรษฐกิจด้วยการใช้กำลังบังคับตามวัตถุประสงค์ขององค์การดังกล่าวแล้วข้างต้น

เหตุเกิดที่ตำบลคลองเตย อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ตำบลบวรนิเวศ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร ตำบลพยุหะ อำเภอเมือง จังหวัดศีร์ษะเกษ ตำบลวัดชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนานตระกูล

๑๐๐

ตำบลบ้านกลุ่ม ตำบลบ้านเหล่า ตำบลสาวัดดี ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ตำบลเมืองพล อำเภอเมืองพล จังหวัดขอนแก่น”

ศาลอาญาได้ทำการพิจารณาพิพากษาคดีทั้ง ๓ สำนวน เมื่อ
วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๔๘

ผลของคำพิพากษา ศาลอาญาพิ้งว่า จำเลย ๔๙ คน ซึ่งมี
คุณกุลหลาบ สายประดิษฐ์ มีความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา
๑๐๒, ๑๐๔ (๑) และ (๔), ๑๗๗, ๑๘๑ และพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่ม
เติมกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๗) พ.ศ. ๒๕๓๘ มาตรา ๔ คงให้จำคุกจำเลย
มีกำหนดคนละ ๒๐ ปี ตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๑๐๔ (๑)
และ (๔) ซึ่งเป็นบทหนัก แต่คำให้การของจำเลยชั้นสอบสวนเป็นประโยชน์
แก่การพิจารณาคดี จึงลดโทษให้จำเลยคนละหนึ่งในสาม คงให้จำคุกจำเลย
มีกำหนดคนละ ๑๓ ปี ๔ เดือน มีจำเลยหนึ่งคนไม่ได้รับการปราณีลดโทษ
คือต้องระวางโทษ ๒๐ ปีเต็ม และมีจำเลย ๕ คน ศาลอาญายกฟ้อง
ปล่อยตัวไป

จำเลยที่ต้องคำพิพากษาลงโทษทั้ง ๔๙ คน ทำการอุทธรณ์คำ
พิพากษาศาลอาญา

ในระหว่างที่รอผลแห่งคำพิพากษาศาลอุทธรณ์นั้น ระยะเวลาได้
ล่วงมาถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ รัฐบาลในสมัยนั้นได้ทำการฉลองพุทธศตวรรษ
ที่ ๒๕ อย่างใหญ่โต รวมทั้งมีการทำบุญล้างบาปออกกฎหมายนิรโทษกรรม
นักการเมืองที่ต้องคุมขังอยู่ภายในประเทศด้วย บรรดาผู้ต้องคำพิพากษา
ของศาลอาญาในคดี “ขบถสันติภาพ” ซึ่งต้องทนทุกข์ทรมานมาเป็น
เวลา ๔ ปีเศษ จึงได้รับการปลดปล่อยให้ได้รับอิสรภาพหลังจากการ
ฉลองพุทธศตวรรษที่ ๒๕ รวมทั้งคุณกุลหลาบ สายประดิษฐ์”

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็ กำนัลัณอ์สำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๑๐๑

“ศึกษาจากกุหลาบ สายประดิษฐ์” คือ หัวข้อคำไว้อาลัยที่เขียนโดย อำนาจ ยุทธวิวัฒน์ หรือ ผิน บัวอ่อน นักทฤษฎีของ พ.ค.ท. (พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย) ที่มีความขัดแย้งกับพรรคอย่างรุนแรง ในด้านยุทธวิธี ได้เขียนถึงกุหลาบ สายประดิษฐ์ ตามวิธีการเขียนของเขา ดังต่อไปนี้

๑

ในท่ามกลางเสียงกลองศึกแห่งการต่อสู้เพื่อเอกราชประชาธิปไตยนั้น ขวามรณกรรมของกุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็แว่มาถึง ขอให้เราระว่ท่นเกิด บุตรที่ยอดเยี่ยมของประชาชาติ ขอให้เราซุรงต่อสู้แทน ท่นเกิด นักรบที่ยอดเยี่ยมของประชาชน ขอให้เราศึกษาจากท่นเกิด ขุนพลที่ยอดเยี่ยมของกองทัพวัฒนธรรม

๒

ปมเงื่อนแห่งความสำเร็จของกุหลาบ สายประดิษฐ์ อยู่ที่ลักษณะต่อสู้และลักษณะตัวแทนของเขา เขาต่อสู้-เขาพ่ายแพ้-เขาต่อสู้อีก เขา มิใช่ต่อสู้เพื่อตัวเอง มิใช่ต่อสู้เพื่อชนชั้นขุตริด มิใช่ต่อสู้เพื่อจักรวรรดินิยม และมีใช่ต่อสู้เพื่อสิ่งปฏิกิริยา

แต่ต่อสู้เพื่อส่วนรวม ต่อสู้เพื่อชนชั้นผู้ใช้แรงงาน ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ต่อสู้เพื่อเอกราชและต่อสู้เพื่อสิ่งที่ก้าวหน้า

คนคนหนึ่งจะมีลักษณะต่อสู้และมีลักษณะตัวแทนได้ เขาจะต้องเข้าร่วมการต่อสู้ทางชนชั้นและทางสังคมอย่างไม่ขาดสาย และเขาจะต้องต่อสู้ทางความคิดกับตนเองอย่างไม่ขาดสาย ยืนหยัดความคิดที่ถูก ละทิ้งความคิดที่ผิด ยืนหยัดทำที่ที่ถูก ละทิ้งทำที่ที่ผิด และยืนหยัดท่วงทำนองที่ถูก ละทิ้งท่วงทำนองที่ผิด

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน

สุพรรณิ ทานตระกูล

๑๐๒

๓

ความขัดแย้งแห่งยุคได้สร้างกุหลาบ สายประดิษฐ์ ขึ้น และ
กุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็กลับไปมีบทบาทอย่างใหญ่หลวงต่อการแก้
ความขัดแย้งแห่งยุค

ในระยะ ๒๗ ปีแรกแห่งชีวิตของกุหลาบ สายประดิษฐ์ (๒๔๔๘-๒๔๗๕) เป็นระยะที่ประชาธิปไตยกำลังเติบโต เติบโตของการชนชั้นศักดินา กำลังพังทลาย ภายใต้อสภาพเช่นนี้ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ยึดถือขึ้น ก้าวไปข้างหน้า ชูธงต่อสู้ เป็นตัวแทนความต้องการของยุค คัดค้านเผด็จการชนชั้นศักดินาอย่างกล้าหาญ ตั้งแต่กลอนหกชื่อ “ฉันต้องแจวเรือจ้าง” และบทความเรื่อง “มนุษยภาพ” ซึ่งเขียนขึ้นในปี ๒๔๗๕ ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น ล้วนแต่สะท้อนถึงการดิ้นรนของชีวิตเพื่อเสรีภาพ เพื่อเสมอภาคและเพื่อภราดรภาพ และล้วนแต่สะท้อนถึงความเห็นอกเห็นใจอย่างลึกซึ้งต่อประชาชนผู้ถูกกดขี่

แม้กุหลาบ สายประดิษฐ์ จะได้ก้าวไปยืนอยู่แนวหน้าของยุค และผลักดันให้ยุคก้าวหน้าไปก็ตาม แต่กุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็ยังถูกยุคจำกัดไว้ นั่นคือยุคที่ชนชั้นกลางกำลังเติบโต และชนชั้นกรรมาชีพยังอ่อนแอ ยุคที่แบบอย่างของประชาธิปไตยของตะวันตก และยุคของชนชั้นกลางกำลังมีอิทธิพล และประชาธิปไตยแผนใหม่ยังสะท้อนแบบอย่างเข้าไม่ถึง และยุคที่วรรณกรรมแนวบันเทิงยังเป็นกระแสหลัก และวรรณกรรมแนวสะท้อนชีวิตยังเป็นกระแสรอง

ด้วยเหตุนี้ จึงไม่ประหลาดเลยที่นวนิยายของกุหลาบ สายประดิษฐ์ จะใช้ปัญหาความรักของหนุ่มสาวมาสะท้อนถึงความไม่พอใจต่อเสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ และไม่ประหลาดเลยที่ความคิดของกุหลาบ สายประดิษฐ์ จะยังจำกัดอยู่ในขอบเขตของประชาธิปไตยแผนเก่า (หรือประชาธิปไตยของนายทุน) ยังจำกัดอยู่ในขอบเขตของลัทธิมนุษยธรรมของชนชั้นนายทุน และยังจำกัดอยู่ในขอบเขตระบบความคิดจิตนิยม

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันแล้วก็จะเป็นกำลังอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๑๐๓

๔

ในระยะ ๒๖ ปี แห่งชีวิตตอนกลางของกุหลาบ สายประดิษฐ์ (๒๔๗๕ - ๒๕๐๑) นั้น เป็นระยะที่เผด็จการชนชั้นศักดินาพังทลาย เป็นระยะที่การปฏิวัติประชาธิปไตยของชนชั้นกลางประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็ว เป็นระยะที่เผด็จการร่วมกันของชนชั้นเจ้าที่ดินใหญ่ นายทุนใหญ่ และขุนศึกเข้ามาแทนที่ เป็นระยะที่จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นเข้ายึดครอง ๔ ปี อังกฤษพยายามเข้ายึดครอง ๑ ปี และอเมริกาเข้าครอบงำ ๑๑ ปี เป็นระยะที่ชนชั้นกรรมาชีพแห่งประเทศไทยได้รับชัยชนะ เป็นระยะที่ระบบสังคมนิยมกำลังเติบโต และเป็นระยะที่ระบอบจักรวรรดินิยมกำลังพังทลาย

ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ยึดดอกขึ้น ก้าวเข้าสู่แนวหน้าของสมรภูมิแห่งการต่อสู้ทางชนชั้นและทางประชาชาติ คัดค้านเผด็จการ คัดค้านการยึดครองของญี่ปุ่น คัดค้านสัญญาสมบูรณแบบของอังกฤษ คัดค้านการครอบงำของอเมริกา เรียกร้องเอกราชประชาธิปไตย การพัฒนาประเทศ และการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

ข้อเขียนของกุหลาบ สายประดิษฐ์ ระหว่างปี ๒๔๗๕ ถึง ๒๔๙๒ ยังจำกัดอยู่ในขอบเขตของลัทธิประชาธิปไตยแผนเก่า (ประชาธิปไตยนายทุน) ยังจำกัดอยู่ในขอบเขตของระบบความคิดจิตนิยม และยังจำกัดอยู่ในขอบเขตของลัทธิมนุษยธรรมของชนชั้นนายทุนน้อย

นับแต่ปี ๒๔๙๓ เป็นต้นมา ข้อเขียนของกุหลาบ สายประดิษฐ์ จึงก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ คือยุคที่ใช้ทัศนะชนชั้นและทัศนะวัตถุนิยมไปพิจารณา และไปจัดการกับปัญหาอย่างมีความสำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ คือยุคมนุษยธรรมของชนชั้นกรรมาชีพ และคือยุคลัทธิรักชาติที่ประสานกับสากลนิยม

แน่นอน การพัฒนาทางความคิดดังกล่าวนี้มีใช้เป็นการพัฒนาอย่างง่าย ๆ แต่เป็นการพัฒนาอย่างคดเคี้ยว ความคดเคี้ยวนี้เราจะดูได้อย่างชัดเจนจากความขัดแย้งระหว่างข้อเขียนของกุหลาบ สายประดิษฐ์

ในนามของ “อุบาสก” กับข้อเขียนในนามอื่น และดูได้จากข้อเขียนอื่นๆ
 ของเขาในยุคที่ว่านี้

๕

ในระยะ ๑๐ ปี แห่งชีวิตบั้นปลายของกุหลาบ สายประดิษฐ์
 (๒๕๐๑ - ๒๕๑๗) นั้น เป็นระยะที่กุหลาบ สายประดิษฐ์ พำนักอยู่ใน
 สาธารณรัฐประชาชนจีนแห่งสังคมนิยม เป็นระยะที่โลกกำลังดิ้นรน
 เป็นระยะที่สังคมนิยมกำลังเติบโต เป็นระยะที่ระบอบจักรวรรดินิยมกำลัง
 พังทลาย เป็นระยะที่อินโดจีนกำลังอยู่ในเปลวเพลิงอันลุกโชนของสงคราม
 ประชาชน และเป็นระยะที่พลังรักชาติรักประชาธิปไตยของประชาชน
 กำลังพัฒนาอย่างมีพลัง

ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ใช้ปากกาขอ
 เขาสดุดีระบบสังคมนิยมที่ก้าวหน้า สดุดีอำนาจรัฐของชนชั้นกรรมาชีพ
 สดุดีการต่อสู้ของประชาชาติที่ต่อสู้เพื่อเอกราช สดุดีการต่อสู้ของประชาชน
 เพื่อประชาธิปไตยและสังคมนิยม คัดค้านลัทธิล่าเมืองขึ้น คัดค้านระบอบ
 เผด็จการฟาสซิสต์ และคัดค้านอำนาจอาชญากรรมทั้งปวง

ในระหว่างที่อยู่ในสาธารณรัฐประชาชนจีน กุหลาบ สายประดิษฐ์
 ได้เข้าร่วมการประชุมระหว่างชาติ เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับประ
 ชาชนเวียดนาม ที่นครฮานอย เมื่อปี ๒๕๐๗ และได้เข้าร่วมประชุมนักเขียน
 เอเชีย อาฟริกา เมื่อปี ๒๕๐๘

ในระหว่างที่อยู่ในสาธารณรัฐประชาชนจีน กุหลาบ สายประดิษฐ์
 สามารถบำเพ็ญตนเป็นทูตที่ดีของประเทศไทย รักเกียรติของชาติ รักเกียรติ
 ของประชาชน พุดในสิ่งที่ควรพูด ทำในสิ่งที่ควรทำ ขอร้องเงินแต่น้อย
 พยายามพึ่งตนเองให้มาก ไม่ประพฤติดัวเหลวแหลก ไม่ประพฤติดัวสุรุ่ย
 สุร่าย มีระเบียบวินัย และหมั่นศึกษา

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็กำลังอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๑๐๕

ด้วยเหตุนี้ กุหลาบ สายประดิษฐ์ จึงได้รับความเชื่อถือจากชาว
ต่างประเทศและชาวไทยในที่นั้นเป็นอันมาก คำไว้อาลัยของโจวเอินไหล
ก็ดี คำไว้อาลัยของกัวโมะโยะ ก็ดี และคำไว้อาลัยของเจ้าหน้าที่ชั้นสูง
ฝ่ายกิจการต่างประเทศที่มีต่อกุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็ดี ล้วนแสดงถึง
ความจริงใจ ดังกล่าวข้างต้นนั้น

๖

ลักษณะต่อสู้และลักษณะตัวแทนของกุหลาบ สายประดิษฐ์
ได้เพิ่มพูนขึ้นอย่างก้าวกระโดด เมื่อกุหลาบ สายประดิษฐ์ ร่วมกับกรรมกร
และปัญญาชนที่รักชาติเดินทางไปแจกเสื้อผ้าและยาแก่ประชาชนสุรินทร์
ศรีสะเกษ และขอนแก่น เมื่อปี ๒๔๙๕ การเดินทางเข้าสู่ชนบทและพบ
กับชาวนาของเขาในครั้งนั้น เขาได้เห็นความทุกข์ยากของชาวนาอีสาน
ด้วยตัวของเขาเอง เขาได้เห็นความเจตียวจลาดของชาวนาที่มีการจัดตั้ง
สามารถเก็บสถิติเกี่ยวกับสภาพของชนชั้นชาวนาในท้องที่ต่างๆ ซึ่งแม้แต่
ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอก็ไม่สามารถทำได้เขาได้พบพลังสร้าง-
สรรค์อันน่าอัศจรรย์ของชาวนาที่ตื่นตัวแล้วและจัดตั้งกันขึ้นแล้ว และเขา
ได้เห็นวิญญานอันสะอาดบริสุทธิ์ของชาวนาที่ถูกห่อหุ้มไว้ด้วยเสื้อผ้า
อันมอมแมม บางขณะเขาเหนื่อยจนไม่สามารถเดินทางไปพบประชาชน
ระหว่างหมู่บ้านหนึ่งกับอีกหมู่บ้านหนึ่งไหว แต่เมื่อนึกถึงความก้าวหน้า
และความน่าเคารพนับถือของชาวนาแล้ว เขาก็กัดฟันเดินต่อไปจนปฏิบัติ
หน้าที่แจกเสื้อผ้าและยาได้ทันกำหนด เขาได้ตัดสินใจอย่างแน่วแน่ที่จะ
เดินบนหนทางของการรับใช้กรรมกรชาวนา เพราะมีแต่การเดินบนทาง
ของการรับใช้กรรมกรชาวนาเท่านั้น เอกราชประชาธิปไตยจึงจะมีโอกาส
ช่วงชิงมา ประเทศไทยจึงจะมีโอกาสสร้างเรื่อง ประชาชนจึงจะมีโอกาสลืมตา
อ้าปาก

สามบุคคลสำคัญของโลก มาจากสามภุมม
สุพจน์ ดำนตระกุล

๑๐๖

ปัญญาชนจะต้องประสานกับกรรมกรชาวนา ประชาชนจึงจะสามารถ
เสริมสร้างคุณสมบัติปฏิวัติอันยิ่งใหญ่ กรรมกรชาวนาจึงจะมีโอกาสมาก
ยิ่งขึ้นในการเปิดหูเปิดตา และเอกราชประชาธิปไตยจึงจะมีหวัง

๓

ลักษณะต่อสู้และลักษณะตัวแทนของกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้
มั่นคงขึ้นอย่างแท้จริง เมื่อเขาถูกจับและถูกขังตั้งแต่วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน
๒๔๙๕ จนถึงปี ๒๕๐๐ สังคมในที่คุมขังขณะนั้นก็คือสังคมไทยที่ย่อส่วน
นั่นเอง พ.ร.บ. คอมมิวนิสต์ช่วยให้เจ้าหน้าที่จับกุมคุมขังคนทั้งกรรมกร
ชาวนา นักศึกษา ปัญญาชน พ่อค้า นักการเมือง กุหลาบ สายประดิษฐ์
ได้อาศัยเงื่อนไขเช่นนี้ มาเข้าใจธาตุแท้ของชนชั้นปกครอง มาเข้าใจมิตร
เข้าใจศัตรู และมาศึกษาปัญหาชาวนาอย่างละเอียดละออจากชาวนา
ศิรสะเกษ จันทา โนนดินแดน ก็คือภาพลักษณ์ของชาวนาศิรสะเกษ
ที่กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ศึกษาจากในคุกและถือเป็นตัวสำคัญในเรื่อง
“แลไปข้างหน้า” นั่นเอง

กุหลาบ สายประดิษฐ์ ถือคุกเป็นมหาวิทยาลัย ถือคุกเป็นที่
ทำงานประพันธ์และงานอื่นๆ และถือคุกเป็นที่ฝึกฝนตนเอง ฉะนั้นคุกจึง
เป็นที่ให้กำเนิดนวนิยายอมตะเรื่อง “แลไปข้างหน้า” และคุกเป็นที่สอน
ความรู้และคุณธรรมอันดีงามแก่เพื่อนร่วมชะตากรรมเดียวกัน

จากนี้จะเห็นได้ว่า ความพยายามทางอัตวิสัยมีความสำคัญอย่าง
ใหญ่หลวงต่อชีวิตทุกชีวิต ความพยายามทางอัตวิสัยมีความสำคัญอย่างใหญ่
หลวงต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของงาน ในเงื่อนไขอย่างเดียวกัน คนคน
หนึ่งประสบความสำเร็จแต่อีกคนหนึ่งกลับประสบความล้มเหลว ปมเงื่อนไข
สำคัญอยู่ที่ความพยายามทางอัตวิสัยต่างกัน ฉะนั้นผู้หวังความสำเร็จจึง
ต้องมีความมานะพยายาม ประเทศกำลังต้องการความมานะพยายาม ภารกิจ
ของการต่อสู้เพื่อเอกราชประชาธิปไตยยังต้องการความมานะพยายาม

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็ กาลังอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๑๐๗

ท่วงทำนองที่หมั่นศึกษาค้นคว้า เป็นคุณสมบัติอันดีเด่นประการหนึ่งของกุหลาบ สายประดิษฐ์ การศึกษาค้นคว้าด้วยความมานะบากบั่น การประสานทฤษฎีกับการปฏิบัติและการศึกษาค้นคว้าอย่างไม่ขาดสาย ทำให้กุหลาบ สายประดิษฐ์ สามารถก้าวไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง การต่อสู้ที่ปราศจากทฤษฎีชี้นำ ก็คือการต่อสู้ที่หลบลี้หลบหลัด ทฤษฎีที่ไม่ประสานกับการต่อสู้ก็คือการคุยโม้

ท่วงทำนองที่ถ่อมตัวและสุขุมรอบคอบ เป็นคุณสมบัติอันประเสริฐของกุหลาบ สายประดิษฐ์ เขาไม่เย่อหยิ่งทงตน เขารับฟังความเห็นของผู้อื่น สนใจศึกษาข้อดีของผู้อื่น มีเจียตินต์ในความสำเร็จของผู้อื่น ท่าทีเช่นนี้ ทำให้เขาสามารถก้าวหน้าไปได้โดยไม่หยุดยั้ง ก่อนจะตัดสินใจในเรื่องอะไร ก่อนจะพูดในเรื่องอะไร เขาจะใคร่ครวญเสียก่อนอย่างรอบคอบ เขาจะคิดก่อนพูดและคิดก่อนทำ ฉะนั้นโอกาสผิดของเขาจึงมีน้อยลง บทเรียนจากกุหลาบ สายประดิษฐ์ สอนเราว่า เย่อหยิ่งทำให้คนล้าหลัง ถ่อมตัวทำให้คนก้าวหน้า หุนหันพลันแล่นทำให้คนผิดพลาด สุขุมรอบคอบทำให้คนถูกต้อง

ท่วงทำนองสามัคคี เป็นคุณสมบัติอันมีค่าของกุหลาบ สายประดิษฐ์ เขาสามารถสามัคคีกับคนที่มีความเห็นต่างกัน เขาสามารถยับยั้งชั่งใจตนเอง และเขาสามารถแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง ด้วยเหตุนี้ ทำให้เขามีมิตรมากมีศัตรูน้อย ทั้งที่เขายืนหยัดอยู่ในแนวหน้าของการต่อสู้

ท่วงทำนองที่ประสานกับเยาวชน เป็นคุณสมบัติที่น่าสนใจยิ่งของกุหลาบ สายประดิษฐ์ ด้านหนึ่ง การประสานกับเยาวชนทำให้ความคิดของเขามีพลังชีวิตอันกระปรี้กระเปร่าอยู่เสมอ อีกด้านหนึ่ง การประสานกับเยาวชนทำให้เขามีโอกาสฝึกผู้สืบช่วงภารกิจรุ่นใหม่อันจำนนวนหนึ่งข้อนี้เป็นสิ่งที่นักรบของประชาชน โดยเฉพาะนักรบในด้านศิลปวรรณคดีควรสนใจเป็นพิเศษ

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามวัฒนธรรม
สุพจน์ ตำนตระกุล
๑๐๘

ท่วงทำนองที่มีเหตุผล มีประโยชน์ มีขอบเขต เป็นคุณสมบัติที่นำความสำเร็จเป็นอันมากมาสู่กุหลาบ สายประดิษฐ์ เขาทำสิ่งใดจะต้องทำอย่างมีเหตุผล จะต้องพยายามชักนำให้ผู้อื่นเข้าใจและเห็นชอบ พยายามทำให้การเคลื่อนไหวนั้นประสบความสำเร็จ อย่างน้อยก็ในระดับหนึ่ง ถ้ามีอุปสรรคสำคัญจนไม่สามารถทำให้ข้อเรียกร้องบรรลุผลเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ เขาก็จะจำกัดชัยชนะไว้ในขอบเขตหนึ่งก่อน จนกว่าจะมีโอกาสใหม่จึงจะดำเนินการต่อ

๓

มีอยู่ระยะหนึ่งที่ความเข้าใจของคนส่วนหนึ่งในขบวนการที่ก้าวหน้า เข้าใจว่ากุหลาบ สายประดิษฐ์ รวมมือกับสายลับอเมริกาคนหนึ่ง ทั้งนี้เป็นเหตุการณ์ภายหลังที่เข้าใจกันอยู่ช้านานว่ากุหลาบ สายประดิษฐ์ ถูกสายลับอเมริกัณหล็อกจนหลง ความเข้าใจของคนบางส่วนเช่นนี้ สร้างความลำบากให้เขาอย่างสาหัส ด้วยว่ามีเพื่อนร่วมงานบางคนประชดประชันและกระทำการที่ทำให้เขาอึดอัดใจเป็นอย่างมาก

ต่อพฤติกรรมเช่นนี้ บางครั้งภรรยาของกุหลาบ สายประดิษฐ์ แทบไม่สามารถทนได้ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ให้ความเห็นแก่ภรรยาของเขาว่า อย่าไปใช้ท่าทีที่มืด ตอบโต้ท่าทีที่มืดของเขาเลย เพราะว่าสิ่งที่มืดจะอยู่ไม่ได้นาน กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้กำหนัดก้มตาทำงานที่เป็นคุณค่าต่อภารกิจการต่อสู้เพื่อเอกราชประชาธิปไตยต่อไปโดยไม่หยุดยั้ง เมื่อเวลาผ่านไปนานพอสมควร ความบริสุทธิ์ของกุหลาบ สายประดิษฐ์ ก็แสดงออกมา

ในที่นี่มีปัญหที่น่าสนใจอยู่สามปัญหา ปัญหาที่หนึ่งคือ เมื่อคนคนหนึ่งตกอยู่ในฐานะจำเลยและตกอยู่ในฐานะน้ำท่วมปาก เขาควรจะทำอย่างไร ท่าทีของกุหลาบ สายประดิษฐ์ คือแบบอย่างที่ดีที่สุด ไม่ควรจะทำอะอะโว้ยวายและท้อแท้ ปัญหาที่สองคือเมื่อคนคนหนึ่งตกอยู่ในฐานะ

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็กำลังอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๑๐๕

ฝ่ายโจทก์ เขาควรจะทำอย่างไร เขาควรจะใช้ทำที่ที่สูญมรอบคอบและ
รับผิดชอบ ไม่ควรจะใช้ทำที่ของฟัสซิสต์ที่ตัดสินประหารชีวิต (การเมือง)
ของผู้เ็นอย่างส่งเดช และไม่ควรมีทำที่พอได้ข้าวปุ้นก็คาบข้าวไปชุบชิบ
ปุ้นเหมือนแม่บ้านที่ล้าหลัง เขาควรใช้ทำที่ที่ทั้งระมัดระวังและทั้งไม่ใส่ร้าย
ปัญหาที่สามคือ สภาพของนักดัมทางการเมืองในปัจจุบัน อันที่จริงพวกเขา
เป็นวัวสันหลังหะ ถ้าเขาจะทำงานที่เป็นผลดีต่อชาติต่อประชาชน เพื่อน
ฝูงกียินดีจะอ้าแขนต้อนรับเขา แต่เขากลับมิได้ทำเช่นนี้ ลักษณะพิเศษแห่ง
การปฏิบัติของพวกเขา ก็คือปล่อยข่าวที่มีลักษณะจัดตั้ง ว่าคนนั้นถูกตัด
หางปล่อยวัดแล้ว คนนี้เป็นสาย ซี.ไอ.เอ. คนโน้นเป็นสายตำรวจ เพื่อให้
ขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชประชาธิปไตยสับสนอลหม่านและเกะกั้นไม่ติด
คนเหล่านี้มีไม่น้อยที่แสดงตัวซ้ายจัดจนผิดปกติ มีคนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์
ส่วนหนึ่งหลับตาตำลงไปในน้ำโสโครกนี้

พวกเขาเหยียบย่ำหลักการพื้นฐานที่ว่า ต้องสามัคคีกำลังทั้งปวงที่
สามารถสามัคคีได้ แม้จะเป็นกำลังชั่วคราวก็ตาม ไปโจมตีจักรวรรดิ-
นิยมและอิทธิพลปฏิกริยา

๑๐

คุณสมบัติของกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นสิ่งที่สามารถศึกษาได้
เป็นสิ่งที่สามารถฝึกฝนได้ และเป็นสิ่งที่สามารถปฏิบัติได้โดยแท้จริง
หวังว่าประชาชนที่ผ่านการหล่อหลอมมาแล้วจากการต่อสู้ ๑๔ ตุลาคม
จะสามารถสร้างกุหลาบ สายประดิษฐ์ คนที่สอง...คนที่สิบและคนที่พัน
คนที่หมื่นขึ้นมาได้อย่างแน่นอน

แม้ว่าบนเส้นทางอันรุ่งโรจน์ของการก้าวไปสู่เอกราชประชาธิปไตยจะมีฝูงจิ้งจอกเจ้าเล่ห์คอยเห่าหอน มีฝูงหมาป่าที่ดุร้ายคอยขบกัด และ
มีฝูงหมาเทศที่พละกำลังคอยบงการ แต่ขอแก่นักเขียนสามัคคีกันจัดตั้ง
กองทัพที่ถือปากกาขึ้น ใช้ปากกาไปสะท้อนชีวิตของประชาชน ใช้ปากกา

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนานตระกูล

๑๑๐

ไปสะท้อนการต่อสู้ของประชาชน และใช้ปากกาไปแทงชั่วหัวใจของอิทธิพล
ปฏิกิริยาทั้งปวง สยามใหม่ที่มีเอกราชประชาธิปไตยและเจริญรุ่งเรืองก็
จะเป็นของท่าน !”

“รำลึกถึงคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เพื่อนรัก” คือหัวข้อคำไว้อาลัยต่อการจากไปของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ของ **คม สุริยะ** อันเป็นนามปากกาของ **ลุงบุญมี ลัทธิประศาสน์** เพื่อนร่วมชั้นเรียนกันมากับคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ในวัยเด็ก และก็มาติดคุกร่วมกันอีกในวัยแก่ ในข้อหาทางการเมืองที่ตำรวจในยุคเผด็จการขณะนั้นหียบยื่นให้ **ลุงบุญมีหรือคม สุริยะ** นักแปลที่มีคุณภาพ รำลึกถึง**คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์** ไว้ดังนี้

“ข้าพเจ้ากับกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้เริ่มรู้จักกันเคยกันเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ เวลานั้นข้าพเจ้าอายุ ๑๙ ปี ส่วนกุหลาบ สายประดิษฐ์ ๑๗ ปี ในปีนั้นเราทั้งสองได้เรียนอยู่ในห้องเดียวกัน คือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ก. หรือ ม.ศ. ๓ ปัจจุบัน แห่ง ร.ร. มัธยมวัดเทพศิรินทร์ ในปีนั้น ร.ร. มัธยมวัดเทพศิรินทร์มีชั้นมัธยมปีที่ ๖ แบ่งออกถึงสามห้อง คือ ห้อง ก. ข. และ ค. สำหรับห้อง ๖ ก. ที่ข้าพเจ้ากับกุหลาบเรียนอยู่นั้น ก็มีหม่อมเจ้าอากาศดำเกิงเรียนอยู่ด้วย ห้องเรียนของเราอยู่ชั้นบนของตึกยาวมลายูทิศ ด้านหลังของตึกใกล้กับสะพานนพวงศ์ คุณครูหลวงสำเร็จวรรณกิจ เป็นครูประจำชั้นของเรา พระยาจรูญชวนแพทย์เป็นอาจารย์ผู้ปกครอง เอน. แอลเซลลี เป็นอาจารย์ใหญ่

เมื่อสอบไล่ปลายปีการศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๕ และปิดภาคเรียนปลายปีแล้ว พวกเราต่างก็แยกกันไปตามภาระหน้าที่ของแต่ละคน ข้าพเจ้าเองจำต้องกลับคืนสู่ชนบทบ้านเกิดเพราะไม่มีทุนเรียนต่อ และอุปสมบทตามคำขอร้องของแม่ ส่วนกุหลาบ ก็ได้เลื่อนชั้นไปเรียน ม. ๗ ต่อ หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง เดินทางไปเรียนต่อยังประเทศอังกฤษ ส่วนเพื่อนนักเรียน

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็ กำนั่งสำคัญของประเทศและชาติไทย... เพราะคนคนหนึ่ง ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำนั่งทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๑๑๑

คนอื่น ๆ บ้างก็ไปเข้าเรียนนายร้อยทหารบก บ้างก็เข้าโรงเรียนนายเรือ บ้างก็ไปเข้าโรงเรียนนายร้อยตำรวจ บ้างก็เข้าโรงเรียนฝึกหัดครู ฯลฯ

เมื่อพวกเราต่างเป็นผู้ใหญ่และออกไปทำมาหาเลี้ยงชีพกันแล้ว ข้าพเจ้ากับกุหลาบก็ได้มีโอกาสพบกันบ้างเป็นบางครั้งบางคราว จนกระทั่งถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๕ ข้าพเจ้ากับกุหลาบ จึงได้มีโอกาสพบกันอีก กินอยู่หลับนอนในบ้านหลังเดียวกันและร่วมชะตากรรมเดียวกันเป็นเวลาเกือบ ๕ ปี

โดยที่กุหลาบ ข้าพเจ้า และคนอื่น ๆ ร้อยกว่าคน ทั้งที่เคยรู้จัก และไม่เคยรู้จักมาก่อน ต่างก็ถูกตำรวจจับกุมคุมขังในข้อหาฐานกบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร โดยเฉพาะข้าพเจ้า กุหลาบ และเพื่อนอื่นๆ รวม ๕๔ คน ได้ถูกอัยการฟ้องฐานกบฏและถูกศาลพิพากษาลงโทษจำคุกพวกเรา ๔๙ คน รวมทั้งกุหลาบ และข้าพเจ้าด้วย มีกำหนดคนละ ๒๐ ปี ลดหนึ่งในสามคงเหลือคนละ ๑๓ ปี ๔ เดือน ศาลสั่งปล่อยตัวพ้นข้อหาไป ๕ คน

แต่พวกเราที่ต้องคำพิพากษาของศาลชั้นต้นให้ลงโทษรวม ๔๙ คน นี้ ก็ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำสี่ปีเศษ รัฐบาลพิบูลสงครามคงสำนึกผิด จึงได้ตรา พ.ร.บ. นิรโทษกรรมและลบล้างมลทินให้แก่พวกเรา ในคราวฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ

กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้ฝึกงานประพันธ์มาตั้งแต่เรียนอยู่ชั้น ม. ๔ ม. ๕ แล้ว และดูเหมือนเขาได้รับคำเรื่องของเขาจากโรงพิมพ์เป็นทุนสมทบในการเรียน ม. ๗ ม. ๘ ของเขาด้วย โดยที่กุหลาบ เป็นผู้ที่รักและฝึกงานประพันธ์และงานหนังสือพิมพ์มาตั้งแต่วัยรุ่น เมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่เขาจึงได้ยึดเอางานด้านนี้เป็นอาชีพและสร้างชื่อเสียงให้กับเขา

กุหลาบ มีนิสัยรักสันติและความยุติธรรม และใฝ่ในการศึกษาเล่าเรียน เมื่อมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเปิดตลาดวิชาขึ้นเป็นครั้งแรก กุหลาบ จึงได้สมัครเข้าเป็นนักศึกษาและสอบได้เป็นธรรมศาสตรบัณฑิตในเวลาต่อมา

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนานตระกูล

๑๑๒

กุหลาบ เริ่มมีชื่อเสียงครั้งแรก ก็คือตอนที่เขาเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ประชาชาติ และต่อมาเขาได้เข้าถือบังเหียนหนังสือพิมพ์ประชามิตร และ สุภาพบุรุษ ตามลำดับ เขาได้สร้างวรรณกรรมไทยอันได้แก่นวนิยาย งานแปล บทความ และบทวิจารณ์เกี่ยวกับปัญหาสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ไว้มากมาย”

“**ศรีบุรพาที่ผมรู้จัก**” คือหัวข้อเรื่องที่ สุวัฒน์ วรดิลก เขียนไว้อาลัยในการจากไปของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ และได้ยกเอางานประพันธ์ของศรีบุรพาอันเป็นนามปากกาของท่านบางชิ้นมาชี้ให้เห็นถึงความเป็นศรีของบุรพาหรือศรีแห่งตะวันออก ดังนี้

“**สงครามชีวิต**” เป็นนวนิยายเรื่องแรกที่ผลักดันนามปากกา “**ศรีบุรพา**” ให้ก้าวออกมายืนเด่นอยู่หน้ากลุ่มนักเขียนร่วมยุคของท่าน เป็นนวนิยายที่ได้รับการกล่าวขวัญถึงอย่างกว้างขวาง และเป็นแม่บทสำหรับนักเขียนรุ่นใหม่ ที่มุ่งหวังจะวัดรอยเท้านักเขียนเก่าๆ แต่เราก็ต้องยอมรับกันว่า เราวัดรอยเท้าของท่านได้เฉพาะรูปแบบการเขียนเท่านั้น สำหรับเนื้อหาของสงครามชีวิต เป็นภาระหนักเกินกว่าใครจะหาญเข้าไปรับมาไหวได้

สงครามชีวิต ได้รับการตีพิมพ์ออกจำหน่ายครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นช่วงระยะที่เมืองไทยมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ความรู้สึกสำนึกของตัวละครในสงครามชีวิต ได้ถ่ายทอดความรู้สึกของผู้ประพันธ์ออกมาอย่างชัดแจ้งถึงปัญหาต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยยุคนั้น อาทิ ปัญหาชนชั้น ซึ่ง **เพลิน** นางเอกของเรื่องกล่าวออกมาในตอนหนึ่งว่า

“เราเกิดมา คนเราไม่ได้เอาอะไรมา เวลาตายก็ไม่ได้เอาอะไรไป คนยากจนต้องต่อสู้อย่างหนัก เพื่อความเป็นอยู่อันจำเป็น แต่คนมั่งมีต่อสู้เพื่อการสะสม”

“เรทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็กำลังอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้น เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๑๑๓

ศรีบูรพา ได้นำเรามองสังคมไทย ซึ่งเปลี่ยนจากระบบศักดินา มาสู่ทุนนิยม อย่างรวดเร็วเกินไปในตอนหนึ่งว่า

“เดี๋ยวนี้ ทุกสิ่งทุกอย่างต้องซื้อขายกันหมดแล้วนะคุณ ตลอดจน เกียรติยศ และความรัก เงิน จะรับเหมาเป็นผู้แต่งให้หมด คุณความดีสิ้น อำนาจเสียแล้วในทุกวันนี้...”

อีกตอนหนึ่งในสงครามชีวิต ที่ทำให้เราคนหนุ่มสาวในยุคนั้น คึกคักกันมาก โดยเฉพาะที่พ่อแม่ตัดหางปล่อยัดต้องมาเดินเตะฝุ่นอยู่ ตามลำพัง...

“ความสามารถกับโอกาส เป็นของที่ควรจะเป็นคู่กันจริงๆ และโลกจะเปลี่ยนโฉมหน้าไปมาก หากได้รับความบันดาลในเรื่องการรวม กำลังของสองสิ่งนี้...”

และ...

“เมืองไทยไม่มีใครช่วยให้ใครมีหวังในเรื่องโอกาส เมืองไทยมักให้ คนที่ทำผิดแค่คำสาปแช่งซ้ำเติม เมืองไทยยังขาดมากในการปลูกปลอบ และความเห็นอกเห็นใจ เมืองไทยเป็นเมืองที่สมบูรณไม่ได้ ตราบใดที่ยัง ขาดสิ่งเหล่านี้...”

“สงครามชีวิต” ได้รับการพิมพ์จำหน่ายรวม ๖ ครั้งด้วยกัน ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๘๗ ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๙๔ ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๙๘ ครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๐๔ และครั้งที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๐๘

“ศรีบูรพา” ในยุคเฟื่องฟู (พ.ศ. ๒๔๗๑ - ๒๔๙๒) สำหรับหนังสือ ประโลมโลก เขียนนวนิยายไว้หลายเรื่อง เรื่องแรกเขียนขึ้นขณะที่ยังอยู่ชั้นมัธยม ๘ ร.ร. เทพศิรินทร์ พิมพ์เป็นหนังสือปกอ่อนเรื่อง “คมสวาท-บาดจิต” ต่อมาก็เรื่อง “ปราบพยศ” “แสนรักและแสนแค้น” “หัวใจ-ปรารถนา” “โลกสันนิบาต” “ผจญบาป” “มนุษย์ภาพ” สำหรับ “สงครามชีวิต” และ “ข้างหลังภาพ” จัดว่าเด่นที่สุด

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สหกรณ์ ด้านตระกูล

๑๑๔

“ศรีบูรพา” เป็นทั้งนักประพันธ์และนักหนังสือพิมพ์ งานเขียนของท่านจึงมีทั้งปริมาณและคุณภาพ ท่านเขียนตั้งแต่บทความ เรื่องแปล เรื่องสั้น ไปจนถึงความเรียงเกี่ยวกับพุทธศาสนา นามปากกาจึงมีอยู่หลายนาม อาทิ อิศรชน มกโท อุบาสก

“ศรีบูรพา” ในยุคต่อสู้เพื่อสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นต้นมา) นักอ่านได้ชื่นชมกับนวนิยาย “จนกว่าเราจะพบกันอีก” และ “แลไปข้างหน้า” กับเรื่องสั้นอีกหลายเรื่อง อาทิ “ขอแรงหน่อยเถอะ” “คำขานรับ” “ลุงพรานแห่งเกาะลอย” และ “คนพวกนั้น”

“ศรีบูรพา” ต่อสู้กับระบอบเผด็จการทางทหาร ทั้งในด้านการเขียนและการเคลื่อนไหวด้วยชีวิตของท่านเองอย่างเปิดเผย และจริงใจ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ - ๒๔๙๕ ในฐานะรองประธานคณะกรรมการสันติภาพแห่งประเทศไทย ท่านนำขบวนนักเขียน นักศึกษา และนักหนังสือพิมพ์ ออกตระเวนแจกผ้าห่มกันหนาว ยารักษาโรค ให้พี่น้องชาวไทยในภาคอีสานตลอดฤดูหนาวของปีนั้นด้วยตัวท่านเอง รางวัลที่รัฐบาลเผด็จการยุคนั้นมอบให้ก็คือจับกุมคุมขัง ยัดเยียดข้อหา “กบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร” มีผลให้ศาลตัดสินจำคุกท่านและเพื่อนๆ ร่วมการต่อสู้คนละ ๑๓ ปี ๔ เดือน

ในระยะที่คดียังอยู่ระหว่างอุทธรณ์ ศรีบูรพากับเพื่อนๆ ถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำกลางบางขวาง ก่อนศาลอุทธรณ์ตัดสิน รัฐบาลเผด็จการของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้อ้างเอาการทำบุญใหญ่เนื่องจากกึ่งพุทธศตวรรษ (พ.ศ. ๒๕๐๐) ออกกฎหมายนิรโทษกรรมปล่อยตัวท่านและเพื่อนผู้ร่วมคดีให้เป็นอิสระ รวมเวลาที่ศรีบูรพาเสียไปในคุกบางขวางถึง ๔ ปีเศษ

จากผลงานอันยิ่งใหญ่ยืนหยัดอยู่ข้างมวลชนผู้ถูกกดขี่ และด้วยชีวิตการต่อสู้เพื่อคัดค้านเผด็จการ และเพื่อประชาธิปไตยที่แท้จริงก็สมควรแล้วที่ศรีบูรพาจะได้รับคำสดุดีจากผู้แทนของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน ในพิธีงานศพของท่านเมื่อวันที่ ๒๒ ที่แล้วมานี้ (มิถุนายน ๒๕๑๗) ว่า

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็ กำนั่งอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของกันอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นม เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๑๑๕

“คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นผู้อุทิศชีวิตเพื่องานทาง
วรรณกรรมและหนังสือพิมพ์ ผลงานเหล่านี้เป็นจุดประสงค์เพื่อ
การต่อสู้ให้ได้มาซึ่งเอกราชประชาธิปไตยของประชาชนชาวไทย
โดยแท้จริง”

และ

“การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของท่าน ไม่เพียงแต่เป็นความสูญเสีย
ของประชาชนชาวไทยเท่านั้น หากยังเป็นความสูญเสียของสาธารณรัฐ
ประชาชนจีนด้วย รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนใคร่ขอเปลี่ยนความโศก-
เศร้าครั้งนี้ให้กลายเป็นพลังสร้างสรรค์มิตรภาพระหว่างประชาชนจีน
กับไทย”

“คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ที่ข้าพเจ้ารู้จัก” คือ หัวข้อ
คำไว้อาลัยของอาจารย์กรุณา กุศลาสัย ต่อการจากไปของคุณกุหลาบ
สายประดิษฐ์

“คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ “ศรีบูรพา” หรือ “อิสรชน”
ได้จากพวกเราไปแล้วตั้งแต่วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นการจาก
ไปอย่างไม่มีวันกลับ” อาจารย์กรุณา ได้อารัมภบทแล้วกล่าวต่อไปดังนี้

“พวกเราได้ทราบข่าวมรณกรรมของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์
จากหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์ ภายหลังที่คุณกุหลาบได้จากพวกเราไป
แล้วประมาณหนึ่งสัปดาห์

ถ้าหากคุณชนิด สายประดิษฐ์ ภรรยาคู่ชีวิตของคุณกุหลาบไม่ส่ง
โทรเลขมายังคุณเสริมศรี เอกชัย นายกสมาคมนักหนังสือพิมพ์ พวกเราใน
ประเทศไทยก็ยังไม่ทราบเรื่องมรณกรรมของคุณกุหลาบกันไปอีกนาน

อันที่จริง นับแต่สภากาการเมืองในประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไป
ตั้งแต่วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ พวกเราก็หวังกันอยู่เสมอว่า คุณกุหลาบ

และคนไทยอีกหลาย ๆ คนที่ลี้ภัยการเมืองอยู่ในสาธารณรัฐประชาชนจีน คงจะได้เดินทางกลับมาสู่ธรรมไทยอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนในไม่ช้า

หากพวกเราเคยปรารภถึงความป็นห่วงคุณกุหลาบอยู่เสมอๆ เป็นพิเศษ เพราะทราบว่าคุณกุหลาบอยู่ในวัยสูงอายุและสุขภาพทั่วไป ไม่สู้จะดีนัก

แต่อนิจจา ! กงล้อชีวิตของคุณกุหลาบได้หยุดหมุนเอาในดินแดนต่างด้าว ดินแดนที่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรให้แก่ชีวิตของคุณกุหลาบเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑๖ ปี

ข้าพเจ้ารู้จักคุณกุหลาบในสภาพและในสถานการณ์ที่ค่อนข้างจะไม่เหมือนกับผู้อื่นอยู่สักหน่อย

ก่อนพุทธศักราช ๒๕๐๐ ประมาณ ๒ - ๓ ปี ข้าพเจ้าถูกมนต์ “กลืนน้ำหมึกและกระดาษพิมพ์” ดึงดูดให้มามีชีวิตเป็นนักหนังสือพิมพ์กับเขาด้วยคนหนึ่ง

ข้าพเจ้าประจำอยู่กับหนังสือพิมพ์ “เสถียรภาพ” รายวัน ซึ่งมีคุณสังข์ พัทธโนทัย เป็นบรรณาธิการ ระยนั้นเป็นช่วงเวลาที่พวกกบฏสันติภาพ ซึ่งมีคุณกุหลาบอยู่ด้วยคนหนึ่ง ถูกคุมขังอยู่ ณ เรือนจำมหันตโทษบางขวาง จังหวัดนนทบุรี

ในโอกาสฉลองปีที่ ๒๕๐๐ แห่งพุทธศักราช รัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ออกกฎหมายนิรโทษกรรมคืนอิสรภาพให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาคดีการเมือง ซึ่งถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำบางขวาง

ก่อนหน้านั้น กระทรวงมหาดไทยก็ได้อนุญาตให้พระภิกษุในพระพุทธศาสนาเข้าไปบรรยายธรรมและฝึกวิชาชีพสันนาให้แก่ผู้ถูกคุมขังทั้งในคดีธรรมดาและคดีการเมือง

สมัยนั้น ข้าพเจ้ามีหน้าที่ถวายความรู้แก่พระภิกษุสามเณรในมหาวิทยาลัยสงฆ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดมหาธาตุฯ ท่า

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็ กาลังอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย... เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๑๑๓

พระจันทร์ มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งนี้มีพระอาสภเถระ (อาจ อดีตพระพิมล-
ธรรม) เป็นสภานายก ท่านอาสภเถระเป็นผู้ริเริ่มสำนักวิปัสสนาขึ้น ตาม
จังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศไทย แม้ในเรือนจำมหันตโทษบางขวาง ท่านก็ได้ไป
เปิดสำนักวิปัสสนาและไปบรรยายธรรมให้ผู้ถูกคุมขังในคดีการเมืองฟังอยู่
เป็นนิจ ข้าพเจ้าในฐานะผู้ใกล้ชิดคนหนึ่งของท่านอาสภเถระ จึงถวายตัว
เป็นลูกศิษย์ ถ้อยคำติดตามท่านเข้าไปในแดนเรือนจำบางขวางเสมอๆ

และ ณ ที่นี้เอง ข้าพเจ้าได้พบปะคุ้นเคยกับคุณกุหลาบ สายประ-
ดิษฐ์ และผู้ถูกคุมขังทางการเมืองคนอื่นๆ เช่น นายแพทย์เจริญ สืบแสง
คุณสุภัทร สุคนธาภิรมย์ คุณอุทธรณ์ พลกุล คุณสุพจน์ ด้านตระกูล ฯลฯ

สมควรกล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า ะยะนั้นเป็นบั้นปลายแห่งการครอง
อำนาจนายกรัฐมนตรีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม หนังสือพิมพ์เสถียร-
ภาพ ที่ข้าพเจ้าเป็นบรรณาธิการข่าวต่างประเทศอยู่ มีนโยบายเร่งเร้าให้รัฐ-
บาล ปลอ่ยตัวผู้ถูกคุมขังทางการเมือง บรรณาธิการคือคุณสังข์ และ
ข้าพเจ้าเองก็มีความเห็นพ้องกันในเรื่องนี้ คุณสังข์ ในฐานะผู้ร่วมงานทาง
การเมืองกับจอมพล ป. พิบูลสงครามมาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สอง และ
เป็นผู้เข้าออกนอกในได้ทั้งในบ้านชิดลมและในทำเนียบรัฐบาลในสมัย
นั้น ก็เดินเรื่องเป็นการส่วนตัวอยู่กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม

การเข้าไปในแดนการเมืองในเรือนจำบางขวางของข้าพเจ้า นอก
จากจะไปหาประสบการณ์และความรู้ส่วนตัวแล้ว จึงเป็นการไปฟังเสียง
และศึกษาความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังทางการเมืองเพื่อนร่วมชาติด้วย

คุณกุหลาบ เป็นผู้สนใจในหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนามาก
โดยเฉพาะในด้านวิปัสสนากรรมฐาน คุณกุหลาบเคยขอให้ข้าพเจ้าหา
ตำราภาษาอังกฤษเกี่ยวกับวิชาด้านนี้ จากประเทศอินเดีย พม่า ลังกา
มาให้เสมอๆ ท่านอาสภเถระยังได้เคยปรารภกับข้าพเจ้าว่า แม้ในดำน
การฝึกอบรมจิตใจตามแนวคำสอนของพุทธศาสนา ที่เรียกว่าวิปัสสนา-
กรรมฐานนั้น คุณกุหลาบก็ปฏิบัติได้ผลดีและรวดเร็วมาก

หลังจากได้รับอิสรภาพในครั้งนั้นแล้ว คุณกุหลาบก็ได้พบปะกับข้าพเจ้าอยู่บ่อยๆ ส่วนใหญ่มักจะเป็นที่สำนักวัดมหาธาตุฯ เพราะหลังจากได้รับนิรโทษกรรมแล้ว คุณกุหลาบก็ไปฝึกวิปัสสนากรรมฐานที่สำนักนั้นเป็นประจำ และข้าพเจ้าต้องไปสอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ทุกวัน แม้ที่บ้านในซอยพระนางและที่บ้านหลังน้อยของคุณกุหลาบในซอยเชิงสะพานพระโขนง ก็เช่นเดียวกัน หากมีงานบุญงานกุศลหรืออะไรอื่นแล้ว คุณกุหลาบเป็นต้องบอกให้ข้าพเจ้าไปร่วมด้วยเสมอ

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ คุณกุหลาบและคนไทยอื่นๆ อีกหลายคนได้รับเชิญให้ไปเยี่ยมสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่แล้วในคืนวันที่ ๒๐ ตุลาคมปีเดียวกันนั้นเอง แผ่นดินไทยก็ได้ถูกพลิกอีกวาระหนึ่งโดยหิรัญยักร์จอมพล “ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบแต่ผู้เดียว” สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งแต่นั้นมา ข้าพเจ้าพร้อมด้วยเพื่อนนักหนังสือพิมพ์และคนไทยนานาชาติพ้ออีกหลายร้อยคน ก็ได้เดินทางเข้าไปนิวาสสถานอยู่ในเรือนจำลาดยาว อำเภอบางเขน จังหวัดกรุงเทพมหานคร

คุณกุหลาบ ไม่ต้องการมาทนทุกข์ทรมานในเรือนจำการเมืองเช่นพวกเรา จึงขออยู่ในประเทศจีนในฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมืองจนถึงวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ อันเป็นวันสุดท้ายแห่ง “สงครามชีวิต” ของคุณกุหลาบ

ร่างกายของคุณกุหลาบได้สลายไปแล้วตามกฎของธรรมชาติ แต่อุดมการณ์และแนวความคิดของคุณกุหลาบจะไม่มีวันสลายตัว ตราบเท่าที่หนังสือไทยยังมีอยู่”

“คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์” คือหัวข้อเรื่องที่ผม สุพจน์ ด่านตระกูล เขียนถึงคุณกุหลาบในวาระที่ท่านจากไปอย่างไม่มีวันกลับ ดังนี้

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็นกำลังอันสำคัญของประเทศและชาติไทย... เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขากำกำลังของเขาเข้ารวมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๑๑๕

“นาม กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือศรีบูรพา เห็นจะไม่จำเป็นต้องแนะนำกัน ณ ที่นี้ เพราะคิดว่าคงมีหลายท่านที่จะเขียนแนะนำนามนี้อยู่แล้ว และถึงมาตราว่าจะไม่มีท่านผู้หนึ่งผู้ใดเขียนแนะนำ แต่ก็เชื่อว่านาม “กุหลาบ สายประดิษฐ์” หรือ “ศรีบูรพา” ก็เป็นที่รู้จักของบรรดานักอ่าน นักศึกษาการเมือง และท่านผู้แสวงหาสัจจะทั้งหลายเป็นอย่างดีแล้ว ในฐานะที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือ ศรีบูรพา เป็นนักคิดนักเขียนและนักพูดที่ยืนหยัดอยู่ข้างประชาชนตลอดมา จุดยืนของเขาไม่เคยเปลี่ยนแปลง นับแต่ก้าวแรกที่เขาก้าวเข้าสู่บรรณโลก งานเขียนของเขาไม่ว่าจะเป็นงานด้านการเมืองโดยตรงหรือด้านนวนิยาย แต่ละล้วนเป็นงานที่รับใช้ผลประโยชน์ของชนชั้นสามัญชนโดยแท้

ถึงแม้ว่าในเบื้องต้นงานเขียนของเขาจะเป็นไปในลักษณะนามธรรม และจิตนิยม นั่นก็เป็นเพราะเขายังไม่รู้ซึ่งถึงสัจธรรมที่แท้จริง แต่โดยที่เขา มีจิตใจรักความยุติธรรม จิตใจรักใช้มวลชน เขาจึงศึกษาและเขาก็รู้ว่าอะไรคือการรับใช้มวลชน และดังนั้นในเบื้องปลายงานเขียนของเขาจึงเป็นไปในลักษณะปรัชญารูปธรรมและวัตถุนิยมโดยสมบูรณ์ จึงเป็นงานเขียนที่เพื่อแก่การรังสรรค์สังคมโดยแท้จริง

ณ ที่นี้ ข้าพเจ้าขอเล่าเรื่องราวบางตอนของคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ในฐานะที่เคยร่วมชะตากรรมกันมาทั้งในคุกเรือนจำลหุโทษและคุกบางขวางในคดี ขบวนการ ๑๐ พ.ย. เป็นเวลา ๔ ปีกว่า นับแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๐

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ และข้าพเจ้าถูกจับในข้อหาเดียวกัน คือขบถภายในและภายนอกราชอาณาจักร แต่ข้าพเจ้าและคุณกุหลาบไม่เคยรู้จักมักคุ้นกันเป็นส่วนตัว ทั้งไม่เคยเกี่ยวข้องในด้านการงานของส่วนรวมร่วมกัน

คุณกุหลาบถูกจับในฐานะที่ร่วมอยู่ในขบวนการสันติภาพแห่งประเทศไทย และเป็นรองประธานของขบวนการนั้น ส่วนข้าพเจ้าถูกจับ

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็ กาลังอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๑๒๑

ในฐานะที่เคลื่อนไหวอยู่ในขบวนการกู้ชาติ อันเป็นขบวนการอภิวัฒน์ของ
ประชาชน ซึ่งประกอบด้วยกรรมกรชาวนา นักศึกษา ปัญญาชน นายทุน
น้อย และทหารฝ่ายอภิวัฒน์

แต่ด้วยความสามารถของเจ้าหน้าที่ตำรวจคือ พล.ต.ท. พระพิณ-
ชนคดี (พีเชย ม.ร.ว. เสนีย์ และ คึกฤทธิ์ ปราโมช แห่งพรรคประชาธิปัตย์)
จึงจับเอาขบวนการทั้งสองซึ่งไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องและเกี่ยวพันกันแม้แต่
น้อยมา “ชนคดี” เป็นคดีเดียวกัน ในข้อหาเดียวกันและถูกฟ้องร้องร่วมกัน
ในคดีดำที่ ๑๖๘/๒๔๙๖ ข้าพเจ้าตกเป็นจำเลยที่ ๓ (คุณสุภัทร สุคนธา-
ภิรมย์ เป็นจำเลยที่ ๑) และคุณกุหลาบเป็นจำเลยที่ ๒๘ ในจำนวนจำเลย
ทั้งหมด ๕๔ คน

ภายหลังที่ถูกควบคุมตัวอยู่ที่เรือนจำชั่วคราว (บริเวณกองบังคับการ
ตำรวจสันติบาล ตามประกาศของกระทรวงมหาดไทย) ครบกำหนดการฝาก
ขังตามอำนาจของเจ้าพนักงานสอบสวนแล้ว พวกเราก็ถูกส่งตัวขึ้นฟ้องร้อง
ต่อศาล และย้ายสถานที่ควบคุมจากเรือนจำชั่วคราวไปสู่เรือนจำถาวร
เรือนจำกลางจังหวัดพระนครและธนบุรี หรือที่เรียกว่าเรือนจำลหุโทษ

ในเรือนจำลหุโทษ พวกเราถูกจัดให้อยู่ในเรือนขัง ๔ อันเป็นตึก
๒ ชั้น ชั้นบนสำหรับพวกเราโดยเฉพาะ แยกจากผู้ต้องขังอื่นๆ ส่วนชั้น
ล่างเป็นที่คุมขังพวกที่รอกการเนรเทศหรือที่เรียกกันในคุกว่า “แป๊ะปาย”
ซึ่งเป็นคนจีน

ทางเรือนจำได้จัดนักโทษผู้ช่วยเหลือ มาเป็นผู้รับใช้พวกเราแต่ละ
ห้อง ห้องละคน ที่พวกเราขังรวมอยู่ห้องละ ๔ คนบ้าง ๖ คนบ้าง และ
๑๐ คนบ้าง ตามห้องเล็กห้องใหญ่ พวกนักโทษรับใช้เหล่านี้มีหน้าที่ช่วย
ทำความสะอาดเช็ดถูพื้นและนำอาหารจากโรงครัวมาแจกจ่ายพวกเรา แต่
ภายหลังพวกเราปฏิเสธการรับใช้ของพวกนักโทษที่เรือนจำจัดส่งไปให้
โดยพวกเราช่วยกันรับใช้ตัวเอง และเมื่อพวกเราถูกย้ายไปบางขวาง เราก็ก
ช่วยกันรับใช้ตัวเองเช่นกันจนกระทั่งออกจากคุก

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนานตระกูล

๑๒๒

คุณกุหลาบถูกจัดให้อยู่ห้องใหญ่ จึงต้องอยู่ร่วมกันหลายคน มีขุนเจริญ สืบแสง หรือนายแพทย์เจริญ สืบแสง ประธานกรรมการองค์การสันติภาพแห่งประเทศไทย สมัคร บุรวาศ สมาชิกแห่งราชบัณฑิตยสภา เปลื้อง วรรณศรี พ.ท. สาลี ธนวิบูลย์ นาวาอากาศตรี พร่างเพชร บุญรัตน์ อุตธรณ์ พลกุล ครอง จันดาวงศ์ มงคล ณ นคร ไสว มลายเวช เป็นต้น

เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเพื่อยกระดับการศึกษาในทาง การเมืองของพวกเราให้สูงขึ้น และตลอดจนการศึกษาในความรู้ทั่วไป จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นสองชุด คือคณะกรรมการฝ่ายการศึกษา มีคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เป็นประธาน และคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุข มีนายแพทย์เจริญ สืบแสง เป็นประธาน

คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ในฐานะประธานกรรมการฝ่ายการศึกษา ได้เอาจริงเอาจังในการให้การศึกษาแก่เพื่อนผู้ร่วมคดีเป็นอย่างดี โดยเฉพาะ การให้การศึกษาความรู้ทางการเมือง ซึ่งเรามีผู้บรรยาย ๓ ท่านด้วยกัน คือ คุณสมัคร บุรวาศ บรรยายเรื่องธรณีวิทยา นับแต่การก่อกำเนิดของโลก จนกระทั่งการเกิดขึ้นของสิ่งมีชีวิต ตั้งแต่ชีวิตของพืชและสัตว์เซลล์เดียว จนกระทั่งถึงการก่อเกิดมนุษย์ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้รับช่วงบรรยาย ต่อ เริ่มแต่กำเนิดครอบครัวแห่งยุคปฐมสหการ ยุคทาส ยุคศักดินา และยุคทุนนิยม ต่อจากนั้นก็เป็นการระของคุณสุภัทร สุคนธาภิรมย์ ทำหน้าที่บรรยาย เรื่องต่อจากยุคทุนนิยม คือยุคสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ ตามลำดับ

ในด้านการต่อสู้คดีนั้น คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้รับแต่งตั้ง เป็นทนายร่วมกับคณะทนายความของเรา ซึ่งมีด้วยกัน ๕ - ๖ คน โดยมี คุณฟัก ณ สงขลา เป็นหัวหน้าคณะทนาย และคุณชิต เวชประสิทธิ์ ทำหน้าที่เป็นแม่บ้านหรือเลขานุการ

ต่อมาทางกรมราชทัณฑ์ได้ย้ายพวกเราจากเรือนจำลพบุรีไปอยู่ เรือนจำกลางบางขวาง ณ เรือนจำแห่งนี้ ครั้งแรกพวกเราถูกจัดให้อยู่ที่

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรามาถึงแล้วก็จะเป็นที่กำลังอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่คนเดียวแค่หนึ่ง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาจะมีผลมากมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๑๒๓

แดนนนท์ (รจ. จังหวัดนนทบุรี) แล้วต่อมาจึงย้ายไปคุมขังที่แดน ๖ อัน
เป็นแดนสำหรับคุมขังผู้ต้องขังทางการเมืองโดยเฉพาะ

ที่เรือนจำกลางบางขวาง เจ้าหน้าที่เรือนจำได้จัดให้คุณกุหลาบ
สายประดิษฐ์ อยู่ขังเดี่ยว ไม่ขังรวมกับคนอื่นๆ ซึ่งอยู่รวมกันห้องละ
๔ - ๕ คน การขังเดี่ยวของคุณกุหลาบเป็นการให้เกิดภัยอันตรายที่เป็น
ผู้ใหญ่ ตามแบบฉบับเกียรติแห่งศักดิ์นาที่ยังนิยมนับถือกันอยู่ แต่ปรากฏ
ว่าคุณกุหลาบไม่ชอบเกียรติที่ได้รับนี้ เพราะโดยปกติคุณกุหลาบเป็นคน
กลัวผี ตลอดเวลาที่ผ่านมากุณกุหลาบไม่เคยนอนคนเดียวเลย เมื่อเล็กๆ
ก็นอนกับแม่ และเมื่อแต่งงานแล้วก็นอนกับเมีย แต่เมื่อเป็นคำสั่งของทาง
เรือนจำก็ต้องจำใจทน คุณกุหลาบบอกว่าคืนแรกๆ กว่าจะหลับได้ก็ต้อง
ข่มใจกันนาน แต่นานเข้าก็เคยชินไปเอง

ผู้ที่รับใช้ใกล้ชิดคุณกุหลาบภายในคุกคือคุณไสว มลายเวช เพราะ
นอกจากจะช่วยจัดหาอาหารและชง “ไอ้วัยว” ให้วันละ ๔ เวลาแล้ว คุณไสว
มลายเวช ก็ยังทำหน้าที่เป็นอาลักษณ์คัดลอกต้นฉบับข้อเขียนต่างๆ ของ
คุณกุหลาบ สำหรับส่งไปให้หนังสือพิมพ์ด้วย จันทา โนนดินแดง ตัวเอก
ของเรื่อง “แลไปข้างหน้า” ก็เกิดขึ้นในคุกบางขวางนั่นเอง และจากการ
เป็นอาลักษณ์ของคุณไสว มลายเวช ยังผลพลอยได้ให้คุณไสว มลายเวช
กลายเป็นนักเขียนสมัครเล่น ฝีมือดีไปโดยไม่ได้ตั้งใจ ภายใต้นามปากกา
ไพศาล มาลาพันธ์

กิจวัตรประจำวันของคุณกุหลาบ ก็คือการเขียนหนังสือ และถึงแม้
ว่าท่านจะเขียนหนังสือช้า แต่ท่านก็ขยันนั่งเขียนอยู่กับโต๊ะเขียนหนังสือ
ของท่านครั้งละหลายๆ ชั่วโมง และตอนบ่ายๆ จึงจะลุกออกจากโต๊ะเขียน
หนังสือไปเดินออกกำลังกายเป็นการบริหารร่างกาย การเดินออกกำลังกายของ
คุณกุหลาบเป็นการเดินอย่างเอาจริงเอาจัง เดินกลับไปกลับมาจนเหงื่อโชก
จึงจะหยุด และลักษณะการเดินของคุณกุหลาบเป็นการเดินที่เรียกกันใน
สมัยก่อนว่าเดินแบบนักเรียนนอก คือเอาหัวไปก่อน ขำพเจ้าเคยทราบว่

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
อุพบนิ ตำนานตระกูล

๑๒๔

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เคยกล่าววาจาจากถากถางลับหลังคุณกุหลาบว่า ออกไปอยู่เมืองนอกไม่เท่าไร (ไปอยู่ออสเตรเลีย) กลับมาเดินหัวทิ่มเป็นนักเรียนนอก ซึ่งความจริงคุณกุหลาบเดินในลักษณะเช่นนั้นมานานแล้ว ต่อเมื่อข้าพเจ้าได้ใกล้ชิดและคุ้นเคยกับคุณกุหลาบ จึงได้รู้ว่าที่คุณกุหลาบเดินเอหัวไปก่อนนั้นเป็นเพราะที่สันเท้าของท่านเป็นตาปลา เวลาเดินจะต้องทิ้งน้ำหนักที่ปลายเท้าโดยอัตโนมัติ จึงทำให้หัวไปก่อน เพราะถ้าเผลอทิ้งน้ำหนักที่สันเท้าเป็นต้องสะดุ้ง เพราะเจ็บที่ตาปลาทุกทีไป ลักษณะการเดินของคุณกุหลาบจึงเป็นลักษณะการเดินของคนที่เป็น “ตาปลา” ที่สันเท้าอย่างแท้จริง และเดินจนเคยชิน แม้ตาปลาจะหายไปแล้ว หาใช้เดินแบบหัวนอกดังที่คึกฤทธิ์กล่าวหาถากถางไม่

เกี่ยวกับโครงการให้การศึกษาความรู้ทางการเมืองแก่เพื่อนผู้ร่วมคดีที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่อยู่ลหุโทษ เมื่อถูกย้ายไปอยู่เรือนจำกลางบางขวาง โครงการนี้ก็เลยเปลี่ยนแปลงไปด้วย เพื่อความเหมาะสมกับสถานการณ์ โดยแทนที่จะให้การศึกษาแบบรวมหมู่มาเป็นให้การศึกษาแบบตัวต่อตัวตามความสนใจของแต่ละคนที่ใครจะศึกษาหาความรู้ นอกจากจะให้ความรู้ทางด้านการเมืองแล้ว คุณกุหลาบยังได้ให้ความรู้ในด้านการประพันธ์และหนังสือพิมพ์แก่ผู้ที่สนใจใคร่จะเรียนรู้อีกด้วย

ในราวปี พ.ศ. ๒๔๙๙ “คณะกรรมการอบรมจิตใจและศีลธรรมของประชาชน” ซึ่งมี จอมพล ผิน ชุณหะวัณ เป็นประธาน และโดยความร่วมมือของท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรมแห่งวัดมหาธาตุฯ ทำพระจันทร์สังฆมนตรีฝ่ายการปกครอง ได้นำวิปัสสนากรรมฐานเข้าไปเผยแพร่ในเรือนจำกลางบางขวาง ปรากฏว่ามีผู้ต้องขังในคดีอาญาธรรมดาเป็นจำนวนมากได้เข้ารับการอบรมและปฏิบัติวิปัสสนา

เมื่อข่าวนี้แพร่ไปถึงแดนการเมือง พวกเราผู้ต้องขังการเมืองบางคนก็ได้อั้วปากขีวจารณ์ไปในทางเสียๆ หายๆ เป็นทำนองว่าวิปัสสนาจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาสังคมได้ จะไม่สามารถแก้ไขให้คนเลิกประพฤติชั่ว

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็นกำลังอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๑๒๕

ได้ในเมื่อท้องมันยังหิว ในเมื่อสภาพแวดล้อมยังชั่วร้าย และครั้นแล้วบาง
คนเหล่านั้ก็หัวเราะเยาะวิปัสสนา

ต่อคำวิพากษ์วิจารณ์และหัวเราะเยาะวิปัสสนาดังกล่าวนั้ คุณกุหลาบ
สายประดิษฐ์ และคุณสมัคร บุรวาส ได้ตั้งคำถามขึ้นว่าพวกเรารู้จัก
วิปัสสนากรรมฐานดีแล้วหรือ เจียบไม่มีคำตอบ ก็ในเมื่อเรายังไม่รู้จักรว่า
วิปัสสนากรรมฐานคืออะไร เราควรจะได้ศึกษาเรียนรู้วิปัสสนากรรมฐาน
เสียก่อน แล้วจึงค่อยหัวเราะเยาะไม่ดีกว่าหรือ

ครั้นแล้วคุณกุหลาบ ในนามของผู้ต้องขังการเมืองจึงได้ทำหนังสือ
ถึงผู้บัญชาการเรือนจำกลางบางขวาง ขออนุญาตให้พระเข้ามาสอน
วิปัสสนากรรมฐานแก่ผู้ต้องขังการเมืองเช่นเดียวกับที่พระได้เข้าไปสอน
ผู้ต้องขังในคดีอาญาธรรมดาอื่นๆ

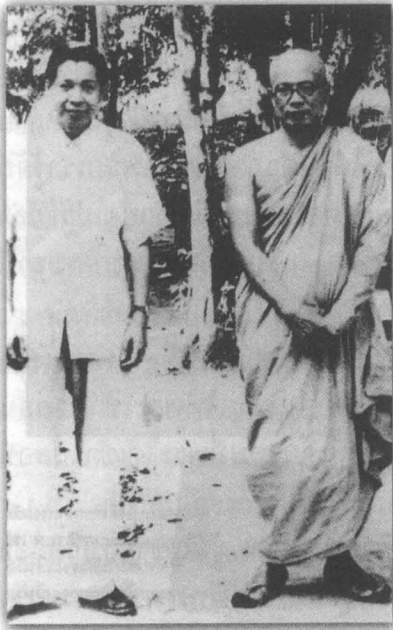
แต่โดยที่พวกเราเป็นผู้ต้องขังทางการเมือง ผู้บัญชาการเรือนจำ
กลางบางขวางไม่กล้าที่จะใช้อำนาจที่ตนมีอยู่ โดยไม่ปรึกษาหารือกระทรวง
มหาดไทยเสียก่อน ซึ่งขณะนั้น พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ เป็นรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงมหาดไทย ต่อเมื่อได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
มหาดไทยแล้ววิปัสสนากรรมฐานจึงได้เข้าไปสู่แดนการเมือง และนับแต่
บัดนั้นพวกเราผู้ต้องขังการเมืองส่วนหนึ่งรวมทั้งคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์
จึงได้เข้ารับการศึกษาศึกษาและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานด้วยความพึงพอใจยิ่ง
ทำให้เราเข้าถึงพระปรีชาญาณของพระพุทธองค์มากยิ่งขึ้น

ต่อจากการศึกษาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแล้ว พวกเราได้มี
โอกาสศึกษาพระอภิธรรมกันต่อไปอีก ทั้งนี้เนื่องจากการสนทนาธรรม
ของท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม ซึ่งท่านได้กรุณาเข้าไปสนทนาธรรมกับ
พวกเราเป็นประจำ จึงทำให้พวกเราใคร่จะเรียนรู้ธรรมให้กว้างขวางออกไป
ท่านเจ้าคุณจึงเสนอแนะให้พวกเราได้ศึกษาพระอภิธรรม ซึ่งทั้งคุณกุหลาบ
คุณสมัคร บุรวาส และเพื่อนๆ ผู้ใคร่ในธรรม ได้ตอบสนองรับความเมตตา
ของท่านด้วยความยินดี

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพรรณิ คำนตระกุล

๑๒๖

กุหลาบ สายประดิษฐ์
เดินทางไปสวนโมกข์ฯ
เพื่อศึกษาธรรมะ
กับท่านพุทธทาสภิกขุ
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕

อภิธรรมเป็นยอดของวิชาเหนือวิชาทั้งหลายที่มนุษย์ได้ค้นพบ
ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต พระอภิธรรมเป็นวิชาว่าด้วยธรรมชาติ
ทั้งด้านนามธรรมและรูปธรรม และการทำงานของกลไกในเรือนกายของ
สิ่งมีชีวิตที่มีใจครอง โดยเฉพาะคือมนุษย์ โดยเริ่มความรู้จากเรื่อง จิต
เจตสิก รูป นิพพาน

พวกเราได้เรียนรู้เรื่อง จิต เจตสิก รูป ยังไม่ถึง นิพพาน ก็ต้อง
ออกจากคุกตามกฎหมายนิรโทษกรรม ฉลองกิ่งพุทธศตวรรษ ๒๕๐๐

ในระหว่างศึกษาพระอภิธรรมคุณกุหลาบได้เขียนบทความเกี่ยวกับ
พุทธศาสนาไปลงพิมพ์ในนิตยสารวิปัสสนาสาร ตามคำแนะนำของท่าน
เจ้าคุณพระพิมลธรรมหลายบท และอุดมธรรม ก็คือบทความหนึ่งใน
จำนวนนั้น

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็ กำนั่งอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้ารวมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๑๒๓

“อุดมธรรม”

โดย ข.ช. กุหลาบ สายประดิษฐ์

เหตุที่คนโดยมากซึ่งประกาศตนว่า เป็นพุทธมามกะ แต่ก็
วางตนห่างเหินจากพระพุทธศาสนา จนดูราวกับว่าพุทธศาสนากับตัวเขา
ไม่มีความสัมพันธ์กันเลยนั้น คงจะมีอยู่หลายเหตุ ในที่นี้ผู้เขียนจะกล่าว
ถึงเหตุบางข้อที่ผู้เขียนเข้าใจว่า หากขจัดเสียได้แล้ว น่าจะเรียกให้คน
จำนวนไม่น้อย หันมาสนใจพระพุทธศาสนา และยอมรับเอาพระธรรม
คำสอนของพระพุทธเจ้าไปใช้ในการดำเนินชีวิตด้วยความเต็มใจ จริงอยู่
จะเรียกวิถีชีวิตเช่นนั้นว่า เป็นวิถีชีวิตที่ปลูกได้ด้วยดอกกุหลาบไม่ได้
แต่จะไม่สมควรหรือที่จะเรียกชีวิตที่ปลูกได้ด้วยธรรมอันงดงาม ด้วย
ความบริสุทธิ์และขึ้นนำด้วยความสงบเย็นนั้นว่า เป็นวิถีชีวิตที่เลอเลิศ
กว่าวิถีชีวิตแห่งดอกกุหลาบ เพราะว่ามิดอกกุหลาบที่ไหนบ้างที่ไม่รู้จัก
โรยราเหี่ยวแห้งไป และมีวิถีชีวิตแห่งดอกกุหลาบที่ไหนบ้างที่ปราศจาก
การช่วงชิงกันด้วยวิธีการอันไม่เลือกว่าสกปรกหรือไม่ และเราจะเดินไป
ได้โดยไม่เคียดแค้นคนอื่นและไม่ถูกคนอื่นเขาเคียดแค้นเอา

ก็ย่อมจะมีคนอยู่จำนวนพวกหนึ่ง ที่เป้นดังดอกบัวอันจะไม่ยอมโผล่
ขึ้นมาเหนือน้ำ และจะต้องตกเป็นเหยื่อของสัตว์น้ำไป แต่ก็ย่อมจะมีคน
จำนวนไม่น้อยที่เป็นดังดอกบัวอันกำลังจะโผล่ขึ้นมาเหนือผิวน้ำ เพื่อรับ
ความเบิกบานและแสงสว่าง หากว่าเขาเหล่านั้นมิได้เข้ามาใกล้ชีวิตพระธรรม
ก็มีได้หมายความว่า เขาไม่ต้องการจะเข้ามาหรือว่าเขาปฏิเสธพระธรรม แต่
เพราะว่ามีเหตุบางประการสะกิดกันไว้ และเหตุดังกล่าวนั้น ก็อาจจะมา
จากความมัวเมา ในความหนุ่ม ความมัวเมาในความไม่มีโรค และ
ความมัวเมาในชีวิตความเป็นอยู่ แม้พระพุทธองค์ ก่อนที่จะเสด็จออก
แสวงหาโมกขธรรม ก็ได้ทรงตกอยู่ในบ่วงแห่งความมัวเมาทั้งสามประการ
นี้เหมือนกัน ดังที่ได้ตรัสเล่าถึงชีวิตอันได้รับบำเรออย่างถึงขนาดแก่สาวก
ของพระองค์ว่า

สามบุคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ท่านพระภุช
๑๒๘

“เราเป็นผู้ละเอียดอ่อน ละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง ละเอียดอ่อนอย่างที่สุด เขาขุดสระ ๓ สระ ในวังแห่งบิดาของเรา ในสระหนึ่งปลูกอุบล (บัวเขียว) สระหนึ่งปลูกปทุม (บัวหลวง) ในสระหนึ่งปลูกปทุมทริก (บัวขาว) เพื่อประโยชน์แก่เรา มิใช่ว่าจันทร์ที่เราใช้อย่างเดียวที่มาแต่เมืองกาสี ถึงผ้าโพก เสื้อ ผ้าถุง ผ้าห่ม ก็ล้วนมาแต่เมืองกาสี เขาคอยกันเสวตฉัตรให้เราด้วยหวังว่าความหนาว ความร้อน ละอองหย้า หรือน้ำค้างอย่าได้ถูกต้องเราทั้งกลางวันและกลางคืน มีปราสาทสำหรับเรา ๓ หลัง และหลังหนึ่งสำหรับฤดูฝน เราอยู่บนปราสาทสำหรับฤดูฝนตลอดสี่เดือนฤดูฝน ให้เขาบำเรออยู่ด้วยดนตรีอันปราศจากบุรุษ ไม่ลงจากปราสาท ในวังของบิดาเรา เขาให้ข้าวสุกแห่งข้าวสาสีเจือด้วยเนื้อแกะทาสและคนงาน (ดาดดิน) เช่นเดียวกับที่อื่นเขาให้ข้าวปลายเกรียนกับน้ำส้มแก่พวกทาสและคนใช้”

“เมื่อเราเพียบพร้อมไปด้วยการตามใจตัวถึงเพียงนี้ มีการได้รับความประคบประหงมถึงเพียงนี้ ความคิดก็ยิ่งเกิดแก่เราว่า ปุถุชนที่ไม่ได้ยินได้ฟัง ทั้งที่ตัวเองจะต้องแก่ ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ แต่ครั้งเห็นคนอื่นแก่ ก็นึกอดทนระอาใจสะอิดสะเอียน ไม่นึกถึงตัวเสียเลย ถึงเราเองก็เหมือนกันจะต้องแก่ ไม่ข้ามพ้นความแก่ไปได้ แต่ว่าเมื่อจะต้องแก่ ไม่พ้นความแก่ไปแล้ว จะมาลืมหันต์อดทนระอาใจสะอิดสะเอียนเมื่อเห็นคนอื่นแก่นั้น ไม่เป็นการสมควรแก่เรา เมื่อเราได้พิจารณาได้เช่นนี้ ความมัวเมาในความหนุ่มสาวของเราได้หายไปหมดสิ้น”

ครั้นแล้วได้ทรงปรารภถึง “ความที่ตัวเองจะต้องเจ็บไข้ ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้” ปรารภถึง “ความที่ตัวเองจะต้องตาย ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้” ตามนัยเดียวกับที่ได้ปรารภถึงความแก่ และเมื่อพิจารณาเห็นเช่นนั้นแล้ว ความมัวเมาในความไม่มีโรค และความมัวเมาในชีวิตความเป็นอยู่ ก็ได้หายไปหมดสิ้นเช่นกัน

บุคคลจำพวกที่หากว่า ได้รู้แก่นสารของธรรมในพระพุทธศาสนา ตรงตามความเป็นจริงแล้ว ก็จะเกิดศรัทธาและสนใจศึกษาพุทธธรรม หาก

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็นกำลังอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๑๒๕

แต่ในปัจจุบันยังไม่เกิดศรัทธาและความสนใจนั้น ผู้เขียนเข้าใจว่า เนื่องมา
แต่เหตุสำคัญข้อหนึ่งที่ว่บรรดาผู้ที่มีอุปนิสัยอันจะรับนับถือ (อย่างจริงจัง)
พุทธธรรมได้นั้น ยังไม่ทราบชัดว่า เนื้อหาแห่งคำสอนของพุทธศาสนา
มีว่ากระไรบ้าง นอกจากเขาจะไม่ทราบเนื้อหาที่แท้จริงแห่งคำสอนแล้ว
สิ่งที่เขาได้ยินได้ฟังมาจากทางต่างๆ อย่างผิวเผิน ซึ่งอาจเป็นเรื่องนอก
ศาสนาของพระพุทธเจ้า หรือเป็นแต่เพียงเศษของพุทธศาสนาเท่านั้น
มักจะทำให้เขาเข้าใจผิดไป แล้วก็เลยยึดถือเอาว่านั่นเป็นเรื่องของ
พุทธศาสนา และเมื่อเข้าใจไปเสียว่าพุทธศาสนาเป็นเรื่องจำพวกลัทธิ
เป็นเรื่องจำพวกรวมของขลังของศักดิ์สิทธิ์ อันอยู่นอกเหนือความสนใจของเขา
บางพวกก็เห็นได้ว่า เป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้อง และไม่เป็นคุณประโยชน์แก่
การดำเนินชีวิตในปัจจุบันเสียเลย อันที่จริงก็เป็นเรื่องที่น่าเห็นใจอยู่ เพราะ
ว่าหน้าตาของศัพท์ต่างๆ ในพุทธศาสนาที่มาจากภาษาบาลีนั้น ดูช่างเป็น
คนแปลกหน้าสำหรับคนทั่วไปที่จะเข้าไปทักทายปราศรัยด้วย และดูเป็น
สิ่งที่ห่างไกลต่อการดำเนินชีวิตของคนธรรมดาสามัญเสียเหลือเกิน คำบาง
คำ เช่น คำว่า **กรรมฐาน** นั้น เมื่อเขียนรูปภาษาบาลีว่า **กมฺมฏฺฐาน**
และคำว่า **ไตรลักษณ์** นั้น เมื่อกล่าวให้ดูขลัง ว่า**พระไตรลักษณ์** ก็ยิ่งชวน
ให้เข้าใจว่าเป็นเรื่องห่างเหินจากชีวิตของเขาเสียจริง ๆ

การที่คนทั่วไปไม่คุ้นเคยกับศัพท์ในพระพุทธศาสนาเหล่านี้ ก็เนื่อง
ด้วยแต่เดิมมาพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่สอนและเรียนกันแต่ภายในวัด คือ
นอกจากพระภิกษุแล้ว ก็มีท่านที่เรียกกันว่าอุบาสก อุบาสิกา ซึ่งโดยมาก
เป็นพวกท่านผู้เฒ่าผู้แก่ที่ไปพึ่งเทศน์ฟังธรรมตามวัดเป็นประจำ ดังที่เรียก
กันว่า “เข้าวัดเข้าวา” และก็มีจำนวนเพียงน้อยนิดเท่านั้น ส่วนพวก
พุทธศาสนิกชนที่มีได้ “เข้าวัด” ซึ่งมีจำนวนมากมายมहींมานั้น ก็มีโอกา
สน้อยนักที่จะได้เรียนรู้ธรรม และดังนั้นจึงห่างเหินจากธรรม จนไม่อาจ
อธิบายธรรมะให้คนนอกพุทธศาสนาเข้าใจได้ ว่าคำสอนของพระพุทธเจ้า
มีว่ากระไรบ้าง

แม้ผู้ที่ “เข้าวัด” ก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่าท่านเหล่านั้นได้เรียนรู้ธรรมถูกต้องตามพุทธประสงค์เสมอไป จนกระทั่งในกาลสมัยไม่นานมานี้ จึงได้มีการเคลื่อนไหวในอันเผยแพร่ธรรมออกมานอกวัด ท่านภิกษุและท่านสัตบุรุษผู้เริ่มปฏิบัติการนี้ ย่อมสมควรได้รับการคารวะและรำลึกถึงด้วยความขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง และการเคลื่อนไหวเช่นนี้ก็สมควรจะได้รับการร่วมมือส่งเสริมจากผู้ไคร้ธรรมทั่วไป

สำหรับผู้ที่ไม่ได้สนใจในธรรมของพุทธศาสนาแต่ก่อน จะเป็นด้วยยังไม่มีอะไรมากระตุ้นใจให้เกิดความสนใจก็ดี หรือจะเป็นด้วยได้รับความรู้อย่างผิวเผิน หรืออย่างผิดๆ แล้วก็มองดูพุทธศาสนาเสมือนวัตถุโบราณชิ้นหนึ่ง ที่พึงเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์ก็ดี ผู้เขียนใคร่จะชวนให้ท่านเหล่านั้นได้พิจารณาข้อความจริงต่อไปนี้สักเล็กน้อย ในประการแรกก็คือ ข้อความจริงที่ว่า ณ บัดนี้ได้มีพลเมืองหนึ่งในสามของโลกเข้ารับนับถือพุทธศาสนา และหากจะมีผู้เห็นว่าเพียงแต่จำนวนของผู้นับถือ จะเอามาเป็นเครื่องเชิดชูคุณค่าของศาสนาอย่างเป็นจริงเป็นจังทีเดียวไม่ได้ เพราะอาจมีผู้นับถืออย่างมลายป่นอยู่ด้วยไม่น้อย หากเป็นดังนั้น ก็มีข้อความจริงที่จะแย้งได้ยากอีกข้อหนึ่ง คือข้อความจริงที่ว่า ได้มีบัณฑิตชนเป็นอันมากในนานาประเทศทั่วโลก ได้ละทิ้งศาสนาเดิมของเขา เป็นต้นว่าพวกฝรั่งทั้งในยุโรป อเมริกา และในออสเตรเลีย ได้ละทิ้งศาสนาเดิมของเขาและหันเข้ามารับนับถือพุทธศาสนา เพราะเห็นว่าเป็นศาสนาที่กลมกลืนกับหลักวิทยาศาสตร์ เป็นศาสนาที่สอนตามแนวแห่งเหตุผล เป็นศาสนาที่ไม่อิงสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพระเจ้า (ซึ่งถ้ามีจริงก็ทำให้ผู้คนสงสัยคลางแคลงในความเป็นธรรมของพระองค์ ที่ทรงปฏิบัติต่อมนุษย์ที่ถูกแบ่งออกเป็นชั้นต่างๆ) สรุปก็คือเขาเหล่านั้นเห็นว่าพุทธศาสนา เป็นศาสนาของมนุษย์ เป็นศาสนาที่สอนโดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์ทุกคน มิใช่ศาสนาที่จำกัดชั้นวรรณะเช่นศาสนาพราหมณ์ และข้อสำคัญก็คือ เขาเหล่านั้นได้มีศรัทธาอย่างแนแนแน่นว่า พุทธศาสนาสามารถนำเขาไปสู่ความ

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็กำลังอันสำคัญของประเทศและชาติปโดย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

๑๓๑

ปราศจากทุกข์ หรือไปสู่สันติสุขได้จริง การที่ปัญญานเป็นอันมากใน
นานาประเทศได้ละทิ้งศาสนาเดิมของเขา และหันเข้ามานับถือพุทธศาสนา
เช่นนี้ ย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คงทนต่อการ
พิสูจน์ความแท้จริงแห่งสัจธรรม ที่พระบรมศาสดาได้ประกาศแก่มนุษย-
ชาติเมื่อ ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว

สิ่งที่ตลใจคนนอกพุทธศาสนา ให้หันเข้ามาเสพยัธรรมของพุทธ-
ศาสนานั้นก็คือ คุณค่าแห่งสัจธรรมในพุทธศาสนานั้นเอง ไม่ว่าจะเป็นอดีต
หรือปัจจุบัน ในอดีตเมื่อพระสารีบุตรยังศึกษาลัทธิของอาจารย์อื่นอยู่ และ
ได้มาฟังธรรมของพระพุทธเจ้าที่พระอัสสชิได้แสดงให้ฟังแต่โดยย่อว่า
“ธรรมเหล่าใดมีเหตุเป็นแดนเกิด พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่า
นั้น และตรัสความดับแห่งธรรมเหล่านั้น” ได้ฟังเพียงเท่านั้น พระสารีบุตร
ซึ่งต่อมาได้เป็นอัครสาวกของพระศาสดาก็ซึมทราบดีว่า พุทธศาสนาเป็น
ศาสนาที่สอนถึงเรื่องเหตุและผลซึ่งเกิดจากเหตุ และสอนถึงการดับของ
เหตุทั้งหลายด้วย ครั้นแล้วพระสารีบุตรก็เลื่อมใสและมอบตนเป็นสาวก
ของพระพุทธเจ้าแต่นั้นมา

ในปัจจุบันก็เหมือนกันกับในอดีต ชาวต่างประเทศผู้มีการศึกษา
ชั้นสูง และได้หันเข้ามานับถือพุทธศาสนา ก็เนื่องมาแต่ได้อ่านหนังสือที่
เกี่ยวกับพุทธศาสนา และบังเกิดความจับใจในธรรมนั้น เพราะเหตุว่า ธรรม
ในพุทธศาสนาเป็นธรรมที่แสดงเหตุและผล “เป็นธรรมที่งามในเบื้องต้น
งามในท่ามกลาง งามในที่สุด” และ “เป็นธรรมอันจะเรียกร้องผู้อื่น
ให้มาดู” กล่าวคือ ไม่ว่าใครก็ตามหากสงสัยในสัจธรรม ธรรมนั้นย่อมทำ
ให้เขามาพิสูจน์ความถูกต้องแท้จริงได้เสมอ

ผู้เขียนใคร่จะชี้ไว้เสียในตอนี้ว่า พุทธศาสนาไม่มีการสอนให้
กราบไหว้วอนขอความอนุเคราะห์จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดๆ เลย ไม่มี
พระเป็นเจ้าในพุทธศาสนาที่จะคอยรับปฏิการ้องทุกข์ของใคร แม้แต่
พระพุทธเจ้าก็ทรงช่วยใครไม่ได้ หากว่าเขาไม่ช่วยตัวเอง พระองค์ได้

แถลงอย่างชัดแจ้งว่า “ตถาคตเป็นแต่ผู้ชี้ทาง” และบนทางที่จะไปสู่สันติสุข หรือความไม่มีทุกข์ ที่พระองค์ได้ทรงค้นพบและประกาศให้ทราบแล้วนั้น คนทั้งหลายจะต้องทำความเพียรเดินไปเอง ไม่มีอำนาจภาพหรือปาฏิหาริย์ ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ ในพุทธศาสนาจะช่วยคนที่นับถือได้ นอกจาก การกระทำของเขาเอง พุทธศาสนาไม่มีการตอรอง ไม่มีสิ่งล่อใจหรือการ อวดอ้างใดๆ ที่จะทำให้ผู้คนหันเข้านับถือพุทธศาสนา นอกจากความโสมหา แห่งสัจจะและเหตุผลที่มีอยู่ในธรรมะเท่านั้น

ข้อที่พุทธศาสนาปฏิเสธความเชื่อถืออย่างมกมายในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต่างๆ นานานั้น ปรากฏหลักฐานในพุทธภาษิตต่อไปนี้

“มนุษย์เป็นจำนวนมาก ถูกภัยคุกคาม ย่อมถึงภูเขา, ป่า สวน, และต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึ่ง หันมิใช่ที่พึ่งอันเกษม มิใช่ที่พึ่ง อันสูงสุด เพราะบุคคลถึงที่พึ่งนั้นแล้ว พ้นจากทุกข์ทั้งปวงไม่ได้”

เมื่อพราหมณ์ผู้หนึ่งอ้างว่า แม่น้ำพาหุกา เป็นแม่น้ำที่โลกนับถือ เป็นแม่น้ำอันคนส่วนมากถือว่าเป็นบุญคุณที่ เป็นที่ลอยบาปกรรมให้พ้นตัว ไปได้ พระพุทธองค์ได้ทรงค้ำว่า “คนพาลมีกรรมอันดำ (คือทำความชั่ว) แม้ไปสู่แม่น้ำพาหุกา (และแม่น้ำอื่นๆ) เป็นนิตย์ ก็ไม่บริสุทธิ์ เพราะแม่น้ำ ไม่พึงทำนรชนผู้มีเวร ทำกรรมหยาบช้า มีบาปกรรม ให้หมดจดได้เลย” และได้ทรงชี้ทางที่ถูกต้องในการเปลื้องบาปแก่พราหมณ์ว่า “ท่านจงอาบน้ำ ในธรรมวินัยนี้ จงทำความเกษมในสัตว์ทั้งหลาย ถ้าท่านจะไม่กล่าวเท็จ ไม่ เบียดเบียนสัตว์, ไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้, มีความเชื่อ (ตามเหตุผล), ไม่ตระหนี่ ท่านจะไปแม่น้ำคยาทำอะไร แม่น้ำดื่มของท่านก็เป็นแม่น้ำคยาแล้ว”

“ถ้าบุคคลจะพ้นจากบาปกรรมเพราะการรดน้ำ (ในแม่น้ำที่นับถือ กันว่าศักดิ์สิทธิ์) แล้ว กบ เต่า นาค จระเข้ และสัตว์น้ำทั้งปวงก็จักไป สวรรค์ได้เป็นแน่

ความสะอาดย่อมไม่มีเพราะน้ำ ซึ่งคนส่วนมากพากันอาบ ผู้ใด มีสัจจะ มีธรรม ผู้นั้นเป็นผู้สะอาด เป็นพราหมณ์”

“เราทั้งหมดเป็นครอบครัวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศเรา...”

“...เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็จะเป็กำลังอันสำคัญของประเทศและประชาธิปไตย...เพราะคนคนหนึ่ง
ไม่มีความหมายในเวลาที่อยู่โดดเดี่ยวแต่ลำพัง แต่เมื่อเขานำกำลังของเขาเข้าร่วมกับกำลังของคนอื่นๆ
แล้ว ชีวิตของเขาก็มีความหมายขึ้นมา เพราะเขาได้เป็นส่วนหนึ่งของกำลังทั้งหมดที่แข็งแกร่ง...”

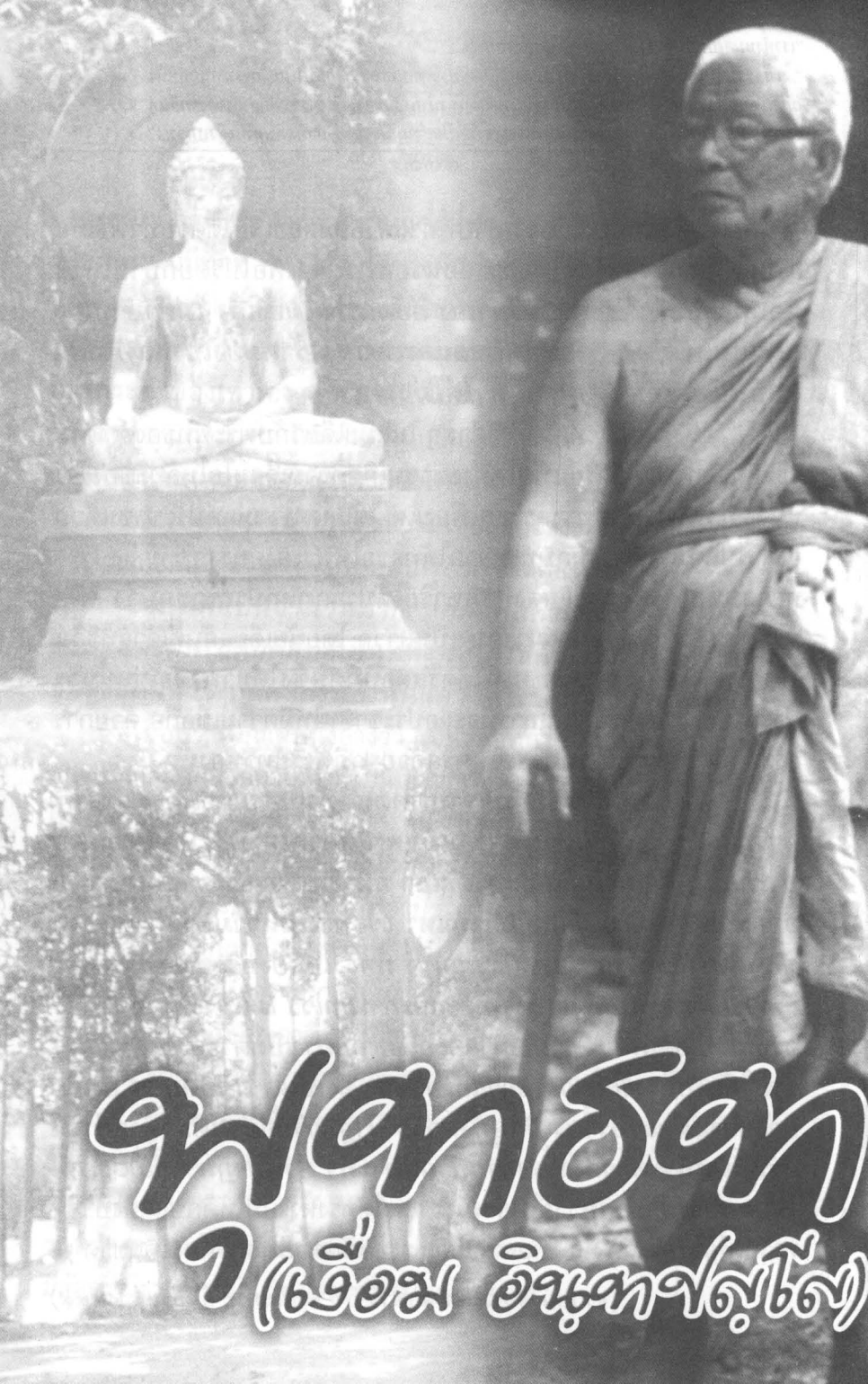
๑๓๓

ลัทธิพราหมณ์ถือว่า บาปที่ทำแล้วย่อมลดยเสียได้ด้วยทำพิธีเมื่อ
อาบน้ำ และลัทธิคริสต์ถือว่า อ้อนวอนพระเจ้าเพื่อโปรดยกบาปให้ได้
ฝ่ายพุทธศาสนาถือว่า “**บาปทำเอง ย่อมเศร้าหมองเอง ไม่ทำบาปเอง
ย่อมหมดจดเอง ความหมดจดและความเศร้าหมองเป็นเฉพาะตัว
คนอื่นยังคนอื่นให้หมดจดหาได้ไม่**”

อนึ่ง ในขณะที่เจ้าลัทธิต่างๆ ในสมัยเดียวกับพระพุทธองค์ ได้ใช้
วิธีแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ เพื่อให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสในลัทธิของเขา
นั้น พระพุทธองค์ได้ทรงกระทำเพียงแต่ ได้แสดงธรรมแก่ประชาชนด้วย
อาการปกติภาพ พระภิกษุทั้งหลายได้ทูลขอให้พระองค์ทรงกระทำสิ่งประ-
หลาดมหัศจรรย์ หรือแสดงปาฏิหาริย์ให้ปรากฏแก่ประชาชนบ้าง เพื่อ
ประชาชนจักได้เลื่อมใสและเข้ามาเป็นสาวก โดยนัยเดียวกับที่เจ้าลัทธิอื่น
ได้กระทำกันอยู่ พระพุทธองค์ได้ตรัสตอบภิกษุซึ่งได้มาทูลขอเช่นนั้นว่า
พระองค์ทรงรู้สึกสละอาຍในการที่จะล่อประชาชนให้มีความเชื่อถือ ด้วยการ
กระทำที่ดูประหลาดมหัศจรรย์ หรือด้วยปาฏิหาริย์ทำนองนั้น

คำตรัสของพระองค์มีว่า “**ตถาคตเจ้าทั้งหลาย ย่อมกระทำปาฏิ-
หาริย์แต่อย่างเดียวเท่านั้น คือ เมื่อพระตถาคตทั้งหลายเห็นมนุษย์
ประกอบไปด้วยกามกิเลสและตัณหา ก็ทรงเปลื้องประชาชนเหล่านั้น
ออกมาเสียจากกามกิเลสและตัณหา เมื่อทรงเห็นว่ามหาชนทั้งหลาย
ตกเป็นทาสของโทสะและการผูกเวร ก็ทรงเปลื้องประชาชนเหล่านั้น
เสียจากการตกเป็นทาสของโทสะและการผูกเวร เมื่อทรงทราบว่ประ-
ชาชนตาบอดเพราะความเขลาและอวิชชา ก็ทรงเปิดตาของเขาเหล่านั้น
ช่วยให้เขาพ้นจากความเขลาและอวิชชา ซึ่งเป็นความมืดบอด ยิ่งเสีย
กว่าความมืดแห่งราตรี ภิกษุทั้งหลาย ปาฏิหาริย์อย่างเดียวดังกล่าวนี
เท่านั้น ที่พระตถาคตทั้งหลายพากันกระทำ ส่วนปาฏิหาริย์อื่นๆ นั้น
ไม่ยอมกระทำปาฏิหาริย์เหล่านั้น**” และได้ทรงห้ามไม่ให้ภิกษุแสดงปาฏิ-
หาริย์เพื่อให้คนเลื่อมใส เพื่อลาลงลักการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเด็ดขาด

(จากหนังสือ วิปัสสนาสาร ปีที่ ๒ เล่มที่ ๕ กันยายน ๒๔๙๙)

พลาตคา

๑ (เรื่อง อินทราวุธ)

ทำกับมันอย่างกะนั้นไม่ตาย เดี๋ยว
ป๋มจะเกิดผลสนองหลายแบบ
ถึงกับหันหลังชนกำแพงได้
ทำซะแล้วที่รู้ๆ ได้เสียดายกับ

พูนทรัพย์ อิมพอร์ต

๑
สาธากษ
สอนไม่กดพลาสมา ๑

สามบุคคลสำคัญของโลก ฝุ่นมาจากสามัญชน
สุพนันน์ ตำนตระกูล

๑๓๖

พุทธทาสภิกขุ นามฉายาว่า **อินทปัญโญ** หมายถึง
ปัญญาดั่งพระอินทร์ นามเดิม **เงื่อม พานิช** ท่านเกิดที่ตำบลพุมเรียง
อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๔
ตรงกับวันอาทิตย์ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีมะเมีย

โยมแม่ชื่อ **เคลื่อน** เป็นไทยแท้ บ้านเดิมอยู่ที่อำเภอท่าฉาง ซึ่งเป็น
อำเภอหนึ่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี อยู่ติดกับอำเภอไชยาทางด้าน
ทิศเหนือ

โยมพ่อท่านเรียกว่าเตี้ยตามคตินิยมของคนเชื้อสายจีน ชื่อ **เชี้ย
แซ่ไคว้** เป็นลูกจีนเกิดในเมืองไทย ที่ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา ต่อมา
เมื่อมีพระราชบัญญัตินามสกุลในสมัยรัชกาลที่ ๖ พวกที่อำเภอเขาเห็นว่า
โยมพ่อโยมแม่ของท่านประกอบอาชีพค้าขาย จึงให้นามสกุลใหม่ว่า **พานิช**
และก็ใช้สกุล **พานิช** ตั้งแต่นั้นมา

ก่เกิดในเมืองจีน เป็นจีนฮกเกี้ยน และเป็นศิลปินช่างเขียนภาพ
เข้ามาเมืองไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ และมาลงหลักปักฐานอยู่ที่พุมเรียง
จนกลายเป็นชาวพุมเรียงทั้งชีวิตจิตใจ โดยประกอบอาชีพทำมาค้าขาย
แบบร้านขายของชำ เป็นทั้งนายจ้างและลูกจ้างในตัวเอง อยู่แบบพอมี
พอกินไม่ขัดสน

ท่านมีพี่น้องร่วมท้องเดียวกัน ๕ คน พี่ชายคนโตตายเสียตั้งแต่
เล็กๆ และน้องสาวอีกคนหนึ่งตายตอนคลอด จึงยังคงเหลือพี่น้องที่โต
เป็นหนุ่มสาวอยู่ ๓ คน โดยท่านเป็นพี่ชายคนโต ถัดลงมาคนรองเป็น
น้องชายชื่อ **ยี่เกย** หรือ **นายธรรมทาส พานิช** ผู้มีส่วนผลักดันสนับสนุน
สำคัญให้เกิด**พุทธทาส**และ**สวนโมกขพลาราม**ในเวลาต่อมา และคนสุด
ท้องเป็นน้องหญิงชื่อ **กิมฮ้อย** เข้าอยู่ในสกุล **เหมกุล** ของสามี

ชีวิตวัยเด็กของท่านก็เหมือนกับเด็กทั่วๆ ไป แต่ก่อนข้างจะมีสติ ปัญญาแหลมคมอยู่สักหน่อย และเอาถ่าน จึงรู้จักเข้าครัวช่วยแม่ทำ กับข้าวมาตั้งแต่วัยเด็ก อันยังผลพลอยได้ให้ท่านมีฝีมือในการทำกับข้าว และขนมหวานหลายชนิด และติดนิสัยประหยัด ไม่สุรุ่ยสุร่าย และเยือกเย็น จากโยมแม่ด้วยการปฏิบัติ เช่น ในเวลาตำเครื่องแกงโยมแม่จะบอกให้ คอยระวัง อย่าตำเร็วเกินไป เพราะจะทำให้เครื่องแกงในครกกระเด็นและ ไม่แหลกละเอียด และกี่ย่ำให้ช้าเกินไป เพราะจะไม่ทันกิน ต้องให้พอดี พอดี หรือเวลาปั่นกระเทียม ก็จะต้องปั่นถึง ๓ น้ำ ๔ น้ำ โยมแม่บอกว่าเสียตาย ของที่ไม่ควรให้เสียก็อย่าให้เสีย เพราะปั่นแค่ ๒ น้ำ กะที่จะยังออกไม่หมด

พออายุได้ ๘ - ๙ ขวบ โยมพ่อส่งเข้าอยู่วัดเพื่อให้ใกล้ชิดกับพระ และหัดเขียนเรียน ก.ข. ก.กา ไปด้วย ก่อนที่จะเข้าโรงเรียนประถมอย่างเป็นทางการในเวลาต่อมา ตอนที่เข้าเรียนชั้นประถมที่วัดเหนือ นั้น หลักสูตร ชั้นประถมมีถึงชั้นประถม ๕ แต่ท่านเรียนไม่ทันถึงตามหลักสูตร ทาง การก็เปลี่ยนหลักสูตรใหม่ให้ชั้นประถมมีแค่ชั้นประถม ๓ เป็นชั้นสูงสุด แล้ว ไปต่อชั้นมัธยม ๑ ได้เลย ท่านจึงจบชั้นประถม ๓ แล้วไปต่อมัธยม ๑ ที่ โรงเรียนสารภีอุทิศ ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำอำเภอ ตั้งอยู่ที่ตลาดอำเภอ ไชยา เรียนจบมัธยม ๓ ที่โรงเรียนนั้น พร้อมกับการเสียชีวิตของโยมพ่อ ในเวลาไล่เลี่ยกัน

ขณะที่เรียนอยู่ชั้นมัธยมได้ย้ายจากบ้านพุมเรียงมาอยู่กับโยมพ่อ ที่ตลาดไชยา ซึ่งได้เปิดเป็นร้านรับซื้อขายข้าวเปลือก แต่เมื่อสิ้นบุญโยมพ่อ จึงได้เลิกร้านซื้อ-ขายข้าวเปลือกที่ตลาดไชยา กลับไปช่วยโยมแม่ทำ การค้าขายที่พุมเรียง การศึกษาของท่านจึงต้องยุติไปด้วย และด้วยความ รับผิดชอบในฐานะพี่ใหญ่ ท่านสนับสนุนให้น้องชายคือนายธรรมทาส พานิช ได้เรียนต่อในชั้นมัธยมจนกระทั่งเข้าเรียนแพทย์ที่จุฬาลงกรณ์- มหาวิทยาลัย แต่เรียนไม่ทันจบก็ต้องออกเสียกลางคันกลับไปช่วยแม่ทำ มาหากินเช่นกัน

เมื่ออายุครบบวช คือ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ก็ได้ละเพศฆราวาสเข้าสู่
เพศบรรพชิตตามประเพณี ที่วัดนอก (อบล) แต่มาจำพรรษาอยู่วัดใหม่
(พุมเรียง) ตั้งใจจะบวชสัก ๓ เดือน

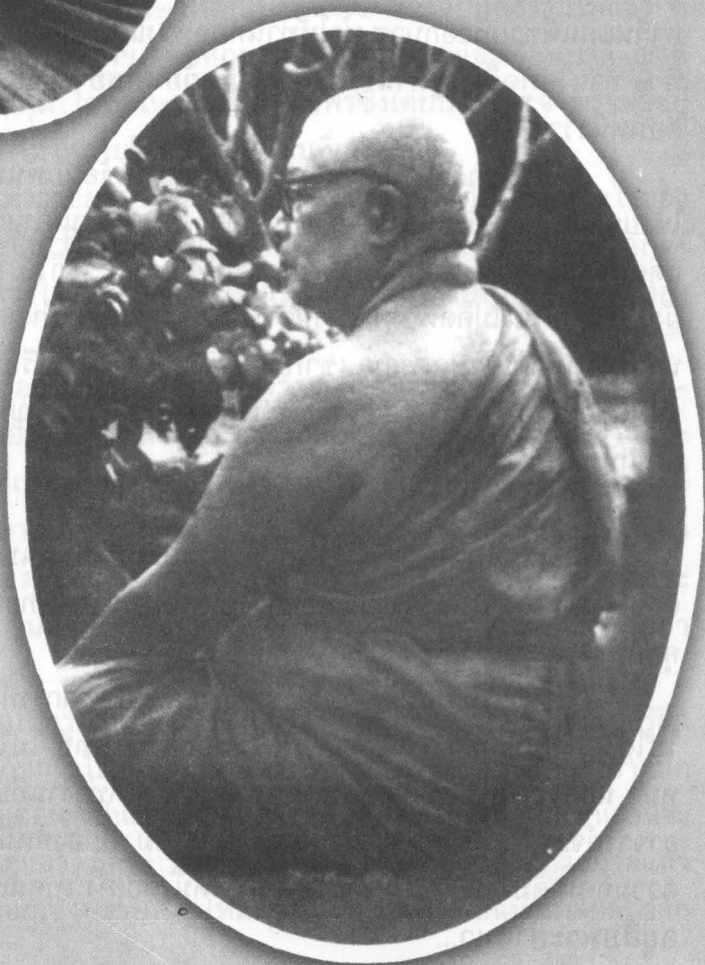
โดยที่ชอบกุยธรรมะและชอบอ่านหนังสือธรรมะมาตั้งแต่ก่อนบวช
พอห่มผ้าเหลืองราศีนักเทศน์ก็ฉายแสง ยังไม่ทันที่ผ้าเหลืองจะซีดก็ถูก
นิมนต์ให้ขึ้นธรรมาสน์ และก็มิทำให้ญาติโยมผิดหวัง ดังที่ท่านเล่าไว้
เมื่อวัยสนธยา ซึ่ง พระประชา ปสนนธมฺโม ได้บันทึกไว้ ความว่า

“เรื่องกุยธรรมะนี้ ผมทำตัวเป็นอาจารย์ธรรมะกลายๆ ตอนเช้า
ก็มีคนมากุยธรรมะ...ผมต้องซื้อหนังสือนักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรม
เอกของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า อภิธรรม ะไรนั้นมาอ่าน ตอนนั้นเรายัง
เด็กกว่าเขาเพื่อน ส่วนใหญ่เขาคนแก่ทั้งนั้น แต่เรามักพูดได้ถูกกว่า เพราะ
เรามีหนังสืออ่าน เขามันพูดตามสันนิษฐาน มันก็สนุกกับการพูดให้คนอื่น
ฟัง ถ้าว่ากันถึงการเรียนธรรมะนี้มันเรียนมาก่อนบวช เมื่อบวชเกือบจะ
ไม่ต้องเรียนอีกแล้ว ขนาดนักธรรมตรี เกือบจะไม่ต้องเรียน เพราะเคย
อ่านมาได้กันก่อน”

อีก ตอนหนึ่ง ท่านเล่าถึงการขึ้นธรรมาสน์ว่า

“...ผมบวชได้ไม่กี่วันก็ขึ้นเทศน์ ชาวบ้านเกิดชอบ อาจารย์ที่เป็น
สมภารก็เลยหนุนให้เทศน์ทุกวันแทนสมภาร คนฟังก็มากขึ้นเรื่อย ๆ ผิด
จากแต่ก่อน เพราะว่าการเทศน์มันไม่เหมือนเดิม มันครึ่งสมัยใหม่ครึ่ง
สมัยเก่า ถ้าสมภารเทศน์เอง ก็อ่านคัมภีร์ไบเบิล ผมเทศน์ก็เอาไบเบิล
ไปถืออ่านเหมือนกัน ก็เอาในนั้นบ้าง แล้วเอาข้อความที่เรียนไปจาก
โรงเรียนนักธรรมไปเทศน์ประกอบขยายความ มันก็แปลก เพราะคนฟัง
รู้เรื่อง อ่านจากหนังสือพอเป็นเค้าเงื่อน แล้วเอาไปเล่านอกเวลา...”

ดัง กล่าวแล้วว่า ตอนแรกตั้งใจจะบวชตามประเพณี ๓ เดือน
เพื่อทดแทนบุญคุณพ่อแม่ แล้วจะสึกออกไปช่วยแม่ทำมาหากิน เพื่อเลี้ยง

ครอบครัวและสงฆ์น้องชายคือนายธรรมทาส ซึ่งขณะนั้นเป็นนักศึกษาแพทย์อยู่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโดยที่ตัวท่านเองเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงของครอบครัวแทนโยมพ่อที่เสียชีวิตไป

แต่ด้วยความสนใจในการศึกษาค้นคว้าธรรมะเพื่อหาเรื่องมาเทศน์ให้ญาติโยมที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นๆ ฟัง และประกอบกับนายธรรมทาสผู้น้องแสดงความเมื่อน่ายในการเรียนแพทย์ จึงลาออกมาช่วยแม่ทำมาหากินแทนพี่ชายที่ออกบวช ทำให้ท่านหมดหวังและอยู่ต่อมาจนถึงพรรษาที่ ๒ ท่านได้พุดถึงปัญหานี้ไว้ในเล่าไว้เมื่อวัยสนธยา ที่อ้างถึงข้างต้นอีกตอนหนึ่งว่า

“ตอนแรกตั้งใจจะบวช ๓ เดือน พอพ้นข้อผูกพันทางประเพณีให้โยมแม่ แต่มันยังสนุกอยู่ อย่างที่ว่ามาแล้ว แต่ก็สนุกในเรื่องธรรมะ มีแต่คนตามใจคอยเอาอกเอาใจ ทำอะไรก็ได้ เล่นอะไรก็ได้ ยังสนุกอยู่ ก็ยังไม่คิดสึก มันไม่คิดหวังทางบ้านด้วย เพราะราวเดือนมีนาคม (๒๔๗๐) นายธรรมทาสเขาปิดเทอม เขาก็มาอยู่บ้านแล้วไม่ไปเรียนต่อ ก็มีคนรับผิดชอบเรื่องที่บ้าน เรื่องโยมผู้หญิง ผมไม่สึกก็ไม่มีปัญหาอะไร แล้วแผนการลึกๆ อะไรก็ยังมี”

เกี่ยวกับประเด็นเดียวกันนี้ พระประชา ปสนนธมโม ผู้บันทึกคำบอกเล่าของท่านอาจารย์พุทธทาส อ้างกับอาจารย์พุทธทาสว่าได้พุดคุยกับนายธรรมทาส ความว่า

“จากการที่ผมพุดคุยกับโยมธรรมทาส สรุปได้ว่าการที่โยมธรรมทาสไม่ได้ไปเรียนต่อ นั้น ส่วนหนึ่งเพราะไม่ชอบวิชาแพทย์ ไม่ได้รักที่จะเป็นหมอ นอกจากนั้นได้รับการขอร้องจากโยมผู้หญิงให้ทำงานที่บ้านแทน เพื่ออาจารย์จะได้ไม่ต้องสึก และยังมีพระสมุห์แช่ม อีกองค์หนึ่งที่สนับสนุนความคิดนี้เต็มที่ เพราะเห็นอาจารย์เรียนหนังสือเก่ง เทคนิเก่ง อยากให้อยู่สืบพระศาสนา...”

เมื่อเข้าพรรษา ๒ ก็เรียนนักธรรมโทต่อ ความเป็นอยู่ ความ
สนุกสนานกับการศึกษาค้นคว้า และการขึ้นธรรมาสน์เทศน์ให้ญาติโยม
ฟัง ก็เช่นเดียวกับพรรษาแรก แต่ที่แตกต่างก็คือญาติโยมที่มาฟังเทศน์
นอกจากจะเป็นญาติโยมเก่าๆ ที่อยู่รอบๆ วัดแล้ว ยังมีญาติโยมหน้า
ใหม่ๆ ที่อยู่ไกลออกไปมาร่วมฟังด้วย ทำให้ชื่อเสียงของท่านลือกระฉ่อน
ออกไปในฐานะ**พระนักเทศน์**

หลังจากออกพรรษาในต้นปี ๒๔๗๑ และจบนักธรรมโทแล้ว ก็
ได้เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อศึกษาต่อนักธรรมเอกและเรียนบาลี ญาติ
พี่น้องก็สนับสนุน โดยเฉพาะอาที่อยู่ชุมพรซึ่งเคยบวชและจำพรรษาอยู่
ที่วัดปทุมคงคามหาวิทยาลัย สนับสนุนเต็มที่

“...เพราะอยากจะให้เรียนมากๆ เพื่อเป็นเกียรติเป็นอะไรของ
วงศ์ตระกูลมากกว่า แต่แกล้งไม่มีความคิดว่าจะไม่ให้สึก ถึงแม้จะสึกก็ให้
เรียนมากๆ เข้าไว้หลายปี คงจะดีกว่ารีบสึก” อาจารย์พุทธทาสพูดถึงอา
ที่ชุมพร

แต่เมื่อมาพบกรุงเทพฯ เข้าจริงๆ ทำให้ท่านผิดหวังในความประ-
พตติปฏิบัติของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ ทั้งที่อยู่ร่วมวัดปทุมคงคากับท่านและ
วัดอื่นๆ ทั้งที่เป็นพระสามัญธรรมดาและที่มีสมณศักดิ์สูง และทั้งพระที่มี
ระดับการศึกษาเปรียญสูงๆ ก็ตาม ล้วนแต่ออกนอกหล่นนอกทางพระธรรมวินัย
หรือเลียงบาลี มุ่งแต่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนทั้งยศฐาบรรดาศักดิ์และ
ลาภสักการะ ไม่ผิดอะไรกับชาวบ้านทั่วๆ ไป ท่านเล่าไว้เมื่อวัยสนธยา
ในประเด็นนี้ว่า

“เมื่อไปกรุงเทพฯ และเห็นสิ่งที่เรารู้สึกว่าไม่ถูกต้อง และผมก็รู้สึก
ตัวเองว่าเราก็คงจะไปเป็นกับเขาด้วย มันก็เลยเกิดเบื่อขึ้นมา ก็อยากสึก
ไปอยู่ใต้ไม้ที่เดือน เป็นอันชอกกลับมาสึก ที่นี้พอมาถึงพุมเรียงมันจวนจะ
เข้าพรรษาอยู่แล้ว มีคนท้วงว่าไม่ดีหรอก จะเข้าพรรษาอยู่ร่มร้อแล้ว
สึกทำไม จึงอยู่เข้าพรรษาที่วัดใหม่พุมเรียงอีกปีหนึ่ง มันน่าเกลียดถ้าสึก

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก มูลนิธิสามัญชน
สุพจน์ ตำนตระกูล

๑๕๒

ตอนนั้น เพราะมันใกล้เข้าพรรษาเต็มทีแล้ว อีก ๔ - ๕ วันเท่านั้น พอออกพรรษาก่อนค่อยสัก แต่พอออกพรรษาแล้วมันก็เฉยไป”

เมื่อไม่สักในพรรษาที่ ๓ ก็เลยเรียนนักธรรมเอกต่อ และก็สอบได้นักธรรมเอกในพรรษาที่ ๓ นั้นเอง ในการเรียนนักธรรมเอก ส่วนใหญ่เรียนด้วยตนเอง เพราะมีหนังสือให้ศึกษาค้นคว้ามาก สนุกและเพลิดเพลินดี ไม่อึดอาดยืดอาดเหมือนเรียนกับครูที่โรงเรียน เมื่อได้นักธรรมเอกแล้ว ก็ถูกขอร้องให้เป็นครูช่วยสอนนักธรรมตรี ที่โรงเรียนนักธรรมวัดพระธาตุไชยาที่เพิ่งเปิดใหม่ ก็เลยสนุกกับการเป็นครูสอนนักธรรมอีก ท่านเล่าไว้ในวัยสนธยา ที่อ้างแล้วข้างต้นว่า

“เมื่อผมสอบนักธรรมเอกได้ พอดีญาติผู้ใหญ่ คือคุณนายห้วง เศรษฐภักดี ซึ่งนับญาติก็เป็นอา ผมเรียกแก่น้ำ แต่แกล้งเรียกผมว่าน้อง แกล้งเป็นสะใภ้ของพระยาปฐนันทภูมิรักษ์ เจ้าสัวบ้านดอน สามิร่ำรวย น้ำห้วงแกล้งเกิดศรัทธาขึ้นมา บริจาคเงินสร้างโรงเรียนนักธรรมวัดพระธาตุไชยา โดยท่านพระครูเอี่ยมซึ่งอยู่ที่วัดพระธาตุนั้นเป็นผู้ดำเนินงานตกลงกันว่าเท่าไรเท่ากัน สมัยนั้นมันสร้างด้วยเงิน ๕,๐๐๐ กว่าบาท แลหะพอสร้างเสร็จก็ต้องช่วยจนกระทั่งหาครูสอน ที่นี้พระครูเอี่ยมท่านรู้ว่าผมเป็นนักธรรมเอกแล้ว เขาก็ยุให้น้ำห้วงขอร้องหรือบังคับผมนั่นแหละ ให้มาสอน ทั้งๆ ที่อาเสียงที่ชุมพรไม่เห็นด้วย อยากให้รีบไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯ เสียเร็วๆ ที่นี้ผมก็เกรงใจ เพราะฝ่ายนี้ก็มีแยะ โยมผมก็หันมาทางนี้ ผมก็เลยมาช่วยสอนนักธรรมเสียปีหนึ่ง มันจึงฆ่าเวลาไปอีกปีหนึ่ง ไม่ได้สัก (๒๔๗๒ พรรษาที่ ๔)”

ขึ้นปี ๒๔๗๓ และนักเรียนสอบนักธรรมแล้ว ภาระหน้าที่ในการสอนในปีการศึกษานั้นก็จบลง โดยที่ความรู้ันักธรรมเอกของท่านถึงแม้ว่าจะทำให้ท่านเข้าใจในพุทธศาสนากว้างขวางยิ่งขึ้น แต่ก็อยู่ในวงจำกัด

ความรู้จากพระไตรปิฎกแม้ว่าจะมีการแปลเป็นภาษาไทยและพิมพ์เผยแพร่กันบ้างแล้ว แต่ก็เป็นส่วนน้อย และเต็มไปด้วยลำดับสำนวนตามไวยากรณ์บาลี ซึ่งแม้แต่ผู้แปลเองก็คงจะไม่เข้าใจในเนื้อหาของคำแปลนั้น เพียงแต่รู้คำบาลีและไวยากรณ์บาลี แต่เข้าใจไม่ถึงแก่นธรรม แล้วผู้อ่านที่ไม่มีพื้นฐานมาก่อนจะเข้าใจได้อย่างไร ?

ประกอบกับนายธรรมทาส น้องชายของท่าน ได้ส่งหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ออกเผยแพร่ในต่างประเทศมาให้ท่านอ่านอยู่เสมอ เช่น มหาโพธิ จากลังกา บริติชบุตติสม์ จากอังกฤษ จึงยิ่งทำให้ท่านสนใจที่จะเข้าถึงเนื้อหาของพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น และกุญแจดอกแรกที่จะพาท่านเข้าถึงเนื้อหาหรือแก่นธรรมในความเห็นของท่านขณะนั้นคือ **ความรู้ในภาษาบาลี** เพราะคลังวิทยาแห่งพุทธศาสนาที่เรียกว่าพระไตรปิฎกนั้น ได้ถูกจารึกไว้ด้วยภาษาบาลี ดังที่ท่านเล่าไว้เมื่อวัยสนธยา ที่อ้างแล้วข้างต้นว่า

“ทีนี้พ่อสอนนักธรรมจนได้สอบกันเรียบร้อยแล้ว อาเลี้ยงที่ชุมพรก็เร่งเร้าให้ไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯ ให้ได้ อย่างที่แกเคยไปเรียนมา คนอื่นๆ ก็สนับสนุนทั้งนั้น รวมทั้งท่านพระครูชยาภิวดี (กลั่น) ซึ่งอยู่ที่นั่นแล้ว (วัดปทุมคงคา กรุงเทพฯ) แกก็สนับสนุนเต็มที่ อยากให้ไปอยู่ด้วยเพื่อสืบสายกันไว้ เมื่ออาผมยังบวชอยู่ท่านก็ไปอยู่กับอาผม พออาสึกท่านก็เป็นผู้สืบสาย (พระไชยาหรือพระปัทม) ต่อมา แกก็อยากให้ผมเป็นผู้สืบช่วงต่อไปอีก ในที่สุดผมจึงเข้ากรุงเทพฯ อีกครั้งหนึ่ง (๒๔๗๓) แต่การขึ้นไปกรุงเทพฯ ตอนนั้นความคิดเปลี่ยนไปแล้ว เรื่องสึกหายไปหมด ถูกผิดว่ากันทีหลัง พระกรุงเทพฯ จะเป็นอย่างไรไม่สนใจ ตั้งใจจะไปเอา **ความรู้ภาษาบาลีก่อน** ยังไง ๆ ก็ต้องเรียนบาลีเสียก่อน เรื่องอื่นค่อยว่ากันทีหลัง เพราะมันไม่สึกแล้วนี่ มันก็ไม่ว่าจะทำอะไร ก็เหลือแต่จะเรียนบาลีเท่านั้นที่น่าสนใจกว่าอย่างอื่น ที่ไม่สึกก็เพราะมันยุ่งจนลืม ไปเป็นครูสอนนักธรรมมันก็เปลี่ยนอารมณ์ไปได้มาก”

สามบุคคลสำคัญของโลก ภูมิจากสามัญชน
สุพรรณิ ตำนานตระกูล

๑๔๔

พูด ถึงการเรียนเปรียญธรรม ท่านเล่าว่า ท่านไปเรียนตามระบบแบบแผนที่โรงเรียนกับคนอื่น ๆ เขาไม่กัวัน เพราะสอนอืดอาด ด้วยครูผู้สอนต้องคอยย้อนกลับไปกลับมา กับพวกหัวขี้เลื่อย จึงทำให้พวกหัวใสอย่างท่านไม่ทันใจ ท่านเล่าไว้เมื่อวัยสนธยา ว่า

“ไปเรียนกับเขามันไม่สนุก มันไม่ทันใจ สอนอืดอาด เพราะต้องรอคอยเด็กที่โง่ซึ่งอยู่ชั้นเดียวกัน ที่นี้พอจะเข้าสอบไล่ ท่านพระครูชยาภินันท์ก็ใช้อิทธิพลของท่าน ผมเลยได้เข้าสอบไล่ทั้งที่ไม่ได้ไปโรงเรียน เพราะแกมีอิทธิพลเหนือครูเหล่านั้นทุกคน ก็เพราะครูเหล่านั้นเคยเป็นลูกศิษย์ของท่าน ท่านสอนผมเป็นพิเศษทุกคืน รวมกับพระเณรอีก ๔ - ๕ รูป”

หลัง จากสอบเปรียญธรรม ๓ ประโยคผ่านพ้นไปแล้ว และพระเจี๊อม อินทปัญโญ ได้กลายเป็น มหาเจี๊อม อินทปัญโญ แล้ว ในปี ๒๔๗๔ การเรียนต่อประโยค ๔ จึงเป็นเป้าหมายต่อไป แต่จากประสบการณ์ระหว่างที่ท่านเรียนและจากความสำนึกของท่านเอง ทำให้ท่านตระหนักว่ากรุงเทพฯ และการศึกษาเล่าเรียนเพื่อไขว่คว้าประโยคสูง ๆ ขึ้นไป ไม่เหมาะสมเสียแล้วสำหรับท่าน เพราะขึ้นมั่งมันต่อไปในชั้นเปรียญสูง ๆ ก็คงจะลงรอยเดียวกับหลายท่านที่ได้เปรียญสูง ๆ เหล่านั้น ลงรอยเดียวกันอย่างไร ? ท่านเล่าไว้เมื่อวัยสนธยา อีกตอนหนึ่งดังนี้

“...โชคดียุ่ยน้อยที่ผมไม่สนใจเรื่องเพศ ถ้าสนใจเรื่องเพศเสร็จไปนานแล้ว คงไม่มีสวนโมกข์อย่างทุกวันนี้ พระอื่นเขาสนใจกัน และเราก็มีโอกาสนี้ แต่เพราะอะไรก็ไม่รู้ ไม่ได้ไปสนใจ เพื่อนบางคนชวนไปเที่ยวบ้านแฟนเขา ไปฉันทเพลไปอะไรกันขลุกขลิกๆ อยู่หลายชั่วโมง สังเกตได้อย่างว่ามีมาก คนที่มีลูกสาวก็ยินดีให้คุ้นเคยคลุกคลีกับพระ สังเกตดูเขาคงแน่ใจว่าถ้าเป็นพระละก็ไม่เลวแน่ อย่างนี้มีมาก คือไม่รังเกียจ ปล่อยให้คุยกันตามประสาตามพอใจจนน่าเกลียด แต่ทำกันมากก็ไม่รู้สึกว่าน่าเกลียด ความจริงมันน่าเกลียด ผมทั้งๆ ที่ไม่ใช่เป็นตัวหลักเป็นแต่

พวงไป เขาก็ยังสนใจ ที่บ้านนั้นแหละแม่เขาจะให้ลูกสาวมาเย็บจีวรให้ผม
ที่ผืนผืนนั้นขาดอยู่หน่อย ผมบอกไม่ได้จ้ะจ้ะ ไม่ต้องจ้ะจ้ะ มันไม่รู้
อิโหน้อเห็นกันเสียมั่งเลย ทั้ง ๒ ฝ่าย มันไม่รู้บาปกรรม ควรไม่ควร มัน
ไม่รู้ มันจึงเป็นไปได้ง่ายที่พระจะสึกออกไป พระท่านส่วนมากก็มุ่งเรียน
เอาดีกรีไปหาเงินแต่งงาน เป็นถึงเจ้าคุณชั้นธรรม ทำนั่นทำนี่กับผู้หญิงจน
เขาจับได้ ดีที่เขาไม่จับชนิดจับสึก ก็เลยสึกเอง แล้วก็ยังไปได้กัน ยังได้
ทำราชการมีหน้ามีตา ขบขบธรรมนิยมประเพณีมันให้ออกสมานัก...”

โดย ที่ความตั้งใจเดิมของท่านที่เรียนบาลี ก็เพื่อที่จะได้ใช้เป็น
เครื่องมือในการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎก จากฉบับภาษาดั้งเดิมคือภาษา
บาลี เพื่อความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบ และข้อ
ประพฤติปฏิบัติเพื่อเข้าถึงหลักธรรมที่เป็นพุทธบัญญัติที่แท้จริง เพราะ
พระไตรปิฎกเท่าที่แปลออกมาเป็นภาษาไทยในเวลานั้น (รวมทั้งเวลานี้)
เป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ทั้งในด้านภาษาที่รักษารูป
ไวยากรณ์บาลีไว้ จนคนอ่านไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิดๆ รวมทั้งเนื้อหาที่ดีกันเอง
หรือขัดแย้งกันเอง เพราะการขยายความหรือการตีความที่ผิดๆ ของผู้แปล

ด้วยความสำนึกในเจตนาที่มาเรียนบาลี และด้วยความไม่เหมาะสม
ของสภาพแวดล้อมในกรุงเทพฯ จึงทำให้ท่านมีความคิดที่จะกลับบ้าน
พร้อมด้วยเครื่องมือคือบาลีเปรียญธรรมสามประโยค ก็พอที่จะทำให้ท่านไป
ค้นหาเพชรเม็ดงามในพระไตรปิฎกได้แล้ว จึงได้มีจดหมายไปบอกให้น้องชาย
นายธรรมทาส พานิช ทราบการตัดสินใจของท่าน ดังที่ชิต ภีบาลแทน ได้
นำลงเผยแพร่ในชีวิตและงานของพุทธทาส และพระประชา ปสนุณรมโม
ได้ถ่ายทอดมาตีพิมพ์ในเล่มไว้เมื่อวัยสนธยา ว่าดังนี้

“การมาบ้านของฉันทันยังบอกไม่ได้ในเวลานี้ให้แน่นอนนัก คือ
ฉันทันได้เปลี่ยนความเห็นจากเดิมอย่างเด็ดขาดแนใจลงไปแล้ว เนื่อง
แต่เป็นโชคดีที่ฉันทันได้พบคัมภีร์ดี ๆ พอที่ฉันทันจะตัดสินใจได้อย่างเด็ดขาด

สามบุคคัลสำคัญของโลก ใ้มาจากสามัญชน
สุพจน์ อานตรรกูล
 ๑๔๖

ฉันจะออกจากกรุงเทพฯ ซึ่งฉันคิดว่าไม่ควรอยู่ เป็นการออกครั้งสุดท้าย และตั้งใจจะไปหาที่สงบปราศจากการรบกวนทั้งภายนอกและภายในสักแห่งหนึ่ง เพื่อสอบสวนค้นคว้าวิชาธรรมที่ได้เรียนมาแล้ว จะได้เพิ่มเข้ามาใหม่ เมื่อเรียบร้อย เป็นการฟื้นความจำและได้หลักธรรมพอที่จะเชื่อว่าการค้นคว้าของฉันไม่ผิดทางแล้ว ก็จะทิ้งตำรา ฉันเคยรักและชอบหิวมาแล้วโดยไม่เหลือเลย มีชีวิตอย่างปลอดโปร่ง เป็นอิสระที่สุด เพื่อค้นหาความบริสุทธิ์และความจริงต่อไป และไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน หากว่าฉันลำพังเองไม่พบแม้แต่เบื่องต้นแล้ว จึงคิดว่าจะไปสมาคมกับพวกที่อาจเป็นเหตุผลแห่งการค้นคว้า เช่น พวกโยคีในอินเดีย ตามที่คิดไว้ บัดนี้เรากำลังรอรออยู่ว่า จะได้ที่สงบที่ไหนอาศัยสักชั่วคราว เพื่อจัดการกับตำราสัก ๕-๖ เดือน...

“ฉันมีโชคดี ซึ่งดีจนฉันรู้สึกว่ามีค่ามาก คือได้เพื่อนคนหนึ่ง ซึ่งมีความรู้สึกเกี่ยวกับชีวิตเหมือนกัน ตรงกัน โดยมีได้แนะนำชี้แจง แก่กันและกันเลย เราต่างมีเข็มมุ่งหมายอย่างเดียวกันในกิจการข้างหน้า และเวลานี้มีฐานะทางกาย ใจ เหมือนกันทุกอย่าง และถ้ายังโชคดีขึ้นไปอีก เราอาจจะได้ทำร่วมกันก็ได้

“เราตกลงกันแน่นอนแล้วว่า กรุงเทพฯ มิใช่เป็นที่ที่จะพบกับความบริสุทธิ์ เราถลำเข้าเรียนปริยัติธรรมทางเจ็ดด้วยศตกดี เป็นผลดีให้เราารู้สึกตัวว่าเป็นการก้าวผิดไปก้าวหนึ่ง หากรู้ไม่ทันก็จะต้องก้าวผิดไปอีกหลายก้าว และยากที่จะถอนออกได้เหมือนบางคนจากการรู้ตัวว่าก้าวผิดนั้นเอง ทำให้พบเงื่อนไขว่าทำอะไรเราจะก้าวถูกด้วย

“เรายังพบอีกว่า การเป็นห่วงญาติพี่น้อง เพื่อนและศิษย์ เป็นการทำลายความสำเร็จแห่งการค้นหาคความสุขและความบริสุทธิ์ ซึ่งเราตั้งใจพยายามจะหามาให้แก่วพ่อแม่พี่น้องที่เรากำลังเป็นห่วงอยู่นั้นเอง ขึ้นเป็นดังนี้เราคงตายเสียก่อนเป็นแน่ เราจะทำตามอย่าง

พระพุทธเจ้า ตามคำบอกเล่าของพระองค์เองว่า พระองค์ออกค้นหาความบริสุทธิ์ ทั้งขณะที่พ่อแม่พี่น้องน้ำตาเต็มหน้า เพราะไม่อยากให้จากไป (ในบาลีแท้ยังไม่พบการหนีออกบวช) การที่เราปลงตกเช่นนี้ เป็นการทำให้เราฟรีขึ้นอีกประการหนึ่ง และหวังว่าพ่อแม่พี่น้องของเรา คงจะปลงตกเช่นเดียวกัน แม้บางทีเราจะต้องจากจนไม่อาจพบกันอีกเลยก็ได้

“เรื่องของฉัน บัดนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ลัทธิเกลียด อลัชชีหรือเกลียดกรุงเทพฯ ได้แผ่ออกไปได้มากกว่าหนึ่งคน กลายเป็นสองคนแล้วถึงสามคน และยังมีต่อไปอีกตามลำดับ ฉันแปลกใจที่สุด เพราะไม่เคยเชื่อเลยว่าจะมีคนเชื่อและยอมทำตาม... เขากลับความเห็นได้อย่างเด็ดขาด ยอมสละเป็นลำดับ เช่น ครั้งแรกไม่กลัวอาจารย์จะโกรธ ครั้งที่สองไม่กลัวพ่อแม่จะเสียใจ ผลที่สุดไม่กลัวตาย ขอแต่ให้ได้ดำเนินการไปในทางที่บริสุทธิ์...รู้แต่่ว่าที่เป็นมาแล้วและกำลังเป็นอยู่ ไม่เป็นทางที่จะพบพระพุทธเจ้าได้เท่านั้น...

“...ฉันก็มีตแปดด้าน ไม่รู้ว่าจะไปขออาศัยสถานที่ที่ไหนเพื่อการศึกษาของเราจึงจะเหมาะ นอกจากบ้านเราเอง และไม่มีที่ไหน นอกจากบ้านเราคือที่พุ่มเรียงก่อนที่อื่น จึงจำเป็นต้องขอความช่วยเหลือรบกวนในบางเรื่อง คือต้องมีผู้ช่วยให้ได้โอกาสเรียนมากที่สุด และใคร ๆ จงถือเสียว่าฉันไม่ได้ออกมาพักอยู่ที่พุ่มเรียงเลย การกินอยู่ ขอรบกวนให้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมสักเล็กน้อย คือถ้าไม่อยากทำอย่างอื่น ข้าวที่ใส่บาตรจะคลุกน้ำปลาเสียสักนิดก็จะดี ลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้าจะไม่รบกวนอย่างอื่นอีกเลย ฉันเป็นผู้พิสูจน์ให้เพื่อนกันเห็นว่า พระอรหันต์แทบทั้งหมดมีชีวิตอยู่ด้วยข้าวสุกที่หุงด้วยปลายข้าวสารหัก และราดน้ำส้มหรือน้ำผักตบชวาเล็กน้อยเท่านั้น เราลองกินข้าวสุกของข้าวสารที่เป็นตัวและน้ำปลาก็ยังดีกว่าน้ำส้ม และเราลองกินอยู่เดี๋ยวนี้ รู้สึกไม่มีการขัดข้องเลยที่จะกินต่อไป...”

โดย ที่การกลับบ้านพุ่มเรียงหรือไชยาฯยังกำหนดเวลาแน่นอนไม่ได้ ดังที่ท่านแจ้งไว้ในจดหมายถึงนายธรรมทาส น้องชาย ระหว่างนั้นท่านจึงเรียนเปรียญธรรม หรือ ป.ธ. ๔ ไปด้วย รวมทั้งหาความรู้เพิ่มเติมทั้งคตฺโลกและคตฺธรรมนอกห้องเรียนจากตำรา ทั้งทางด้านวิชาการและความรู้ทั่วไปที่ท่านผู้รู้ได้แต่งขึ้นและพิมพ์ออกเผยแพร่ ท่านผู้ประพันธ์และสิ่งพิมพ์ที่ยังความพอใจให้กับท่านมีจิตใจรักเรียนรักรู้และรักค้นคว้าหาความจริง มีเป็นอาทิ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ครูเทพ น.ม.ส. เทียนวรรณ เสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป กาญจนาคพันธ์ ธรรมจักษุ ไทยเชชม เป็นต้น

ความจริงสิ่งพิมพ์อย่างธรรมจักษุ และไทยเชชม รวมทั้งงานประพันธ์ของท่านที่เอ่ยนามมาแล้วข้างต้นนั้น ท่านได้ติดตามมาตั้งแต่อายุที่พุ่มเรียงมาก่อนแล้ว โดยน้องชายของท่านคือนายธรรมทาส พานิช เป็นผู้แสวงหามาอ่านด้วยความใฝ่รู้ ท่านพุทธทาสได้พูดถึงน้องชายของท่านในประเด็นนี้ในเล่าไว้เมื่อวัยสนธยาว่าดังนี้

“นายธรรมทาสมีนิสัยอยากส่งเสริมพุทธศาสนาให้รุ่งเรือง ตั้งแต่ตอนที่เขาไปเรียนเตรียมแพทย์ที่จุฬาย (๒๔๖๙) เขาไปพบบทความเกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธศาสนาทางสมาคมมหาโพธิ์ของธรรมปาละ (ชาวลัทธิ) และหนังสือ ยังอิสต์ ของญี่ปุ่น ได้เข้าใจให้เขาเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา และหาหนังสือทางพุทธศาสนาจากหอสมุดนั้นมาอ่านเสมอ พอกลับมาบ้าน (๒๔๗๐) ก็มาตั้งหีบหนังสือให้คนอื่นอ่านกันในเวลาต่อมา (๒๔๗๒) รวบรวมหนังสือธรรมะที่เขาได้ในสมัยนั้น รวมทั้งเทศนาเสือป่า พระพุทธเจ้าสอนอะไร ไทยเชชม วิสาขะ เป็นต้น ก็ก่อหวอดให้เกิดความสนใจในหมู่คนแถวนั้น ไม่ก็คนหрок จักกลุ่มสนทนากันเรื่องจะทำพระพุทธศาสนาให้มันบริสุทธิ์ ให้มันถูกต้องอย่างไร ต่อมาคนเหล่านี้ก็เป็นกำลังตั้งสวนโมกข์และคณะธรรมทาน มีนายเที่ยง จันทเวช นายดาว ใจสะอาด นายฉั่ว วรรณกลัด นายเนิน วงศ์วานิช

นายกาย กัวไม้แดง เป็นตัวตึงตัวดี นายธรรมทาส เขาได้รู้จักกับชาวลังกาชื่อสิริเสนา ที่มาพักอยู่ที่บ้านท่าโพธิ์ จึงได้รู้เรื่องกิจการของสมาคมมหาโพธิ์ และธนาคารกะธรรมปาละ ซึ่งพยายามฟื้นฟูพุทธศาสนาในลังกาและอินเดีย นายธรรมทาสเขาก็มีจดหมายติดต่อบริษัท มหาโพธิ์ ต่อมาก็รับ บริติช บุตติสต์ ของสมาคมมหาโพธิ์ลอนดอน บุตติสต์ อินอิงแลนด์ และ บุตติสต์ แอนด์ นวล ออฟ ซีลอน ทำให้เขา รู้ข่าวคราวความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับพุทธศาสนาในต่างประเทศ แล้วก็พยายามส่งต่อมาให้ผมอ่านบ้าง แต่ผมอ่านไม่ค่อยรู้เรื่อง ไม่ทนอ่าน เพราะต้องเปิดดิคชันนารีมาก โดยมากอ่านแต่ข่าว นายธรรมทาสเขาก็เอาเรื่องจากหนังสือเหล่านี้เขียนหรือแปลเป็นไทย ไปลงตามนิตยสารสมัยนั้น เช่น ศรีกรุง เดลิเมล์ ไทยเซซม เป็นต้น และเริ่มใช้นามปากกา ธรรมทาส ก่อนนั้นเขาชื่อ ยี่เกย เมื่อผมไปอยู่กรุงเทพฯ แล้ว หนังสือภาษาอังกฤษที่เขาับอยู่ ถ้านับไปไหนมันพิเศษ เขาต้องการให้อ่าน เขาก็ส่งไปให้ มันก็เป็นเรื่องให้ได้คุยกันหรือศึกษากันอยู่บ้างเกี่ยวกับการฟื้นฟูแบบธรรมปาละนี่แหละ พอตั้งสวนโมกข์ ก็เลยร่วมมือกัน...”

ปี พ.ศ. ๒๔๗๔ หลังจากการสอบไล่เปรียญธรรมประโยค ๔ ผ่านไปแล้ว พร้อมด้วยปัญหาการแปลบาลีที่ไม่ลงรอยกับกรรมการสอบ จึงทำให้ท่านสอบไม่ผ่าน แต่ท่านก็พอใจ เพราะการมาเรียนบาลีของท่าน ในส่วนลึกๆ แล้ว ไม่ใช่เพื่อประดับเกียรติยศชื่อเสียงส่วนตัว หากเพื่อเป็นเครื่องมือศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎก อันเป็นหนทางเดียวที่ท่านจะได้เข้าเฝ้าพระพุทธรองค์แทบบ้างพระบาท ซึ่งในขณะนั้น (แม้ขณะนี้) ถูกขวางกั้นด้วยภูเขาแห่งศรัทธาที่ปกคลุมไปด้วยวัชพืชมามากมาย อันยังผลให้ภูเขาแห่งปัญญาที่อยู่ใกล้ชิดติดกันมีดมืด เข้าไม่ถึงพระพุทธรองค์

บัดนี้ท่านได้เครื่องมือมาแล้วและพร้อมที่จะแผ้วถางทางเข้าเฝ้าพระพุทธรองค์ และมอบกายถวายชีวิตเป็นทาสพระพุทธรองค์ ท่านจึงทิ้งกรุงเทพฯ ไว้เบื้องหลังกลับสู่ภูมิลาเนาเดิมของท่าน คือพุมเรียง เมืองไชยา

สามบุคคัลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ดำนตระกุล

๑๕๐

ตามจดหมายที่บอกมายังน้องชายว่า มีเพื่อนบางรูปร่วมเป็นคู่คิด และจะมาอยู่ร่วมด้วย แต่พอถึงเวลาเข้าจริงๆ ก็มีปัญหา ท่านเล่าไว้เมื่อวัยสนธยาว่า

“ในที่สุดมันล้มเหลวทั้งนั้น บางคนอาจารย์ยื่นคำขาดให้กลับ บางคนพ่อแม่มาอ้อนวอน บางคนเป็นวันโรคตายเสียก่อน ยังไม่ทันลงมา...”

“พอเราลงมาจากกรุงเทพฯ (ปลายปี ๒๔๗๔) ก็มาอยู่ที่วัดใหม่พุมเรียง ซึ่งเคยอยู่มาก่อนตั้งแต่ต้น โดยได้ติดต่อทางจดหมายกับนายธรรมทาสแล้วว่า มีวัดอุประสงค์อย่างไร มาถึงก็พักอยู่ในโบสถ์วัดใหม่ เพราะมันสะดวกหลายอย่าง เงียบดีด้วย แล้วก็มีการตามมาด้วยองค์หนึ่ง อยู่ด้วยกันสักเดือน พ่อบังคับให้กลับ ถูกจดหมายพ่อเรียกก็กลับก่อน ไม่ทันย้ายไปอยู่สวนโมกข์

“เมื่อลงมาแล้วก็เริ่มหาที่ที่เหมาะสม โดยมีคณะอุบาสกธรรมทาน ๔ - ๕ คน เป็นคนออกไปสำรวจ ไม่นานนัก สักเดือนกว่าๆ จึงตกลงกันว่า จะใช้วัดร้างชื่อวัดตระพังจิก เป็นวัดที่ผมไม่เคยรู้(จัก)ด้วยเข้าไป พวกนายเที่ยง นายกวย พวกนี้เขารู้มาอย่างไรก็ไม่ทราบ แล้วก็นัดแนะกันไปดู ไปดูครั้งเดียวเห็นว่าพอใช้ได้ก็เอาเลย ต่อจากนั้นเขาก็ทำที่พักร้างๆ หลังพระพุทธรูป (ที่ประดิษฐานอยู่กลางแจ้ง) วัดตระพังจิก เป็นวัดร้างมานาน เป็นปารกครีมีไปหมด เป็นที่ที่ชาวบ้านเขาไปเก็บเห็ดเผาะ เขาใช้เหล็กอันเล็กๆ เชี่ยดินหาเห็ดเผาะ แถวนั้นมันมีมาก ผู้หญิงไปหาเห็ดเผาะ ผู้ชายไปหาเห็ดโคน พวกชอบกินหมูปากก็จะไปล่าหมูป่าแถวนั้น และเป็นทีกลั่วผีของเด็กๆ พวกผู้หญิงที่ไม่มีลูก ก็ไปบนบานขอลูกกับพระพุทธรูปที่เขานับถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ในทางนั้น...”

โดย สภาพที่เป็นวัดร้าง จึงถูกถือเสมือนที่ที่ไม่มีเจ้าของ ชาวบ้านจึงพากันไปแสวงหาผลประโยชน์ในพื้นที่อย่างเสรี เช่น ไปเก็บเห็ด ล่าสัตว์ ตัดไม้ทำฟืน และอื่นๆ ได้ตามที่ต้องการ คณะธรรมทานที่มีนายธรรมทาส

เป็นหัวหน้า จึงได้ดำเนินการใช้วิธีทางกฎหมายเข้าครอบครอง ดังที่ท่าน
เล่าไว้เมื่อวัยสนธยาว่า

“เราต้องการที่จะมีกรรมสิทธิ์หวงห้ามไม่ให้คนเข้าไปนุ้ยว้าย ก็คิด
กันไว้ก่อนเข้าไปอยู่แล้ว ว่าต้องมีแผนในแง่กฎหมาย โดยให้คณะกรรมการ
เข้าที่วัดร้างจากรัฐบาล แล้วเราก็ตั้งทนายความไว้คนหนึ่ง เป็นทนาย-
ความที่มีชื่อเสียงอยู่ที่นั่น ชื่อ นายคลั่ง ศิวยายพราหมณ์ เป็นผู้จัดทำ
สัญญาเช่าอะไรต่างๆ ให้เช่าในนามของแกด้วย ดูเหมือนจะมีรายละเอียด
ในหนังสือพุทธศาสนาเล่มแรก ที่ต้องทำอะไรให้มีอำนาจห้ามปราม เพราะ
มันเป็นที่ยาวเล่นของนักเลงต่อไก่บ้าง เก็บเห็ดบ้าง เก็บผักบ้าง เรากลัว
เขาจะรบกวน ดูเหมือนเนื้อที่จะราวๆ ๗๐ ไร่ เอาแต่ตอนบน ตอนล่างลง
ไปเป็นป่า จากนั้นไม่เอา พอเช่าเสร็จก็ค่อยๆ ล้อมรั้วลวดหนาม มีประตู
เข้าออกทางเดียวคือด้านหน้า ที่เป็นทางเข้าในปัจจุบัน ลวดหนามก็กัน
พอเป็นพิธี...” และสวนโมกขพลารามก็เกิดขึ้นที่นั่น

“มันเป็นธรรมดาแหละ ที่จะต้องตั้งชื่อ (สำนัก) แต่ว่าเรื่องชื่อสวน
โมกข์นี้ นายธรรมทาสเขาไม่ได้เกี่ยวข้อง หรือไม่มีสิทธิ์ที่จะเกี่ยวข้องว่า
จะตั้งชื่ออะไร เราว่าไปคนเดียว คิด คิด คิดไป ตามไอ้หลักเกณฑ์หรือตาม
ถ้อยคำที่มีใช้อยู่ และเพื่อขบขันบ้าง เราว่ามันสยฮิวเมอริสที่อยู่บ้าง ฟลุค
ที่ว่ามันมีต้นโมกและต้นพลาที่สวนโมกข์เท่านั้น ต้นโมกที่ยังอยู่ที่หน้า
โบสถ์หลายต้นและต้นพลาที่มีอยู่ทั่วๆ ไป ต้นโมกกับต้นพลา ก็เอาโมกกับ
พลามาต่อกันเข้า มันก็ได้ความเต็ม (ตามบาลี) ว่า กำลังแห่งความหลุด
พ้น พลังแห่งความหลุดพ้น ส่วนคำว่า อาราม ย่อมธรรมดา แปลว่า ที่
ร่มรื่นที่รื่นรมย์ เมื่อมันฟลุคอย่างนี้มันก็ออกมาอย่างจริงจัง ตรงกับความ
หมายแท้จริงของธรรมะ วัตถุประสงค์ก็คือโมกข์ สถานที่อันเป็นพลัง
เพื่อโมกขะ ก็เหมาะแล้ว เมื่อแรกเสนอขึ้นมาเขาฟังขัดหูกันทั้งนั้นแหละ
แปลก หรือว่าซัดๆ หนูไม่รู้อะไร โมกข-พลา ต้องอธิบายให้รู้ว่าธรรมะคือ
อย่างนั้น มีความหลุดพ้นเป็นวัตถุประสงค์ จึงเกิดวัตถุนิดที่ช่วย
ส่งเสริมให้เกิดความหลุดพ้น เรียกว่า โมกขพลาราม”

โดยที่ความมุ่งหมายของท่านที่ออกจากกรุงเทพฯ ก็เพื่อหลีกเลี่ยงลัทธิและเพื่อสอบสวนค้นคว้าวิชาธรรมที่ได้เรียนมาแล้ว จะได้เพิ่มเข้าใหม่ และได้หลักธรรมพอที่จะเชื่อว่าการค้นคว้าไม่ผิดทางแล้ว ก็จะทำการเผยแพร่ให้คนอื่นได้รู้ด้วย พร้อมด้วยการปฏิบัติตามที่ได้อศึกษาค้นคว้ามานั้น เพื่อแก่การเข้าถึงโมกขธรรมคือความหลุดพ้นหรือนิพพาน จึงเป็นการเหมาะเจาะกับชื่อสวนโมกขพลารามที่ท่านตั้งขึ้นตามชื่อของต้นโมกและต้นพลา อันเป็นไม้พื้นบ้านที่ขึ้นอยู่หน้าโบสถ์ร้าง อย่างไม่ตั้งใจแต่สนใจ และทุกคนที่ร่วมบุกเบิกกันมาก็พอใจ เมื่อรู้ความหมายในภาษาบาลี

คำว่า พุทธทาส ถึงแม้ว่าจะเกิดขึ้นก่อนสวนโมกขพลาราม โดยท่านเขียนบทความไปวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับศาสนา ใช้นามปากกาว่า พุทธทาส ไปลงหนังสือพิมพ์ในกรุงเทพฯ ก่อนที่ โมกขพลาราม จะปรากฏชื่อเป็นสำนักก็จริง แต่ก็อยู่ในวงจำกัดและไม่เป็นทางการ ต่อเมื่อคณะธรรมทาน ได้ออกหนังสือนิตยสารรายไตรมาสชื่อ พุทธศาสนา ซึ่งมีท่านมหาเจียม อินทปญโญ เป็นนักเขียนประจำ ใช้นามปากกาว่า พุทธทาส นามพุทธทาส กับนามสวนโมกข์หรือโมกขพลาราม จึงได้ตีคู่กันมาและเป็นที่รู้จักทั้งภายในและภายนอกประเทศกว้างขวางออกไปๆ ตามกาลเวลาที่ล่วงไปๆ จนถึงบัดนี้

โดยที่น้องชายของท่านคือ ยี่เกย ได้ไปจดทะเบียนเปลี่ยนชื่อเป็นนายธรรมทาส อย่างเป็นทางการถูกต้องตามกฎหมายมาก่อนแล้ว ต่อมาภายหลังท่านจึงได้ไปขอจดทะเบียนชื่อพุทธทาสที่ท่านใช้อยู่ให้ถูกต้องตามกฎหมายด้วย แต่ทางการไม่ยอมอนุมัติ โดยเหตุผลว่ามีคำพุทธรวมอยู่ด้วย ท่านพูดถึงเรื่องนี้ไว้ในเล่าไว้เมื่อวัยสนธยาว่า

“...เขาวัวเปลี่ยนไม่ได้ เพราะมีคำว่าพุทธ...เขาวัวไม่ได้ สมหลู่พระพุทเจ้า เอาคำพระพุทเจ้ามาใช้ นี่คุณดูความรู้สติปัญญาของเจ้าพนักงานของประเทศไทย มันมีความรู้อย่างนี้ ก็เลยขี้เกียจไปทะเลาะกับคนชนิดนี้”

ความจริงแม้ว่าจิตใจท่านน้อมรับความเป็นพุทธทาสอย่างมั่นคง
แน่แท้แล้ว ตั้งแต่แรกการตัดสินใจออกจากกรุงเทพฯ ยุติการศึกษาเพื่อ
สอบเอาประโยค กลับพุมเรียง ศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกเพื่อตามรอย
บาทพระพุทธรองค์ เพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธรองค์อย่างใกล้ชิด แต่ถ้าไม่มีชื่อ
นายธรรมทาสนำร่องแล้ว ก็คงจะไม่มีนามพุทธทาสภิกขุ ท่านพูดถึงที่มา
ของนามพุทธทาสไว้ในเล่าไว้เมื่อวัยสนธยาว่า

“...มันก็เรื่องใหญ่ๆ มา นายธรรมทาสเขาตั้งชื่อของเขาก่อน ธรรมทาส
ที่นี้เราเห็นว่ามันว่างอยู่ตำแหน่งหนึ่ง ก็เลยเห็นว่ามันน่าจะชื่อ พุทธทาส
แล้วเจ้าคุณวัดสามพระยาสมัยนั้น สมเด็จพระวัดสามพระยาตอนนั้นแหละ ท่าน
เกิดชอบขึ้นมา ท่านก็เลยใช้ชื่อสังฆทาสอยู่พักหนึ่ง และท่านก็จัดการเรื่อง
ของคณะสงฆ์เป็นการใหญ่ ปฏิรูปปฏิวัติอะไรกันในเรื่องเกี่ยวกับคณะสงฆ์
ก็เลยใช้ชื่อตัวเองว่า สังฆทาส อยู่ที่ไชยา ๒ คน อยู่กรุงเทพฯ คนหนึ่ง
(คือ พุทธทาส ธรรมทาส อยู่ไชยา และสังฆทาส อยู่กรุงเทพฯ)”

คำว่า พุทธทาส นั้น นอกจากจะมีพุทธทาสภิกขุ สวณโมกข-
พลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประเทศไทย (สยาม) แล้ว
ก็ยังมีพุทธทาสอีกคนหนึ่ง นามสกุล หิริวิชย ที่ใช้นามพุทธทาสมาก่อน แต่
เป็นฆราวาส ชาวลังกา ไปโด่งดังอยู่ที่อเมริกา เป็นนักวิชาการพุทธศาสตร์
ที่เด่นในสังคมชาวพุทธคนหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีชื่อที่คล้ายๆ กับพุทธทาส
อีกชื่อหนึ่ง ถ้าหากเขียนเป็นภาษาอังกฤษ คือชื่อ ธรรมทัตตะ เป็นชาว
ลังกาเช่นกัน แต่เป็นภิกษุ ชื่อของเขาได้ปรากฏอยู่ในเอ็นไซโคลปีเดีย
บริตานิกา ทำให้คนไทยบางคนเข้าใจผิดคิดว่าเป็นพุทธทาสภิกขุแห่งสวณ
โมกขพลาราม ไปก็มี ท่านพูดถึงความเข้าใจในเรื่องชื่อไว้ในเล่าไว้เมื่อ
วัยสนธยา ว่าดังนี้

“...ก็มันมีหนังสือพิมพ์ลง (ว่าชื่อพุทธทาสปรากฏอยู่ในเอ็นไซ-
โคลปีเดีย บริตานิกา) หนังสือพิมพ์ในเมืองไทย เอาไปลงว่าเป็นเกียรติ ผม

เข้าใจ เห็นจะเป็นพระมหาเจี๋ยมั่นเอง เมื่อเขาถาม เผอิญหม่อมฉันมี
พจนานุกรมภาษาอาหม เอาออกให้เขาดูก็พอใจ”

จึงเป็นอันว่าท่านผู้ถูกนิมนต์ไปเทศน์ที่ห้องสมุดมหามกุฏราช-
วิทยาลัย เป็นพุทธทาสภิกขุ จริง ไม่ใช่พุทธทศตังที่เจ้าฟ้ากรมพระยา-
นริศฯ เข้าพระทัย ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของนาม
พุทธทาสภิกขุ และนามวัดสวนโมกขพลาราม ที่นักปราชญ์สำคัญทั้ง
๒ พระองค์ให้ความสนพระทัย

วัตถุประสงค์ในการตั้งสวนโมกขพลาราม คือศึกษาค้นคว้าพระ
ไตรปิฎก และปฏิบัติตามรอยบาทพระพุทธรูปที่ได้ศึกษาค้นคว้านั้น รวม
ทั้งโฆษณาเผยแผ่ให้มหาชนได้เข้าถึงแก่นธรรมและปฏิบัติธรรม เพื่อยุติ
การเบียดเบียนต่อกันระหว่างคนในสังคมเดียวกันและระหว่างประ-
เทศในที่สุด และนั่นคือความสงบสันติทั้งโดยส่วนตัวและสังคม อัน
เป็นวัตถุประสงค์สูงสุดของพุทธศาสนาและทุกศาสนา สิ่งพิมพ์ราย
ไตรมาสหรือรายสามเดือน จึงได้ปรากฏตัวออกมาเป็นครั้งแรกในปี ๒๔๗๕
ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม ภายใต้ชื่อ พุทธศาสนา มี คณะ
ธรรมทาน โดย นายธรรมทาส พานิช เป็นเจ้าของและบรรณาธิการ
ทั้งพุทธทาสและธรรมทาสเป็นนักเขียนประจำของนิตยสารฉบับนั้น โดย
พุทธทาสเน้นประเด็นทางด้านธรรมะอย่างแหลมคม และพร้อมด้วย
เหตุผลที่ทำให้พิสุจน์ รวมทั้งแปลพระไตรปิฎกสำนวนไทยเข้าใจง่าย ส่วน
ธรรมทาสเน้นประเด็นทางด้านประวัติศาสตร์โบราณที่เกี่ยวข้องกับชาไทย
และพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง เช่น ประวัติศาสตร์ศรีวิชัย พระแก้วมรกต
และอื่นๆ อย่างสัมพันธ์

ท่านปัญญานันทะภิกขุ หรือพระพรหมมิ่งคลาจารย์ แห่งวัด
ชลประทาน อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี พุดถึงนิตยสาร พุทธศาสนา ว่าเป็น
สื่อชักนำให้ท่านได้พบกับท่านพุทธทาส และได้อุทิศตนรับใช้พระพุทธ-

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนตระกุล
๑๕๖

ศาสนาจนบัดนี้ ก็เพราะอิทธิพลจากข้อเขียนของท่านพุทธทาสที่ท่านได้อ่านพบในนิตยสาร พุทธศาสนา นั้นเอง ดังที่ กริช วัฒนกาล ได้นำมาเล่าไว้ใน “ร้อยคน ร้อยธรรม ๑๐๐ ปี พุทธทาส” ว่า

“อาตมาได้อ่านหนังสือพุทธศาสนาเล่มแรกๆ เมื่อพรรษาที่สอง คราวที่อยู่ทีนครศรีธรรมราช อ่านแล้วก็ชอบใจมาก ชอบใจในคำเขียน คือว่าเขียนเร่ร่ำอารมณ์ให้เกิดความตื่นตัว เกิดความรังกาน เกิดความคิด ก้าวหน้า เกิดความรู้สึกนึกคิดในด้านเสียสละเพื่อพระศาสนา ที่อาตมาได้มาทำงานอยู่ในปัจจุบันนี้ก็เพราะอิทธิพลของหนังสือ พุทธศาสนา อ่านแล้วก็พอใจ เป็นสมาธิเรื่อยๆ มา แต่ยังไม่ได้พบท่าน”

ท่านปัญญานันทภิกขุ พุดถึงท่านพุทธทาสไว้ในหนังสือที่อ้างถึงนั้นอีกว่า

“ผลงานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของท่าน คือ ผลงานด้านธรรมะที่ท่านไปพูดไปคุย เอาของที่มีอยู่ในดิน เหมือนกับไปคุยเพชรที่อยู่ในหิน ไประเบิดหิน ไปเอาเพชรมา เอามาเจียรนัย แล้วก็ประดับที่เรือนแหวน

ท่านค้นคว้าศึกษาหยิบเอาข้อความในพระไตรปิฎกที่น่าศึกษา น่าสนใจ เอามาเปิดเผยจนชื่อเสียงปรากฏไปทั่วโลก ชาวโลกรู้จักท่าน พุทธทาสแห่งสวนโมกข์ ไชยา หนังสือท่านแพร่หลายแปลเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น

ธรรมะที่ท่านเขียนไม่ใช่ธรรมะใหม่ แต่เป็นของเก่าที่จมอยู่ในกองโคลนกองเลน ไม่มีใครไปหยิบขึ้นมา ท่านอุตส่าห์ไปหยิบขึ้นมา แล้วก็เอาตกแต่งให้น่าอ่าน น่าศึกษา คนก็ได้อ่าน ได้ศึกษา ถ้าไม่มีท่าน เจ้าคุณพุทธทาสเกิดขึ้นในประเทศไทย เราจะได้ศึกษาธรรมะที่ลึกซึ้งอะไรเลย นี่เป็นบุญหนักหนาของพวกเราที่เป็นพุทธบริษัท...”

การพูดเพชรในหินไปเจียรนัยแล้วประดับที่เรือนแหวน ดังที่ท่านปัญญานันทภิกขุ หมายความว่า ไม่เกินเลยไปจากความเป็นจริง เพราะ

พระสูตร พระวินัย และพระปรมาัตถ์ รวมแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ที่เรียกว่าพระไตรปิฎก แปลออกมาเป็นภาษาไทยได้ ๔๕ เล่ม เป็นทั้งพุทธวจนะและที่ไม่ใช่พุทธวจนะ และแม้ที่เป็นพุทธวจนะก็มีทั้งที่เป็นภาษาคนและภาษาธรรม รวมทั้งเวลา (กาละ) สถานที่ (เทศะ) และบุคคลที่ทรงตรัสด้วย ผู้ที่จะทำความเข้าใจในพระไตรปิฎกอย่างแจ่มแจ้ง จึงไม่ใช่เพียงมีความรู้ในภาษาบาลีเป็นอย่างดีเท่านั้น หากจะต้องมีความรู้ธรรมอย่างลึกซึ้งอีกด้วย ท่านพุทธทาส เมื่อถูกถามว่า มีความรู้ประโยค ๓ จะพอแก่การค้นคว้าหรือ ? ท่านตอบไว้ในเล่าไว้เมื่อวัยสนธยา ว่า

“ไม่เคยนึกสงสัยเลย เพราะเรามันไม่ได้อาศัยแต่ความรู้บาลี มันอาศัยความคิดนึก การใช้เหตุผล วิธีการใช้เหตุผล หรือเหตุผลที่ยังไม่มีใครรู้สึกกัน ถึงเดี๋ยวนี้พระไตรปิฎกก็ถือเอาตามตัวนั้นไม่ได้ ยิ่งบัดนี้ยิ่งเห็นว่าไม่ได้มากขึ้นทุกที ถือเอาตามตัวไม่ได้ ต้องเก็บเอาใจความ บางอันน่าจะฉีกทิ้งด้วยซ้ำไป แต่ว่าไม่อยากพูด มันจะเกิดยุ่ง พระไตรปิฎกควรจะฉีกทิ้งไปสัก ๓๐ เปอร์เซ็นต์ เหลือแต่ที่มันไม่ตักกัน ไม่ขัดกัน มันเข้ากันได้ นั่นมันลึกจริงๆ”

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ทางราชการได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไชยา จากพุมเรียงไปอยู่ที่ตำบลตลาด ซึ่งอยู่ริมทางรถไฟและตั้งสถานีรถไฟไชยาที่นั่น เพื่อความสะดวกในการคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร คณะกรรมการจึงได้ย้ายจากพุมเรียงมาอยู่ที่นั่นด้วย จึงเป็นเหตุให้ท่านพุทธทาสซึ่งขณะนั้นพำนักอยู่ที่สวนโมกข์เก่า พุมเรียง ต้องเดินทางฝ่าแดดฝ่าฝนระหว่างพุมเรียงกับสำนักงานใหม่ของคณะกรรมการที่ตลาดไชยาอยู่เป็นประจำ ท่านได้เล่าไว้เมื่อวัยสนธยา ในปัญหาการเดินทางระหว่างพุมเรียงหรือสวนโมกข์เก่ากับสำนักงานคณะกรรมการที่ไชยา ว่าดังนี้

“...ผมมาพักที่วัดชยารามบ่อยๆ เนื่องจากตอนนั้น เมื่อคณะกรรมการย้ายจากพุมเรียงมาอยู่ที่ริมทางรถไฟ (ที่ตลาดไชยา) ก็มาเปิด

ห้องธรรมทาน เปิดห้องอ่านหนังสือ เปิดห้องแสดงธรรมขึ้นที่นั่น ผมก็ต้องมาเทศน์เป็นประจำ บางคืนก็ไปพลอยนอนค้างที่กุฏิท่านพระครูโสภณ (กำลังจะเป็นวัดร้าง มีกุฏิอยู่หลังเดียว ซึ่งตอนนั้นพระครูโสภณมีฐานะเป็นพระปลัด ไปเฝ้าอยู่) พอผมไปบ่อยๆ เข้าและไปพักหลายๆ วัน ก็ต้องสร้างกุฏิเพิ่มขึ้น (นอกจากเป็นที่พักแล้วยังเป็นที่เก็บหนังสือ เขียนหนังสือด้วย)..."

โดยที่ความตั้งใจของท่านพุทธทาสคือการศึกษาค้นคว้าหาแก่นธรรม ปฏิบัติธรรมและเผยแผ่ธรรม เจตนาในการตั้งสวนโมกข์ขึ้นที่วัดตระพังจิก (สวนโมกข์เก่า) ในเบื้องต้นก็เพื่อการนี้ เครื่องมือในการเผยแผ่ก็คือคณะธรรมทานและนิตยสารพุทธศาสนา ที่ใช้บ้านโยมแม่ของท่านที่พุมเรียงเป็นสำนักงาน แต่โดยที่คณะธรรมทานได้ย้ายมาอยู่ที่ตลาดไชยา ศูนย์การเผยแผ่จึงมาอยู่ที่ตลาดไชยาด้วย ท่านเล่าไว้เมื่อวัยสนธยาในเรื่องนี้ตอนหนึ่งว่า

“พอมารู้จักบ่อยๆ เข้า (ที่วัดชยาราม) มันก็คิดว่า ควรจะมีที่สะดวกสำหรับอบรมสั่งสอนประชาชนบ้าง ที่สวนโมกข์พุมเรียงนั้นมันไม่สะดวก มันเล็กนัก ดังนั้นก็ควรสร้างสถานที่ที่ใช้ในการประชุมได้ จึงคิดสร้างหลังที่เรียกว่า **สโมสรธรรมชั้น** (ในวัดชยาราม) อีกหลังหนึ่ง นอกจากสร้างกุฏิให้ท่านพักแล้ว และเพราะคิดจะสร้างอันนี้ (สโมสรธรรมทาน) ทำให้มาพบสวนโมกข์ปัจจุบัน...”

จากการคิดสร้างอาคารสโมสรธรรมทาน จึงระดมผู้ศรัทธาออกป่าหาไม้ และท่านพุทธทาสเองก็ร่วมออกป่ากับชาวบ้านด้วย ท่านพูดถึงสวนโมกข์ปัจจุบันนี้ในเล่าไว้เมื่อวัยสนธยา ตอนหนึ่งว่า

“ก็ตอนไปดูแลการทำไม้ในป่า เดินผ่านที่แปลงนี้บ่อยๆ (สวนโมกข์ใหม่) จึงถามกันขึ้นว่า นี่มันที่ของใคร ก็มีคนบอกว่าของหลวงพรหมปัญญา เขาจะขายถูกๆ ผมก็เลยสนใจ เพื่อทำเป็นแบบสวนโมกข์ขึ้นอีกแห่งหนึ่ง

จะดี เพราะพอเดินเข้ามาดู มันน้ำดู (กว่าสวนโมกข์วัดตระพังจิก) มีภูเขาตรงกลาง มีลำธาร ตอนนั้นมีน้ำมาก ก็เลยพยายามติดตามติดต่อกันเพื่อพบเจ้าของ...ติดต่อกันมาจนผลสุดท้ายตกลงกันราคา ๔๕๐ บาท เนื้อที่ ๙๐ ไร่...และซื้อขายต่อมาอีก ทำไปทำมาถึง ๓๑๐ ไร่...”

เมื่อแรกเริ่มก็เป็นสำนักสงฆ์ ยังไม่ได้จดทะเบียนเป็นวัดอย่างเป็นทางการ แต่ชาวบ้านเขาเรียกว่าวัดเขาพุทธทอง ตามสัญลักษณ์ของสถานที่ที่มีภูเขายูกกลางวัด ท่านพุทธทาสบอกว่า

“...เราเรียกสวนโมกข์ พอจดทะเบียนเป็นวัด ใช้ชื่อ ธารน้ำไหล วัดธารน้ำไหล เหมาะที่สุด เพราะมันมีธารน้ำไหล ฟังดูมันเข้ากับธรรมชาติ ประชาชนทั่วไปแถวนั้นก็เลยเรียกวัดธารน้ำไหล รู้จักอย่างเป็นทางการว่า สวนโมกข์” และท่านเองก็ได้มาอยู่ประจำสวนโมกข์ใหม่ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๗ หลังจากที่ได้ไป มาๆ ระหว่าง สวนโมกข์เก่า - วัดชยาราม - และสวนโมกข์ใหม่ อยู่หลายปี นับแต่ปี ๒๔๗๘ และสวนโมกข์ใหม่ก็ได้เติบโตขยายตัวกว้างขวางออกไปตามลำดับ ทั้งด้านวัตถุและศรัทธาของประชาชน ส่วนความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุ ก็เกิดจากแรงศรัทธาของประชาชนผู้ใฝ่หาธรรม ไม่ได้มาจากการโฆษณาชวนเชื่อหรือเรียไร และที่เรียกว่า ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุนั้นก็อยู่ในหลักเกณฑ์ที่ว่า มีเหตุผล มีประโยชน์ และมีขอบเขต ท่านพูดถึงโยมแม่ผู้สนับสนุนกิจกรรมทั้งปวงของสวนโมกข์ในครั้งแรกสุด ในเล่าไว้เมื่อวัยสนธยา ตอนหนึ่งว่า

“โดยทั่วไปโยมหญิงไม่มีความเห็นอะไร (ในทุกเรื่อง) ไว้ใจเรา ไว้ใจผมว่าจะทำอะไรคงไม่ผิด คงไม่เสียหาย ไว้ใจด้วยความเคารพเชื่อมั่น ก็เลยไม่ต้องพูดอะไรกันมาก แล้วโยมก็มีศรัทธาในลักษณะอย่างนี้อยู่แล้ว ศรัทธาที่เราได้ร่ำเรียนธรรมะ ศรัทธาที่ได้แบ่งปันความรู้ให้ผู้อื่น แล้วก็มีความรู้ความเข้าใจอย่างดีอยู่แล้วว่า ธรรมทานนะเลิศกว่าทานทุกชนิด

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนตระกูล

๑๖๐

พอพูดเรื่องเผยแพร่ธรรมทาน จึงยอมรับทั้งหมด เห็นเป็นบุญกุศลอย่างลึกซึ้งที่จะเผยแพร่ธรรมะที่โลกยังไม่วังงั้ว ยังไม่มีใครรู้ ยังไม่มีใครเคยทำ โยมจึงให้ใช้เงินในการทำกิจการต่างๆ ให้ใช้บ้านเป็นสำนักงานธรรมทานระยะแรก เป็นที่เทศน์ ทำหนังสืออะไรต่างๆ

“ผมให้โยมทำเป็นพินัยกรรม (๑ มิ.ย. ๒๔๗๕) ไว้ ส่วนหนึ่งก็แบ่งให้เป็นมรดกแก่ลูกๆ ๓ คน มรดกส่วนของผม ผมไม่เอา ก็สมทบลงในส่วนนี้ ก็ได้ใช้ดอกผลจากทุนต้นตระกูลพานิชนี้สร้างกิจการของสวนโมกข์ หอสมุดธรรมทาน และหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา มาแต่ต้นจนมีคนเห็นด้วยร่วมมือมากขึ้นๆ จนเงินทุนเล็กน้อยเหล่านั้นได้รับความหมายไป เมื่อโยมตาย (๒๔๙๐) จึงได้สร้างศาลาป่าช้า (วัดเวียง) โดยใช้เงินต้นของทุนนี้ไปราว ๕,๐๐๐ บาท เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้โยม เพราะเริ่มมีคนมาช่วยกิจการของคณะธรรมทานมากขึ้นแล้ว ที่เหลือซื้อที่ดินแปลงหนึ่งเป็นของคณะธรรมทาน และเหลือไว้เป็นทุนผลิตหนังสือ มีคนอื่นมาสมทบเป็นทุนอยู่ในมูลนิธิธรรมทาน”

โดยที่ท่านศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกขอฝ่ายเถรวาทด้วยความรู้ภาษาบาลีประโยค ๓ ด้วยอาศัยความนึกคิดที่มีเหตุผล และรวมทั้งความรู้ซึมหมั้มนะนอกตำราที่สืบทอดกันมาทางบั๊กษัใต้ (นครศรีธรรมราช) อันเป็นดินแดนที่พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทหรือหินยานเผยแพร่เข้ามาเป็นครั้งแรกจากลังกาทวีป และรวมทั้งความรู้ทางพุทธศาสนาของนิกายต่างๆ ทางฝ่ายมหายานและแม้หินยานที่พิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งนายธรรมทาสพานิช น้องชายของท่านชวนชวาวจัดหามาให้ท่านได้ศึกษาเปรียบเทียบอย่างกว้างขวาง จึงทำให้ท่านได้พบกับเพชรเม็ดงามหลากหลายในพระไตรปิฎกที่ยังไม่มีใครพบ แต่ท่านได้พบและเจียรนัยออกมาเป็นสิ่งพิมพ์มากมายหลายร้อยหัวข้อ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและที่แปลเป็นภาษาต่างประเทศ มีอังกฤษ เยอรมัน จีน ญี่ปุ่น เป็นอาทิ ดังที่ได้ปรากฏแก่สายตา

ชาวพุทธทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ชื่อเสียงของท่านจึงขจรขจายไป นับแต่การปรากฏขึ้นของสวนโมกขพลารามและพุทธทาส และโดยที่ท่านเป็นทาสที่ซื่อสัตย์ต่อพุทธะ ท่านจึงเทศน์ จึงเขียน อย่างตรงไปตรงมาตามเป้าหมายสูงสุดในการประกาศพุทธศาสนา (ศาสนาแห่งปัญญา) ของสมณโคดมหรือท่านสิทธัตถะ คือ

ทุกข์และความดับทุกข์ พร้อมทั้งได้ชี้เหตุแห่งทุกข์และหนทางแห่งความดับทุกข์นั้น

ท่านพุทธทาสได้ชี้เหตุแห่งทุกข์ตามแนวทางที่พระพุทธรองค์บรมครูได้ชี้ไว้แล้ว ว่าสาเหตุที่ทุกข์เกิดขึ้นมีทั้งที่เกิดจากปัจจัยภายนอก คือสภาพแวดล้อม และทั้งที่เกิดจากปัจจัยภายใน คือการสร้างขึ้นมาด้วยตัวเอง

ทุกข์ที่เกิดจากปัจจัยภายนอก คือสภาพแวดล้อมนั้น มีอยู่มากมายหลายสาเหตุ แต่สรุปได้ว่า การเบียดเบียนต่อกันระหว่างมนุษย์และมนุษย์เบียดเบียนธรรมชาติ เป็นปัญหาพื้นฐานของความทุกข์ที่คลอบคลุมทั่วทั้งสังคม ซึ่งในสมัยนี้เรียกว่าการกดขี่ขูดรีดและภัยธรรมชาติ ท่านพุทธทาสได้ชี้ทางออกของปัญหาความทุกข์จากปัจจัยภายนอก คือสภาพแวดล้อม ด้วยการประนีประนอมของสังคมตามแนวทางพุทธวิธี (แนวทางแห่งปัญญา) ดังที่ท่านกล่าวไว้ใน**ธัมมิกสังคมนิยม** ตอนหนึ่งดังนี้

“วิธีแก้ที่ว่า จงเห็นแก่สังคมตามกฎหมายเกณฑ์ของธรรมชาติ อย่างอภิปโยส่วนเกิน เจียดออกมาเป็นส่วนเกินเพื่อช่วยเพื่อนมนุษย์ให้ได้ เราเป็นคนจนก็ต้องเจียดออกมาได้ ๑ สตางค์ เพื่อจะช่วยเหลือผู้อื่น ถ้าเราเป็นคนมั่งมีก็เจียดได้เป็นบาทเป็นร้อยเป็นพัน นั่นแหละจะแก้ปัญหาสังคมได้ แต่ถ้าทุกคนพร้อมกันกอบโกยแล้วมันจะเอามาแต่ไหน ธรรมชาติจะเอามาแต่ไหนให้

“เพราะฉะนั้น เรียกว่าเดี๋ยวนี้สิ่งที่น่าวิตกที่สุด ก็คือศาสนาหรือว่าศีลธรรมนี้กำลังหายไปจากโลก ชื่ออันนั้นอยู่แต่ในนาม แต่ไม่ใช่ตัวสิ่งนั้นโดยแท้จริง อยากจะพูดว่าศาสนากำลังจะไม่มีในโลก เพราะมนุษย์ไป

ทำให้เป็น Philosophy หรืออะไรเสีย ถ้า Religion กันจริงๆ แล้ว ก็ต้องมีการปฏิบัติ มีการประพฤติ มีการกระทำ มี Observation มี Commitment มีอะไรที่มันเป็นตัวการปฏิบัติ แล้วการปฏิบัตินั้นต้องเป็นการทำลายความเห็นแก่ตัวของกู มันก็จะเกิดความเห็นแก่ผู้อื่น อันจะเป็นสังคมนิยมที่จะแก้ปัญหาของสังคมได้ เพราะว่าปัญหาเพิ่งเกิดเมื่อมนุษย์อยู่กันเป็นสังคม แล้วก็อย่าได้เกลียดกลัวคำว่าสังคมนิยม อย่างกลัวว่าจะถูกหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์แล้วจะถูกจับ ถ้ากลัวก็เดิมคำเข้าข้างหน้า อาตมาคิดว่า เดิมคำข้างหน้าสักคำหนึ่งว่า รั้มมิกสังคมนิยม

“รั้มมิกสังคมนิยม เป็นสังคมนิยมที่ประกอบอยู่ด้วยธรรมะหรือพระเจ้า นั่นแหละสังคมนิยมที่จะช่วยมนุษยเราสมัยนี้ให้รอดได้...”

ท่าน พูดถึงธรรมและการเข้าถึงซึ่งศาสนาแห่งตนที่แท้จริง (คือศาสนาที่ตนนับถือ ไม่ว่าจะเป็นพุทธ คริสต์ อิสลาม) โลกก็จะพบกับความสมบูรณ์กันทั่วหน้า และสันติภาพก็จะปรากฏเป็นความจริง

“...เดี๋ยวนี้เราทำอะไรมันก็เพื่อผู้ทำเสียทั้งหมด เช่นว่าเราผลิตเครื่องมือพิเศษขึ้นมาได้ ขนาดไปโลกพระจันทร์ได้ อะไรได้นี้ แต่ว่าเครื่องมือเหล่านี้ผลิตเพื่อประโยชน์แก่คนเป็นคน ๆ ไป หรือแม้ว่าจะหลายคนรวมกันมันก็ยังเรียกว่าเป็นประโยชน์อย่างบุคคล อย่างส่วนตัวของกูทั้งนั้น ไม่มีใครใช้ประโยชน์นี้เพื่อคนทั้งโลก เพื่อประโยชน์แก่คนทั้งโลก อะไรที่คิดขึ้นได้ใหม่ ๆ แปลก ๆ ก็ถูกนำไปใช้เพื่อส่วนบุคคล เครื่องมืออันวิเศษทั้งหลายที่เราคิดขึ้นมาได้ใหม่ ๆ ในโลกนี้ มันเลเยกลาย เป็นอันตราย แทนที่จะเป็นประโยชน์ทำให้เกิดสันติภาพ มันกลายเป็นส่งเสริมให้มีวิกฤตการณ์ ของดี ๆ นั้นแล้วแต่ว่าจะเล็งไปถึงอะไร เครื่องวิทย์หรือโทรทัศน์ หรือคอมพิวเตอร์ หรืออะไรทุกอย่าง อย่าง อย่างที่กำลังประดิษฐ์ขึ้นนี้ ระหว่างแต่ว่า บุคคลหนึ่งจะนำไปใช้เพื่อประโยชน์แก่ตัวกูของกูทั้งนั้น ก็จะทำให้โลกนี้มีวิกฤตการณ์มากขึ้น ถ้าเขาใช้

เครื่องมือเหล่านี้ทั้งหมดเพื่อสังคมนิยมกันจริง ๆ แล้ว โลกใบนี้ก็จะ
เป็นโลกที่มีสันติภาพสันติสุข เป็นโลกของพระศรีอารีย์ได้ในเวลาอัน
สั้น ถ้ามนุษย์รู้จักใช้ความฉลาดเฉลียวเหล่านี้เพื่อประโยชน์แก่สังคมนิยม
จริงๆ แล้ว โลกนี้ก็จะเปลี่ยนไปทันที เป็นโลกที่มีสันติภาพมีสันติสุข...”

ส่วนทุกข์ที่เกิดจากปัจจัยภายใน ท่านได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนไว้ใน
ในหลายหัวข้อธรรม เช่น ปฏิจจสมุปบาทและไตรลักษณ์ เป็นต้น แต่
กล่าวโดยสรุปก็คือมาจากการยึดมั่นถือมั่นในตัวตน-ของกู ซึ่งโดยความ
เป็นจริงที่เรียกว่า **ปรมาตม**จะ หรือที่ทางปรัชญาเรียกว่า **จริงสัมบูรณ์**
แล้ว **ตัวตน-ของกู** ไม่มี ที่มีเห็นๆ กันอยู่เป็นตัวตนคนสัตว์ เกิดจากการ
ปรุงแต่งของธรรมชาติที่อาศัยเหตุปัจจัยทำให้เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปใน
ที่สุด ซึ่งก็เป็นไปตามกฎของธรรมชาติที่จะต้องเป็นไปเช่นนั้นเอง (ตถตา)
แต่ด้วยความเข้าใจผิดหลงผิดของคนเราจึงไปยึดเอา**ตัวตน** (ที่เป็นผลผลิต
ของธรรมชาติและเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ คือเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และ
ดับไป) มาเป็น**ตัวตน-ของกู** (อันเป็นการฝ่าฝืนธรรมชาติ) จึงทำให้ทุกข์
นานาประการติดตามมา ดังที่คนทั้งหลาย รวมทั้งคนจนคนรวยประสบอยู่
ในเวลานี้โดยทั่วหน้า

เพื่อแก้การดับทุกข์ดังกล่าวนี้ ท่านพุทธทาสได้ชี้ให้เห็นด้วยคำพูด
อย่างง่าย ๆ ที่หมายถึงพระปริชาญาณของพระพุทธองค์ในการดับทุกข์ ว่า
ทุกข์เกิดที่ไหนท่านว่าให้แก้ที่นั่น แล้วก็ยกเอาคำของพระอัสสชิที่พูดกับ
พระสารีบุตรมาสนับสนุน ในบทที่ว่า **เย ธมมา เหตุปฺปภา** (สรรพสิ่ง
ทั้งหลายย่อมเนื่องมาแต่เหตุ) **เตสํ เหตุํ ตถาคโต** (พระตถาคตได้ทรง
ตรัสรู้ซึ่งเหตุเหล่านั้น) **เอวํวาทิ มหาสมโณ** (พระมหาสมณะได้ทรง
สอนไว้อย่างนี้)

ต้นเหตุของทุกข์อันเกิดจากปัจจัยภายในดังกล่าวข้างต้น ก็คือ
ความยึดถือเอา**ตัวตน** เป็น **ตัวตน-ของกู** ความยึดถือเอา **ตัวตน** เป็น
ตัวตน-ของกู ก็คือต้นเหตุของความทุกข์

ท่านบอกว่าการดับทุกข์ต้องดับที่ต้นเหตุ ก็คือดับที่ตัณหา-ของกู หรืออีกนัยหนึ่งก็คือกำจัดให้ว่างจากตัณหา-ของกู (ด้วยภาวนามยปัญญา หรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน) เมื่อจิตว่างจากตัณหา-ของกู นั่นก็คือตัณหา-ของกู ไม่มี (อนัตตา) อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา เพราะความไม่มี ตัณหา-ของกู ก็คือ สุนฺญตา และสุนฺญตาก็คือสิ่งที่บาลีเรียกว่านิพพาน ดังพุทธภาษิตที่ว่า นิพพานํ ปรมํ สุนฺญํ (นิพพานเป็นความว่างอย่างยิ่ง)

จาก คำสอนของท่านพุทธทาสที่ถ่ายทอดคำสอนอันลึกซึ้งของ พระพุทธองค์จากภาษาบาลี และทั้งที่เป็นภาษาคนและภาษาธรรม ให้ คนไทยที่ไม่รู้ภาษาบาลีเข้าใจได้ง่ายๆ เช่นนี้เอง จึงทำให้บางคนกล่าวหา ว่าท่านบิดเบือนพระพุทธศาสนา ดังที่ผู้ใช้นามว่า ชยานนุโท หรือ พระ ? อนันต์ เสนาพันธ์ ได้เขียนหนังสือโจมตีท่านออกมาเล่มหนึ่ง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ชื่อว่า คำสอนเดิรถียฺ โดยประณามคำสอนของท่านว่าเป็นคำ สอนนอกศาสนา (เดิรถียฺ)

ต่อคำกล่าวหาอันหยาบคายของพระอนันต์ เสนาพันธ์ ดังกล่าว ผม (สาวก) ทนไม่ได้ต่อการฝ่าฝืนสัจจะและคำหยาบคาย และผมเข้าใจ ในคำสอนของท่านพุทธทาสที่มีผู้พิมพ์ออกเผยแพร่พอสมควร แม้ว่าผม ไม่มีวาสนาจะได้รู้จักกับท่านเป็นการส่วนตัวและไม่มีความวาสนาจะได้พบกับ ท่านเลย จนท่านมรณภาพไปเมื่อ ๘ กรกฎาคม ๒๕๓๖ ก็ตาม

ผมในนามปากกาว่า “สาวก” จึงได้เขียนหนังสือออกมาตอบโต้ เล่มหนึ่งภายใต้ชื่อว่า “โต้ พระ? อนันต์ เสนาพันธ์ และคณะ เรื่อง คำสอนเดิรถียฺ” ผมได้เขียนคำขึ้นต้น ไว้ในหนังสือเล่มนั้น มีความ บางตอน ดังนี้

“ภิกษุ ชยานนุโท หรือ (พระ?) อนันต์ เสนาพันธ์ ได้สร้างความ ดังให้กับตัวเองอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการจัดพิมพ์หนังสือชื่อ “คำสอนเดิรถียฺ” ซึ่งมีเนื้อหาโจมตีท่านพุทธทาสตลอดเล่ม ในจำนวน ๑๕๖ หน้าของ

หนังสือเล่มนั้น ๗๘ หน้าเป็นข้อเขียนของ พระ? อนันต์ เสนาขันท์ คือ
ครั้งแรกของเล่มพอดี อีกครั้งหลังคือหน้า ๗๙ - ๑๕๖ เป็นข้อเขียนของ
คนอื่น ๆ อีก ๖ คน ทั้งพระวราสและบรรพชิต มีนายบุญมี เมธางกูร แห่ง
สำนักอภิธรรมมูลนิธิต วัดโพธิ์ และ ดร.คลุ้ม วัชรโบล แห่งสำนักปฐุสววรรค์
เป็นต้น

“หนังสือเล่มนี้จัดพิมพ์ออกมาเผยแพร่ในนามของ “คณะกรรมการ
พิทักษ์ศาสนา” ซึ่งมีที่ทำการอยู่ที่ อภิธรรมมูลนิธิต ท่าเตียน กทม. ๒
(วัดโพธิ์)”

“หนังสือเล่มนี้คงจะทำความพอใจให้กับบางคนที่มีทัศนะคัดค้าน
คำสอนเรื่องจิตว่าง หรือทัศนะอื่นๆ ที่ออกมาจากสำนักสวนโมกข์ฯ แห่ง
ไชยา ที่มีท่านพุทธทาสเป็นประธาน เพราะ (พระ?) อนันต์ เสนาขันท์
นอกจากจะคัดค้านทัศนะของท่านพุทธทาสในหลักการแล้ว (พระ?) อนันต์
เสนาขันท์ ยังใช้ตัวหนังสือด่าว่าท่านพุทธทาสอย่างรุนแรง”

ต่อประเด็นนี้ ท่านพุทธทาสได้ชี้แจงไว้ในเล่าไว้เมื่อวัยสนธยา
ตอนหนึ่งว่าดังนี้

“...เมื่อผมพูดว่าพระอภิธรรมไม่ได้อยู่ในรูปของพุทธวจนะเป็น
ถ้อยคำที่เรียบเรียงขึ้นใหม่ อันนี้เขาโกรธเขาไปตดบทเป็นว่า อภิธรรม
ไม่ใช่พุทธวจนะ ผมมุ่งหมายจะบอกว่า อภิธรรมไม่ได้อยู่ในรูปคำตรัส
แบบพุทธวจนะ มีผู้เอาหลักธรรมไปร้อยกรองในรูปแบบอภิธรรม

“เขาไม่ได้ลุกขึ้นคัดค้านในวันนั้น เขาไปรวมหัวกันเขียนหนังสือ
นักอภิธรรมตัวยงๆ ๗-๘ คน เขียนเป็นหนังสือหนาเท่าหัวแม่มือ ทุกคน
รวมกันด่าผมแบบอภิธรรม...จนนายอนันต์ เสนาขันท์ สมัยเป็นพระมาเขียน
ด่าผมอีกที เมื่อไม่กี่ปีมานี้ ตั้งใจจะเหยียบเราให้แหลกไปเลย รวมทั้งพวก
อภิธรรมบางคนด้วย อย่างนายบุญมี เมธางกูร และฝรั่งชาวอเมริกันที่
สุโขทัยโลก ที่ถือตามตัวหนังสือมากเกินไป พระอนันต์ ดูจะเป็นคนที่
ใช้ภาษาหยาบคายที่สุด”

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ด้านตระกูล
๑๖๖

ขอยกตัวอย่างอาจมาจาของ (พระ?) อนันต์ เสนาขันธ์ ที่กล่าว
โจมตีท่านพุทธทาสในหนังสือเล่มดังกล่าว และคำตอบโต้ของผม (สาวก)
ในประเด็นนั้น ดังต่อไปนี้

“(พระ?) อนันต์ เสนาขันธ์ เขียนด่าท่านพุทธทาสว่า

“กล่าวจ้วงจาบว่าพระอภิธรรมไม่ใช่พุทธพจน์ที่แท้จริง กล่าวบิด-
เบือนว่าธรรมสูงสุดของพระพุทธเจ้าคือ จิตว่าง คำกล่าวเหล่านี้ล้วนแต่เป็น
เศษสวะความคิดของคนยุคก่อนพุทธกาล แต่พุทธทาสคนโกนหัวห่ม
ผ้าเหลืองกลับปลุกผีเอาคำพูดเหล่านั้นมาใช้อีกในยุคนี้” (น. ๒)

ต่อถ้อยคำอันเป็นอาจมาจาดังกล่าวนี้นี้ ผม (สาวก) ได้ตอบโต้
ไปว่า

เมื่อมาถึงประเด็นนี้ คือประเด็นอภิธรรม ก็ถึงบางอ้อ ที่พระ?
อนันต์ เสนาขันธ์ และคณะ ไกรธแคนท่านพุทธทาส ถึงกับเขียนหนังสือ
ออกมาด่า อันไม่ใช่วิสัยที่สมณะจะพึงปฏิบัติ เพราะถ้อยคำสำรอกที่ปรากฏ
นั้นไม่ใช่เป็นการแสดงความคิดเห็นที่สุจริตใจ หรือถกเถียงปัญหากันอย่าง
บัณฑิตเพื่อหาข้อยุติที่ถูกต้องกว่า แต่เป็นสิ่งที่เรียกว่า สำรอกอาจมาจา
(อมขี้ฟัน)

ทั้งนี้เพราะพระ? อนันต์ เสนาขันธ์ และคณะ เข้าใจผิดไปเองว่า
ท่านพุทธทาสคัดค้านพระอภิธรรม อันเป็นสรณะ (ที่พึ่ง) อันสูงสุดของ
พวกเขา

ซึ่งโดยข้อเท็จจริงท่านพุทธทาสพูดถึงปัญหานี้ คือปัญหาอภิธรรม
ไว้ดังนี้

“ครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ อาตมาไปพูดที่กรุงเทพฯ เรื่อง สิ่ง
ที่เข้าใจกันไม่ได้ พูดไปประโยคหนึ่งว่า อภิธรรมมิได้อยู่ในรูปของ
พุทธวจนะ ก็มีคนไกรธตั้งค้อนบ้านค้อนเมืองก็ว่าได้ เพราะไปว่าอภิธรรม
มิได้อยู่ในรูปของพุทธวจนะ แล้วหูของเขาก็เชื่อนไป ฟังได้ยินไปว่า อภิธรรม
มิใช่พุทธวจนะ แม้เราได้อธิบายว่าอภิธรรมมิได้อยู่ในรูปของพุทธวจนะ

ทำกับฉันอย่างกะนั้น ไม่ค่อยได้
ป๋อเลิฟ เกิด ๘ ธ.ค. ๒๕๐๖ หาดใหญ่
ถึง วันนี้ ๓๕ ธ.ค. ๒๕๔๑ แล้ว
ทำกับฉันอย่างนี้ รู้ๆ ได้เลิกทำกับ

๑๖๗

หรือคำพูด ตัวหนังสือที่บรรยายพฤติกรรมนี้ไม่ได้อยู่ในรูปของพุทธวจนะ เป็นคำเรียบเรียงร้อยกรองใหม่ ส่วนเนื้อแท้นั้นเป็นทั้งพุทธวจนะก็มี ไม่ใช่ก็มี”

ทรรณะของท่านพุทธทาสที่มีต่อกรรมเป็นดังนี้ ท่านจึงไม่ได้คัดค้านกรรมไว้ในที่ใดๆ เลย ท่านพูดมีใจความเพียงว่า

“สำหรับท่านที่มีสติปัญญาธรรมดๆ และต้องการปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้น เพื่อไปสู่พระนิพพานแล้ว ไม่จำเป็นต้องรู้กรรมก็ได้ รู้แต่เพียงว่าอะไรเป็นอะไร คือรู้สภาวะของธรรมชาติ แล้วปฏิบัติให้สอดคล้องกับสภาวะนั้นก็พอ หรือนัยหนึ่งให้รู้จักควบคุมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในลักษณะที่มีอะไรมากระทบแล้วไม่เกิดความคิดเลวๆ เป็นความโลภ ความโกรธ ความหลง ขึ้นมา สนใจเท่านั้นและควบคุมได้ ก็จะเป็นพระอรหันต์ได้ เพราะความเป็นอยู่อย่างนี้เรียกว่า เป็นอยู่โดยชอบ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ภิกษุทั้งหลายเหล่านี้ เป็นอยู่โดยชอบ โลกไม่ว่างจากพระอรหันต์”

แต่สำหรับผู้ที่มีสติปัญญาเหลือเฟือแล้ว จะเรียนรู้กรรมก็ได้ไม่เป็นไร ท่านพุทธทาสบอกว่า

“อาตมาไม่ได้กล่าวว่ากรรมเป็นของผิด หรือไร้สาระไม่มีประโยชน์ แต่กล่าวว่า กรรมนั้นมีทั้งส่วนเกินและส่วนที่พอดีมันเกินสำหรับคนธรรมดา มันพอดีสำหรับคนที่มีสติปัญญาเหลือเฟือ”

ก็เท่านั้นเอง ไม่เห็นที่ท่านจะคัดค้านกรรมที่ตรงไหน ร้อนใจกันไปเองเปล่าๆ และก็จริงอย่างที่ท่านพุทธทาสว่า เพราะประตูพระนิพพานเปิดกว้างสำหรับผู้ที่มีดวงตาเห็นธรรมและปฏิบัติธรรม พระอรหันต์มากมายในสมัยพุทธกาลที่ไม่รู้ว่าจิตมีกิเลส เจตสิกมีกิเลส รูปมีกิเลส แต่ท่านเหล่านั้นก็มีดวงตาเห็นธรรม รู้เท่าทันธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวง รู้เหตุให้เกิดทุกข์ และปฏิบัติในหนทางของอริยมรรค จนบรรลุถึงซึ่งความว่าง ว่างจากอัตตาหรือตัวกู-ของกู และนั่นก็คือสุญญตาหรือนิพพาน ที่เรียกว่าสุปปาติเสสนิพพาน (คือดับสนิทแล้วในอัตตา แต่สังขารยังอยู่)

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ด้านตระกูล

๑๖๘

จากคำสอนของสำนักสวนโมกขพลาราม โดยท่านพุทธทาสภิกขุ
อย่างตรงไปตรงมา อย่างผู้ที่ประกาศเดินตามรอยพระอรหันต์ และหนทาง
ที่จะเข้าถึงพระอรหันต์หรือวิถีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม และกฎาขวางกับ
พระนิพพาน หรือกฎาแห่งวิถีพุทธธรรม ที่ท่านไปแสดงธรรม ณ พุทธ-
สมาคม โดยการนิมนต์ของ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม
และนายกพุทธสมาคมในเวลานั้น ได้ยั้งความซาบซึ้งให้กับหลายคน แต่ใน
ขณะเดียวกันก็ได้ยั้งความไม่พอใจให้กับบางคน และรวมทั้งการสอนเรื่อง
ทุกข์และการดับทุกข์ อันเป็นหัวใจของพุทธศาสนา ดังที่กล่าวมาแล้วข้าง-
ต้น ได้ก่อปฏิกิริยาให้กับท่านพุทธทาสทั้งด้านบวกและด้านลบ และทั้งฝ่าย
ศาสนจักรและอาณาจักร ดังที่ท่านเล่าไว้เมื่อวัยสนธยาตอนหนึ่งว่า

“...พระทิพย์ปริญาโกรธแทนพระพุทธเจ้า เขาต่อต้านมาก อยาก
ให้รัฐบาลจับเราข้อหาคอมมิวนิสต์ ทำเรื่องไปถึงหลวงกาจสงคราม ซึ่งเป็น
ที่เชื่อถือของจอมพล ป. (พิบูลสงคราม) หว่าผมได้รับประโยชน์จากคอม-
มิวนิสต์ จะมาทำลายพุทธศาสนา นี่มารู้ทีหลัง แต่หลวงกาจสงครามคง
ไม่เชื่อ เพราะเห็นเฉยๆ กันไป พระทิพย์ปริญาแกทำถึงขนาดนี้ แล้วก็ยัง
ทำเรื่องฟ้องสมเด็จพระสังฆราชด้วย ดูเหมือนจะฟ้องสมเด็จพระสังฆราช
ทั้ง ๒ พระองค์ ทั้งวัดบวรฯ และวัดเบญญฯ ซึ่งต่อกันมา

“จนพระสาสนโสภณ (วัดราชาธิวาส) สมัยยังเป็นพระธรรม-
โกศาจารย์ พาเข้าไปเฝ้า พอโผล่หน้าเข้าไปเท่านั้น ดวาดออกมาเลยว่า
ทำไมไม่ใช้หลักวิสุทธิมรรค ไปใช้หลักอะไรว่าพระพุทธเจ้าเป็นกฎาขบาง
พระธรรม ผมก็ชี้แจงให้ท่านฟัง สนทนากันสักชั่วโมง ไม่มากมายอะไร...
ตอนหลังก็เห็นเรื่องเงียบหายไป ไม่มีคำสั่งลงโทษหรือสั่งอะไร แต่เตือนๆ
ไว้ให้ใช้วิสุทธิมรรคเป็นหลัก เราจึงไม่ได้ตอบท่านว่าอย่างไร”

ในขณะที่คนฝ่ายหนึ่งกล่าวหาว่าท่านได้รับประโยชน์จากคอม-
มิวนิสต์ (คงจะหมายถึงจีนแดงหรือรัสเซียในสมัยนั้น) ซึ่งก็เป็นคำกล่าวหา

สามบุคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนตระกูล

๑๗๐

“เขาชวนว่าประเทศไทยนะ มันเป็นประเทศที่เขาเอาเรื่องต่อต้านคอมมิวนิสต์ ถ้าคอมมิวนิสต์มาแล้วประเทศไทยก็จะสูญเสียพุทธศาสนา ผมก็เป็นพระในพุทธศาสนาควรจะรับรู้หรือเจ้าก็เจ้าการเรื่องนี้บ้าง เราบอกว่ากลัวกิเลสมากกว่ากลัวคอมมิวนิสต์ เขาเลยไม่รู้จะพูดอย่างไร เขาเสนอว่า จะให้หนี้หนี้ ต้องการเครื่องขยายเสียงใหม่ ต้องการกระดาดใหม่ กระดาดหนังสือพิมพ์ ผมบอกไม่ต้องการ เขาบอกต้องการอะไรบอกมา เราบอกยังไม่ต้องการอะไร...”

หลังจากที่ท่านถูกชักชวนให้ร่วมมือในการต่อต้านคอมมิวนิสต์จากหน่วยงาน ซี.ไอ.เอ. ของสหรัฐอเมริกา ที่มีอาชีพบังคับคือเจ้าหน้าที่ของ USIS และท่านได้ปฏิเสธที่จะร่วมมือกับองค์การลับแห่งนั้นอย่างไม่มีเยื่อใยแล้ว พระ? อนันต์ เสนาชนันท์ จึงได้ออกหนังสือ คำสอนเดียรฉัตรออกมาบดขยี้ท่านพุทธทาสอย่างรุนแรง ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

พฤติกรรมของพระ? อนันต์ เสนาชนันท์ ในการออกหนังสือคำสอนเดียรฉัตรดังกล่าว เป็นการสอดคล้องกับความล้มเหลวของ ซี.ไอ.เอ. ที่ไม่ได้รับความร่วมมือจากท่านพุทธทาสในการต่อต้านคอมมิวนิสต์

เพราะโดยหลักการทั่วไปขององค์การชนิดนี้ (ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายขวา) ถ้าหากไม่ได้รับความร่วมมือจากเป้าหมาย ก็จะต้องทำลายเป้าหมายนั้นเสีย ซึ่งเริ่มต้นจากการทำลายเกียรติยศชื่อเสียง หรือความเคารพนับถือจนกระทั่งสูงสุดถึงชีวิต

พฤติกรรมของพระ? อนันต์ เสนาชนันท์ ที่ออกมาสอดคล้องกับ ซี.ไอ.เอ. ดังกล่าวนี้นี้ จะเป็นไปโดยแผนการหรือบังเอิญ ผมไม่ทราบ

ทราบแต่ว่าเขาจบปริญญาหมาบัณฑิตจากอเมริกา (สาขาไหนไม่ทราบ)

เสนานิการกองทัพบก

จบหลักสูตรการรบในป่าจากมาเลเซีย และ
การตำรวจสากลและการบริหารจากอเมริกา”

ส่วนว่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับ ซี.ไอ.เอ. หรือไม่ ไม่ทราบ แต่ข้อเขียนของเขาในหนังสือที่พิมพ์พูดถึงนี้ นอกจากจะประมาณว่าเป็นคำสอนเตียรติย์แล้ว ยังได้ตั้งข้อหาคอมมิวนิสต์กับท่านพพทาส ดังนี้

“พุทธทาสกล่าวเท็จต่อคนไทยทั้งชาติว่า คอมมิวนิสต์มาศาสนา
พุทธก็อยู่ได้ (น. ๒)

“งานเหล่านั้นส่วนใหญ่ หลังจากที่ได้วิเคราะห์วิจัยอย่างลึกซึ้งแล้ว จะเห็นว่าเป็นงานที่แฝงไปด้วยเล่ห์เหลี่ยมการทำลายพุทธศาสนาอย่างมี เลศนัย (น. ๓)

“การบิดเบือนธรรมของพุทธทาส ซึ่งได้แพร่หลายออกไปมาก
 ภายหลานั้น นอกจากจะเป็นการนำทางผิด นำผู้คนผู้ไม่รู้เท่าทันสู่อบายภูมิ
 แล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างแนวความคิดของพวกสังคมนิยมอีก
 ด้วย ดังจะเห็นได้ว่าคำสอนของพุทธทาสนั้น เป็นที่ยอมรับของพวกที่มี
 หัวเอียงซ้ายอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน (น. ๖)

“ความเลวร้ายประการสุดท้าย ที่กลุ่มพุทธทาสกับบริวารสนับสนุน กำลังกระทำอยู่ขณะนี้ ก็คือการเป็นไส้ศึกเปิดประตูให้ศัตรูคอมมิวนิสต์ เข้ามาทำลายพุทธศาสนาเร็วยิ่งขึ้น (น. ๙)

ต่อ คำกล่าวหาที่สกปรกของพระ? อนันต์ เสนาพันธ์ ดังกล่าวนี้ ผม (สาวก) ได้ตอบโต้และทำความเข้าใจที่ถูกต้องกับผู้อ่านหนังสือของผมไปทุกข้อทุกประเด็น ดังตัวอย่างเช่น ในประเด็นที่ท่านพุทธทาสพูดว่า คอมมิวนิสต์มาศาสนาพุทธก็อยู่ได้ ผมได้ตอบทำความเข้าใจไปดังนี้

“ดังกล่าวแล้วว่าศาสนาพุทธหรือคำสอนของพระพุทธเจ้าผู้มีพระนามว่า สมณะโคตม นั้น เมื่อย่นย่อลงโดยที่สุดแล้ว ก็คือสอนให้รู้ถึงสภาวะของธรรมชาติตามความเป็นจริง ก็คือรู้ในสามัญลักษณ์ะของธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวงรวมทั้งมนุษย์และสัตว์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) และวิธีการที่จะปฏิบัติต่อตนเองให้สอดคล้องกับธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวงเหล่านั้น (ทกซ์ สมทัย นิโรธ มรรค) ก็เท่านั้นเอง

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ท่านพระกุล
๑๓๒

นี่คือศาสนาพุทธ

แล้วคอมมิวนิสต์หรือใครที่ไหนจะมาทำลายล้างกฎธรรมชาติดัง
หลายทั้งปวงได้

คนที่พูดว่าคอมมิวนิสต์มาศาสนาหมดนั้น เป็นคนที่ไม่รู้จักทั้ง
คอมมิวนิสต์และศาสนาพุทธ แม้จะต่อต้านคอมมิวนิสต์อยู่ทุกวันและ
ประกาศตนว่าเป็นพุทธศาสนิกชนก็ตาม

ศาสนาพุทธสอนแต่สัจธรรม จึงคงทนต่อการพิสูจน์และทำให้ใครๆ
เข้ามาพิสูจน์ได้ทุกกาละ

ฉะนั้น ท่านพุทธทาสพูดถูกพูดตรงแล้วว่า คอมมิวนิสต์มา
ศาสนาพุทธก็อยู่ได้ แต่สิ่งที่จะอยู่ไม่ได้ นั่นคืออัลชีและสำนักทรงเจ้า
เข้าผีต่าง ๆ รวมทั้งสำนักปุสวรรค์ของ ดร.คลุ้ม วัชโรบล ด้วย และไม่ต้อง
ถึงคอมมิวนิสต์มาหรอก เพียงแค่ผู้ที่ประกาศตนว่าเป็นชาวพุทธทั้งหลาย
ได้มีความเข้าใจ และประพฤติปฏิบัติอย่างชาวพุทธที่แท้จริงฟังจะประพฤติ
ปฏิบัติเท่านั้น พวกอัลชีและสำนักผีต่าง ๆ ก็จะกระเจิงไปเอง”

หรืออีกประเด็นหนึ่ง พระ? อนันต์ เสนาพันธ์ โจมตีว่า คำสอน
ของท่านพุทธทาสส่งเสริมแนวความคิดของพวกสังคมนิยม เขาระบุว่า
“คำสอนของพุทธทาสนั้น เป็นที่ยอมรับของพวกที่มีหัวเอียงซ้าย
อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน” สังคมวัตถุนิยมหรือพวกหัวเอียงซ้าย ใน
ความหมายของพระ? อนันต์ เสนาพันธ์ หมายถึงคอมมิวนิสต์

ต่อคำกล่าวหาดังกล่าวในประเด็นนี้ ผมได้ทำความเข้าใจใน
หนังสือที่ผมเขียนได้พระ? อนันต์ เสนาพันธ์ ดังนี้

สิ่งที่จำเป็นจะต้องรู้ก่อนก็คือ ความคิดของพวกสังคมวัตถุนิยม
เพราะถ้าเราไม่รู้จักความคิดนี้แล้วเราก็จะตัดสินใจไม่ถูกว่า คำสอนของท่าน
พุทธทาสเป็นการเสริมแนวความคิดของพวกสังคมวัตถุนิยมตามที่
พระอนันต์ เสนาพันธ์ ว่าหรือเปล่า

วัตถุนิยมคืออะไร?

เมื่อพูดถึง วัตถุนิยม ก็จำเป็นจะต้องพูดถึง จิตนิยม ด้วย เพราะสองสิ่งนี้เป็นของคู่กัน และยอดสรุปแห่งวิชาหรือปรัชญาในโลกนี้ก็มีแต่สองปรัชญาเท่านั้น คือปรัชญาวัตถุนิยม และปรัชญาจิตนิยม ซึ่งเป็นแม่บทหรือต้นกำเนิดของปรัชญาสาขาต่าง ๆ

แต่ในที่นี้จะไม่พูดถึงจิตนิยมโดยตรง หากจะพูดในเชิงเปรียบเทียบ กับวัตถุนิยม เพื่อความกระจ่างและความแตกต่างระหว่างวัตถุนิยมกับจิตนิยมให้เห็นเด่นชัดเท่านั้น

มีคนเป็นจำนวนมากไม่น้อยเข้าใจว่า ลัทธิวัตถุนิยมหมายถึงการนิยมวัตถุ พวกวัตถุนิยมก็คือพวกที่นิยมวัตถุ แม้แต่ในหนังสือดิคชันนารีของสอ เสถบุตร ก็ได้ให้ความหมายของคำ วัตถุนิยม ที่แปลจากภาษาอังกฤษ Materialism ว่า “ความเห็นแก่เงิน” ก็คือเห็นแก่วัตถุนั่นเอง ซึ่งไม่ตรงต่อความหมายทางปรัชญาของคำวัตถุนิยม (ที่แท้จริง)

และ ณ ที่นี้เราจะไม่กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของลัทธิวัตถุนิยมที่มีหลายสาขา แต่เราจะกล่าวเฉพาะวัตถุนิยมที่เป็นวิทยาศาสตร์ที่ พระอนันต์ เสนาขันธ์ กล่าวอ้างถึงข้างต้นเท่านั้น

อนึ่ง คำว่าวัตถุนิยมที่แปลจากคำอังกฤษ Materialism นั้น ท่านปรีดี พนมยงค์ ได้ถอดคำนี้เป็นคำไทยว่า **สสารธรรม** โดยท่านมีเหตุผลชี้แจงไว้ในบทความเรื่อง “การวิเคราะห์สังคมสยามตามกฎธรรมชาติแห่งความขัดแย้งเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง” (เรียกเป็นศัพท์ทางปรัชญาว่า **สสารธรรมประติการและวิวรรตการ**) ว่าดังนี้

“ในสมัยที่ผมเป็นนักเรียนมัธยมต้น เมื่อประมาณ ๖๐ ปีที่ผ่านมาแล้ว กระทรวงธรรมการสมัยนั้นแปลคำว่า “แมทเทอร์” ในวิชาวิทยาศาสตร์ว่า วัตถุ ต่อมากระทรวงธรรมการเห็นว่าคำนี้ไม่เหมาะสมที่จะนำมาแปลคำอังกฤษนั้นตามความหมายทางวิทยาศาสตร์ จึงได้เปลี่ยนมาใช้คำว่า **สสาร**

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ คำมตรตะกุล

๑๗๔

ซึ่งมีมูลมาจากคำสันสกฤต พจนานุกรมภาษาสันสกฤต-อังกฤษของเซอร์-
โมเนียร์วิลเลียมแปลไว้ดังนี้ SASARA Posesing Strength or Energy
คือสภาวะที่มีพลังหรือพลังงาน

“ดังนั้นผมจึงถ่ายทอดระบบปรัชญา แมทีเรียลลิสม์ (Materialism)
ที่ถือว่ารากฐานของมนุษย์สังคม คือ แมทเทอร์ ซึ่งนักเรียนเข้าใจกัน
เป็นส่วนมากแล้วว่า ตรงกับคำว่า สสาร นั้น ว่าปรัชญา สสารธรรม
การที่ผมถ่ายทอดปัจจัยภาษาอังกฤษ ism เป็นภาษาไทยสยามว่า ธรรม
นั้น ผมเคยชี้แจงไว้ในหนังสือว่าด้วยความเป็นอนิจจังของสังคมแล้ว คำว่า
ism นั้น เป็นปัจจัยที่มีความหมายหลายประการ อาทิ คติ ธรรม ทิฐิ
ลัทธิ พิธี ลักษณะ สภาพ อาการ ทรรศนะ ระบบ กิจ ทฤษฎี ฯลฯ
มิใช่มีความหมายเพียง นิยม เท่านั้น โดยเฉพาะปรัชญาที่เป็นระบบนั้น
สมควรถ่ายทอดปัจจัยอังกฤษ (ism) นั้นเป็นภาษาไทยสยามว่า ธรรม
ผมจึงถ่ายทอดระบบปรัชญา แมทีเรียลลิสม์ เป็นภาษาไทยสยามว่า สสาร-
ธรรม”

และท่านปรีดีฯ ได้ให้คำอธิบายคำว่า ธรรม ไว้ในหนังสือ
“ปรัชญาคืออะไร?” ว่าดังนี้

“คำว่า ธรรม เป็นภาษาบาลีถ้าจะเขียนอย่างสันสกฤตคือ “ธรม”
พุทธศาสนิกชนได้กล่าวไว้อย่างถูกต้องว่า คำนี้มีรากศัพท์มาจากคำว่า “ธ”
คือ “ทรง” คำนี้จึงมีความหมายตามมูลศัพท์ว่า สิ่งที่ทรงไว้ หรือ ทรง
สิ่งทั้งหลายไว้”

เพราะฉะนั้น คำว่า สสารธรรม จึงหมายถึงว่าสสารเป็นสิ่งที่
ทรงไว้ซึ่งสรรพสิ่งทั้งหลาย คือเป็นรากฐานของสรรพสิ่ง หรือสสาร
ทรงสิ่งทั้งหลายไว้ นั่นก็คือเป็นสมุฏฐานของสรรพสิ่ง

ส่วนคำว่า จิตนิยม หรือ ไอเดียลิสม์ ซึ่งเป็นระบบปรัชญาที่
ตรงกันข้ามกับ แมทีเรียลลิสม์ ท่านปรีดีฯ ใช้คำว่า จิตธรรม แทนคำว่า
จิตนิยม คือแปลปัจจัย ism ว่า ธรรม เมื่อรวมกับคำว่า จิต แล้วก็มี

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ อานันตระกูล
๑๗๖

นี่คือจิตธรรม (จิตนิยม) ที่กำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรก

จะสังเกตเห็นได้ว่าจิตธรรมที่กำเนิดขึ้นครั้งแรกนี้ก็โดยอาศัย
สสารธรรม (วัตถุ) นั้นเองเป็นรากฐานหรือสมุฏฐาน คือปรากฏการณ์
ทางธรรมชาติ (แผ่นดินไหว พายุ ไฟ หรือฝนตก) อันเนื่องมาจากการ
เปลี่ยนแปลงทางสสาร

ต่อมาเมื่อมนุษย์ได้สะสมความชัดเจนมากขึ้น ได้ผ่านประสบ-
การณ์ต่างๆ มากขึ้น จึงทำให้ความคิดเห็นงอกงามตามไปด้วย พร้อมกับ
ความคิดแบบ จิตธรรม (จิตนิยม) ซึ่งเป็นไปอย่างหยาบๆ ก็เพิ่มความ
วิจิตรมากขึ้น เช่น การยกย่องดิน น้ำ ลม ไฟ หรือมหาภูตรูปสี่ขึ้นเป็น
เทพเจ้า เรียกว่าพระแม่ธรณี แม่พระคงคา พระวายุ และพระอัคนี
เป็นต้น จนกระทั่งเรื่องจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นการพัฒนาจิตธรรม (จิตนิยม)
ให้ประณีตพิสดารต่อไปอีก จนกระทั่งมีทรรคนะว่า “จิตเป็นประธาน
หรือสมุฏฐานของสรรพสิ่งทั้งหลาย”

ฝ่ายสสารธรรม (วัตถุนิยม) ซึ่งถือว่าสสารเป็นรากฐานแท้จริงของ
มนุษย์สังคมและสรรพสิ่งทั้งหลาย จึงมีทรรคนะเกี่ยวกับปัญหาสังคมว่า
“สภาพแวดล้อมเป็นเครื่องกำหนดจิตใจ” คือความประพฤติปฏิบัติ
หรือความเป็นอยู่ของคนเรา โดยหลักทั่วไปแล้วขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม
คำว่าสภาพแวดล้อม หมายถึงสภาพแวดล้อมทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ
และทางวัฒนธรรม ทรรคนะในการแก้ปัญหาสังคมของฝ่ายสสารธรรม
จึงมุ่งแก้ที่สภาพแวดล้อมหรือสภาพความเป็นอยู่เป็นสำคัญ โดยเฉพาะ
ทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นพื้นฐานหรือโครงสร้างเบื้องล่างของสังคม

ส่วนฝ่ายจิตธรรม (จิตนิยม) ซึ่งถือว่าจิตเป็นรากฐานแท้จริงของ
มนุษย์สังคมและสรรพสิ่งทั้งหลาย จึงมีทรรคนะเกี่ยวกับปัญหาสังคมว่า
“จิตเป็นสิ่งที่กำหนดสภาพแวดล้อม” คือความประพฤติปฏิบัติหรือความ
เป็นอยู่ของคนเราขึ้นอยู่กับภูมิธรรมแห่งจิตใจของเขา ทรรคนะในการ
แก้ปัญหาสังคมของฝ่ายนี้จึงมุ่งแก้ที่จิตใจเป็นประการสำคัญ โดยเรียกร่อง

ขอร้อง หรือมาตรการทางกฎหมาย และโดยการอบรมชี้แจงให้รู้ถึงบาปบุญคุณโทษอะไรทำนองนั้น เพื่อให้ละชั่วประพฤติดี เลิกการเบียดเบียนต่อกัน แต่จิตธรรมิกชนหรือพวกจิตนิยมที่ถือจิตเป็นใหญ่เป็นรากฐานของสรรพสิ่งทั้งหลาย ต่างก็พยายามดิ้นรนกอบโกยวัตถุหรือทรัพย์สินไว้เป็นส่วนตัวให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ โดยไม่นำพาต่อบาปบุญคุณโทษหรือแม้มาตรการทางกฎหมาย ดังที่ปรากฏกันอยู่ทั่วไปในเวลานี้ (พ.ศ. ๒๕๒๒)

จากการศึกษาวิวัฒนาการของโลกหรือธรรมชาติ บอกให้เราเห็นว่า สิ่งที่เกิดขึ้นก่อนและมีอยู่จริงก็คือสิ่งที่เรียกว่า สสาร (วัตถุ) นับตั้งแต่การก่อกำเนิดของโลก ซึ่งเกิดขึ้นจากการรวมตัวของหมอกธาตุ (ตามทฤษฎีใหม่) หรือแตกแยกมาจากดวงอาทิตย์ นับเป็นเวลาถึง ๔,๐๐๐ ล้านปีกว่ามาแล้ว แล้วโลกก็ค่อยเย็นลงและแข็งตัวขึ้นเป็นลำดับ จนกระทั่งประมาณเมื่อ ๖๐๐ ล้านปีมานี้จึงบังเกิดสิ่งมีชีวิตขึ้นเป็นครั้งแรก คือสาหร่ายทะเล และต่อมาจึงบังเกิดสัตว์เซลล์เดียว

จากสาหร่ายทะเลและจากสัตว์เซลล์เดียวเมื่อ ๖๐๐ ล้านปีมาแล้ว ธรรมชาติก็ได้วิวัฒน์และพัฒนาการมาอย่างไม่ขาดสาย จากสาหร่ายทะเลวิวัฒน์ไปเป็นพืชพันธุ์นานาชนิดทั้งในน้ำและบนบก และจากสัตว์เซลล์เดียววิวัฒน์มาเป็นสารพัดสัตว์ ทั้งสัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบก และสัตว์บก จนกระทั่งเมื่อประมาณ ๔๐ ล้านปีมานี้ บรรพบุรุษของมนุษยชาติจึงได้เกิดขึ้น แล้วได้วิวัฒน์และพัฒนามาเรื่อยๆ จนเมื่อประมาณล้านปีมานี้เอง ปฐมมนุษย์หรือที่เรียกว่า กระบี (มนุษย์วานร) จึงได้ปรากฏกายขึ้น และพัฒนา มาจนกระทั่งกลายเป็นมนุษย์สมบูรณ์อย่างปัจจุบัน เมื่อไม่กี่แสนปีมานี้เอง

จากวิวัฒนาการของธรรมชาติ นับแต่วิวัฒนาการของโลกเป็นต้นมา จะเห็นได้ว่าเป็นวิวัฒนาการทางสสาร (วัตถุ) จากผลของวิวัฒนาการทางสสารนี้เองที่ได้ก่อกำเนิดสิ่งที่เรียกว่าจิตในเวลาต่อมา เมื่อกระบวน-

การวิวัฒนาการของสัตว์ได้ก่อให้เกิดมันสมองขึ้น เริ่มจากมันสมองชั้นต่ำในสัตว์จำพวกปลาเป็นครั้งแรก แล้วก็วิวัฒน์และพัฒนาสูงขึ้นๆ เป็นลำดับ จนกระทั่งได้วิวัฒน์และพัฒนาเป็นมันสมองของมนุษย์ ในขณะที่มันสมองชั้นต่ำได้เริ่มปรากฏขึ้นในสัตว์จำพวกปลา จิตที่มีคุณภาพต่ำก็ได้ปรากฏติดตามมาและก็ได้พัฒนาคุณภาพของจิตสูงขึ้นเรื่อยๆ ตามการพัฒนาของสสาร (วัตถุ) คือมันสมอง

พุทธศาสนาบอกเราว่า หน้าที่ของจิตคือทำความรับรู้ (อารมณ์) บันทึกความชัดเจน ทำความรู้สึกนึกคิด (ดวงปัญญา) และส่งผลสะท้อน พุทธศาสนาบอกเราต่อไปว่า จิตเป็นอรูป (คือไม่มีรูป) เป็นประภัสสร (คือความแผ่ซ่าน) เป็นปรากฏการณ์ที่บังเกิดขึ้นในความรู้สึกของคนเรานี้ ในรูปการณ์ต่างๆ กัน ตามแต่ความกระตุ้นเตือนจากภายนอก สะท้อนภาพขึ้นในดวงจิตของเรา โดยละเอียดล้าอยู่กับอารมณ์เป็นคราวๆ ไป

วิทยาศาสตร์ การแพทย์บอกให้เราเห็นว่า ร่างกายมนุษย์นั้น มีองค์ประกอบที่ละเอียดและสลับซับซ้อนยิ่งนัก ทว่าอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายอันสลับซับซ้อนนั้นมีระบบประสาทเชื่อมโยงติดกันหมด มีทั้งประสาทตา ประสาทหู ประสาทจมูก ประสาทลิ้น และประสาทกาย อวัยวะที่มีประสาทคอยกำกับรับรู้อยู่นี้เรียกรวมกันว่า อวัยวะสัมผัส ซึ่งพุทธศาสนาเรียกว่าอายตนะภายใน ประสาททั้งหมดนี้มาเชื่อมโยงรวมศูนย์กันอยู่ที่สมอง

จุดที่ประสาททั้งหลายมารวมศูนย์กันอยู่ ก็คือที่เยื่อหุ้มสมอง ซึ่งเต็มไปด้วยเซลล์ประสาทอันสลับซับซ้อนมากมาย เยื่อหุ้มสมองอันเป็นศูนย์รวมของประสาททำหน้าที่เป็นสื่อกลางรับความกระตุ้นจากโลกภายนอก มาสู่ความรู้สึกนึกคิดในดวงจิต และรับผลสะท้อนจากดวงจิตไปสู่ร่างกายและโลกภายนอก ตลอดจนคอยสะสมความสันตติจิตชัดเจน

ต่างๆ เอาไว้ด้วย ส่วนตัวมันสมองนั้นเป็นเซลล์ที่คอยส่งอาหารไปเลี้ยงเยื่อหุ้มสมอง

ความโง่หรือความฉลาด นอกจากจะขึ้นอยู่กับการทำงานอันเป็นปกติหรือไม่ปกติของประสาท และศูนย์รวมประสาท และขึ้นอยู่กับยีนส์ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาแล้ว ก็ยังขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์หรือไม่สมบูรณ์ของมันสมองที่เป็นอาหารของศูนย์รวมประสาท (เยื่อหุ้มสมอง)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นครั้งแรกนั้นคือโลกซึ่งประกอบขึ้นด้วยมวลสาร (วัตถุ) ต่อมาจึงเกิดสสารหยาบและสัตว์เซลล์เดียว ซึ่งก็คือสสาร (วัตถุ) เช่นกัน จากสสารหยาบและจากสัตว์เซลล์เดียว ได้วิวัฒนาการและพัฒนาจนกระทั่งเป็นพืชพันธุ์นานาชนิดและสัตว์จำพวกต่างๆ จนกระทั่งถึงสัตว์จำพวกปลาซึ่งเป็นสัตว์ที่เริ่มมีมันสมองขึ้นเป็นครั้งแรก จึงทำให้เกิดจิตขึ้นเป็นครั้งแรกด้วย เพราะจิตคือผลผลิตของสมองตามที่วิทยาศาสตร์การแพทย์ได้บอกเราแล้ว แต่จิตของสัตว์กับจิตของมนุษย์ย่อมจะแตกต่างกันตามโครงสร้างของสมอง มนุษย์ซึ่งมีอวัยวะและโครงสร้างของสมองที่ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งหลาย มนุษย์จึงนอกจากจะมีสัญชาตญาณขั้นต่ำเช่นเดียวกับสัตว์ทั้งหลายแล้ว มนุษย์ยังมีความนึกคิดและจิตสำนึกขั้นสูงอีกด้วย ซึ่งสัตว์โดยทั่วๆ ไปไม่มี นี่คือความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์

อภิธรรมเองได้ยืนยันถึงเรื่อง สสาร (วัตถุ) เป็นประธานหรือสมุฏฐานของจิต หรือเกิดขึ้นก่อนจิต ดังที่ได้อธิบายไว้ในปฏิสนธิจิตดังนี้

“มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่มีกำเนิด (โยนิ) มาจากกรรมมารดา (คัพพ-เสยยก) โดยก่อกำเนิดขึ้นในมดลูกของมารดา (ชลาพุช) เริ่มแรกโดยเม็ดไข่ (กลล) จากปีกมดลูกของมารดาจะไหลมาอยู่ในมดลูก ครั้นเมื่อตัวเชื้ออสุจิ (คนธพพ) จากบิดาทะลวงเข้าไปในเม็ดไข่ในมดลูกของมารดาแล้ว ปฏิสนธิจิต ก็เกิดขึ้นทันที และบัดนี้รูป (ส่วนที่เป็นร่างกาย) นาม

(เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) ก็ได้เกิดขึ้นแล้ว และได้เจริญเติบโตขึ้นตามวันเวลา พร้อมด้วยความก้าวหน้าในสมรรถภาพของจิต” จากใจความดังกล่าวนี้ คือตัวเชื้ออสุจิ (อันเป็นสสารหรือวัตถุ) เมื่อทะลวงเข้าไปฝังในเม็ดไข่ (อันเป็นสสารหรือวัตถุ) แล้ว จึงจะเกิดสิ่งที่เรียกว่าจิต (ปฏิสนธิจิต) ขึ้นมา

นี่ก็คือการยืนยันทั้งทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ และพุทธศาสนาว่าสสาร (วัตถุ) เกิดขึ้นก่อนจิตและเป็นประธานหรือสมุฏฐานของสรรพสิ่ง ส่วนจิตนั้นเป็นผลิตผลของสสาร (คือมันสมอง) สสาร (วัตถุ) จึงเป็นรากฐานหรือสมุฏฐานของสรรพสิ่งทั้งหลายรวมทั้งจิตด้วย ไม่ใช่จิตเป็นประธานหรือสมุฏฐานของสรรพสิ่งทั้งหลาย แต่ทั้งสสาร (วัตถุ) และจิตก็พัฒนามาด้วยกัน

ดังนั้น สิ่งที่มีอยู่จริง (ตามโลกสมมุติ) ก็คือสสาร (วัตถุ) ส่วนจิตเป็นแต่เพียงผลสะท้อนของสสารภายนอก อันเกี่ยวเนื่องกับโครงสร้างของสมอง ดังที่เองเกลส์ ปรัชญาเมธีฝ่ายสสารธรรม (วัตถุนิยม) ได้กล่าวไว้ว่า

“สสาร (วัตถุ) และโลกที่เราสัมผัสรับรู้ได้นี้ เป็นความจริงสิ่งเดียว จิตสำนึกและความคิดของเรา ไม่ว่ามันจะเหนือธรรมชาติเพียงใด ล้วนเป็นผลิตผลของสสาร (วัตถุ) ทั้งสิ้น สสาร (วัตถุ) ที่ว่านี้เป็นอวัยวะของร่างกายซึ่งก็คือสมองนั่นเอง สสาร (วัตถุ) ไม่ใช่ผลิตผลของจิต แต่จิตนั่นเองที่เป็นผลิตผลขั้นสูงสุดของสสาร (วัตถุ)

หรืออย่างที เลนิน นักวิทยาศาสตร์สังคมนิยมผู้เรืองนามกล่าวว่า “สสารก็คือสิ่งเมื่อเคลื่อนไหวอยู่ในอวัยวะแห่งความรู้สึกนึกคิด ก็จะสร้างความรู้สึกนึกคิด สสารเป็นความจริงทางกายวิสัยที่ทำให้เราเกิดความรู้สึกนึกคิด สสาร ธรรมชาติ สิ่งมีชีวิต สิ่งที่เป็นอยู่ แม้แต่กายภาพ เป็นสิ่งที่มีมาก่อน ส่วนจิตสามัญสำนึก ความรู้สึกนึกคิดและจินตภาพเป็นสิ่งที่มาทีหลัง”

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพรรณิ ตำนานตระกูล

๑๘๒

“สภาพความเป็นอยู่ (ทางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม)
เป็นเครื่องกำหนดจิตใจ”

แต่อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าสสาร (วัตถุ) จะเป็นประธานหรือรากฐาน
ของสรรพสิ่งทั้งหลาย และถึงแม้ว่าจิตจะเป็นผลผลิตของสสาร (วัตถุ) ก็
จริงอยู่ แต่ทว่าพระพุทธศาสนาชั้นโลกุตระธรรมก็ได้พิสูจน์ให้เราเห็นว่า
จิตก็มีอิทธิพลเหนือสสารได้เหมือนกัน ในเมื่อจิตนั้นได้รับการศึกษา
อบรมบ่มเพาะดีแล้ว ได้รับการฝึกฝนเรียนรู้แล้ว และรู้จักการวิเคราะห์
วิจารณ์สภาพความเป็นจริงตามหลักวิทยาศาสตร์ จิตนั้นก็ย่อมไม่ตกไป
อยู่ภายใต้อิทธิพลของสสาร (วัตถุ) อย่างเช่นจิตของพระอรหันต์ผู้อยู่
เหนือโลก (โลกุตระ) คืออยู่เหนืออิทธิพลอำนาจของสสารหรือวัตถุ
ทั้งหลาย และแม้แต่จิตของปุถุชนที่ได้รับการอบรมศึกษาดีแล้ว ก็
สามารถอำนาจการเปลี่ยนแปลงและสถาปนาสภาพแวดล้อมอย่าง
ใหม่ขึ้นได้ เช่น นักอภิวัฒน์และนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงทั้งหลายที่
จิตสำนึกของเขาได้รับการพัฒนาดีแล้ว

เกี่ยวกับอิทธิพลและความสัมพันธ์ระหว่างสสาร (วัตถุ) กับจิต
และจิตกับสสาร (วัตถุ) นั้น ท่านปรีดี พนมยงค์ ได้ให้คำอธิบายไว้ใน
หนังสือ “ความเป็นอนิจจังของสังคม” ตอนหนึ่งว่าดังนี้...

“ข. ข้าพเจ้าจำเป็นต้องทำความเข้าใจไว้ก่อน เพื่อป้องกันความ
เข้าใจผิดของบางคน ที่เอียงไปทางใดทางหนึ่งจนสุดเหวี่ยงตามสูตร
สำเร็จที่ได้รับมาเพียงสูตร อันที่จริงระบบปรัชญาทั้งสองนั้นต่างก็
ยอมรับว่า ในตัวมนุษย์ย่อมมีทั้งสสาร (วัตถุ) และจิต ความต่างกันอยู่
ที่ว่า สสาร (วัตถุ) หรือจิตเป็นสมมุติฐาน และความสัมพันธ์ระหว่าง
สสาร (วัตถุ) กับจิตมีอยู่อย่างไร สสาร (วัตถุ) มีอิทธิพลเหนือจิต
และจิตมีอิทธิพลเหนือสสาร (วัตถุ) อย่างไรบ้าง”

“ความเคลื่อนไหวของมนุษย์และสังคมของมนุษย์นั้น ต่างกับความเคลื่อนไหวของสิ่งที่ไม่มีชีวิต กล่าวคือมนุษย์และสังคมเคลื่อนไหวไปโดยมนุษย์มีจิตสำนึก แต่สิ่งที่ไม่มีชีวิตนั้นเคลื่อนไหวไปโดยไม่มีจิตสำนึก อิทธิพลของจิตในทางวิทยาศาสตร์แห่งจิตมีอยู่ไม่น้อย การคลอบคลุมโดยไม่ให้มารดาเจ็บ เป็นต้น สสารธรรมิกมากหลายที่ถูกศัตรูจับกุมไปทรมานก็ดี หรือเอาวัตถุล่อเพื่อให้ยอมจำนนก็ดีนั้น สสารธรรมิกเช่นนั้นก็มิได้เห็นแก่วัตถุ คือยอมถูกทรมานเพื่ออุดมคติของตน ในระหว่างสงครามชนิดต่างๆ สสารธรรมิกหลายคนที่ถูกเข้าศึกล้อมแล้วขาดเสบียงก็ยังตั้งใจสู้เข้าศึกโดยปราศจากวัตถุ

“สสารธรรมิก (นักวัตถุนิยม) ที่แท้จริง ย่อมไม่โลกในวัตถุ
สิ่งของ มีความเป็นอยู่อย่างไม่ฟุ้งเฟ้อ แทนที่จะหลงใหลไปตามความ
ยั่วชวนทางโลกสมัยใหม่ ศัพท์จีนที่แปลกันว่าไม่ “เสพย์สุข” นี้ ก็แสดง
ว่าอิทธิพลทางจิตมีอยู่มากที่จะช่วยตัดกิเลสในทางวัตถุ

“ดังนั้น สสารธรรมิก (นักวัตถุนิยม) ที่แท้จริง จึงไม่ปฏิเสธผลสะท้อนของจิตที่เกิดจากสสาร (วัตถุ) และได้ถือเอาวัตถุเป็นสรณะหรือนิยมวัตถุตตามที่เข้าใจผิด ๆ กันอยู่มาก”

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงแยกความเห็นหรือทรรศนะออกเป็นสองทรรศนะ คือ

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนตระกูล

๑๘๔

ทรรศนะที่ถือว่าสสาร (วัตถุ) เป็นประธานหรือสมุฏฐานของสรรพสิ่งทั้งหลาย และใครที่มีทรรศนะเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าสสารธรรมิกหรือที่พระอนันต์ เสนาขันธ์ เรียกว่าพวกสังคมวัตถุนิยม หรือพวกที่หัวเอียงซ้าย

กับทรรศนะที่ถือว่าจิตเป็นประธาน หรือเป็นสมุฏฐานของสรรพสิ่งทั้งหลาย และใครที่มีทรรศนะเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าจิตธรรมิกหรือพวกจิตนิยม

ทรรศนะแรกคือสสารธรรมหรือวัตถุนิยม เป็นทรรศนะที่ตรงต่อสภาวะธรรมชาติ ตรงต่อพุทธปรัชญาในชั้นโลกิยะ และตรงต่อการค้นพบของนักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ จึงเป็นสัมมาทิฏฐิ

ส่วนทรรศนะหลังคือจิตธรรมหรือจิตนิยม เป็นทรรศนะที่ไม่ตรงต่อสภาวะธรรมชาติ จึงเป็นมิจฉาทิฏฐิ

นอกจากนี้ลัทธิสสารธรรมหรือวัตถุนิยม ยังได้อธิบายถึงสภาวะของสสารหรือสภาวะของวัตถุทั้งหลายดังนี้

๑. สรรพสิ่งทั้งหลายย่อมมีเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สิ่งที่ถาวรหยุดนิ่งอยู่กับที่ย่อมไม่มี (อนิจจัง)

๒. ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงทางปริมาณก่อน เมื่อถึงระดับหนึ่งแล้วจึงเกิดเป็นการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพ แล้วกลับเปลี่ยนแปลงทางปริมาณไปสู่คุณภาพใหม่อีก เป็นอยู่เช่นนั้นเรื่อย ๆ ไปจนหมดอายุขัยของสิ่งนั้นๆ ดังบทสวดในเจ็ดตำนานที่ว่า กุสลา ฐมา, อกุสลา ฐมา, อพฺยากตา ฐมา (วิธีแห่งอนิจจัง)

๓. ในช่วงระยะของการเปลี่ยนแปลงทางปริมาณนั้น ความเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปในแบบค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไป แต่เมื่อถึงระดับหนึ่งที่จะเปลี่ยนจากปริมาณไปสู่คุณภาพใหม่นั้น จะเปลี่ยนโนลักษณะของก้าวกระโดดอย่างฉับพลันทันที (วิธีแห่งอนิจจัง) .

๔. สรรพสิ่งทั้งหลายย่อมปะทะขัดแย้งกันระหว่างเนื้อหาเก่า-พลังเก่า กับเนื้อหาใหม่-พลังใหม่ จนในที่สุดเนื้อหาใหม่-พลังใหม่นั้นจะกลายเป็นเนื้อหาเก่า-พลังเก่า แล้วเกิดเนื้อหาใหม่-พลังใหม่ขึ้นมาขัดแย้งกับเนื้อหาเก่า-พลังเก่า เป็นอยู่เช่นนี้เรื่อย ๆ ไปจนกว่าจะถึงกาลอวสานของสิ่งนั้นๆ (ทุกขัง)

๕. สรรพสิ่งทั้งหลายย่อมมีลักษณะสัมพันธ์กัน เกี่ยวเนื่องกัน ฟังฟังกัน และประกอบกันเป็นสังขาร สิ่งที่มีสมบูรณ์ในตัวของมันเองและมีอยู่อย่างโดดเดี่ยวย่อมไม่มี (อนัตตา)

สภาวะทั้ง ๕ ประการนี้ ท่านปรีดี พนมยงค์ เรียกว่า **सारธรรม-ประติการ** หรือที่บางสำนักเรียกว่า **วัตถุนิยมวิภาษ** ซึ่งก็มีลักษณะอย่างเดียวกับที่ชาวพุทธเรียกว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นั้นเอง (๑-๒-๓ เป็นสภาวะของอนิจจัง และขั้นตอนของอนิจจัง, ๔-๕ คือทุกขัง-อนัตตา)

ขอย้ำทบทวนอีกครั้งหนึ่งว่า **วัตถุนิยม (Materialism)** หรือ **सारธรรม** ไม่ได้หมายถึง **นิยมวัตถุ** ดังที่เข้าใจผิดๆ กัน แต่**วัตถุนิยม** หรือ **सारธรรม** เป็นหลักปรัชญาของชนชั้นผู้ไร้สมบัติ ตรงกันข้ามกับ **ปรัชญาจิตนิยม (Idealism)** หรือ **จิตธรรม** ซึ่งเป็นหลักปรัชญาของชนชั้นเจ้าสมบัติหรือนายทุน

ดังนั้น พวกที่กอบโกยวัตถุหรือนิยมวัตถุที่แท้จริงคือพวก **จิตนิยม**หรือพวกนายทุนเจ้าสมบัติ ส่วนพวกที่ยึดถือหลักปรัชญา **วัตถุนิยม**คือชนชั้นผู้ไร้สมบัติหรือชนชั้นกรรมมาชีพ เป็นพวกที่ไม่กอบโกยวัตถุหรือนิยมวัตถุ แต่มีความคิดในการจัดการกับวัตถุ คือปัจจัยและเครื่องมือในการผลิต และตลอดจนการแจกจ่ายความสุขสมบูรณ์ตามมรรควิธีของสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ เพื่อบรรลุถึงชัยชนะของสังคมนิยม คือ “แต่ละคนทำงานตามความสามารถ และแต่ละคนเอาไปตามผลของงาน” และชัยชนะขั้นสูงสุดของสังคมนิยม

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ คำนาคะกุล

๑๘๖

คอมมิวนิสต์ คือ แต่ละคนทำงานตามความสามารถ และแต่ละคน
เอาไปตามความต้องการ (อันจำเป็น)

เมื่อเรารู้ธรรมชาติของพวกสังคมวัตถุนิยมหรือพวกที่มีหัวเอียง
ซ้ายดังนี้แล้ว เราก็มาพิจารณาดูว่า สิ่งที่ท่านพุทธทาสนำมาสอนนั้นคือ
อะไร? และทำไมจึงเป็นที่ยอมรับของพวกหัวเอียงซ้าย

ก็สิ่งที่ท่านพุทธทาสนำมาสอนนั้น เป็นการสอนเรื่องสภาวะ
ของธรรมชาติและการปฏิบัติต่อสภาวะนั้น ๆ ซึ่งพระพุทธรองค์ได้
ทรงค้นพบ และบัญญัติข้อปฏิบัติที่เรียกว่าพระธรรมที่สอดคล้องกับ
สภาวะนั้น สิ่งที่ท่านพุทธทาสนำมาสอนจึงเป็นสัมมาทิฏฐิ (และจึง
เป็นที่ยอมรับของพวกสังคมวัตถุนิยม หรือพวกหัวเอียงซ้าย ที่เป็น
สัมมาทิฏฐิโดยทั่วไป ตามที่พระอนันต์ฯ กล่าวโจมตีนั้นแหละ จะมี
ก็แต่พวกมิชฌาทิฏฐิเท่านั้นที่ไม่ยอมรับการเทศนาสั่งสอนของท่าน
พุทธทาส) จึงเป็นการนำทางที่ถูกต้องแล้ว ถ้าเรามีพระอย่างท่าน
พุทธทาสหลาย ๆ รูปนำทาง ประชาชนก็จะหายจากความมกมาย เดิน
ทางเข้าสู่กระแสพระนิพพานไปตาม ๆ กัน และแล้วสำนักทรงเจ้าเข้าผี
ต่าง ๆ ก็จะต้องอยู่ไม่ได้ คำสอนของท่านพุทธทาสจึงเป็นการขัดผล
ประโยชน์อย่างแรงของสำนักผีต่าง ๆ เหล่านั้น

ทั้งๆ ที่พระ? อนันต์ เสนาจันทร์ ระบุว่า คำสอนของท่านพุทธทาส
ส่งเสริมแนวความคิดของพวกสังคมวัตถุนิยม และผมเอง (สาวก) หลัง
จากได้ทำความเข้าใจในความหมายของคำ วัตถุนิยม ในทางปรัชญาแล้ว
ก็ได้สรุปว่า “สิ่งที่ท่านพุทธทาสนำมาสอนเป็นสัมมาทิฏฐิ จึงเป็นที่
ยอมรับของพวกสังคมวัตถุนิยมหรือพวกหัวเอียงซ้าย ที่เป็นสัมมา-
ทิฏฐิโดยทั่วไป ตามที่พระ? อนันต์ เสนาจันทร์ กล่าวโจมตีนั้นแหละ”

แต่เมื่อท่านพุทธทาสพูดถึงการเบียดเบียนต่อกันของคนในสังคม
ที่คนกลุ่มหนึ่งเบียดเบียนต่อกันอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อน

สามบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ด้านตระกูล

๑๘๘

ทุกข์ยากและสิ่งชั่วร้ายนานาประการในสังคม ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ แทนที่ท่านจะพูดว่าเป็นเพราะพวกนิยมวัตถุหรือพวกบริโภคนิยม ท่านกลับระบุลงไปว่า ต้นเหตุของมันก็มาจากวัตถุนิยม ท่านจึงเรียกร้องให้ถอยห่างจากวัตถุนิยม ดังที่ท่านระบุไว้ในปณิธาน ๓ ประการของท่าน ที่เขียนประกาศไว้หน้าลานเข้าสวนโมกข์ว่า

๑. ทุกคนพยายามเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน
๒. ทุกคนทำความเข้าใจหลักสำคัญระหว่างศาสนา และ
๓. ทุกคนเปลี่ยนตนจากอำนาจของวัตถุนิยม

สำหรับปณิธานข้อ ๑-๒ นั้น ไม่เป็นที่สงสัย เพราะศาสนาทั้งหลาย โดยเฉพาะพุทธ คริสต์ อิสลาม ซึ่งเป็นศาสนาสำคัญของโลก สอนเรื่องเดียวกัน คือสอนธรรมชาติของความว่างและการเข้าถึงความว่าง ที่พุทธศาสนาเรียกว่านิพพาน คริสต์เรียกว่าพระเจ้า (ยะโฮวา) และอิสลามเรียกว่าอัลเลาะห์

ศาสนาทั้ง ๓ สอนให้ละชั่ว ประพฤติดี และทำใจให้สะอาด (ว่างจากตัณหา-ของกู)

ท่านพุทธทาสพูดถึงศาสนาทั้ง ๓ ว่า

“ไม่เป็นทั้ง	พุทธคริสต์	อิสลาม
ไม่เอานาม	ลัทธิ-พิธี	เป็นที่ยึดเหนี่ยว
มีแต่ความ	เป็นมนุษย์	อยู่คนเดียว
ที่ข้องเกี่ยว	นั้นหรือ	คือพรหมจรรย์”

และดังที่หัจญีประยูร วทานกุล สหายร่วมมิกสังคมของท่าน พุทธทาส ได้กล่าวไว้เป็นบทกลอนว่า

“ถ้าข้าฯ เป็น	พุทธ-คริสต์	อิสลาม
โดยถือนาม	ลัทธิ-พิธี	เป็นที่หมาย
ได้ตรึงตรอง	ข้าฯ ต้องเป็น	ถึงสามนาย
จึงจะได้	เสร็จสม	อารมณ์นี้

หากข้าฯ เป็น	พุทธ-คริสต์	อิสลาม
โดยถือความ	สัจจริง	สิ่งรู้สึก
เพียงคนเดียว	เป็นได้	ตั้งใจนึก
คิดให้ลึก	ท่านจะเห็น	เช่นว่านี่”

ส่วนปณิธานข้อที่ ๓ “ทุกคนเปลื้องตนจากอำนาจของวัตถุนิยม”
ยังเป็นที่สับสนกันอยู่ในหมู่ผู้รู้ปรัชญาวัตถุนิยม เพราะว่าเนื้อหาในคำสอน
ของท่านพุทธทาสที่เกี่ยวกับปัญหาการเบียดเบียนต่อกันของคนในสังคม
และความชั่วร้ายนานาประการในสังคม เนื่องมาจากระบบทุนนิยมที่ยึดถือ
วัตถุเป็นสรณะนั้น สอดรับกับปรัชญาวัตถุนิยม จึงเป็นที่ชื่นชอบของ
ฝ่ายซ้าย วัตถุนิยมดังที่อนันต์ เสนาขันธ์ กล่าวโจมตี และท่านชี้หนทาง
แก้ความชั่วร้ายดังกล่าวจึงอยู่ที่เลิกนิยมวัตถุ อันเป็นต้นเหตุของความ
ชั่วร้ายนั้นเสีย

แต่แทนที่ท่านจะบอกให้เลิกนิยมวัตถุ ตามหลักไวยากรณ์ไทย
ท่านกลับใช้ไวยากรณ์บาลีเป็นวัตถุนิยม ซึ่งเป็นอีกความหมายหนึ่งตาม
หลักปรัชญาวัตถุนิยมที่ผม (สาวก) ยกมากล่าวข้างต้น จึงทำให้เข้าใจไป
ได้ว่าท่านไม่เคยเรียนรู้ปรัชญาวัตถุนิยม จึงใช้คำผิด

แต่จริงๆ แล้วท่านเข้าใจและเคยเรียนรู้ครับ !

ท่านพุทธทาสได้เล่าไว้เมื่อวัยสนธยา อีกตอนหนึ่ง เมื่อถูกถาม
ว่า นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร มาชักชวน (เป็นคอมมิวนิสต์) หรือเปล่า
ท่านตอบว่า

“ไม่ได้ชักชวนหรอก ไม่ได้ชวน แต่ว่ามาแสดงว่าดี มีเหตุผล
อย่างนั้นอย่างนี้ (หมายถึงคอมมิวนิสต์) ตั้งแต่ชวนให้เชื่อข้อแรกที่สุด
ของเรื่องว่า วัตถุนำจิต นี้ อธิบายโดยวิภาษวิธี วัตถุนำจิตอธิบายด้วย
ปาก (สนทนาแลกเปลี่ยนกัน) ให้เชื่อทฤษฎีเบื้องต้นของคอมมิวนิสต์
(ปรัชญาวัตถุนิยม) แต่ไม่ได้ชวนดำเนินงานปฏิบัติการอย่างคอมมิวนิสต์
ตอนนั้นแกยังไม่ได้เป็นเท่าไร (ยังไม่ได้เป็นสมาชิกพรรค) ยังอยู่วัด

(วัดราชาธิวาส) ฟังเสร็จการศึกษาใหม่ๆ อักษรศาสตร์บัณฑิตรุ่นแรก (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)”

และอีกตอนหนึ่งท่านพุทธทาสพูดถึงประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ว่า
“...แต่ว่าเมื่อไม่นานมานี้ แกบอกที่ผมใช้คำผิด วัตถุนิยม
นิยมสร้อยของวัตถุว่ามันผิด คุณเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ก็เคย
บอก (ว่าผิด) ผมบอกว่า ถูกแล้ว ผมหมายความว่า ถึงมันจะนิยม
วัตถุในแง่ถือว่าวัตถุเป็นหลัก (ปรัชญา) ก็เกิด แต่มันก็จบลงที่สร้อย
จากร้อยจากวัตถุ”

จากคำเล่าไว้เมื่อวัยสนธยาของท่านพุทธทาสดังกล่าวนี้ แสดง
ให้เห็นว่า ท่านเข้าใจคำวัตถุนิยมในความหมายทางปรัชญา และทั้งรู้
ด้วยว่าปรัชญาวัตถุนิยมเป็นปรัชญาพื้นฐานของคอมมิวนิสต์

ท่านจึงกล่าวว่า “ผมหมายความว่าถึงมันจะนิยมวัตถุในแง่
ถือว่าวัตถุเป็นหลักก็เกิด” และอีกประโยคหนึ่งว่า “(ประเสริฐฯ) ชวน
ให้เชื่อข้อแรกที่สุดของเรื่องว่าวัตถุนำจิต...ให้เชื่อทฤษฎีเบื้องต้นของ
คอมมิวนิสต์”

ทั้งๆ ที่ท่านเข้าใจ แต่ท่านจงใจที่จะใช้คำ วัตถุนิยม แทนคำ
นิยมวัตถุ

ทำไม? ท่านจึงใช้คำวัตถุนิยม แทนที่จะใช้คำนิยมวัตถุ

ตอบว่า ประการแรกท่านต้องการสื่อความหมายถึงการละตัวกู-
ของกู หรืออัตตา เพราะแม้ว่าจะเป็นคอมมิวนิสต์ที่ยึดถือปรัชญา
วัตถุนิยมก็ตาม แต่ก็ยังติดอยู่กับวัตถุ ดังที่มีการกวาดล้างกันภายในพรรค
แย่งชิงความเป็นใหญ่กัน มันก็เพื่อตัวกู-ของกู อยู่นั่นเอง ท่านพุทธทาส
จึงบอกให้ถอยห่างจากวัตถุนิยม โดยสื่อความหมายถึงการละตัวกู-ของกู
หรืออัตตา อันเป็นแก่นธรรมของพุทธศาสนาที่ท่านพุทธทาสขุดคุ้ยขึ้น
มาสั่งสอน หลังจากที่ถูกละทิ้งไว้ในพระไตรปิฎกมาเป็นเวลาช้านาน ไม่มี
ใครเหลียวแล

ประการที่สอง โดยที่ท่านเคยปรารภกับญาติผู้เป็นทนายความ เรื่องมีหนังสือเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ไว้ในครอบครองว่าจะมีความผิดไหม? ได้รับคำตอบว่าไม่ผิด แต่ถ้าถูกจับในข้อหาว่ามีการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ หนังสือเหล่านั้นจะเป็นพยานเอกสารสนับสนุนให้มีความผิดได้ ท่านจึงไม่เก็บหนังสือเหล่านั้นไว้และได้มอบให้ญาติไป ซึ่งหมายความว่า ท่านรู้ตัวว่าท่านอยู่ในฐานะที่อาจจะถูกกล่าวหาในข้อหาคอมมิวนิสต์ ท่านจึงปรารภกับญาติผู้เป็นทนายความดังกล่าว และท่านเตรียมพร้อมที่จะปฏิเสธข้อกล่าวหา นั้น ภูมิตานข้อที่สามของท่าน “ทุกคนเปลื้องตนจากอำนาจของวัตถุนิยม” ก็คือคำปฏิเสธของท่านต่อข้อหาคอมมิวนิสต์นั่นเอง

เพราะวัตถุนิยมคือปรัชญาเบื้องต้นของคอมมิวนิสต์ เมื่อท่านปฏิเสธ ปรัชญาเบื้องต้นของคอมมิวนิสต์คือวัตถุนิยม ท่านจึงไม่ใช่คอมมิวนิสต์

นับเป็นความฉลาดแหลมคมของท่านพุทธทาสโดยแท้ ที่ใช้ประโยชน์ของคำ วัตถุนิยม ได้เป็น ๒ นัย ทั้งในชั้นโลกุตตระและโลกียะ ทั้งในแง่ที่เป็นแก่นแท้ของพุทธศาสนา และในแง่ของสังคมรวมทั้งเป็นการป้องกันตนเองจากภัยในข้อหาคอมมิวนิสต์อีกด้วย

ด้วยความฉลาดแหลมคมของท่านที่ได้แสดงออกซึ่งความเป็น พุทธทาสที่ซื่อสัตย์ ทั้งในด้านการศึกษาค้นคว้า ด้านการปฏิบัติ และด้านการเผยแพร่อย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ด้วยการเขียน การบรรยาย และการอบรมสั่งสอนในรูปแบบต่างๆ ด้วยศิลปะหลากหลาย ทำของยาก ต่อความเข้าใจให้เป็นของง่าย และของที่ง่ายอยู่แล้วให้ง่ายยิ่งขึ้น ท่านจึงเป็นที่ยอมรับของคนทั้งหลายและได้รับอามิสบูชาตามธรรมเนียมของ โลกียวิสัย ทั้งจากฝ่ายศาสนจักรและวงการศึกษาทั่วไปดังนี้

พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นที่

พระครูอินทปัญญาจารย์

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ อานันตรณกุล
 ๑๕๒

พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นที่
 พระอริยนั้นทมนี

พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นที่
 พระราชชัยกวี

พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นที่
 พระเทพวิสุทธิเมธี

พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นที่
 พระธรรมโกศาจารย์

ส่วนทางด้านองค์กรการศึกษา ก็ได้ถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต
 กิตติมศักดิ์ ดังนี้

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปรีชาญาณของท่านพุทธทาส นอกจากจะเป็นที่ยอมรับ
 ของสถาบันต่างๆ แล้ว สมัคร บุราวาส ราชบัณฑิต นักปราชญ์คนสำคัญ
 ของไทยผู้ร่วมสมัยกับท่านคนหนึ่ง ได้เขียนบทความเชิดชูท่านไว้ในที่
 หลายแห่ง ดังที่ท่านเขียนเรื่อง สอนโมกขพลารามกับพุทธทาสภิกขุ
 ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เอกชน ฉบับวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๔๙๐ มี
 เนื้อหาโดยย่อบางตอนดังนี้

“หลังจากพระศรีวิชัย-พระสงฆ์ผู้มีนามกระเดื่องแห่งจังหวัด
 เชียงใหม่ ได้ถึงแก่มรณภาพไปแล้ว ศาสนาพุทธแห่งประเทศไทยก็เวียนเหว

กันไปพักหนึ่ง แต่ไม่ช้านักเราก็ได้ยินความเคลื่อนไหวแห่งองค์การพุทธศาสนาจากคณะกรรมการไทย-อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี อีกประชาชนถูกปลุกให้เลื่อมใสในศาสนาพุทธอีกวาระหนึ่ง ด้วยหนังสือ “พุทธศาสนา” ของคณะนี้

และเราก็ให้ความสนใจไปยังท่านภิกขุพุทธทาส อินทปัญโญ หรืออีกนัยหนึ่ง ท่านมหาเจี๊ยม พานิช ผู้ซึ่งเป็นบุคคลที่เด่นที่สุดในวงการพุทธศาสนาในเวลานี้ ต่อมาเมื่อพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยได้ถูกตั้งขึ้นในกรุงเทพฯ แล้ว การ “หาเสียง” ให้แก่พุทธศาสนาได้บังเกิดเพิ่มขึ้นอีก และในวงการนี้ ท่านมหาบุญรอด สุขีโว หรือเจ้าคุณศรีวิสุทธิญาณ แห่งวัดกันมาตุยาราม ผู้ประพันธ์ “ไถ้ร่มกาสาวพัสตร์” เป็นผู้นำหน้าความคิดเห็นของท่านจะพบได้ใน “ธรรมจักร” เกือบทุกเล่ม มาจนถึงบัดนี้ คณะศิษย์วัดมหาธาตุ ก็ได้แสดง Activity (การเคลื่อนไหว) ของเขา โดยออกหนังสือ “ศาสนประทีป” เข้าอีก เป็นอันว่าในเวลานี้ พุทธศาสนาของไทยได้รู้ตัวไปไม่แพ้ใคร และประชาชนได้ถูกปลุกให้เกิดความเลื่อมใสในพุทธศาสนาตามแผนใหม่อยู่เสมอแล้ว

ข้าพเจ้าได้เฝ้าดู Activity (การเคลื่อนไหว) ของคณะกรรมการไทยมานานแล้ว และได้รับหนังสือ “พุทธศาสนา” อยู่เสมอในเวลานั้น (คือ พ.ศ. ๒๔๗๘) ข้าพเจ้าได้อ่านบทความของท่านพุทธทาสภิกขุ และรู้สึกพอใจเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะภิกขุผู้นี้เป็นองค์แรกเท่าที่ข้าพเจ้าทราบที่พยายามอธิบายศาสนาพุทธด้วยถ้อยคำง่ายๆ อ่านเข้าใจตรงไปตรงมา และใช้ความรู้สมัยใหม่ประกอบคำอธิบายของท่าน นี่ก่อให้เกิดปฏิวัติในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาของไทย และดึงดูดให้ประชาชนสนใจศาสนาแห่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งโบราณแสนโบราณ อย่างมีชีวิตจิตใจอีกครั้งหนึ่ง ด้วย “Inspiration” จากหนังสือ “พุทธศาสนา” นี้ ข้าพเจ้าจึงสามารถจับปากกาเขียนเรื่อง “พุทธศาสนาอธิบายด้วยวิทยาศาสตร์” ได้สำเร็จ

และตั้งแต่นั้น “ไชยา” ก็เป็นนามในความใฝ่ฝันของข้าพเจ้า ข้าพเจ้ามีความปรารถนาจะวิสาสะกับพระมหาเจี๊อม-ลองชิมชีวิตสังตเจียบ ในสวนโมกขพลารามของท่าน และกระพือความสนใจของประชาชนใน “ไชยา” ศูนย์กลางพุทธศาสนาแห่งภาคใต้ ทั้งเดี๋ยวนี้ และเมื่อ ๑,๓๐๐ ปีมาแล้วให้มากขึ้นอีก

สถานีไชยา กม. ๕๙๗ จากกรุงเทพฯ เป็นที่ที่ท่านลงรถไฟเพื่อเยี่ยมอำเภอไชยา ตลาดของอำเภอนี้เคยอยู่ที่ตำบลพุมเรียงริมขอบเหนือสุดของอ่าวบ้านดอน และคณะธรรมทานพร้อมด้วยพระมหาเจี๊อมและสวนโมกขพลารามของท่านอยู่ที่นั่น แต่บัดนี้ไชยาได้มาตั้งในที่ใหม่ซึ่งน่าอยู่กว่ามาก คือที่สถานีที่เดียว อำเภอได้ย้ายมาตั้งที่นี่ คณะธรรมทานก็ย้ายตามมาด้วย พร้อมด้วยพระมหาเจี๊อมและสวนโมกข์ของท่าน คราวนี้สวนโมกขพลารามได้มีสภาพใกล้เคียงความฝันมากขึ้น คือได้ไปอยู่ในป่าและบนเขาอันสงบเงียบ ล้อมรอบด้วยธรรมชาติอันงดงาม และจากยอดเขานี้สามารถมองดูไชยาได้โดยรอบ

ตลาดไชยามีขนาดเล็กโตนัก แต่อำเภอนี้มีพลเมืองมาก และอยู่บ้านติดๆ กันด้วยความครึกครื้น ที่วัดพระธาตุมีร่องรอยแห่งวัฒนธรรมและอารยธรรมโบราณเมื่อ ๑,๓๐๐ ปีมาแล้ว เป็นที่น่าภูมิใจที่ “ไชยา” เป็นศูนย์กลางแห่งพุทธศาสนาของไทยตลอดประเทศตั้งแต่นั้นมาแล้ว และแม้บัดนี้ คณะธรรมทานก็พยายามดึงเกียรติอันสูงนี้กลับมาอีก

โบราณวัตถุที่วัดพระธาตุ แสดงว่าไชยาเคยเจริญรุ่งเรืองมาแล้ว และอาจเป็นที่ตั้งเมืองหลวงแห่งอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งมีอำนาจปกครองไปถึงชวาและสมัตราทิเตียว การค้นคว้าทางโบราณคดี นับว่าจะพิสูจน์ความจริงข้อนี้ให้กระจ่างแจ้งขึ้น. “ไชยา” เมื่อ ๑,๓๐๐ ปีมาแล้ว เป็นทางเดินผ่านของพ่อค้าทางทะเล จากมหาสมุทรอินเดียไปสู่ประเทศจีน และเป็นช่องทางเชื่อมโลกซีกตะวันตกและซีกตะวันออกให้ติดต่อกัน ทุกวันนี้ช่องทางเช่นนี้ได้เปลี่ยนไปอยู่ที่ช่องแคบมะละกาเสียแล้ว แต่ร่องรอยทางเดินของคนโบราณก็ยังมียู่

คนสมัยศรีวิชัยได้ฝากฝีมือไว้ในเจดีย์วัดพระธาตุ ซึ่งใช้วิธีประ-
สานอิฐแบบ “ใหม่” จนบัดนี้ก็ยังค้นคว้าไม่พบว่ามีสารอะไรเป็นเชื้อ
ประสาน พระพุทธรูปสมัยนี้ถูกสลักจากหินทรายแดงโดยมาก บางองค์มี
ขนาดหนักกว่าสองเมตริกตัน หินทรายแดงนี้ได้จากเขานางเอ ห่างออกไป
ทางตะวันตกราว ๓ กิโลเมตร ซึ่งข้าพเจ้าไปตรวจถึงที่มาแล้ว คนโบราณ
เคลื่อนที่พระพุทธรูปหนักถึง ๒ ตันได้อย่างไร ยังเป็นสิ่งที่เข้าใจยาก

คณะธรรมทาน ซึ่งมีคุณธรรมทาส พานิช น้องชายพุทธทาสภิกขุ
เป็นผู้ดำเนินการนั้น ได้ทุนจากมารดาของท่านผู้เลื่อมใสในพุทธศาสนาเป็น
ชีวิตจิตใจ-ดำเนินการอุ้มชูพระศาสนาในไชยาตลอดมา อาศัยเงินทุน
“ต้นตระกูลพานิช” คณะธรรมทานได้ดำเนินการต่อมาได้ แต่ขณะนี้
ดอกผลจากเงินทุนนี้น้อยเต็มที ต้องอาศัยผู้ศรัทธาจากภายนอกด้วย
คุณธรรมทาสได้เปิดกิจการเป็นหลายสาขา ในขั้นแรกได้พยายามอบรม
เด็กให้โน้มน้าวไปทางพุทธศาสนาก่อน โดยดำเนินการจัดตั้งโรงเรียน
“พุทธนิคม” ขึ้นที่วัดชยาราม หน้าที่ว่าการอำเภอ ซึ่งพุทธทาสภิกขุอาศัย
ในเวลานี้ ก็ได้รับอุปการะเป็นพิเศษจากตระกูลพานิช. คณะธรรมทาน
ได้ออกหนังสือ “พุทธศาสนา” ปีละ ๔ เล่ม โดยจัดพิมพ์เองที่โรงพิมพ์
ของคณะ หนังสือนี้ออกมา ๑๐ กว่าปีแล้ว ไม่เคยเบื่อหน่ายหรือเลว-
แหลกจนต้องเลิกไป ทั้งนี้แสดงให้เห็นถึงสมรรถภาพของตระกูลพานิช
เป็นอย่างดียิ่ง

พุทธทาสภิกขุ หรือมหาเจี๊ยมนั้นเป็นผู้มีร่างสมบูรณ์สูงใหญ่ แม้
ว่าบางครั้งท่านจะฉันอาหารเพียงมือเช้าเท่านั้น ในวัยสี่สิบกว่า แม้ท่าน
จะมีผมหงอกประปรายบ้าง ก็ดูหนุ่มมากที่ใบหน้า บุคลิกภาพของท่าน
ฉายเด่นออกมาอย่างชัดแจ้ง และในยามใบหน้าสงบเยือก หน้าของท่าน
คล้ายพระพุทธรูปสมัยศรีวิชัยนั่นทีเดียว ต่อเมื่อท่านพูดหรือสนใจต่อโลก
เฉพาะหน้าหรือก จึงจะมีใบหน้าคล้ายปุถุชนสามัญ อาการสงบเยือกที่
ใบหน้าเช่นนี้ แจ้งให้ทราบว่าคุณท่านคงจะเคยประสบสันติสุขอย่างแท้จริง

สมาคมบุคคลสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ตำนตระกูล
 ๑๕๖

มาแล้ว ด้วยการปฏิบัติตามแนวทางอันสูงสุด เช่นนี้เอง คำบรรยายธรรมของท่านจึงถึงใจผู้อ่านและมีจิตใจไม่แห้งแล้ง เหมือนคำบรรยายของคนสมัยก่อนๆ ชีวิตของท่านผู้นี้เป็นพรหมจารีตลอดมา

ฐานะของตระกูลพานิช นับว่ามั่นคงอยู่ในไชยา การที่ท่านมหาเจี๊อมทิ้งสมบัติเหล่านี้ไปบวช จึงเป็นเรื่องน่าอัศจรรย์มาก และฉายให้เห็นความรู้สึกนึกคิดอันสูงเด่นของท่าน

พุทธทาสภิกขุ เป็นผู้สนใจในวิชาวิทยาศาสตร์และธรรมชาติวิทยา มาก ท่านมีเครื่องทดลองเล็กๆ น้อยๆ อยู่กับกุฏิ เช่นนี้ ท่านนี้จึงอยู่ในฐานะที่ดี ที่จะบรรยายพุทธศาสนาแก่ประชาชน กุศลกรรมของท่านเป็นที่นับถือมากในหมู่ราษฎรอำเภอไชยา และแม้ชาวกรุง ขนาดผู้ใหญ่เช่น พระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์ ประธานศาลฎีกา เป็นต้น ท่านสามารถขอรับรองประชาชนให้มาร่วมกันทำประโยชน์ส่วนรวมได้ด้วยความเต็มใจยิ่ง ด้วยเหตุนี้อำเภอไชยาจึงอยู่ในฐานะก้าวหน้า วัดชยารามมีห้องสมุดและใช้เป็นที่ให้อาคันตุกะพัก และโดยอาศัยแรงชาวบ้านกำลังจัดสร้างศาลาการเปรียญเพื่อใช้เป็นสำนักงานการเผยแพร่ และที่พักอาคันตุกะขนาดใหญ่ขึ้น สวนโมกขพลารามก็สำเร็จด้วยการพร้อมใจกันทำกุศล ถ้าไม่อาศัยบุคคลลึกลับของพระมหาเจี๊อมแล้ว ไชยาจะขาดสิ่งที่สำคัญไปหลายอย่างเป็นแน่นอน

สวนโมกขพลารามตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของทางรถไฟและอยู่ริมถนนยุทธศาสตร์ไปหาดใหญ่ ห่างจากสถานีไปราว ๔ กิโลเมตร นี่เป็นสวนสร้างใหม่ ที่ตั้งของสวนโมกข์อยู่เชิงเขาพุทธทอง ซึ่งเป็นเขาหินทรายขาว หลังเขาพุทธทองนี้มีเขานางเอ หินทรายแดง ตั้งก้ำบังอยู่ทางซีกตะวันตก เขานางเอมีหน้าผาทางด้านตะวันออก แต่ค่อยๆ เทลาดไปทางตะวันตก แสดงทำเป็นขอบของที่ราบสูงอย่างหนึ่ง ดินเขาพุทธทองนี้เคยเป็นสวนผลไม้มาแล้ว และก็เป็นสวนอยู่ ณ บัดนี้ ในสวนนี้มีผลไม้ทุกชนิด แม้แต่ทุเรียนก้านยาว ผู้มาเยี่ยมไม่มีอด สิ่งที่ดีของสวน และพร้อมที่จะรับรองอยู่เสมอ คือมะพร้าว มะพร้าวที่นี่แม้จะมี

น้ำไม่สุ้นหวานก็มีเนื้อมันอร่อยมาก หัวยธารน้ำไหลพาน้ำผ่านพานางเอมา
ยังสวนผลไม้นี้ เป็นหัวยที่มีน้ำใสสะอาดจิตสนทคล้ายน้ำฝน ปริมาณน้ำ
มีมากพอสำหรับอาบกันได้สบาย และอาจกันให้น้ำผ่านมาในสวนได้ด้วย
บริเวณขอบเขาพุทททองที่ตั้งของโมกขพลารามนี้ เป็นป่าไม้ร้อ่อนก่อน
ข้างรก มีเถาว์วัลย์และไม้เลื้อยอื่นๆ มาก แต่เมื่อได้ทางตัดเถาว์วัลย์เหล่านี้
ออกก็เห็นต้นไม้ปานานาชนิด ขึ้นเคียงคู่กันงดงามนัก ในป่านี้มีดอกไม้งาม
เช่น ตะแบก และมีไม้ดอกหอม เช่น “ชาไก่” ซึ่งยามเช้าไชยกลิ่น
“Jasmine” มาก่านิลแก่ผู้บำเพ็ญธรรมอยู่ในสวนโมกข์นี้ นอกจาก
“Jasmine” ก็มีต้นสายหยุดกลิ่นหอมฉุนเมื่อยามดอกตะแบกบาน สวน
โมกขพลารามก็กลายเป็นสวนสวรรค์ใกล้เคียง “สุขาวดี” ที่เดียว และ
จะหาตู้ที่ไหนอีกไม่ได้

ท่านมหาเจ้อม ได้ตัดถนนสะอาดสะอาดผ่านสวนนี้ขนานกับถนน
ยุทธศาสตร์ และชายเนินเขาพุทททองอีกถนนหนึ่งพุ่งตรงไปถึงยอดเขา
ตามชายเขาสองข้างถนนได้มีชาวบ้านช่วยไปกวาดพื้นให้สะอาดเตียน และ
ขุดหินที่ระเกะระกะมาวางประดับเป็นแท่นไว้ใต้โคนต้นไม้ บนยอดเขามี
ลานแบน ซึ่งคนโบราณทำไว้แล้วทางสวนโมกข์จึงทำต่อ และจะหาทุนสร้าง
เจดีย์ขึ้นบนยอดเขานี้ได้พยายามตัดต้นไม้ลงเป็นบางแถบเพื่อดูวิธรรม-
ชาติได้โดยรอบ แต่เขาพุทททองยังมีความสูงไม่พอเพียง ท่านมหาเจ้อมจึง
ได้ตัดทางเดินไปหาพานางเอ ตรงยอดสูงสุดบนยอดนางเอนี้มีเจดีย์สร้าง
อยู่บนหน้าผา ซึ่งมีหินทรายแดงดูชาตรองรับอยู่ จะเห็นภูมิประเทศได้
รอบๆ และเห็นไกลถึงทะเลและเกาะแก่งต่างๆ ทางทิศตะวันออกเฉียง
ใต้มองเห็นไกลถึงอำเภอกาญจนดิษฐ์ และทางตะวันออกเฉียงเหนือเห็น
เทือกเขาหินปูนใหญ่ของสถานีน้องหวาย

ที่พานางเอนี้ ท่านมหาเจ้อมได้พรรณารอยการขุดสกัดหินทราย
แดงไปทำพุทธรูป พระพุทธรูปหินทรายแดงได้ถูกส่งไปตามที่ต่างๆ ใน
จังหวัดภาคใต้ และทางเหนือก็ไปถึงราชบุรี นอกจากทำพุทธรูปแล้ว ยัง

สามบุคคคสำคัญของโลก ผู้มาจากสามัญชน
สุพจน์ ดำนตระกุล

๑๕๘

ใช้หินทรายแดงทำใบเสมาอีกด้วย ยอดเขานางเอดอนสูงสุดนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งขององค์การสวนโมกข์ ที่จะเปิดทำให้น่าอยู่ขึ้น

ที่สวนโมกข์เขาพุทธทอง ท่านจะพบชีวิตได้ต้นไม้ใหญ่ มีพื้นล่างเตียนราบเห็นแต่แสงอาทิตย์ฝ่าใบไม้ที่ปกคลุมอยู่ข้างบน มากองบนพื้นอยู่รำไร อากาศจะเยือกเย็นเหมาะแก่การบำเพ็ญสมาธิเป็นอย่างยิ่ง การอยู่ในที่สูง เห็นวิเวกได้โดยรอบ ย่อมใจให้กว้างขวางเพื่อแผ่ออกไป คุณหลวงสมานวงกิจ ป่าไม้ภาคบ้านดอน นักเขียนบทความทำนองเป็นโฆษกของกรมป่าไม้ ได้เคยมาที่นี่และพบความฝันของท่านรออยู่ นั่นคือสวนพฤกษชาติอันรัฐบาลไม่ต้องลงทุนสนับสนุนแม้แต่สตางค์เดียว คุณหลวงสมานฯ ตัดใจถึงกับปวารณาตัว จะมาทำสวนพฤกษชาติให้ได้

พระมหาเงื่อมเอง เป็นนักธรรมชาติวิทยายอยู่แล้ว ในบริเวณเขาพุทธทอง ได้ร่มไม้ป่าและไม่สวน ท่านพยายามปลูกกล้วยไม้ต่างๆ และชายเขาก็จัดทำเป็นสวนหิน (Rock Garden) สำหรับไม้ดอก ส่วนหนึ่งจะทำเป็นสวนกระบองเพชร แล้วจะมีลานกุหลาบ แล้วก็ปลูกว่านสี่ทิศ ดอกงามให้เป็นแนวยาวเหยียด ตามลำห้วยจะปลูกบอนสีต่างๆ ส่วนสวนผลไม้ก็จะบำรุงให้เจริญต่อไป พร้อมทั้งจะทำสวนยางพาราขึ้นด้วย สรุปได้ว่าสวนโมกข์พลารามจะเป็น “เขาดิน” (ที่เป็นเขาจริง ๆ) ของถิ่นชาวได้อันแท้จริง และจะเป็นตัวอย่างอันดีของการทำป่าให้ดงงามเป็นที่อยู่ได้ แม้เวลานี้สวนโมกข์จะมีกุฎิเพียงสองหลัง หลังหนึ่งสำหรับรับแขกสร้างด้วยไม้ ต่อไปก็จะขยับขยายให้มีกุฎิถาวรมากขึ้น เพื่อพระและเณรมาอาศัยอยู่จำศีลภาวนาได้มากองค้ขึ้น ศาลาตามเชิงเขาก็จะทำใหม่ให้ถาวรขึ้นกว่าเดี๋ยวนี้น”

สมัคร บุรวาศ ราชบัณฑิต จบบทความของเขาด้วยถ้อยความว่า

“สวนโมกข์พลารามและพุทธทาสภิกขุ ยังปรากฏมีอยู่ที่ไชยาตราบใด ศรีคือความเจริญ ย่อมปรากฏแก่จังหวัดสุราษฎร์ธานีและประเทศไทยเป็นส่วนรวมตราบนั่น !”

ทำกับฉันอย่างกะนั้น ไม่ตาย เลย
ป๋อ ดน ๑๗ ส.ค. ๑๖ หุคย แงเง
ถึง ดน ๑๗ ส.ค. ๑๗ เลิกแล้ว
หรือ รื้อแล้ว ก็รู้ได้เลิกตาย กับ

๑๕๕

และก็เป็นความจริง เมื่อท่านได้รับการยกย่องจากองค์กร
ยูเนสโกแห่งองค์การสหประชาชาติ ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ใน
รอบศตวรรษแห่งชาตกาลของท่าน (๒๗ พฤษภาคม ๒๔๔๙-๒๕๔๙)
หลังจากที่ท่านละสังขารไปแล้วเมื่อ ๘ กรกฎาคม ๒๕๓๖ เวลา ๑๑.๒๐ น.
ณ สวนโมกขพลาราม รวมอายุได้ ๘๗ ปี ๔๒ วัน พรรษา ๖๗

แต่ท่านก็ยังไม่ได้ตาย หากเพียงแต่ละสังขารไปเท่านั้น ดังบทกลอน
ที่ท่านเขียนไว้ดังนี้

พุทธศาสนิกอยู่ไปไม่มีตาย
แม้ร่างกายจะดับไปไม่พังเสีย
ร่างกายเป็นร่างกายไปไม่ทำไย
นั่นเป็นเพียงสิ่งเปลี่ยนไปใจเอย

พุทธศาสนิกอยู่ไปไม่มีตาย
ถึงดีร้ายก็อยู่คู่ศาสนา
สมกับมอญไทยรับใช้มา
ตามบัญชาองค์พระพุทธรูปอยู่เลย

พุทธศาสนิกอยู่ไปไม่มีตาย
อยู่รับใช้เพื่อมนุษยไม่หยุดเฉย
ดีดปธรรมใบธรรมาคือใจไว้อย่างใจ
ได้เพื่อคนได้มองเห็นในมอญอยู่

แม้ฉันตายทุกสัปดาห์
แต่เสียใจ ยัง ยัง แล้ว แล้ว
ทุกเวลาของวันอย่างนี้ ไม่ยอม
ก็เหมือนฉัน ไม่ตายทุกสัปดาห์

ทำกับฉันอย่างนั้นฉันไม่ตาย
อยู่ริมรั้วทำกับฉันอย่างนั้นฉัน
มีอะไรมาเสียใจ ฉันกับฉัน
เหมือนฉัน ฉันกับฉัน

ทำกับฉันอย่างนั้นฉันไม่ตาย
อย่างนั้นฉันกับฉัน
ฉันกับฉัน
ทำกับฉันฉันกับฉัน

พุทธทาส

“ระบอบประชาธิปไตยนั้น
เราหมายถึงประชาธิปไตย
อันมีระเบียบตามกฎหมายและศีลธรรม
และความซื่อสัตย์สุจริต
ไม่ใช่ประชาธิปไตยอันไม่มีระเบียบ
หรือประชาธิปไตยที่ไร้ศีลธรรม ฯลฯ”

(ปรีดี พนมยงค์ จาก...คือวิญญูญาณเสรี ปรีดี พนมยงค์)

“ท่านเคยได้ยินมาก่อนหรือว่า
ความยุติธรรมนั้นควรจะให้แต่เฉพาะคนกลุ่มนั้น
ส่วนคนกลุ่มอื่นนั้นไม่จำเป็นจะต้องให้เลย
ความจริงนั้น ทุกคนก็ต้องการความยุติธรรม
และความยุติธรรมนั้นก็ต้องอำนวยให้แก่ทุกคน”

(กุหลาบ สายประดิษฐ์ จาก...เรื่องของเขา
และศรีบูรพา กับบทประพันธ์ในบรรณพิภพ)

๒

ประชาธิปไตยของผู้ นกต.
เรียกว่า เผด็จการผู้ไม่ นกต.

(156) ความเห็นแก่ตัว
ทำลายตัว

(157) ความเห็นแก่ตัว
ทำลายโลก

พจนมร อโนนสีน

